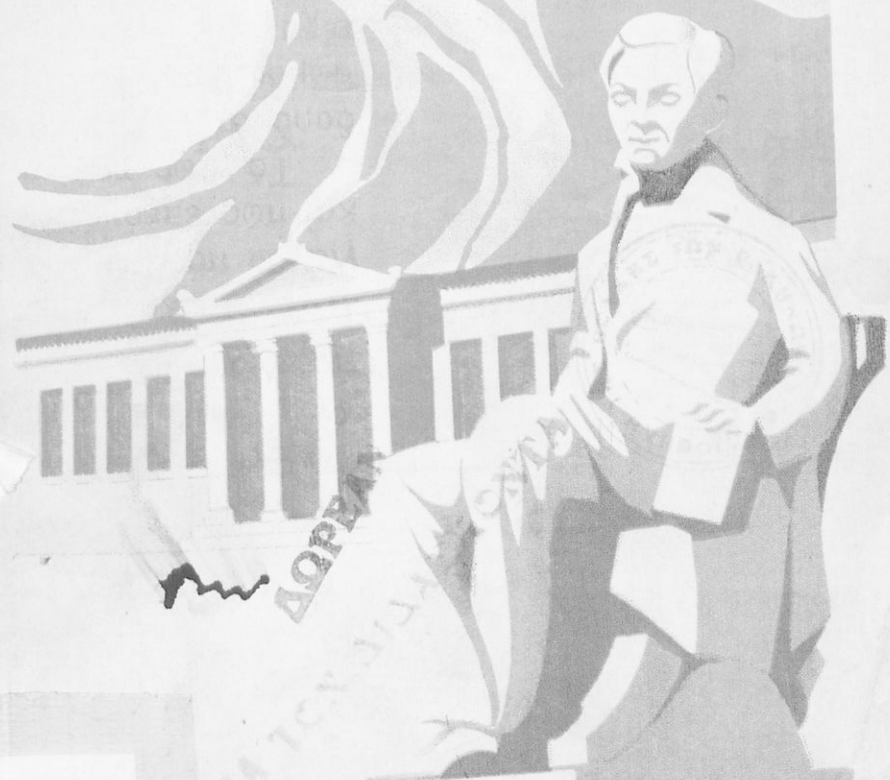

Σ 69 TAB

Ράβιν (13...)

ΒΑΣ. ΦΑΒΗ

ΑΝΑΓΝΩΣΤΙΚΟΝ ΣΤ' ΔΗΜΟΤΙΚΟΥ

ΔΩΡΕΑ

002
ΚΛΣ
ΣΤ2Α
1356

ΚΑΠΟΔΙΣΤΡΙΑΣ

ΕΚΔΟΤΑΙ - Ι.Δ. ΚΟΛΛΑΡΟΣ & ΣΙΑ
ΒΙΒΛΙΟΠΩΛΕΙΟΝ ΤΗΣ ΕΣΤΙΑΣ

ΒΑΣ. ΦΑΒΗ

69 ΠΔΒ
Φάβη (3ας.)

ΑΝΑΓΝΩΣΤΙΚΟΝ

ΕΚΤΗΣ ΔΗΜΟΤΙΚΟΥ

ΕΓΚΕΚΡΙΜΕΝΟΝ

ΕΚΔΟΣΙΣ ΠΡΩΤΗ

Ἀντίτυπα 10.000

Ἀριθ. ἐγκρατικῆς ἀποφάσεως 51231/51232-20-8-34

Εἰζόνες Π. ΒΥΖΑΝΤΙΟΥ

Ἐξώφυλλον Μ. ΑΓΓΕΛΟΠΟΥΛΟΥ

ΒΟΥΛΗ ΒΟΥΛΗΣ

ΕΛΛΗΝΙΚΟ

Βιβλιοπωλείον "Βολάν"
Ἀριθ. εἰσαγ. 4092 τοῦ ἔτους

ΔΙΑ ΤΩΝ ΔΙΔΑΣΚΟΝΤΑ

ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ

ΕΚΔΟΤΑΙ: ΙΩΑΝΝΗΣ ΚΟΛΛΑΡΟΣ & ΣΙΑ

ΒΙΒΛΙΟΠΩΛΕΙΟΝ ΤΗΣ "ΕΣΤΙΑΣ,"

46α ΣΤΑΔΙΟΥ 46α

1934

002
ΚΛΣ
ΣΤ2Α
1356

Πᾶν γνήσιον ἀντίτυπον φέρει τὴν ὑπογραφήν τοῦ συγγρα-
φέως καὶ τὴν σφραγίδα τοῦ βιβλιοπωλείου τῆς Ἑστίας.

Τύποις : "ΕΛΛΑΣ", Α. Ε. Γραφεία Κανιγγότ 4, Ἑοροστάσια : Μακεδονίας 10-14

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Α΄.

ΓΡΑΜΜΑΤΑ ΚΑΙ ΒΙΒΛΙΑ

1. Ἡ πρώτη ἐπιστολή.

1. Εἰς τὴν νεολιθικὴν ἐποχὴν, ὅποτε οἱ ἄνθρωποι ἔζων εἰς τὰ σπήλαια καὶ εἰς ἄλλας τρύπας τῆς γῆς ὡς μύρμηκες, ἔζη εἰς ἄνθρωπος, ὃ ὁποῖος ἐλέγετο Σιγανός, διότι τίποτε δὲν ἔκαμνε βιαστικός· ἐφόρει ὀλίγα ἐνδύματα καὶ ἦτο πάντοτε εὐχαριστημένος, ἐκτὸς μόνον ἂν ἐπείνα.

Ἡ σύζυγός του ὠνομάζετο Λογρῦ, διότι, ἂν ἔκαμνε τὸ λάθος νὰ τὴν ἐρωτήσῃς κάτι, θὰ σὲ ἐκράτει μὲ τὴν φλυαρίαν της ὥρας ὀλοκλήρους.

2. Εἶχον μίαν μικρὰν κόρην, τῆς ὁποίας τὸ ὄνομα ἦτο Πεταλούδα, διότι πράγματι ἦτο λεπτὴ καὶ ὠραία ὡς πεταλούδα, καὶ ὡς ἐκείνη πετᾷ ἀπὸ ἄνθος εἰς ἄνθος, οὕτω καὶ αὐτὴ ποτὲ δὲν ἐκάθητο εἰς ἓν μέρος.

Ἀφότου ἤρχισε νὰ περιπατῇ ἡ Πεταλούδα, ἐπήγαινε παντοῦ μὲ τὸν πατέρα της, καὶ πολλάκις ἐλητμόνουν νὰ ἐπιστρέψουν εἰς τὴν κατοικίαν των, ἂν δὲν τοὺς κατελάμβανεν ἡ πείνα.

3. Μίαν ἡμέραν ὁ Σιγανός καὶ ἡ Πεταλούδα κατέβησαν εἰς τὸν ποταμὸν διὰ νὰ κτυπήσουν ψάρια μὲ τὸ καμάκι· χάριν τοῦ ἐσπερινοῦ γεύματος.

Ὁ σιδηρὸς τὴν ἐποχὴν ἐκείνην ἦτο ἄγνωστος ἀκόμη, καὶ τὸ καμάκι ἀντὶ σιδηρῶν ὀδόντων εἶχεν ὀδόντας καρχαρίου. Ὁ Σιγανός ἐπλησίασεν εἰς τὸν ποταμὸν καὶ σημα-

δεύει ἓνα καλὸ ψάρι· ἀλλὰ τὸ ψάρι διέφυγε καὶ τὸ καμάκι χτυπᾷ εἰς τὸ θυθὸν τοῦ ποταμοῦ τόσον δυνατὰ, ὥστε ἐθραύσθη εἰς δύο. " Ἄλλο καμάκι μαζί του δὲν εἶχεν, ἢ δὲ κατοικία του ἦτο τόσον μακράν, ὥστε δὲν ἦτο δυνατόν νὰ μεταβῇ καὶ νὰ φέρῃ ἄλλο.

4. «Νά, τώρα τὰ πιάσαμε ὅλα τὰ ψάρια τοῦ ποταμοῦ!» λέγει θυμωμένος εἰς τὴν Πεταλούδα· «χρειάζομαι μισή ἡμέρα νὰ διορθώσω τὸ καμάκι».

— «Ἔχομε, πατέρα, ἓνα ἄλλο καμάκι κρεμασμένο ἐπάνω ἀπὸ τὸ τζάκι· νὰ πάω νὰ σοῦ τὸ φέρω;» λέγει ἡ Πεταλούδα.

— «Δὲν εἶναι γιὰ τὰ ποδαράκια σου νὰ κάμῃς τόσο δρόμο», ἀπαντᾷ ὁ Σιγανός.

Καὶ ἀμέσως ἐκάθισε σταυροπόδι εἰς τὴν ὄχθην, ἔλαβεν ἐξ ἑνὸς σάκκου, τὸν ὅποιον εἶχε μαζί του, νεῦρα ταράνδου καὶ λωρίδας ἀπὸ δέρμα καὶ προσεπάθει νὰ διορθώσῃ τὸ καμάκι του.

Ἐνῶ ὁ Σιγανὸς ἦτο ἀπησχολημένος εἰς τὴν ἐιόρθωσιν τοῦ καμακίου, ἡ κόρη του ἐσκέπτετο: «τί κρίμα νὰ μὴ μπορούμε νὰ στείλωμε εἶδησι στὴ μαμᾶ, νὰ μᾶς στείλῃ τὸ ἄλλο καμάκι».

5. Εἰς μικράν ἀπόστασιν ἀπὸ αὐτοὺς ἔστεικε εἰς ξένος ἀπὸ ἄλλην φυλὴν, ὁ ὅποιος παρετῆρει τὴν Πεταλούδα μὲ δλέμμα στοργικὸν καὶ μὲ γλυκὺ μειδίαμα εἰς τὰ χεῖλη· διότι καὶ αὐτὸς εἶχε μίαν κόρην εἰς τὴν ἡλικίαν τῆς Πεταλούδας.

Ἡ Πεταλούδα τὸν ἀντελήφθη καὶ τὸν πλησιάζει· «μᾶς ἔσπασε τὸ καμάκι μας», τοῦ λέγει, «ποῦ θὰ χτυπούσαμε ἓνα σωρὸ ὠραῖα ψάρια· ἔχομε ἓνα ἄλλο κρεμασμένο ἐπάνω ἀπὸ τὸ τζάκι. Πηγαίνεις στὴ μαμᾶ νὰ σοῦ τὸ δώσῃ καὶ νὰ μᾶς τὸ φέρῃς;»

6. Ἐκεῖνος δὲν ἐνόησεν οὔτε λέξιν ἀπὸ ὅσα τοῦ εἶπε

ἡ Πεταλούδα· τοῦ ἔκαμε ὁμως ἐντύπωσιν τὸ θάρρος της καὶ εἶπε μέσα του : « αὐτὸ τὸ κορίτσι θὰ εἶναι παιδί μεγάλου ἀρχηγοῦ, αὐτοῦ ποῦ κάθεται ἐκεῖ στὴν ὄχθην, καὶ δὲν καταδέχθηκε οὔτε νὰ σηκώσῃ τὸ κεφάλι· νὰ μὲ κοιτάξῃ ».

— « Λοιπὸν πηγαίνεις ; » ἐπαναλαμβάνει ἡ Πεταλούδα καὶ κτυπᾷ τὸ πόδι της κάτω.

Ὁ ξένος ἐμειδίασε εὐγενικά, ἤρχισε δὲ νὰ φοβῆται. « Αὐτὸ τὸ κορίτσι », σκέπτεται, « μοῦ κτυπᾷ τὸ πόδι κάτω καὶ δὲν λογαριάζει διόλου ὅτι εἶμαι μεγαλύτερός της· αὐτὸ σημαίνει ὅτι πράγματι ὁ πατέρας της εἶναι μέγας ἀρχηγὸς καὶ ἀλίμονόν μου, ἂν νομίσῃ ὅτι εἶμαι κακὸς ἄνθρωπος ».

7. Καὶ διὰ νὰ δείξῃ ὅτι δὲν σκέπτεται κακὸν τι, ἀλλ' ὅτι ἔχει ἀθῶαν καρδίαν πλησιάζει εἰς μίαν λεύκην καὶ ἀποσπᾷ τεμάχιον φλοιοῦ, τὸ ὅποιον δίδει εἰς τὴν Πεταλούδαν· διότι αὐτὸ ἐσήμαινε εἰς τὴν φυλὴν του ὁ φλοιὸς τῆς λεύκης, ἀθῶαν καρδίαν.

Ἡ Πεταλούδα ἔλαβε τὸν φλοιὸν καὶ εἶπε. « Ἄ, τώρα κατάλαβα· θέλεις νὰ σοῦ δείξω, ποῦ ἀκριβῶς εἶναι τὸ καμάκι. Θὰ σοῦ τὸ σχεδιάσω ἐδῶ· ἀλλὰ μήπως ξεύρω νὰ σχεδιάζω ; καὶ μὲ τί νὰ σχεδιάσω ; θέλω κάτι μυτερό. Δῶσέ μου σὲ παρακαλῶ αὐτὸ τὸ δόντι τοῦ καρχαρία ποῦ κρέμεται στὸ λαιμό σου ». Καὶ τοῦ τὸ ἔδειξε μὲ τὸ χέρι της.

8. Ἦτο πολὺ μέγαλο τὸ θάρρος τῆς μικρᾶς Πεταλούδας νὰ ζητήσῃ τὸ κρεμασμένο εἰς τὸν λαιμόν του δόντι, διότι αὐτὸ ἦτο φυλακτόν, τὸ ὅποιον οὐδεὶς ἐπετρέπετο νὰ ἐγγίσῃ. Αὐτὸ ὁμως ἐσήμαινε τὴν μεγάλην δύναμιν τὴν ὅποιαν εἶχεν ὁ πατὴρ της, ὁ ὅποιος ἀκόμη δὲν εἶχε καταδεχθῇ νὰ σηκώσῃ τὴν κεφαλὴν καὶ νὰ ρίψῃ ἐν βλέμμα εἰς τὸν ξένον. Ἐπρεπε λοιπὸν νὰ δείξῃ τὴν ὑποταγὴν του εἰς τὴν κόρην του διὰ νὰ μὴ πάθῃ κακὸν τι.

Καὶ ἔδωσεν ἀμέσως τὸ δόντι. Ἐκείνη δὲ ἐξηπλώθη εἰς

τὴν χλόην καὶ ἤρχισε νὰ χαράζῃ ἐπὶ τοῦ φλοιοῦ τῆς λεύκης.

9. «Τώρα θὰ σοῦ χαράξω ἐδῶ ὠραία πράγματα», λέγει ἡ Πεταλούδα. «Ἡμπορεῖς νὰ βλέπῃς, ἀλλὰ πρόσεξε μὴ μὲ σπρώξῃς. Πρῶτα σχεδιάζω τὸν πατέρα νὰ φαρεύῃ· δὲν τοῦ μοιάζει πολὺ, ἀλλὰ ἡ μητέρα θὰ καταλάβῃ· σοῦ σχεδιάζω καὶ τὸ καμάκι ποὺ ἔσπασε καὶ δίπλα τὸ καμάκι ποὺ θὰ μᾶς φέρῃς. Αὐτὸς ποὺ σχεδιάζω τώρα εἶσαι σύ· δὲν εἶσαι βέβαια πολὺ ὅμοιος, ἀλλὰ μὴ σοῦ κακοφανῇ ποὺ δὲν σὲ ζωγραφίζω καλὰ· ἐδῶ εἶμαι ἐγὼ καὶ σοῦ ἐξηγῶ τί πρέπει νὰ κάμῃς. Λοιπὸν πάρε το καὶ πήγαινε γρήγορα· θὰ τραβήξῃς ἴσα τὸν ἀνήφορον». Καὶ τοῦ ἔδειξε μὲ τὸ χέρι τὴν διεύθυνσιν.

10. Ὁ ξένος ἐμειδίασε καὶ ἐσκέφθη ὅτι μάχη γίνεται κάπου πλησίον καὶ τὸν ἔστειλεν εἰς τὴν φυλὴν τοῦ πατρὸς τῆς διὰ νὰ ἔλθῃ βοήθεια. Ἐλαθε λοιπὸν τὸν φλοιὸν τῆς λεύκης, ἐκοίταξε τὰ χαράγματα μὲ προσοχήν, ἐκίνησε τὴν κεφαλὴν διὰ νὰ δείξῃ ὅτι ἐνόησε καλῶς τὴν παραγγελίαν καὶ ἀμέσως ἔφυγε καὶ ἐγινε ἄφαντος πορευόμενος διὰ τοῦ δάσους.

Ἡ Πεταλούδα ἐκάθισεν εἰς τὴν χλόην εὐχαριστημένη, διότι μετ' ὀλίγον θὰ ἐπανήρχετο ὁ ξένος μὲ τὸ καμάκι εἰς τὰς χεῖρας.

— «Τί ἔκαμνες τόση ὥρα Πεταλούδα;» ἐρωτᾷ μετ' ὀλίγον ὁ πατήρ, ἀφοῦ εἶχε πλέον διορθώσει τὸ καμάκι.

— «Ἐκαμα μιὰ δουλειὰ δική μου», ἀπαντᾷ ἡ Πεταλούδα. «Ἄλλο μὴ μὲ ἐρωτᾷς· ὕστερα ἀπὸ λίγο θὰ τὸ μάθῃς καὶ θὰ παραξενευθῇς πολὺ».

11. Ὁ ξένος κρατῶν εἰς τὴν χειρά του τὸ φλοιὸν ἐβάδιζε ταχέως χωρὶς καὶ αὐτὸς νὰ γνωρίζῃ τὸ τέρμα τῆς πορείας του. Τυχαίως ἔφθασεν εἰς τὸ σπήλαιον τοῦ Σιγανοῦ καὶ εἶδε τὴν σύζυγόν του Λογοῦ νὰ κάθεται εἰς τὴν εἴσοδον τοῦ σπηλαίου μαζί μὲ ἄλλας γυναῖκας. Τὴν ἀνε-

Ἐκίνησε τὴν κεφαλὴν διὰ νὰ δείξῃ ὅτι ἐνόησε καλῶς
τὴν παραγγελίαν

γνώρισεν ἀμέσως, διότι εἶχε μεγάλην ὁμοιότητα μετὰ τὴν Πεταλούδαν.

Με πολλὴν εὐγένειαν καὶ μετὰ τὸ μειδιάμα εἰς τὰ χεῖλη δίδει τὸν φλοιὸν εἰς τὴν Λογοῦ.

12. Μόλις αὕτη παρατήρησε μετὰ προσοχῆς τὰ χαράγματα, ἤρχισε νὰ κραυγάζῃ καὶ ἐπετέθη κατὰ τοῦ ξένου, τὸν ὁποῖον ἐκακοποίησεν. "Ἐσπευσαν ἀμέσως καὶ αἱ ἄλλαι γυναῖκες ἐναντίον του, καὶ ἀφοῦ τὸν ἔρριψαν κάτω εἰς τὸν πηλόν, τότε μόνον ἠρώτησαν τὴν Λογοῦ, τί συμβαίνει.

«Δὲν βλέπετε ἐδῶ», λέγει, «ἐτρύπησε τὸν ἄντρα μου μετὰ τὸ κοντάρι, καὶ ἡ καημένη ἡ Πεταλούδα μου ἐτρόμαξε καὶ ἐχώθηκε κάτω ἀπὸ τὰ κλαδιά».

Ἀφοῦ καὶ αἱ ἄλλαι εἶδον τὰ χαράγματα, ἐπέισθησαν ἀκραδάντως ὅτι ἐκακοποιήθη ὁ Σιγανὸς καὶ εἶπον. «Εἶναι φοβερόν, εἶναι ἀποτρόπαιον! Εἶχε τὴν τόλμην νὰ ἔλθῃ ὁ ἴδιος νὰ μᾶς ἀναγγεῖλῃ τὸ κακὸν ποῦ ἔκαμε».

13. Ἐκάλεσαν ἀμέσως τοὺς ἀρχηγοὺς τῆς φυλῆς καὶ ἀπεφάσισαν, πρὶν τιμωρήσουν τὸν ξένον, νὰ μεταβοῦν εἰς τὸν ποταμὸν διὰ νὰ ἀναζητήσουν τὸν Σιγανὸν καὶ τὴν Πεταλούδαν.

Κατὰ τὸ διάστημα αὐτὸ ὁ ἀτυχὴς ξένος ἐστενοχωρήθη πολὺ· διότι καὶ ἐδάρη καὶ ἐκυλίσθη εἰς τὸν πηλόν καὶ ὕβρισθη, μολονότι τίποτε δὲν ἐννοοῦσε ἀπὸ ὅ,τι τοῦ ἔλεγον, ἀλλὰ δὲν ἦτο δυνατόν νὰ μὴ εἶναι ὕβρεις αἱ ἄγριαι φωναί, τὰς ὁποίας τοῦ ἀπηύθυναν.

14. Τέλος ἐξεκίνησαν ὅλοι μαζὶ μετὰ τὸν ξένον καὶ ἔφθασαν εἰς τὰς ὄχθας τοῦ ποταμοῦ.

Ἐκεῖ εὔρον τὸν Σιγανὸν νὰ φареύῃ ἡρῶπως μετὰ τὸ καμάκι του, τὸ ὁποῖον εἶχε καλῶς ἐπισκευάσει, τὴν δὲ Πεταλούδαν νὰ συλλέγῃ ἄνθη καὶ νὰ κάμνῃ ἀνθοδέσμας.

«Νά τος», εἶπεν ἡ Πεταλούδα· «μὰ δὲν σοῦ εἶπα νὰ φέρῃς καὶ τόσο κόσμον μαζὶ σου!» Ὁ Σιγανὸς ἐξεπλάγῃ,

ὅταν εἶδεν ὅλους αὐτοὺς καὶ εἶπε μέσα του ὅτι κάτι κακὸν συμβαίνει.

15. Πρώτη ἔφθασεν ἡ Λογοῦ με τὰς φίλας της, αἱ ὁποῖαι ἐκράτουν καλῶς τὸν ξένον, κατόπιν δὲ ὁ ἀρχηγὸς τῆς φυλῆς με τοὺς ὑπαρχηγούς καὶ τοὺς ἄλλους ἀξιωματούχους καὶ με ὅλην τὴν φυλὴν κατὰ σειρὰν ἱεραρχίας.

Εἰς ἐκ τῶν ἀξιωματικῶν πλησιάζει τὸν Σιγανὸν με θυμὸν καὶ τοῦ λέγει: «ἐξήγησέ μας τί συμβαίνει: ἐδῶ»!

— «Δὲν ξεύρω τίποτε», ἀπαντᾷ ἐκεῖνος καὶ με ἐκπληξίν του δι' ὅλα αὐτὰ προσθέτει: «Μὰ ἐπὶ τέλους δὲν ἤμπορεῖ κανεὶς νὰ σπάσῃ τὸ καμάκι του χωρὶς νὰ τοῦ φορτωθῇ ὁλόκληρη ἡ φυλὴ του; Πολὺ ἀνακατεύεσθε με ξένας ὑποθέσεις».

16. Ἐν τῇ μεταξὺ ἡ Πεταλούδα βλέπουσα τὴν μητέρα της καὶ τὰς ἄλλας γυναῖκας νὰ βαστοῦν τὸν ξένον καὶ ἄλλαι νὰ τὸν κτυποῦν, ἄλλαι νὰ τὸν σπρώχνουν, φωνάζει με θυμόν: «Μὰ τί τοῦ κάμνετε αὐτοῦ τοῦ καλοῦ μου ξένου.»

— «Ποῦ εἶναι αὐτοὶ ποὺ σὲ ἐκτύπησαν παιδί μου;» ἐρωτᾷ τὴν Πεταλούδαν με ἀδημονίαν ἢ μήτηρ της.

— «Κανεὶς δὲν με ἐκτύπησε, μητέρα· ὁ μόνος μας ἐπισκέπτης ἦτο αὐτὸς ὁ ταλαίπωρος ποὺ προσπαθεῖτε σεῖς νὰ τὸν πνίξετε. Μὰ τί ἐπάθατε;»

17. Τότε τῆς ἐξήγησε ἡ μητέρα της ὅτι ἀπὸ τὰ χαράγματα τοῦ φλοιοῦ ἐνόησε ὅτι περιέπεσαν εἰς ἐνέδραν κακῶν ἀνθρώπων καὶ ἦλθον νὰ τοὺς σώσουν.

— «Μὰ ἐγὼ ἔκαμα τὰ χαράγματα διὰ νὰ καταλάβετε νὰ μᾶς στείλετε τὸ καμάκι τοῦ πατέρα ποὺ ἦτο ἐπάνω ἀπὸ τὰ τζάκι, γιατί τὸ ἄλλο μας εἶχε σπάσει καὶ δὲν εἴχαμε με τί νὰ φαρέψουμε».

«Ἄ! παλιοκόριτσο!» ἐφώνηξε ἓνας ἀπὸ τοὺς ἀξιωματικούς. «Ἐσώκωσες ὅλην τὴν φυλὴν στὸ ποδάρι».

— «Δὲν φταίω ἐγώ, ἂν ἐσεῖς δὲν ἐκαταλάβατε ἓνα τόσο μικρὸ πρᾶγμα».

18. Ὁ ἀρχηγὸς τῆς φυλῆς, ἀφοῦ ἤκουσε τὰς ἐξηγήσεις τῆς Πεταλούδας, ἐγέλασε διὰ τὴν ἀστείαν παραξήγησιν, ἐγέλασαν δὲ καὶ ὅλοι μαζί, ἀλλὰ τοὺς ἔκαμεν ἐντύπων ἢ προσπάθεια τῆς Πεταλούδας νὰ συνεννοηθῇ μὲ χαράγματα.

Τέλος ὁ ἀρχηγὸς εἶπε εἰς τὴν Πεταλούδαν: «Μὲ τὰ χαράγματά σου εἰς τὸν φλοιὸν τῆς λεύκης ἔκαμες μίαν σπουδαίαν ἀνακάλυψιν. Μετὰ πολλοὺς αἰῶνας τὰ χαράγματα αὐτὰ θὰ τὰ ὀνομάζουν γραφήν» διότι ἔπειτα ἀπὸ τὰ παράξενα αὐτὰ σχεδιαγραφήματα οἱ ἄνθρωποι θὰ κάμουν τὰ εἴκοσι τέσσαρα γράμματα καὶ μὲ αὐτὰ θὰ ἡμπορῇ ἕκαστος νὰ γράφῃ καὶ νὰ διαβάσῃ χωρὶς παραξηγήσεις καὶ χωρὶς λάθη».

2. Τὰ πρῶτα γράμματα.

1. Ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τῆς Πεταλούδας μέχρι τῆς ἐποχῆς κατὰ τὴν ὁποίαν κατῴρθωσεν ὁ ἄνθρωπος νὰ γράφῃ τὰς σκέψεις του μὲ γράμματα, ὅπως περίπου ἡμεῖς σήμερον, παρήλθον δεκάδες αἰώνων.

Ἀλλὰ κατὰ τὸ χρονικὸν τοῦτο διάστημα πῶς κατῴρθωσαν οἱ ἄνθρωποι νὰ γράφουν τὰς σκέψεις των ἢ τὰς ἐπιθυμίας των πρὸς τοὺς μακρὰν αὐτῶν εὐρισκομένους; Μὲ διάφορους τρόπους θεθαίως, οἱ ὅποιοι εἶχον μεγαλυτέραν ὁμοιότητα μὲ τὴν γραφὴν τῆς Πεταλούδας παρὰ μὲ τὴν γραφὴν τὴν ἰδικήν μας.

2. Ἴδου τί μᾶς διηγεῖται ὁ Ὅμηρος, ὁ ὁποῖος ἔζησε χίλια περίπου ἔτη πρὸ Χριστοῦ.

Ἐβασίλευε ποτε εἰς τὸ Ἄργος ὁ Προῖτος, ὁ ὁποῖος εἶχε σύζυγον τὴν Ἀντείαν, θυγατέρα τοῦ βασιλέως τῆς Λυκίας Ἰοδάτου. Εἰς τὸ Ἄργος ἔζη τότε εἰς εὐγενῆς καὶ ωραιότατος νέος ὀνομαζόμενος Βελλεροφόντης, ὅστις ἦτο ἀ-

κόμη προικισμένος ἀπὸ τὸν Θεὸν μετὰ γενναιότητα καὶ ρώμην
ὑπεράνθρωπον.

3. Ἡ Ἄντεια ἐφθόνησε τὸν νέον τοῦτον καὶ τὸν κα-
τηγόρησεν εἰς τὸν ἄνδρα τῆς ὅτι δῆθεν ἐσκέπτετο νὰ ἀρπά-
σῃ τὴν βασιλείαν τοῦ Ἄργου ἀπὸ τὸν Προῖτον· «ἂν ἀγα-
πᾶς τὴν ζωὴν σου», λέγει εἰς τὸν Προῖτον, «νὰ φονεύσῃς
ἐξάπαντος τὸν Βελλεροφόντην».

Ὁ Προῖτος ἐπίστευσε τοὺς λόγους τῆς γυναικὸς του καὶ
ἐσκέφθη, κατὰ ποῖον τρόπον θὰ ἔπρεπε νὰ ἐξαφανίσῃ αὐτόν·
διότι ὁ ἴδιος νὰ τὸν φονεύσῃ δὲν ἠθέλησεν. Ὁ Βελλεροφόν-
της ἠγαπάτο καὶ ἐτιμᾶτο ὑπὸ τῶν Ἀργείων διὰ τὴν εὐγέν-
ειαν καὶ τὴν ρώμην αὐτοῦ, θὰ δυσηρέσται δὲ καὶ θὰ ἐ-
ξώργιζεν αὐτοὺς σφόδρα ὁ ἀναίτιος θάνατός του.

4. Διὰ τοῦτο ὁ Προῖτος πέμπει αὐτὸν εἰς τὴν Λυκίαν
πρὸς τὸν πενθερόν του Ἰοβάτην, ἵνα ἐκεῖνος τὸν φονεύσῃ.
Ἀλλὰ ποῖος θὰ ἔλεγεν εἰς τὸν Ἰοβάτην τὸν σκοπὸν διὰ
τὸν ὁποῖον ἐπέμπετο ἐκεῖ ὁ Βελλεροφόντης; Ἴδου τί ἐσο-
φίσθη ὁ Προῖτος· ἔλαβε πινακίδα καὶ ἐχάραξεν ἐπάνω ση-
μεῖα σημαίνοντα θάνατον, οἷον ξίφος ἐμπεπηγμένον εἰς τὸ
στήθος ἀνθρώπου, μάχαιραν ἐπὶ τοῦ λαιμοῦ καὶ ἄλλα τοιαῦ-
τα. Τὴν πινακίδα αὐτὴν ἐκάλυψε δι' ἄλλης πινακίδος καὶ
οὕτω μετὰ κεκαλυμμένα τὰ σημεῖα ἔδωκε τὴν πινακίδα εἰς τὸν
Βελλεροφόντην, ἵνα κομίσῃ αὐτὴν εἰς τὸν Ἰοβάτην, ὡς θὰ
ἐδίδομεν ἡμεῖς ἐπιστολὴν.

5. Ὁ Ἰοβάτης ἐδέχθη τὸν Βελλεροφόντην εἰς τὸν φιλό-
ξενον οἶκον αὐτοῦ καὶ μεγαλοπρεπῶς ἐξένισεν. Ἀλλὰ ὅταν
ἀπέσπασε τὰς πινακίδας καὶ εἶδε τὰ δλέθρια χαράγματα,
διέταξεν αὐτὸν νὰ φονεύσῃ τὴν φοβεράν Χίμαιραν, ἥ ὁποία
ἦτο τέρας ἔχον κορμὸν αἰγὸς, κεφαλὴν λέοντος καὶ οὐρὰν
δράκοντος. Ἐνόμιζεν ὁ Ἰοβάτης ὅτι θὰ κατεσπαράσσετο ὑπ'
αὐτῆς ὁ Βελλεροφόντης καὶ οὕτω θὰ ἐξετελεῖτο ἡ παραγ-
γελία τοῦ γαμβροῦ του Προῖτου.

Ἄλλ' ὁ Βελλεροφόντης ἐπικαλεσθεῖς τὴν βοήθειαν τῶν θεῶν κατόρθωσε νὰ φονεύσῃ τὴν Χίμαιραν.

6. Ὁ Ἰοβάτης ἐξεπλάγῃ μὲν διὰ τὸ ἀπροσδόκητον τοῦτο κατόρθωμα τοῦ Βελλεροφόντου, ἀλλ' οὐδὲν ὑποπτεύθη. Ὅταν ὅμως ἐπεμψεν αὐτὸν πρὸς ἐκτέλεσιν ἄλλων ἐπικινδύνων ἄθλων καὶ ὁ Βελλεροφόντης ἐξήρχετο πάντοτε νικητῆς, ἐνόησεν ὁ Ἰοβάτης ὅτι ὁ ὑπ' αὐτοῦ ξενιζόμενος νεανίας ἦτο υἱὸς θεοῦ. Καὶ ὅντως ἐλέγετο ὅτι ἦτο υἱὸς τοῦ Ποσειδῶνος.

7. Καὶ ἄλλοι λαοὶ εἰς τὴν ἀρχὴν τοῦ πολιτισμοῦ των δι' εἰκόνων καὶ συμβολικῶν σημείων προσεπάθουν νὰ ἐκφράσουν τὰς σκέψεις των.

Οἱ ἀρχαῖοι Αἰγύπτιοι εἰς τὴν πρόσοψιν τοῦ ναοῦ τοῦ Ὀσίριδος εἶχον ἐπιγράψαι πέντε εἰκόνας, παιδίον, γέροντα, ἱέρακα, ἰχθὺν καὶ ἵπποποτάμον. Αἱ εἰκόνες αὗται ἦσαν διαδοχικαί, ἡ μία κατόπιν τῆς ἄλλης, εἰς μίαν γραμμὴν, ὅπως τὰ γράμματα ἐπιγραφῆς, καὶ ἀπετέλουν πράγματι ἐπιγραφὴν, ἐξέφραζον ἓν διανόημα. Ὁ Αἰγύπτιος, ὁ ὁποῖος προσέβλεπεν εἰς τὴν ἐπιγραφὴν ταύτην, ἀνεγίνωσκε, νέοι καὶ γέροντες, ὁ θεὸς μοσεῖ τὸ κακόν.

Δηλαδή ἡ εἰκὼν τοῦ παιδίου ἐσήμαινε πάντα νέον ἄνθρωπον, ὅπως καὶ ἡ εἰκὼν τοῦ γέροντος πάντα μεγάλῃς ἡλικίας ἄνθρωπον εἴτε ἄνδρα εἴτε γυναῖκα, ὁ ἱέραξ ἐσήμαινε τὸν θεόν, διότι ἦτο τὸ ταχύτερον εἰς τὴν πτήσιν, τὸ μεγαλύτερον πτερότερον, ἀλλὰ καὶ το φοβερώτερον πτηνόν. Ἀλλὰ πῶς συμβαίνει ὥστε ἡ εἰκὼν τοῦ ἰχθύος νὰ σημαίνῃ τὴν ἔννοιαν τοῦ μισῶ, ἡ δὲ εἰκὼν τοῦ ἵπποποτάμου τὴν ἔννοιαν τοῦ κακοῦ; Αὐτὸ δὲν τὸ γνωρίζομεν.

8. Ἐνῶς λοιπὸν οἱ Ἕλληνες καὶ οἱ Αἰγύπτιοι προσεπάθουν νὰ ἐκφράζουσιν τὰς σκέψεις των μὲ διάφορα συμβολικὰ σημεῖα, ἕκαστον τῶν ὁποίων ἐσήμαινε μίαν ἔννοιαν, μίαν ἰδέαν, εἰς ἄλλος λαὸς περισσότερον πολιτισμένος ἀπὸ τοὺς

Ἕλληνας ἐχρησιμοποίει πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον σύμβολα, ἕκαστον τῶν ὁποίων ἐσήμαινε *φωνήν* καὶ ὄχι *ιδέαν*, ἐχρησιμοποίει δηλαδὴ γράμματα, ὅπως καὶ ἡμεῖς σήμερον.

Ὁ λαὸς οὗτος εἶναι οἱ Φοίνικες, οἱ ὁποῖοι κατέφκουν εἰς τὰ ἀνατολικά παράλια τῆς μεσογείου θαλάσσης ἀπέναντι τῆς Κύπρου, εἰς τὴν χώραν τὴν καλουμένην Φοινίκην.

9. Οἱ Φοίνικες ἦσαν ἔμποροι καὶ τολμηροὶ θαλασσοπόροι. Χάριν τῆς ἐμπορίας διέπλεον ὅλην τὴν Μεσόγειον καὶ εἶχον ἐμπορικὴν ἐπιμιξίαν μὲ ὅλους τοὺς λαοὺς τῆς Μεσογείου, περισσότερον δὲ μὲ τοὺς Ἕλληνας, οἱ ὁποῖοι ἦσαν ἐπίσης θαλασσοπόροι καὶ ἔμποροι. Ἐκ τῆς τοιαύτης μετὰ τῶν Φοινίκων ἐπιμιξίας οἱ Ἕλληνες ἐκέρδισαν πολλὰ ἀπὸ τὸν πολιτισμὸν τῶν Φοινίκων καὶ πρὸ πάντων ἔλαβον παρ' αὐτῶν τὰ γράμματα τοῦ ἀλφαβήτου, τὰ ὅποια κατ' ἀρχὰς ἦσαν εἴκοσι δύο, βραδύτερον δὲ ἔγιναν εἴκοσι τέσσαρα, αὐτὰ ἀκριβῶς τὰ ὅποια καὶ ἡμεῖς σήμερον μεταχειριζόμεθα πρὸς ἐγγράφον ἔκφρασιν τῶν διανοημάτων μας.

Λέγουσιν ἐν τούτοις ὅτι τὰ γράμματα ταῦτα δὲν εἶναι ἀνακάλυψις τῶν Φοινίκων, ἀλλ' ὅτι καὶ αὐτοὶ τὰ ἐδανείσθησαν παρ' ἄλλων, παρὰ τῶν γειτόνων τῶν Αἰγυπτίων, τῶν ὁποίων τὸ ἰδιογραφικὸν σύστημα εἶχεν ἀναπτυχθῆ σὺν τῇ γρόνῃ εἰς φωνογραφικόν.

3. Οἱ ἀριθμοί.

1. Εὐκόλον εἶναι νὰ ἐννοήσωμεν πόσον εὐεργετικὰ εἰς τὸν ἄνθρωπον εἶναι τὰ εἰκοσιτέσσαρα γράμματα τοῦ ἀλφαβήτου. Ἀλλ' ἴσως δὲν ἐσκέφθημεν τὴν εὐεργετικότητα μιᾶς ἄλλης ομάδος συμβολικῶν σημείων, τὰ ὅποια μεταχειριζόμεθα εἰς πᾶσαν στιγμὴν τῆς ζωῆς μας. Ἐννοῶ τὰ δέκα ἀριθμητικὰ σημεία τὰ ὅποια λέγονται *ἀραβικοὶ ἀριθμοί*. Εἰς ἓν δευτερόλεπτον γράφομεν τόσους ἀριθμούς, διὰ τοὺς ὁποίους θὰ ἐχρειαζόμεθα ἐν πρῶτον λεπτόν, ἐὰν ἐπρό-

κειτο νὰ τοὺς γράψωμεν ὀλογράφως. Ἀλλὰ αὐτὸ ἴσως εἶναι τὸ ὀλιγώτερον ἐξ ὧων ὠφελούμεθα διὰ τῆς χρησιμοποιοῦσεως τῶν συμβόλων αὐτῶν.

2. Καὶ ἐνῷ τὰ γράμματα τοῦ ἀλφαριθμητικοῦ εἶναι τόσον παλαιά, ὅσον περίπου καὶ ἡ ἱστορία μας, δηλαδή τρισχιλίων ἐτῶν, τοὺς ἀραβικοὺς ἀριθμοὺς τοὺς ἐγνώρισαμεν καὶ τοὺς μεταχειριζόμεθα μόλις πρὸ τεσσάρων περίπου αἰώνων.

Καὶ τώρα θὰ ἐρωτήσετε, «εἶναι δυνατόν νὰ μὴ εἶχον ἀριθμοὺς οἱ παλαιότεροι ἄνθρωποι;» Εἶχον βέβαια ἀριθμοὺς, ἀλλὰ τοὺς παρίστανον εἰς τὴν γραφὴν διὰ τῶν γραμμάτων τοῦ ἀλφαριθμητικοῦ· ἢ ἐπὶ τέλους τοὺς ἔγραφον ὀλογράφως, ὅπως καὶ ἡμεῖς πολλάκις κάμνομεν.

3. Ἀλλὰ πῶς ἔκαμναν τὰς ἀριθμητικὰς πράξεις; καὶ πρὸ πάντων, πῶς ἔκαμναν πολλαπλασιασμοὺς καὶ διαιρέσεις πολυψηφίων ἀριθμῶν; Ἡμεῖς σήμερον εἰς ὀλίγα λεπτὰ τῆς ὥρας δυνάμεθα νὰ κάμωμεν οἰανδήποτε ἀριθμητικὴν πράξιν καὶ μὲ ἀπόλυτον ἀκρίβειαν. Ἐνῷ οἱ ἀρχαῖοι πᾶσαν ἀριθμητικὴν πράξιν τὴν ἔκαμναν νοερώς, ὅπως περὶ τοῦ σήμερον οἱ ἀγράμματοι ἄνθρωποι. Καὶ ἦσαν βέβαια ἡσυχασμένοι εἰς τοῦτο, διότι ἡ ἀτέλεια τῶν ἀριθμητικῶν συμβόλων δὲν ἡμπόδισε τοὺς ἀρχαίους νὰ καλλιεργήσουν τὰς μαθηματικὰς ἐπιστήμας, ἀλλ' οὐδεὶς δύναται νὰ ἀρνηθῇ ὅτι οἱ ἀραβικοὶ ἀριθμοὶ διευκολύναν καταπληκτικῶς τὰς ἀριθμητικὰς πράξεις.

Ἀλλὰ διατὶ λέγονται ἀραβικοί; Προφανῶς διότι ἦσαν τῶν Ἀράβων, παρὰ τῶν ὁποίων ἡμεῖς τοὺς παρελάβομεν. Κατ' ἀλήθειαν οἱ ἀριθμοὶ οὗτοι εἶναι Ἰνδοί, διότι καὶ οἱ Ἀραβες τοὺς παρέλαβον παρὰ τῶν Ἰνδῶν.

4. Πρόχειρες γραφικὴ ὕλη.

1. Ἡμεῖς σήμερον γράφοντες ἐπὶ τοῦ χάρτου πολλὰ

δλίγον ἢ καὶ οὐδόλως ὑπολογίζομεν τὴν ἀπαιτουμένην δαπάνην πρὸς ἀπόκτησίν του· σύρωμεν τὴν γραφίδα ἢ τὸ μολυβδοκόνδυλον καὶ προσπαθοῦμεν νὰ διατυπώσωμεν τὰς σκέψεις μας ἢ νὰ παραστήσωμεν ὅ,τι θέλομεν χωρὶς νὰ προσέχωμεν ἢ νὰ φοβούμεθα μήπως δὲν μᾶς φθάσῃ τὸ χαρτί. Ἀρχίζομεν νὰ γράφωμεν μίαν ἐπιστολὴν καί, ἀφοῦ γράφωμεν δύο ἢ τρεῖς σειράς, σκίζομεν τὸ χαρτί, διότι δὲν μᾶς ἤρρεσεν ὁ τρόπος μὲ τὸν ὁποῖον ἤρχισαμεν ἢ μᾶς ἐφάνη ἡ διατύπωσις τῶν διανοημάτων ἀσαφὴς ἢ ἀκομψὸς ἢ ἀνακριβής. Ζήτημα χάρτου διὰ τὰς ἀνάγκας μας σήμερον σχεδὸν δὲν ὑπάρχει.

Ἄλλ' ἄρά γε ὁμοίως, ὅπως ἡμεῖς, ἐχρησιμοποιοῦν τὸν χάρτην καὶ οἱ προγεέστεροί μας ;

2. Ὅτε ἤμην μαθητὴς τοῦ δημοτικοῦ σχολείου καὶ ἐξετέλουν τὴν ἐπιβαλλομένην ὑπὸ τοῦ διδασκάλου μου κατ' οἶκον γραφικὴν ἐργασίαν, ὠνειδιζόμην ὑπὸ τοῦ πάππου μου διὰ τὴν κακογραφίαν. Πάντοτε εἶχον κάτι νὰ εἰπῶ πρὸς δικαιολογίαν μου, πότε ὅτι δὲν ἦτο καλὴ ἡ πέννα, πότε ὅτι τὸ χαρτὶ εἶναι κακὸ καὶ ποτίζει, ἄλλοτε ἄλλας δικαιολογίας ἀπὸ ἐκείνας, τὰς ὁποίας εὐκόλως ἐφεύρισκε ἡ παιδικὴ σκέψις.

3. Ἀπαντῶν εἰς τὰς δικαιολογίας αὐτάς ὁ πάππος μου κάποτε μοῦ λέγει :

«Καὶ ποῦ νὰ ἤξευρες, παιδί μου, πῶς ἔμαθα ἐγὼ τὴν γραφὴν, ὅταν ἤμην εἰς τὴν ἡλικίαν σου! Τὴν ἐποχὴν ἐκείνην, πρὸ τῆς Ἐπαναστάσεως τοῦ 1821, σχολεῖον δὲν εἶχαμε εἰς τὸ χωριό μας, οὔτε δάσκαλος ὑπῆρχε, ὅπως σήμερον, μισθοδοτούμενος ἀπὸ τὸ δημόσιον. Δάσκαλό μας εἶχαμε τὸν παπᾶ μας, τὸν μακαρίτην τὸν ΠαπαΓιώργη, ὁ ὁποῖος εἶχε μάθει τὰ γράμματα εἰς τὸ Ἅγιον Ὄρος, ὅπου ὑπῆρχον σχολεῖα καὶ κατώτερα καὶ ἀνώτερα. Οἱ μαθηταὶ τοῦ ὅλοι ἤμεθα πέντε ἕως ἑξ. Μᾶς ἐδίδασκε κατ'»

ἀρχὰς ἀνάγνωσιν εἰς τὸ Ψαλτήρι, καὶ ἀφ' οὗ κατωρθώναμε νὰ ξεχωρίζωμε τὰ γράμματα τὸ ἓνα ἀπὸ τὸ ἄλλο, τότε μᾶς ἐδίδασκε τὴν γραφὴν ἐπάνω εἰς τὸ κολοκύθι, ἐπάνω εἰς τὸ φλασκί ! »

4. Δὲν ἤξευρα, ἂν ὁ πάππος μου ἐσοδαρεύετο ἢ ἤθελε νὰ μὲ ἐμπαίξῃ. Ὅταν ἤκουσα τοὺς τελευταίους λόγους του, ἐστήλωσα τοὺς ὀφθαλμούς μου ἐπάνω του καὶ ἔμεινα ἄφωνος.

«Παραξενεύεσαι βέβαια», μοῦ λέγει, «καὶ δὲν ἔχεις ἄδικον. Τὸ χαρτὶ τότε τὸ μετεχειρίζομεθα μόνον εἰς συμφωνητικά, εἰς προικοσύμφωνα καὶ πολὺ σπανίως εἰς ἐπιστολάς· ἦτο βέβαια καὶ ἀκριβότερο παρὰ τώρα, ἀλλὰ καὶ τὰ χρήματα ἦσαν πολὺ ὀλιγώτερα· ἐνῷ τὰ φλασκιὰ τὰ ἐπαίρναμε ἀπὸ τὸν κήπὸν μας. Ἐπάνω λοιπὸν εἰς τὸ κολοκύθι καὶ μὲ πέννα ἀπὸ πτερὸν ἐγράφαμε τὰς ἀσκήσεις μας καὶ τὰ θέματά μας. Ἀφ' οὗ τὰ ἔβλεπε καὶ τὰ διώρθωνε ὁ δάσκαλος, τὰ ἐσθίναμε μὲ ἓνα παννὶ βρεγμένον καὶ ἐγράφαμε ἄλλα».

5. Ἡ ἐκπληξίς μου ἔγινε ἀκόμη μεγαλυτέρα, ὅταν ἐξακολουθῶν ὁ πάππος μου, μοῦ εἶπε: «Γιατὶ μὲ κοιτάζεις ἔτσι; δὲν μὲ πιστεύεις; περίμενε καὶ θὰ ἰδῇς».

Σηκώνεται ἀμέσως ἀπὸ τὸ σκαμνὶ του καὶ ἀναζητεῖ ἓνα φλασκί. Τὰ φλασκιὰ εἰς τὸ σπίτι μας, ὅπως καὶ εἰς ὅλων τῶν ἀγροτῶν τὰ σπίτια, ἦσαν ἀπὸ τὰ προχειρότερα πράγματα· τὰ μετεχειρίζομεθα ὡς δοχεῖα οἴνου, ὕδατος, ἐνίοτε καὶ ἐλαίου, ἀρκετὰ δὲ ἦσαν κρεμασμένα εἰς τὴν ὀροφὴν τοῦ σπιτιοῦ διὰ νὰ ξηραίνωνται.

Ἔλαβε λοιπὸν ἐν ἀπὸ αὐτὰ καὶ τὸ ἔφερε εἰς τὸ τραπέζι, ὅπου ἐγὼ μὲ τὴν ἄνεσίν μου ἐγραφον. Ἦμην ἀνυπόμονος νὰ ἶδω τὸ γράψιμο στὸ κολοκύθι. «Περίμενε μὲ στιγμὴν ἀκόμα», μοῦ λέγει, καὶ καταβαίνει εἰς τὴν αὐλὴν. Μετ' ὀλίγον ἔρχεται κρατῶν εἰς τὴν χεῖρά του ἐν πτερὸν.

«Αὐτὸ, μοῦ λέγει, εἶναι πτερὸ ἀπὸ πτέρυγα χήνας καὶ τὴν ἀμέσως θὰ τὸ μεταβάλω εἰς πένναν». Καὶ ἐνῶ ἔλαγεν αὐτὰ ἐξήγαγε τὸ μαχαίριδιόν του, ἔκοψε πλαγίως τὴν ρίζαν τοῦ πτεροῦ καὶ τὴν μετέβαλε εἰς γραφίδα· κατόπιν τὴν ἐβύθισεν εἰς τὸ μελανοδοχεῖον καὶ ἤρχισε νὰ γράφῃ ἐπὶ τῆς κολοκύνθης, μεθ' ὅσης εὐκολίας ἔγραφον ἐγὼ ἐπὶ τοῦ χάρτου.

6. Ἀφοῦ δὲ καὶ ἐγὼ ἐδοκίμασα τὴν γραφὴν ἐπὶ τῆς κολοκύνθης καὶ ἐκανοποίησα τὴν περιέργειάν μου, μοῦ λέγει :

«Εἰς τὴν ἐποχὴν» μας ἐφροντίξαμε καὶ εὗρίσκαμε πτερὰ ἀπὸ ἱέρακας καὶ ἀπὸ ἄλλα μεγάλα σαρκοδόρα πτηνὰ. Ἐ! λοιπόν, οἱ πέννες ποὺ ἐκάμαμε ἀπὸ τὰ πτερὰ αὐτῶν τῶν πτηνῶν ἦσαν πολὺ καλύτερες ἀπὸ τὶς πέννες ποὺ μεταχειρίζεσθε ἐσεῖς τώρα».

Β. Φάβη. — Ἀναγνωστικὸν ΣΤ' Δημοτικοῦ. — Ἐκδοσις 1η, 1934 2

Ἐσφίξα τὰ χεῖλη μου δυσπιστῶν εἰς τοὺς λόγους τοῦ πάππου μου.

«Παραξενεύεσαι;» μοῦ λέγει· «ἀλλὰ πόσες φορές σὲ ἀκούω νὰ παραπονῆσαι ὅτι ἐσκούριασε ἡ πέννα σου καὶ δὲν γράφει καλὰ; Ἀλλάσσεις δύο ἢ τρεῖς πέννες τὴν ἑβδομάδα καὶ δὲν ἔχεις ἄδικον, διότι πράγματι ὁ σίδηρος ὀξιδούται καὶ ἡ πέννα χάνει τὴν εὐκαμψίαν της. Τὸ πτερὸν ὅμως δὲν παθαίνει τίποτε· μίαν πένναν ἀπὸ πτερὸν ἱέρακος ἤμπορεῖς νὰ τὴν μεταχειρίζεσαι ἐπὶ μῆνα καὶ περισσότερον· ἂν εἶναι δὲ ἀπὸ πτερὸν ἀέτιον, ἡ ἀντοχή της εἶναι ἀκρίμην μεγαλυτέρα».

5. Ὁ Πάπυρος.

1. Ὅσον ἀνερχόμεθα εἰς παλαιότερους χρόνους, τόσον τοῦ χάρτου ἡ χρῆσις εἶναι θαυμασιωτέρα καὶ σπανιωτέρα. Ἐὰν δὲ φθάσωμεν εἰς τοὺς χρόνους τῆς ἐνδόξου ἀρχαϊότητος, εἰς τὸν αἰῶνα τοῦ Περικλέους, ὅτε ἦτο ἡ ὑψίστη ἀκμὴ τῆς ἀρχαίας Ἑλλάδος, τότε ἡ ὕλη ἐπὶ τῆς ὁποίας ἔγραφον ἦτο ἀκόμην σπανιωτέρα. Ἐγγράφοντο βεβαίως τότε οἱ νόμοι καὶ τὰ ψηφίσματα τῶν πολιτειῶν ἐπὶ μαρμαρίνων πλακῶν ἢ καὶ ἐπὶ χαλκῶν ἐλασμάτων· ἀλλὰ αἱ ἀνάγκαι τῆς πολιτείας καὶ τῆς κοινωνίας δὲν ἦτο δυνατόν νὰ πληρωθῶσι μὲ τὴν ἐπὶ τῶν σκληρῶν τούτων ὕλων γραφήν. Αἱ καθημεριναὶ ἰδίως ἀνάγκαι τῶν ἰδιωτῶν ἀπῆλθον γραφικὴν ὕλην μαλακὴν, εὐκόλως χρησιμοποιουμένην, ὥς εἶναι περίπου ὁ ἰδικὸς μας χάρτης.

2. Καὶ ὑπῆρχε τοιαύτη ὕλη εἰς τοὺς ἀρχαίους· ὑπῆρχεν ὁ πάπυρος. Ἐπὶ παπύρου ἔγραφον οἱ ἰδιῶται τοὺς λογαριασμούς των, τὰ μεταξὺ των συμβόλαια καὶ ὅ,τι ἄλλο ἦτο ἀνάγκη νὰ διατυπωθῇ ἐγγράφως· ἐπίσης ἐπὶ παπύρου ἔγραφον οἱ συγγραφεῖς τὰ συγγράμματά των, οἱ ρήτορες τοὺς λόγους των καὶ οἱ ποιηταὶ τὰ ποιήματά των· ἀλλ' ἡ

χρήσις ἐγένετο μετὰ φειδοῦς, διότι ὁ πάπυρος δὲν ἦτο μὲν πρᾶγμα δυσάποκτητον, ὅχι ὅμως καὶ πολὺ εὖωνον, οὐδὲ προσιτὸν εἰς τοὺς πένητας.

3. Ἐν φύλλον παπύρου ἴσον περίπου πρὸς ἡμίσειαν κόλλαν συνήθους χάρτου γραφῆς ἐστοίχιζε περίπου δέκα ἕως δεκαπέντε σημερινὰς δραχμάς. Καὶ προκειμένου νὰ συνταχθῇ συμβόλαιον ἐπ' αὐτοῦ ἢ νὰ γραφῇ βιβλίον ἡγοράζετο, ἀλλὰ διὰ τὰς καθημερινὰς προχείρους σημειώσεις ἢ λογαριασμοὺς, παραδείγματος χάριν ἐνὸς ἐμπόρου ἢ βιομηχάνου, ἦτο δυνατόν νὰ χρησιμοποιῇται τόσον δαπανηρὸς χάρτης; Ἀλλὰ καὶ οἱ μαθηταί, οἱ ὅποιοι διὰ τὴν ἄσκησιν αὐτῶν εἰς τὴν γραφὴν, εἰς τὴν γραμματικὴν, εἰς τὰ θέματα, εἰς τὴν λύσιν προβλημάτων εἶχον ἀνάγκην μεγάλης ποσότητος γραφικῆς ὕλης, δὲν ἦτο δυνατόν νὰ χρησιμοποιοῦν πάπυρον.

4. Πρὸς πλήρωσιν τῶν τοιούτων ἀναγκῶν οἱ ἀρχαῖοι εἶχον ἐφεύρει ἄλλο μέσον πολὺ πρόχειρον καὶ εὐαπόκτητον, εἶχον τὰς κεκηρωμένας πινακίδας.

Διὰ νὰ ἐννοήσωμεν τί εἶναι αἱ πινακίδες αὗται, ἃς ἀναμνησθῶμεν τὰ μέσα τῆς γραφῆς, τὰ ὅποια μετεχειρίσθημεν ὅλοι μας, ὅταν ἔξ ἢ ἐπὶ τὰ ἐτῶν παιδιὰ ἐπεχειρήσαμεν διὰ πρώτην φοράν νὰ γράψωμεν, ἃς ἐνθυμηθῶμεν τὴν πλάκα μας καὶ τὸ κονδύλιόν μας.

5. Ἡ κεκηρωμένη πινακὶς ἦτο ὁμοία μὲ τὴν πλάκα καὶ τῶν αὐτῶν περίπου διαστάσεων· ἀλλ' ἀντὶ τοῦ σχιστολίθου ἃς φαντασθῶμεν λεπτὴν καὶ λεῖαν σανίδα. Ὅμοίως ἀντὶ κονδυλίου ἃς φαντασθῶμεν ἐν ἰσομέγεθες ξυλάριον σκληρόν, αἰχμηρὸν εἰς τὸ ἐν ἄκρον, ὅπως ἀκριβῶς τὸ κονδύλιον, ἀμβλὺ δὲ εἰς τὸ ἄλλο· αὐτὸ ἦτο ἡ γραφίς. Ἡ σανὶς ἐκαλύπτετο διὰ λεπτοῦ στρώματος κηροῦ, κατ' ἀμφοτέρας τὰς πλευράς, συνήθως μέλανος, ἐπὶ τοῦ ὁποῖου διὰ τῆς γραφίδος ἐχάρασσον τὰ γράμματα καὶ ὅ,τι ἄλλο ἤθελον. Ὅταν

δὲ ἤθελον νὰ διαγράψουν τὰ γραφέντα, ἐπετύγχανον τοῦτο διὰ τοῦ ἀμβλέος ἄκρου τῆς γραφίδος ἀφανίζοντες τὰ χαράγματα. Τοιαῦτα μαθητικάι πινακίδες τοῦ τρίτου μετὰ Χριστὸν αἰῶνος ἐσώθησαν μέχρις ἡμῶν ἐντὸς Αἰγυπτιακῶν τάφων. Εἰς μίαν ἐξ αὐτῶν εἶναι χαραγμένοι γραμματικάι ἀσκήσεις, καὶ εἰς ἄλλην ἄτεχνος προσωπογραφία, ἡ ὁποία πιθανῶς εἶναι γελοιογραφία τοῦ διδασκάλου.

6. Τώρα θὰ ἔχετε τὴν περιέργειαν νὰ μάθετε ἀπὸ ποίαν ὕλην κατασκευάζεται ὁ πάπυρος.

Περὶ τοῦ ζητήματος τούτου αἱ εἰδήσεις μας δὲν εἶναι καθολοκληρίαν ἐξηκριδωμένοι. Ὁ πάπυρος ἦτο φυτὸν δονακοειδές, δηλαδὴ ὅμοιον πρὸς κάλαμον, ἐφύετο δὲ εἰς τὰ τέλματα τοῦ Νείλου, ὅπου ἐκαλλιεργοῦντο μεγάλοι δονακῶνες χάριν κατασκευῆς τοῦ φερωνύμου χάρτου.

Ἀφοῦ ἐκόπτετο τὸ στέλεχος τοῦ φυτοῦ τούτου, ἐσχίζοντο αἱ ἴνες αὐτοῦ ὡς ἀποχωρίζονται αἱ ἴνες τοῦ καλάμου. Τὰς ἴνας ταύτας ἔθετον ἐπὶ σανίδος, τὴν μίαν κατόπιν τῆς ἄλλης παραλλήλως, κατόπιν δὲ ἔθετον ἄλλας ἴνας ὑπεράνω αὐτῶν σταυροειδῶς καθ' ὅλην τὴν ἑκτασιν τῶν κάτω· ἔπειτα δὲ ἐκάλυπτον τοῦτο διὰ τῆς ἰλύος τοῦ Νείλου. Περὶ αὐτῆς λέγουν ὅτι εἶχεν ἰσώδεις τινὰς ιδιότητας, αἱ ὁποῖαι συνετέλουν εἰς τὴν συγκόλλησιν τῶν ἰνῶν μεταξὺ των καὶ οὕτω ἀπετελείτο ἓν συνεχὲς στρώμα.

Τὸ οὕτω ἀποτελεσθὲν στρώμα ἐξηραίνετο εἰς τὸν ἥλιον, ἔπειτα δὲ διὰ καταλλήλου ἐπεξεργασίας καθίστατο λεῖτον ἐπὶ τῆς μιᾶς πλευρᾶς ἐπὶ τῆς ὁποίας καὶ ἐγράφετο· ἐπὶ δὲ τῆς ἐτέρας, τῆς τραχείας, σπανίως καὶ μόνον ἐν ἀνάγκῃ ἐγράφετο.

6. Ἡ Περγαμνὴ.

1. Ὡς γραφικὴ ὕλη ἐχορηγοῦται ἀπὸ ἀρχαιοτάτης ἐποχῆς καὶ τὸ κατεργασμένον δέρμα ζῶν, μάλιστα

δὲ ἐριφίων καὶ ἀρνίων, τὸ ὅποιον ἐλέγετο *διφθέρα*.

Ἄλλ' ἤδη ἀπὸ τοῦ δευτέρου πρὸ Χριστοῦ αἰῶνος ἐμφανίζεται αἰφνιδίως μὲ τεραστίαν ἀνάπτυξιν ἡ βιομηχανία τοῦ χάρτου ἐκ δερμάτων ζώων καὶ μάλιστα ἐριφίων.

2. Ἴδου τί λέγουν οἱ παλαιοὶ περὶ τῆς αἰφνιδίας ἀναπτύξεως τῆς περγαμηνῆς. Εἰς τοὺς μετ' Ἀλέξανδρον χρόνους ἤκμαζον αἱ φιλολογικαὶ σπουδαὶ ἐν Ἀλεξανδρείᾳ τῆς Αἰγύπτου καὶ ἐν Περγάμῳ τῆς Μικρᾶς Ἀσίας. Αἱ σχολαὶ αὗται ἦσαν ἀντίζηλοι καὶ ἡ ἀντιζηλία των ὑπερέβη τὰ ὅρια τῶν φιλολογικῶν ἀγώνων, ὥστε οἱ βασιλεῖς τῆς Αἰγύπτου Πτολεμαῖοι ἀπηγόρευσαν τὴν ἐξαγωγὴν παπύρου. Ἦτο ἡ ἐποχὴ κατὰ τὴν ὁποίαν ὁ βασιλεὺς τῆς Περγάμου Εὐμένης ὁ Β' μεγάλας κατέβαλλε φροντίδας πρὸς αὐξήσιν τῆς ἐν Περγάμῳ βιβλιοθήκης· ἀλλὰ αἱ φροντίδες του αὗται προσέκρουσαν εἰς τὴν ἀπαγόρευσιν τῆς ἐξαγωγῆς παπύρου.

Ἔνεκα τούτου κατεβλήθη μεγάλη προσπάθεια ἐν Περγάμῳ ὅπως ἀντικατασταθῇ ὁ χάρτης δι' ἄλλης ὕλης, ὥστε οὔτε τῆς βιβλιοθήκης ὁ πλουτισμὸς νὰ διακοπῇ οὔτε αἱ ἄλλαι ἀνάγκαι τῶν ιδιωτῶν καὶ τοῦ Κράτους νὰ προσκρούσουν εἰς τὴν ἐκπλήρωσιν των.

3. Ἐπέστρεψαν λοιπὸν εἰς τὴν χρῆσιν τῶν διφθερῶν τῶν ὁποίων ἡ βιομηχανία προήχθη τοσοῦτον, ὥστε νὰ κατασκευάζεται ἐξ αὐτῶν χάρτης ἀσυγκρίτως ἀνώτερος τοῦ ἐκ παπύρου· ὠνομάζεται δὲ ὁ χάρτης οὗτος *περγαμηνή* ἀπὸ τοῦ τόπου τῆς βιομηχανίας του. Ἡ περγαμηνὴ ἦτο λευκὴ καὶ λεῖα κατ' ἀμφοτέρας τὰς πλευράς, λειοτέρα μὲν κατὰ τὴν ἄτριχον, ἀλλ' οὐδῶς προσέκοπτεν ἡ γραφὴ καὶ ἐπὶ τῆς τριχωτῆς, διότι αἱ τρίχες μετ' ἐπιμελείας ἀφαιροῦντο, ὅθεν ἡ περγαμηνὴ ὑπερεῖχε τοῦ παπύρου κατὰ τοῦτο, ὅτι ἐγράφετο κατ' ἀμφοτέρας τὰς πλευράς.

4. Ἀλλὰ καὶ ἄλλως ἡ περγαμηνὴ ὑπερεῖχεν τοῦ πα-

πύρου. Διασφύζονται μέχρι σήμερον ἄπειρα ἀρχαῖα βιβλία γεγραμμένα εἰς περγαμηνὰς φθάνοντα μέχρι τοῦ τετάρτου μ. Χ. αἰῶνος καὶ εἰς ἀρίστην κατάστασιν.

*Ανευρέθησαν εἰς αἰγυπτιακοὺς τάφους καὶ πάπυροι, τῶν ὁποίων πολλοὶ ἀνάγονται εἰς παλαιότερους χρόνους, φθάνοντες μέχρι τοῦ δευτέρου πρὸ Χριστοῦ αἰῶνος, ἀλλ' ὥς ἐπὶ τὸ πλεῖστον εἰς μικρὰ τεμάχια μόλις συγκρατούμενα. Πάντες οὗτοι διατηροῦνται καὶ χρησιμοποιοῦνται μετὰ μεγάλης προσοχῆς, ἵνα ἡ ἐκ τοῦ χρόνου καὶ τῆς χρήσεως ἐπίδρασις ἀποβαίνῃ ὀλιγώτερον ἐπιβλαβής.

5. Ἡ περγαμηνὴ ἦτο τόσον λεπτοτέρα καὶ μαλακωτέρα ὅσον μικροτέρας ἡλικίας ἢ τὸ ἐρίφιον. Αἱ ἐξ ἀρτιγεννήτων ἐριφίων περγαμιναὶ ἦσαν αἱ ἀρισται. Λέγεται δὲ ὅτι ἐνίοτε ἐφρονεύοντο αἰγας ἐπίτοκοι, ἵνα ἐκ τῶν ἐτι ἐν ἐμβρυακῇ καταστάσει ἐριφίων κατασκευάσωσι περγαμηνάς, αἱ ὁποῖαι ἦσαν πολυτιμότεραι.

Περγαμιναὶ κατασκευάζονται καὶ σήμερον δι' ἐντελῶς σπανίαν καὶ ἐξαιρετικὴν χρήσιν. Ἐπὶ περγαμινῶν τυποῦνται τὰ διπλώματα τοῦ Πανεπιστημίου καὶ ἄλλα σπουδαῖα ἔγγραφα.

7. Χάρτης.

1. Ὡς ὁ πάπυρος ἐξεβλήθη ἐκ τῆς χρήσεως ὑπὸ τῆς περγαμινῆς, οὕτω καὶ ἡ περγαμινὴ ἐξεβλήθη ὑπὸ τοῦ χάρτου τοῦ κατασκευαζομένου ἐξ ἰνῶδων οὐσιῶν, τὸν ὁποῖον καὶ σήμερον μεταχειρίζομεθα.

Ὁ χάρτης οὗτος φαίνεται ὅτι ἦτο γνωστὸς εἰς τοὺς Σίνας εἰς χρόνους παλαιστάτους. Παρὰ τούτων ἔμαθον τὴν κατασκευὴν αὐτοῦ οἱ Ἀραβες καὶ ἡ πρωτεύουσα τοῦ κράτους αὐτῶν Δαμασκὸς ἦτο τὸ κυριώτατον κέντρον τῆς ἐμ-

πορίας τοῦ χάρτου, ὅθεν καὶ Δαμασκηνὸς χάρτης ἐκλήθη κατ' ἀντιδικστολήν πρὸς τὸν περγαμηνὸν χάρτην.

2. Ὁ χάρτης οὗτος εἰσήχθη εἰς τὴν Ἑλλάδα τὸν δέκατον τρίτον αἰῶνα, ὁπότε ἤρχισε νὰ γίνηται πολὺ σπανιωτέρα ἡ χρῆσις τῆς περγαμηνῆς, τὸν δὲ δέκατον τέταρτον αἰῶνα ἐπεκράτησε καθολοκληρίαν, τὸν δὲ δέκατον πέμπτον ἦτο ἐν κοινοτάτῃ χρήσει καθ' ἅπασαν τὴν Εὐρώπην.

3. Ἡ πρώτη ὕλη ἐξ ἧς κατασκευάζεται ὁ χάρτης ἦτο ἡ κάνναβις καὶ τὸ λίνον· κατόπιν ὅμως μὲ τὴν πρόοδον τῆς βιομηχανίας αὐτοῦ πᾶσα ἰνώδης οὐσία ἦτο κατάλληλος πρὸς κατασκευὴν χάρτου, ἀκόμη καὶ τὸ ἄχυρον.

Σήμερον συνήθως ὕλη πρὸς κατασκευὴν χάρτου καλῆς ποιότητος εἶνα τὰ ράκη, τὰ ὁποῖα πλύνονται, λευκαίνονται καὶ κατόπιν πολτοποιοῦνται, ὁ πολτὸς δὲ οὗτος μεταβάλλεται εἰς χάρτην. Πρὸς κατασκευὴν χάρτου κατωτέρας ποιότητος, ὥς εἶναι τῶν ἐφημερίδων, χρησιμεύει τὸ ξύλον, τὸ ὁποῖον ἐπίσης πολτοποιεῖται.

4. Τεράστια ἐργαστάσια ἐν Εὐρώπῃ καὶ Ἀμερικῇ κατασκευάζουν χάρτην πάσης χρήσεως εἴτε ἀμέσως ἐκ τῶν πρώτων ὕλων εἴτε ἐμμέσως ἐκ τοῦ ἤδη ὑπὸ ἄλλων ἐργαστασίων παρασκευασθέντος πολτοῦ. Διότι ὅπου τὸ ξύλον ἀφθονεῖ, ἡ δὲ κινητήριος δύναμις εἶναι ὀλιγοδάπανος, οἶον ἐκ καταρρακτῶν, ἡ παρασκευὴ τοῦ πολτοῦ ἐπιτυχάνεται δι' ὀλίγης δαπάνης καὶ οὕτω τὰ περισσότερα χαρτοποιεῖα προμηθεύονται πολτὸν ἐτοιμον. Ἐν Σουηδίᾳ ὅπου τὰ δάση εἶναι ἀπέραντα, οἱ καταρράκται ἄλλεπάλληλοι καὶ οἱ λιμένες πλησίον, γίνεται ἡ μεγαλυτέρα παρασκευὴ πολτοῦ δι' ὀλόκληρον τὴν Εὐρώπην.

5. Ἐν Ἑλλάδι ὑπάρχουν δύο ἐργαστάσια χαρτοποιίας, ἓν ἐν Πάτραις καὶ ἓν ἐν Αἰγίῳ· εἰς ταῦτα παρασκευάζεται πᾶν ἄλλο εἶδος χάρτου, πλὴν τοῦ τῶν ἐφημερίδων, ὅστις φέρεται ἐξ Εὐρώπης καὶ Ἀμερικῆς. Ὡς πρὸς τὰ ἄλλα εἶδη

χάρτου τὰ δύο ἑλληνικά χαρτοποιεῖα εἶναι σχεδὸν αὐτάρκτη διὰ τὰς ἐν Ἑλλάδι ἀνάγκας.

8. Τὸ βιβλίον.

1. Ἡμεῖς σήμερον ἔχοντες εἰς χεῖρας μας βιβλίον τι, ὅσονδῆποτε μέγα καὶ ἂν εἶναι, δυνάμεθα εὐχερῶς νὰ ἀναζητήσωμεν ὅσονδῆποτε κεφάλαιον θέλομεν ἢ ἄλλο λεπτομερέστερον σημεῖον τοῦ βιβλίου, καὶ τὸ εὐρίσκομεν εἰς τὴν στιγμήν. Ποτὲ δὲν σκεπτόμεθα μήπως τὸ βιβλίον πάθῃ κακὸν τι ἐκ τῆς χρήσεως, ὅταν μάλιστα εἶναι ἐπιστημονικὸν καὶ χρησιμοποιοῖται ὑπὸ ὀρίμων ἀνθρώπων· ὅταν δὲ εἶναι διδακτικόν, οὐδόλως σχεδὸν ὑπολογίζομεν τὴν φθοράν του, διότι εἶναι εὖωνον.

2. Ἀρά γε οἱ παλαιοὶ ἠδύναντο νὰ χρησιμοποιοῦν τὰ βιβλία, ὅπως ἡμεῖς σήμερον;

Ἐὰν ἀνατρέξωμεν εἰς τοὺς χρόνους, καθ' οὓς τὸ βιβλίον ἀπετελεῖτο ἐκ παπύρου, ἀναμφιδόλως τὸ βιβλίον δὲν ἦτο δυνατόν νὰ χρησιμοποιοῖται ὅπως σήμερον· διότι τὸ παπύρινον βιβλίον δὲν εἶχε τὸ σχῆμα τοῦ σημερινοῦ βιβλίου.

3. Ὁ ἐκ παπύρου χάρτης κατασκευάζετο εἰς φύλλα οὐχὶ μεγάλα· τὸ πλάτος αὐτῶν ἦτο δεκαπέντε ἑκατοστὰ τοῦ μέτρου μέχρι τριάκοντα, τὸ δὲ μῆκος κατὰ τι μεγαλύτερον. Ὅταν δὲ ἐπρόκειτο νὰ γραφῇ βιβλίον προσεκολλᾶτο εἰς τὸ πρῶτον φύλλον καὶ δεύτερον, εἰς τοῦτο τρίτον μέχρι εἴκοσι φύλλων κατὰ μέσον ὅρον καὶ οὕτω ἀπετελεῖτο μία ταινία μακρά. Τὸ ἐν ἄκρον τῆς ταινίας, τὸ τελευταῖον τοῦ παπύρου φύλλον, προσηρτάτο ἐπὶ κυλινδρικοῦ ξύλου, περὶ τὸ ὅποιον ἐτυλίσσετο ὁλόκληρος ἡ ταινία καὶ οὕτω ἀπετελεῖτο τὸ βιβλίον, τὸ ὅποιον ἐλέγετο κατ' κυλινδρὸς ἕνεκα τοῦ κυλινδρικοῦ σχήματός του, τὸ δὲ ἐν τῷ μέσῳ ξύλον ἐλέγετο ὀμφαλὸς τοῦ βιβλίου.

4. Τώρα ἂς φαντασθῶμεν ἓνα ἀρχαῖον Ἕλληνα, ὃ

ὁποῖος ἀναζητεῖ κεφάλαιόν τι τῆς Ὀδυσσεΐας. Λαμβάνει ἀπὸ τῆν βιβλιοθήκην του τὸν κύλινδρον τῆς Ὀδυσσεΐας· τὸν εὕρσκει εὐκόλως, διότι εἰς τὴν ἀρχὴν τῆς ταινίας προσέχει τεμάχιον παπύρου ἐπὶ τοῦ ὁποίου εἶναι γεγραμμένον Ὀδύσσεια. Κρατεῖ τὸν κύλινδρον διὰ τῆς δεξιᾶς.

χειρὸς, διὰ δε τῆς ἀριστερᾶς ἐκτυλίσσει τὴν ταινίαν, ἥ ὁποία δύναται νὰ ἔχῃ μῆκος πέντε ἢ καὶ περισσοτέρων μέτρων. Ἐνῷ ἐκτυλίσσει τὴν ταινίαν, προσέχει νὰ εὔρῃ τὸ ἀναζητούμενον, ὥς ἡμεῖς προσέχομεν ὅταν γυρίζωμεν τὰ φύλλα διὰ τοῦ δακτύλου. Ἀφοῦ τὸ εὔρῃ καὶ τὸ μελετήσῃ, τυλίσσει πάλιν τὴν ταινίαν καὶ ἀποθέτει τὸν κύλινδρον εἰς τὴν

θέσιν του. Ἡ ὅλη αὐτὴ ἐνέργεια ἀπαιτεῖ πολὺ περισσότερον χρόνον ἢ ὅσον ἡμεῖς χρειάζομεθα σήμερον διὰ τὸν αὐτὸν σκοπὸν.

5. "Αν σκεφθῶμεν δὲ ὅτι ὁ πάπυρος εἶναι σκληρότερος τοῦ χάρτου, θὰ ἐννοήσωμεν ὅτι διὰ τῆς πολλῆς χρήσεως τὸ παπύρινον βιβλίον φθείρεται πολὺ εὐκολώτερον τοῦ σημερινοῦ βιβλίου.

9. Ἡ Τυπογραφία.

1. Ἡ διάδοσις τοῦ βιβλίου πρὸ τῆς εὐρέσεως τῆς τυπογραφίας ἐγένετο διὰ τῆς ἀντιγραφῆς. Ὡς ὑπάρχουν σήμερον τυπογραφεῖα πρὸς ἐκτύπωσιν τῶν βιβλίων, ὑπῆρχον τότε βιβλιογραφικὰ ἐργαστήρια, εἰς τὰ ὁποῖα ἡδυνάτο τις νὰ παραγγεῖλῃ ἐν ἡ περισσότερα ἀντίγραφα οἰουδήποτε βιβλίου.

Ὅπως σήμερον ὑπάρχουν οἱ τυπογράφοι, οὕτω καὶ τότε ὑπῆρχον ἄνθρωποι, οἱ ὁποῖοι εἶχον ὡς ἐπάγγελμα νὰ ἀντιγράψουν βιβλία, ἐκαλοῦντο δὲ ἀντιγραφεῖς ἢ βιβλιογράφοι. Εἶχον δ' οὗτοι καταπληκτικὴν εὐχέριαν εἰς τὴν ταχυγραφίαν καὶ τὴν καλλιγραφίαν.

2. "Αν ἴδατε ἀρχαῖον βιβλίον ἐπὶ μεμβράνης μὲ ἐπιμέλειαν ἀντιγεγραμμένον, θὰ θαυμάσετε τὴν ὠραιότητα, ἀλλὰ καὶ τὴν ὁμοιομορφίαν τῆς γραφῆς ὅποιανδήποτε σελίδα καὶ ἂν ἀνοίξετε, θὰ ἴδατε ὅτι ὁ χαρακτήρ τῆς γραφῆς εἶναι ὁ αὐτὸς πανταχοῦ· νομίζετε ὅτι ἡ χεὶρ τοῦ ἀντιγραφέως ἐλειτουργεῖ ὡς μηχανή.

3. Τὰ βιβλιογραφικὰ ἐργαστήρια παρεσκευάζον ἀντίγραφα ὅχι μόνον κατὰ παραγγελίαν, ἀλλὰ καὶ πρὸς πώλησιν ἐν βιβλιοπωλείοις. Τὰ τοιαῦτα παρεσκευάζοντο συνήθως οὐχὶ μετὰ πολυτελείας, ἀλλ' ὅμως μετὰ πάσης ἀκριβείας περὶ τὴν ἀντιγραφὴν διότι ἕκαστον ἐργαστήριον ἐφρόντιζε νὰ ἀποκτήσῃ φήμην καλὴν, ὅπως σήμερον τὰ ἐκδοτικὰ κα-

ταστήματα, ἵνα προτιμᾶται ὑπὸ τῶν ἀγοραζόντων βιβλία.

4. Εἰς τὸ τέλος καλοῦ ἀντιγράφου ἀναγινώσκομεν πολ-
λάκις τὸ ὄνομα τοῦ ἀντιγραφέως, ὃ ὁποῖος εἶχε τὴν εὐλο-
γον φιλοδοξίαν νὰ καταστήσῃ γνωστὸν τὸ ὄνομά του. Οὕτω
ἀναγινώσκομεν ἐν τινι ἀντιγράφῳ τὸ σημεῖωμα. «Στυλια-
νὸς Διάκονος ἔγραψε ἔται ἀπὸ κτίσεως κόσμου, SY M»,
(932 μ. X.) ἐν ἄλλῳ «ἐγράφη χειρὶ Στυλιανοῦ Διακόνου
ἔται ἀπὸ κτίσεως κόσμου, S YKB'» (914 μ. X.).

5. Βιβλιογραφικὰ ἐργαστήρια ἦσαν κυρίως εἰς τὰς πό-
λεις εἰς τὰς ὁποίας ἤκημαζον αἱ φιλολογικαὶ σπουδαί, ὅπως
εἰς τὴν Ἀλεξάνδρειαν καὶ εἰς τὴν Πέργαμον. Βραδύτερον
δὲ, ὅτε ἐπεκράτησεν ὁ χριστιανισμός, ἡ βιβλιογραφικὴ ἐργα-
σία διεξήγατο εἰς τὰ μοναστήρια ὑπὸ τῶν μοναχῶν.

6. Ἀνυπολόγιστος ἦτο ὁ ἀριθμὸς τῶν βιβλίων τῶν
ἀποκειμένων ἐν τῇ βιβλιοθήκῃ Ἀλεξανδρείας. Μέγα πλῆθος
βιβλίων ἐδωρήθη εἰς τὸν Ὀκταβιανὸν Αὐγουστον πρὸς ἱδρυ-
σιν τῆς ἐν Ρώμῃ Ὀκταβιανῆς Βιβλιοθήκης, μολονότι ὀλίγον
πρότερον μέγα μέρος τῆς βιβλιοθήκης κατεστράφη ὑπὸ πυρ-
καϊᾶς. Βραδύτερον παρέσχεν αὕτη εἰς τὸν Μέγαν Κωνσταν-
τῖνον 120 χιλιάδας τόμων· κατόπιν δὲ καθ' ὅλον τὸν μέσον
αἰῶνα ἐτροφοδότει τὴν πνευματικὴν ζωὴν τοῦ Βυζαντια-
κοῦ Κράτους μέχρι τῆς ἀλώσεως τῆς Κωνσταντινουπόλεως
ὑπὸ τῶν Τούρκων.

7. Ἀλλὰ καὶ σήμερον ἔτι ἡ γῆ τῶν Φαραῶ δὲν παύει
νὰ ἐνισχύῃ τὰς σπουδὰς τῆς ἀρχαίας ἐλληνικῆς φιλολογίας
διὰ τῶν ἐν τοῖς τάφοις ἀνευρισκομένων πολυτίμων παπύρων,
εἴτε φύλλων μόνον εἴτε καὶ ὀλοκλήρων βιβλίων. Οὕτω πρὸ
τεσσαράκοντα περίπου ἐτῶν, τὸ 1890, ἀνευρέθη ἐντὸς Αἴ-
γυπτιακοῦ τάφου πολυτιμώτατον ἀρχαῖον βιβλίον, τὸ ὁποῖον
ἐπὶ δισχίλια ἔτη ἐθεωρεῖτο ἀπολεσθὲν· εὐρέθη ἡ Ἀθηναίων
Πολιτεία, συγγραφεῖσα ὑπὸ τοῦ Ἀριστοτέλους. Τὸ σύγγραμ-
μα τοῦτο ἀντεγράφη ἐπὶ παπύρου τὸ 100 μ. X. ἀπὸ πα-

λαιότερον αντίγραφον, ἐπὶ πολλοὺς δὲ αἰῶνας, ἴσως πλέον τῶν δέκα πέντε, ἐκρύπτετο εἰς τοὺς κόλπους τῆς μητρὸς γῆς, ἐνεφάνισε δὲ αὐτὸ πρὸ τοῦ ἐκπλήκτου φιλολογικοῦ κόσμου ἡ σκαπάνη τοῦ ἀρχαιολόγου.

8. Ἡ κατασκευὴ τοῦ χάρτου καὶ ἡ ἀνακάλυψις τῆς τυπογραφίας εἶναι αἱ σπουδαιότεραι ἐφευρέσεις τοῦ ἀνθρώπου. Δι' αὐτῶν κατέστη δυνατόν τὰ διανοητικὰ προϊόντα τῶν σοφῶν νὰ γίνωνται προσιτὰ εἰς τοὺς πολλοὺς, οἱ ἐργάζεται τῶν ἐπιστημῶν καὶ τῶν τεχνῶν νὰ ἐπικοινωνοῦν πρὸς ἀλλήλους καὶ οὕτω νὰ προάγεται ὁ ἀνθρώπινος βίος.

9. Ἐνῷ ἄλλοτε τὸ βιβλίον ἦτο ἀπόκτημα τῶν εὐπόρων τάξεων, σήμερον πᾶς ἄνθρωπος δύναται διὰ μικρᾶς οἰκονομίας νὰ ἀγοράξῃ τὸ βιβλίον τὸ ὅποιον χρειάζεται εἴτε διὰ τὴν τέχνην του εἴτε διὰ τὴν πνευματικὴν του προαγωγὴν. Τὰ παιδία καὶ τῶν πενεστέρων οἰκογενειῶν δύνανται νὰ ἀγοράζουσιν τὰ ἀναγκαῖα διδακτικὰ βιβλία ἀντὶ εὐτελοῦς τιμῆς καὶ οὕτω νὰ μὴ μένουν ἀγράμματα, ἐνῷ ἄλλοτε ἡ γνῶσις τῶν γραμμάτων ἦτο προνόμιον τῶν εὐπόρων τάξεων.

10. Ἀντὶ μιᾶς δραχμῆς ἀγοράζομεν τὴν ἐφημερίδα, ἡ ὁποία ἀποτελεῖ ὁλόκληρον βιβλίον, καὶ οὕτω παρακολουθοῦμεν καθ' ἑκάστην τὴν πολιτικὴν καὶ κοινωνικὴν κίνησιν.

11. Ἐὰν τώρα ἦτο δυνατόν νὰ ἀνακληθῇ εἰς τὴν ζωὴν ὁ ἀνωτέρω μνημονευθεὶς ἀντιγραφεὺς Στυλιανὸς Διάκονος, ὁ ὁποῖος ἔζησε πρὸ χιλίων ἐτῶν, ἐὰν ὠδηγεῖτο ὑφ' ὕμῶν εἰς τὸ ταχυπαιστήριον μιᾶς ἐφημερίδος καὶ ἔβλεπεν ὅτι εἰς διάστημα μιᾶς ὥρας δύνανται νὰ ἐκτυποῦνται δέκα χιλιάδες ἀντίτυπα, τί θὰ ἔλεγε; περίτρομος θὰ ἔσπευδε νὰ ἐπιστρέφῃ εἰς τὸν τάφον του, διότι ἀναμφιβόλως θὰ ἐνόμιζεν ὅτι εὗρίσκεται πρὸ σατανικῆς μηχανῆς.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Β'.

ΜΥΘΟΙ ΚΑΙ ΠΑΡΑΔΟΣΕΙΣ

10. Ὁ ὄφις.

1. Περίεργον ζῷον ὁ ὄφις. Ὅλα τὰ ἄλλα ζῷα ἔχουν ὁμοιότητα μεταξὺ των, ἄλλα μεγαλυτέραν καὶ ἄλλα μικροτέραν· ὁ ὄφις ὅμως διαφέρει τεραστίως ἀπὸ ὅλα· δὲν ἔχει οὔτε πόδας οὔτε πτέρυγας· καὶ ἐν τούτοις φεύγει ὡς σκιά, ἐξαφανίζεται ὡς διὰ μαγείας ὁμοίος μὲ ἓνα μακρὸν κυανοῦν καπνόν. Ἀλλοτε μετασχηματίζεται εἰς σπεῖραν καὶ ἐκβάλλει ἐκ τοῦ στόματος τὴν δισχιδῆ γλῶσσαν τοῦ ἐρυθρὰν ὡς φλόγα πυρός. Ἀλλοτε πάλιν ὄρθιος μέχρι τοῦ μέσου κατορθώνει νὰ κινῆται μὲ τὸ ἄλλο ἥμισυ τοῦ σώματος του. Μὲ τὴν εὐκίνησιν τῶν δακτυλίων του κυλίεται ὡς κύμα, ἀναβαίνει ἐπὶ δένδρων καὶ κυκλοφορεῖ μεταξὺ τῶν κλάδων, γλιστρᾷ ὑπὸ τὴν χλόην τῶν λιθαδίων ἀθέατος ἢ ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας τῶν ὑδάτων ὡς ἔγχευς. Τρώγει ἀκορέστως, ἀλλὰ δύναται καὶ ἐπὶ ἐβδομάδας νὰ μείνῃ ἄσιτος, καθ' ὅλον δὲ τὸν χειμῶνα εἶναι ναρκωμένος ἐντὸς σχισμῶν βράχων εἰς μέγα βάθος, ἐντὸς ἀποσαθρωμένων κορμῶν δένδρων ἢ ὑπὸ κάτω μεγάλων λίθων.

2. Ὅταν ἐξαφνα ἴδῃ τις ὄφιν, ἀνακόπτει τὸ βάδισμά του, ρίγος διατρέχει τὸ σῶμά του, τὸ δὲ πρόσωπόν του ὠχρίῃ ἀπὸ τὸν φόβον. Τὸ μῖσος τῶν ἀνθρώπων κατὰ τῶν ὄφειν εἶναι ἀδυσώπητον καὶ ἡ ἀπέχθειά των τόσο μεγάλη, ὥστε τὸν ἄπιστον καὶ τὸν ἀχάριστον τὸν ὀνομάζουν φίδι. Ὅταν θέλουν νὰ καταρασθῶν κάποιον τοῦ λέγουν «Τὰ φίδια νὰ τὸν φάνε». Πιστεύουν ἀκρίμῃ ὅτι εἰς τὴν

Κόλασιν ὑπάρχει εἰς ὄφιν ἀκοίμητος, ὁ ὁποῖος μασᾷ τὰς γλώσσας τῶν κακολόγων, τῶν ψευδολόγων καὶ τῶν συκοφαντῶν.

3. Πλείστας παραδόσεις ἔχει ὁ ἐλληνικὸς λαὸς περὶ τοῦ ὄφεως. Ἐν ἐρωτήσετε τὴν μάμμην σας ἢ τὸν πάππον σας, θὰ ἔχουν κάτι νὰ σᾶς διηγηθοῦν, τὸ ὁποῖον καὶ ἐκεῖνοι ἤκουσαν ἀπὸ ἄλλους, διὰ τὸ φίδι. Λέγουν ὅτι τὴν τρίτην ἡμέραν μετὰ τὸν θάνατον τοῦ ἀνθρώπου εἰσχωρεῖ εἰς τὸν τάφον εἰς ὄφιν καὶ τρώγει τοὺς ὀφθαλμοὺς τοῦ νεκροῦ. Ποιὸς τὸ εἶδε ; Κανείς. Ἀλλὰ αὐτὸ πιστεύουν.

4. Κάποτε, λέγουν, εἰς γεωργὸς εὗρε κάτωθεν μεγάλου λίθου ὄφιν ναρκωμένον, διότι ἦτο χειμὼν. Εὐσπλαχνίσθη τὸ ζῷον ὁ ἀγαθὸς γεωργὸς καὶ ἔθεσεν αὐτὸ εἰς τοὺς κόλπους του διὰ νὰ τὸ θερμάνῃ καὶ ὁ ὄφιν μόλις συνῆλθε, ἐδάγκασε τὸν εὐεργέτην του.

5. Ἄλλ' ἐν τούτοις ἄλλος μῦθος παριστᾷ τὸν ὄφιν εὐγνώμονα. Ἴδού τί λέγει. Κάποτε παιδίον πλουσίας οἰκογενείας μετέβαινεν εἰς τὸ σχολεῖον μετὰ τὸν παιδαγωγόν του. Καθ' ὁδὸν συνήντησεν ἄλλα παιδιά, τὰ ὁποῖα ἐκτυποῦσαν μετὰ λίθους καὶ μετὰ ξύλα ἓνα μικρὸν ὄφιν.

Ὁ μικρὸς εὐσπλαχνίσθη τὸν ὄφιν καὶ τὸν ἠγόρασε ἀπὸ τὰ ἄλλα παιδιά ἀντὶ μιᾶς δραχμῆς. Κατόπιν τὸν ἔλαβε ἀπὸ τὴν οὐρὰν καὶ τὸν ἔρριψεν εἰς τὸ πλησίον δάσος ἡμιθανή.

6. Παρήλθον πολλὰ ἔτη καὶ ὁ μικρὸς εἶχε γίνεαι τῶρα ὠρεῖος καὶ εὐγενὴς ἑφῆβος. Μετέβαινε εἰς κυνήγιον καὶ δὲν ἐδίσταζε πολλάκις νὰ ἀπομακρύνεται ἀπὸ τὴν πόλιν. Ἦτο τόσο καλὸς, ὥστε φίλους εἶχε μόνον, ἐχθροὺς ὄχι. Ποῖον λοιπὸν νὰ φοβηθῇ ; Ἐν τούτοις μίαν ἡμέραν ἐνέπεσεν εἰς τὴν ἐνέδραν μιᾶς ληστρικῆς συμμορίας. Ἐνῶ ὁμοῦ οἱ λησταὶ ὠδήγουν τὸν νεανίαν εἰς τὸ χρησφύγετόν των πλήρεις χαρᾶς, διότι ἠλπίζον ὅτι θὰ λάβουν γενναῖα λύτρα, ἠκού-

σθην ισχυρὸς καὶ ἀπαίσιος συριγμός. Ἀνέκοψαν οἱ λησται· τὸ βάδισμά των καὶ κάτωχροι ἐστράφησαν πρὸς τὸ μέρος ὅπου ἤκούσθη ὁ συριγμός. Δὲν εἶχον συνέλθει ἀκόμη ἀπὸ τὴν κατάπληξιν καὶ βλέπου· νὰ ἐξορμᾷ ἀπὸ μίαν λόχμην τεράστιος ὄφις· οὗτος μὲ τὴν κεφαλὴν ὠρθωμένην καὶ μὲ τοὺς ταχεῖς ἐλιγμούς του ἐπιτίθεται κατὰ τῶν ληστῶν καὶ τοὺς φονεύει ὅλους.

7. Ὁ συλληφθεὶς ὑπὸ τῶν ληστῶν νεανίας ἐκπληκτος ἔβλεπε τὰ γινόμενα· δὲν εἶχε τὴν δύναμιν οὔτε καὶ νὰ κινηθῇ ἀπὸ τὴν θέσιν του. Αἰφνης ἀκούει μίαν φωνήν : «Εἰμαι τὸ μικρὸ ἐκεῖνο φιδάκι ποὺ ἔσωσες ἀπὸ τὰ χέρια τῶν κακῶν παιδιῶν. Χαίρω πολὺ τώρα, διότι σοῦ ἀνταποδίδω τὴν εὐγνωμοσύνην ποὺ σοῦ χρεωστῶ». Καὶ εἰς τὴν στιγμήν ὄφις ἐτρέπωσεν εἰς τὴν λόχμην, ὁ δὲ νεανίας ἐπανῆλθε εἰς τὸν οἶκον του.

8. Εἰς τὰς παλαιὰς οἰκίας τῶν χωρικῶν ὑπάρχουν πάντοτε σχεδὸν ὄφεις, ἀλλὰ σπανίως φαίνονται, διότι οἱ ὄφεις φοβοῦνται τὸν ἄνθρωπον καὶ κρύπτονται τὴν ἡμέραν. Ἀλλὰ καὶ ὅταν τοὺς ἴδουν οἱ χωρικοί, δὲν τοὺς φονεύουν· ἔχουν τὴν πρόληψιν νὰ νομίζουν ὅτι ὁ ὄφις εἶναι φύλαξ τοῦ οἴκου, διὰ τοῦτο δὲ λέγεται οἰκουρὸς ὄφις.

Συμβαίνει δὲ πάντοτε οἱ ὄφεις τῶν οἰκιῶν νὰ εἶναι ἀνιθεόλοιοι, διότι ἢ ἔχιδνα, ἢ ὁποία μόνη ἐκ τῶν ὄφεων εἶναι ἰσοβόλος καὶ ἐπικίνδυνος εἰς τὸν ἄνθρωπον, δὲν πλησιάζει τὰς κατοικίας· ἀλλὰ καὶ ἂν τὰς πλησιάσῃ, θὰ εὕρῃ τὸν ὄλεθρόν της, διότι ὡς μικρόσωμος, εἶναι εὐκόλον θήραμα τῶν γαλῶν.

9. Εἰς τινὰ μέρη τῆς Ἑλλάδος εὐλαβοῦνται καὶ τοὺς ὄφεις τῶν κτημάτων ὡς φύλακας αὐτῶν. Εἰς τὴν Κάρυστον ὁ τοιοῦτος ὄφις λέγεται ὁδηγός. Ἐὰν φονευθῇ ὁ ὁδηγὸς τοῦ σπιτιοῦ, νομίζουσιν ὅτι μέγα δυστύχημα πρόκειται νὰ πλήξῃ τὴν οἰκογένειαν, ἀλλὰ καὶ ὁ ὁδηγὸς τοῦ κήπου ἢ

τοῦ ἀμπελῶνος, ὃν ἀφανισθῇ, σπουδαῖον κίνδυνον προση-
μαίνει. «Ἄν χαθῇ ὁ ὁδηγὸς τοῦ μπαξέ», λέγουν εἰς τὴν
Κάρυστον, «τὸ κτῆμα θ' ἀλλάξῃ νοικοκύρη».

10. Ἡ πρόληψις αὕτη εἶναι παλαιά· ἐκκληρονομήσαμεν
αὐτὴν ἀπὸ τοὺς ἀρχαίους προγόνους μας διὰ τῆς συνεχοῦς
παραδόσεως.

Ἐνθυμηθῆτε ἀναγνώσταί μου τὴν ἐν Σαλαμῖνι ναυμα-
χίαν τῶν Ἑλλήνων κατὰ τῶν Περσῶν. Τότε ἐγκατελείφθη-
σαν αἱ Ἀθῆναι ἐντελῶς. Οἱ μὲν ἄνδρες εἰσῆλθον εἰς τὰ
πλοῖα διὰ νὰ πολεμήσουν, αἱ δὲ γυναῖκες, τὰ παιδιὰ καὶ οἱ
ἄλλοι ἄμαχοι διεκομίσθησαν εἰς τὰς ἐγγύς νήσους.

Ἀλλὰ αὐτὸ δὲν ἔγινε μὲ εὐκολίαν. Οἱ Ἀθηναῖοι ἐπεί-
σθησαν νὰ ἐγκαταλείψουν τὰς οἰκίας των τότε μόνον, ὅταν
ἔμαθον ὅτι ὁ Ἐρυχθόνιος ἐγκατέλειψε τὴν Ἀκρόπολιν. Ἦτο
δὲ ὁ Ἐρυχθόνιος ὁ οἰκουρὸς ὄφις τῆς Ἀκροπόλεως· ὅταν
οὗτος ἐξηφανίσθη, ἐπιστεύθη ὅτι ἡ Ἀκρόπολις καθὼς καὶ ἡ
ἄλλη πόλις θὰ καταληφθῇ ὑπὸ τῶν Περσῶν.

11. Λέγουν ἀκόμη περὶ τοῦ ὄφεως ὅτι γνωρίζει τὰ ἱαμα-
τικά βότανα καὶ μάλιστα τὸ βότανον μὲ τὸ ὁποῖον δύναται
τις νὰ ἀναστήσῃ νεκρὸν.

Ἴδου μία παράδοσις περὶ τούτου, ἡ ὁποία λέγεται εἰς
πολλὰ μέρη τῆς Ἑλλάδος.

Εἰς μίαν παλαιὰν ἐποχὴν ἦτο ἓν ἀνδρόγυνον, τὸ ὁποῖον
ἐξοῦσε μὲ μεγάλην ἀγάπην καὶ ἀμοιβαίαν ἀφροσύωσιν. Ὁ
ἄνθρωπος ἦτο βασιλόπουλος, ἡ δὲ γυνὴ βασιλοπούλα. Ἐσυμ-
φώνησαν καὶ μὲ ὄρκον ἐπεσφράγισαν τὴν συμφωνίαν, ὅταν
ἀποθάνῃ ὁ εἰς ἐκ τῶν δύο, ὁ ἄλλος, ὁ ἐπιζήσας, νὰ φυλάξῃ
τὸν νεκρὸν ἐπὶ τεσσαράκοντα ἡμέρας καὶ νύκτας.

12. Ἐτυχε ν' ἀποθάνῃ τὸ βασιλόπουλο. Ἡ βασιλο-
πούλα, πιστὴ εἰς τὸν ὄρκον τῆς, ἐκάθητο πλησίον τοῦ νεκροῦ
ἀκοίμητος, ἕως ὅτου παρέλθουν αἱ τεσσαράκοντα ἡμέραι.
Τὴν τρίτην ἡμέραν βλέπει ἓνα ὄφιν, ὁ ὁποῖος προσπα-

θοῦσε νὰ φάγη τοὺς ὀφθαλμοὺς τοῦ νεκροῦ. Ἡ βασιλοπούλα ἀμέσως ὀρμῇ καὶ φονεῦει τὸν ὄφιν.

Ἀλλὰ τότε βλέπει ἄλλο πρᾶγμα πολὺ παραδοξότερον. Εἰς τὴν στιγμήν συνήχθησαν πολλοὶ ὄφεις καὶ ἐθρήνουν τὸν φονευθέντα ὑπὸ τῆς βασιλοπούλας. Τότε εἰς ἐξ αὐτῶν λέγει : «τί καθήμεθα καὶ θρηνηοῦμεν ματαίως τὸν ἀδελφόν μας ; ἄς μεταβῇ εἰς ἐξ ἡμῶν νὰ φέρῃ τὸ δεῖνα βότανον διὰ νὰ τὸν ἀναστήσωμεν».

13. Αὐτὸ καὶ ἔγινε. Εἰς ὄφιν ἐκόμισεν ἐν βότανον κρατῶν αὐτὸ εἰς τὸ στόμα του. Ἐθεσαν αὐτὸ ἐπὶ τοῦ φονευθέντος ὄφειος καὶ ἀμέσως ἀνεστήθη.

Ἡ βασιλοπούλα δὲν ἔχασε καιρόν. Ἀναζητεῖ καὶ αὐτὴ τὸ νομασθὲν βότανον καὶ δι' αὐτοῦ κατῶρθωσε νὰ ἀναστήσῃ τὸν ἀγαπητὸν τῆς σύζυγον.

14. Καὶ ὁ μῦθος αὐτὸς μὴ νομίζετε, ἀναγνώσταί μου, ὅτι εἶναι ἐντελῶς νέος. Εἶναι ἀρχαῖος, ἀλλὰ μὲ μικρὰς διαφοράς. Ἰδοὺ πῶς τὸν εὐρίσκομεν εἰς τοὺς ἀρχαίους Ἑλληνας.

Ὁ βασιλεὺς τῆς Κρήτης Μίνως εἶχεν υἱὸν ὀνομαζόμενον Γλαῦκον. Οὗτος, ὅταν ἦτο παιδίον, ἔπαιζε μὲ τὸ τίπι του, καὶ τρέχων ἐδῶ καὶ ἐκεῖ ἀπροσέκτως ἔπεσεν ἐντὸς πίθου πλήρους μέλιτος, ὁ ὁποῖος κατὰ τύχην ἦτο ἀκάλυπτος.

15. Μάτην ἐπὶ ἡμέρας ἀνεζήτησαν τὸν μικρὸν Γλαῦκον οἱ γονεῖς του, οὐδαμοῦ ἀνευρίσκετο. Ἐνεκα τούτου ἐκλήθη ὁ μάντις Πολύιδος, ὁ ὁποῖος διὰ τῆς μαντικῆς του δυνάμεως ἀνεῦρε τὸν Γλαῦκον, ἀλλ' ἦτο ἤδη νεκρός.

Μετὰ τοῦτο ὁ Μίνως διέταξε τὸν Πολύιδον νὰ ἐπαναφέρῃ τὸν υἱὸν του εἰς τὴν ζωὴν. «Σὺ, ὁ ὁποῖος ἀνεῦρες αὐτόν, δύνῃσαι καὶ νὰ τὸν ἀναστήσῃς», ἔλεγεν ὁ Μίνως μὲ ἐπιμονήν. Δὲν ἤθελε διόλου νὰ ἀκούσῃ τὰς διαμαρτυρίας τοῦ Πολυΐδου, ὅτι ὁ Θεὸς δὲν ἐπροΐκισεν αὐτόν μὲ τόσον μεγάλην δύναμιν. Ὁ βασιλεὺς δὲν ἐπέθετο. Καὶ διὰ νὰ τι-

Β. Φάβη.—Ἀναγνωστικὸν ΣΤ' Δημοτικοῦ. Ἐκδόσις Α' 1934. 3

μωρήσῃ τὸν μάντιν ἐκλείσεν αὐτὸν ἐντὸς τοῦ μαυσωλείου, ὅπου ἐναπέθεσε τὸ φέρετρον τοῦ υἱοῦ του.

16. Ἐκεῖ μέσα κλεισμένος ὁ Πολύτδος ἐκάθητο παρὰ τὸ φέρετρον τοῦ μικροῦ Γλαύκου ἀναμένων καὶ αὐτὸς τὸν ἄδικον θάνατόν του. Ἀλλ' αἶφνης βλέπει ἓνα ὄφιν προσπαθοῦντα νὰ εἰσέλθῃ εἰς τὸ φέρετρον· τοῦτον ἀμέσως φονεῖ. ὁ Πολύτδος, ἀλλὰ παρὰ χροῖμα ἐναφανίσθη ἄλλος ὄφις, ὁ ὅποιος ἐπιτίθεται ἐπὶ τοῦ φονευθέντος βότανον καὶ ὁ φονευθεὶς ἀναζῇ.

Εὐθὺς ὡς εἶδε τοῦτο ὁ Πολύτδος ἐπιτίθεται καὶ αὐτὸς τὸ βότανον ἐπὶ τοῦ Γλαύκου, ὅστις ἐπίσης ἀνέζησεν.

11. Τῆς Ἀρτας τὸ γεφύρι.

1. Ἦμην μαθητὴς τοῦ δημοτικοῦ σχολείου, τῆς δευτέρου ἢ τῆς τρίτης τάξεως, ὅτε ὁ πατήρ μου ἀπεφάσισε νὰ κτίσῃ εἰς τὴν αὐλὴν μας ἓν μικρὸν οἶκημα, χαμώγειον, ὅπως τὸ λέγομεν εἰς τὴν πατρίδα μου, ἵνα χρησιμεύσῃ πρὸς στέγασιν τῶν κατοικιδίων ζώων μας, τοῦ ὄνου, τῆς αἰγὸς καὶ δύο ἢ τριῶν προβάτων.

2. Εἶχον ἀνοίξει τὰ θεμέλια οἱ ἐργάται, οἱ δὲ κτίσται ἐπρόκειτο νὰ καταθέσουν τοὺς θεμελίους λίθους. Πρὶν ὅμως ἀρχίσῃ ἡ ἐργασία αὕτη, προσεκλήθη ὁ ἱερεὺς, ὁ ὅποιος ἐτέλεσεν ἁγιασμόν καὶ μετ' αὐτὸν ἐρράντισε τοὺς σωρούς τῶν λίθων, τὸν δὲ ὑπόλοιπον ἔχυσεν εἰς τὰς γωνίας τῶν θεμελίων. Κατόπιν ὁ πατήρ μου λαμβάνει ἓνα ὄραϊον καὶ μεγάλον ἀλέκτορα, τὸν καλύτερον τοῦ ὀρνιθῶνός μας, τὸν ὅποιον ἐσφαξε παρὰ τινὰ γωνίαν τῶν θεμελίων οὕτως ὥστε τὸ αἷμα ἔρρευσεν ἐντὸς αὐτῶν.

3. Ὁ ἀλέκτωρ οὗτος ἦτο λίαν ἀγαπητὸς εἰς ἐμέ· μοῦ ἦτο δὲ ἐξαιρετικῶς εὐχάριστον νὰ τοῦ ρίπτω τροφήν, ἀραβόσιτον ἢ κριθήν, καὶ αὐτὸς νὰ καλῇ μετ' αὐτοῦ τὸν χαρακτηριστικὸν κρωγμὸν του τὰς ὀρνιθας διὰ νὰ φάγουν, καὶ τοιοῦ-

τοτρόπως νὰ μοιράζεται μὲ αὐτὰς τὴν τροφήν του, ὡς καλὸς οἰκογενεὶ ἀρχῆς.

4. Ἐπίσης μοῦ ἔκαμνε χαράν, δούκις ἐπετίθετο μὲ τὸ χονδρὸν καὶ γαμψὸν ράμφος του κατὰ τοῦ παραπλανηθέντος εἰς τὴν αὐλήν μας ξένου ἀλέκτορος καὶ τὸν ἠνάκαζε νὰ ἀπομακρυνθῇ ἐπὶ δα κατόπιν εἰς τὸν φράκτην καὶ ἐξέβαλλε τὸ διαπεραστικὸν λάλημά του, ὡς διὰ νὰ ἀναγγεῖλῃ εἰς ὅλον τὸ χωρίον τὴν περιφανῆ νίκην του. Ἦτο δὲ ἡ φωνή του καθαρά καὶ μακρὰς διαρκείας· ὅταν ἔκραζεν, ἐμετροῦσα ἕως τὰ πενήντα καὶ ἀκόμη ἐβαστοῦσε τὸ λάλημά του.

Διὰ τοῦτο ὁ θάνατός του μὲ ἐλύπησεν, ἔκλαυσα πολὺ καὶ, ὅταν τὴν μεσημβρίαν ἐπανῆλθον ἀπὸ τὸ σχολεῖον, ἤρνήθην νὰ φάγω ἀπὸ τὸ φαγητόν. τὸ ὅποιον εἶχε παρασκευάσει ἡ μήτηρ μου ἀπὸ τὴν σάρκα τοῦ ἀγαπητοῦ μου πτηνοῦ.

5. Εἶχον παρέλθει δύο ἢ τρεῖς ἡμέραι καὶ ἡ λύπη μου διὰ τὸν πτωχὸν ἀλέκτορα εἶχεν ἐλαττωθῇ. Πλησιάζω τότε ἓνα τῶν κτιστῶν καὶ τὸν ἐρωτῶ : « Ἀλλὰ γιατί ἐσφάξατε τὸν πετεινόν μου στὰ θεμέλια ; » — διότι καὶ τοὺς κτίστας ἐθεώρουν ὑπευθύνους τῆς σφαγῆς του.

— « Γιὰ νὰ στοιχειώσῃ τὸ σπίτι καὶ ποτὲ νὰ μὴν πέφτει », μοῦ ἀπαντᾷ ὁ ἀγαθὸς τεχνίτης.

Ἐκ τῆς ἀπαντήσεως ταύτης ἡ ἀπορία μου δὲν ἱκανοποιήθη διόλου. Τί σημαίνει « νὰ στοιχειώσῃ τὸ σπίτι : »

6. Εἶχε παρέλθει ἀρκετὸς χρόνος, ἴσως ἓν ἢ δύο ἔτη, ὅποτε ἀλλεπάλληλοι καὶ πρωτοφανεῖς φθινοπωριναὶ βροχαὶ εἶχον μεταβάλλει τοὺς ξηροὺς χειμάρρους εἰς ποταμοὺς ἀδιαβάτους.

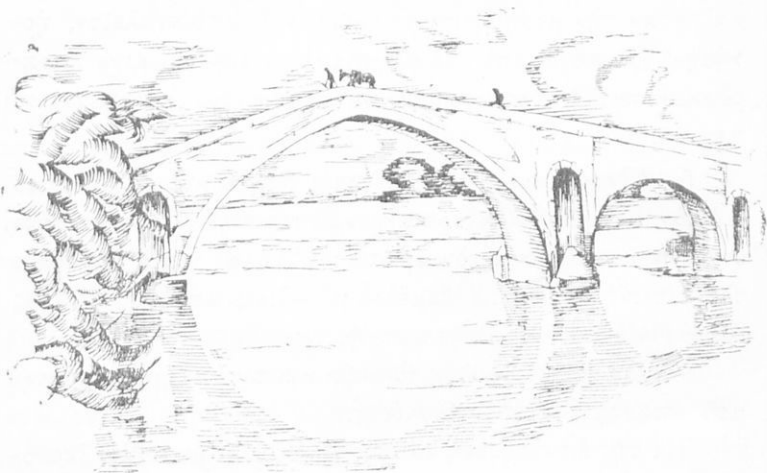
Κάποιος, ὁ ὁποῖος ἦλθεν ἀπὸ ἓν γειτονικὸν χωρίον, ἔλεγε : « Τὸ πρῶτον τῆς Ἐπισκοπῆς κατέβασε τόσο νερό,

πού δὲν τὸ περνᾷ οὔτε ἄρκουδι ἐπέρασα ἀπὸ τὸ γεφύρι, καὶ τὸ γεφύρι ἔτρεμε· «τώρα θὰ πέσῃ» ἔλεγα.

Ἄφου εἶπεν αὐτά, ἄλλος τις, τοῦ ἀπαντᾷ: «Τὸ γεφύρι τῆς Ἐπισκοπῆς δὲν πέφτει, γιατί εἶναι στοιχειωμένο».

Ὅταν ἐγὼ ἤκουσα ὅτι τὸ γεφύρι εἶναι στοιχειωμένο, ἐνθυμήθην τὸν ἀγαπητόν μου ἀλέκτορα, ὁ ὁποῖος ἐσφάγη διὰ νὰ στοιχειώσῃ τὸ σπίτι. Τί λοιπὸν εἶναι αὐτὸ τὸ στοίχειωμα;

7. Παρῆλθον ἕκτοτε ἔτη πολλά, ἔγινα νεανίας, ἐσπούδαζον εἰς τὸ Πανεπιστήμιον καὶ τότε μόνον ἡ ἀπορία μου ἐλύθη.

Ἐδιδάχθην ὅτι ὁ λαὸς βλέπων παλαιὰ κτίρια, ἰδίως γεφύρας, πύργους, φρούρια, τὰ ὁποῖα διατηροῦνται ἀφθαρτα ὑπὸ τοῦ χρόνου, πιστεύει ὅτι αὐτὰ ἔχουν ψυχὴν ἀνθρώπου, ὁ ὁποῖος ἐσφάγη εἰς τὰ θεμέλια των. Καὶ τώρα ὁ δῆθεν σφαζόμενος ἄνθρωπος ἀντικατεστάθη μὲ ἄρνιον ἢ ἀλέκτορα διὰ νὰ στοιχειώσῃ τὸ οἰκοδόμημα, ἔστω καὶ μὲ ψυχὴν ζώου.

8. Τελευταίως ὑπὸ τοῦ λαοῦ ἀπεδόθη ἡ στερεότης

τῆς γεφύρας τῆς Ἄρτης εἰς τὴν ψυχὴν, τὴν ὁποῖαν ἀπέκτησεν ἀπὸ τὴν σύζυγον τοῦ πρωτομάστορος· αὕτη, καθὼς λέγουν, ἐπίτηδες ἐφρονεύθη εἰς τὰ θεμέλια τῆς γεφύρας, ὅταν ἐκτίζετο.

Ὁραῖον δημοτικὸν ἔσμα ᾄδόμενον ἄλλοτε εἰς ὅλην σχεδὸν τὴν Ἑλλάδα διασώζει τὴν παράδοσιν αὐτὴν, ἰδοὺ αὐτό :

Σαράντα πέντε μάστοροι κ' ἐξήντα μαθητάδες
γεφύρην ἐθεμελίωσαν στῆς Ἄρτας τὸ ποτάμι.

Ὀλημερὶς τὸ χιτίζανε, τὸ βράδυ ἐγκρεμιζόταν.

Πουλάκι πῆγε κ' ἔκατσε ἀντίκρου στὸ ποτάμι

5 δὲν ἐκελάηδε σὰν πουλί, μηδὲ σὰν χελιδόνι,

παρὰ ἐκελάηδε κ' ἔλεγε ἀνθρωπινὴ λαλίτσα :

« Ἄν δὲ στοιχειώσῃς ἄνθρωπο, γεφύροι δὲ στερεώνει,

μήτε φτωχό, μήτ' ὄρφανὸ μήτε ξένο διαβάτη,

παρὰ τοῦ πρωτομάστορα τὴν ὁμορφή γυναικα ».

10 Τ' ἄκουσ' ὁ πρωτομάστορας καὶ τοῦ θανάτου πέφτει.

Πιάνει μηνάει τῆς λυγερῆς μὲ τὸ πουλί τ' ἀηδόνι.

Ἄργα ντυθῇ, ἀργὰ ἀλλαχτῇ, ἀργὰ νὰ πάῃ τὸ γιόμα,

ἀργὰ νὰ πάῃ νὰ διαβῇ τῆς Ἄρτας τὸ γεφύρι.

Καὶ τὸ πουλί παρὰκουσε κ' ἀλλιῶς τῆς παραγγέλει

15 — « Γοργὰ ντύσου, γοργὰ ἄλλαξε, γοργὰ νὰ πᾶς τὸ γιόμα,

γοργὰ νὰ πάῃς νὰ διαβῇς τῆς Ἄρτας τὸ γεφύρι ».

« Ἀλλὲ κακὸ πούν τό 'παθα, ἀλλὲ κακὸ πούν μου 'ρθε,

πού'χω στὸ φούρνο τὸ ψωμί, μικρὸ παιδί στήν κούνια.

Κούνια μου, κούνιε τὸ παιδί, κ' ἂν γλύψῃ δώσ' του γάλα,

20 φούρνε μου ψῆσε τὸ ψωμί ὅσο νὰ πᾶω καὶ νὰ 'ρθω ».

« Γεῖά σας, χαρά σας, μάστοροι καὶ σεῖς οἱ μαθητάδες,
μὰ τί ἔχει ὁ πρωτομάστορας κ' εἶναι βαρυνμισμένος; »

— « Τὸ δαχτυλίδι μου 'πεσε στὸν πᾶτο τῆς καμάρας,

ποῦς εἶν' ἄξιος καὶ δυνατός, νὰ μπῇ νὰ μου τὸ βγάλῃ; »

25 — « Μάστορα μὴν πιζοράνεσαι καὶ μὴ βαρυνκας δίζῃς,

ἐγὼ 'μαι ἄξια καὶ δυνατή, γὰρ μπῶ γὰρ σοῦ τὸ βγάλω,
παρε σαράντα ὄργυιες σχοινὶ καὶ κρέμασέ με κάτω».

— «Τρεῖς γύρους ἐτοιγύρισα καὶ τίποτα δὲ βρῆκα
τράβα με πάνω, μάστορα, τὶ τρέμει ἡ καρδιά μου».

30 — «Μήτ' ἀρεβῶνα μοῦ 'πεσε μήτε καὶ δαχτυλίδι,
ἐμεῖς στοιχειὸ σὲ βάλαμε, γεφύρι γὰρ στεριώση».

— «Τρεῖς ἀδερφάδες ἤμαστε, κί' οἱ τρεῖς θεμελιωμένες
ἡ μιὰ στοιχειώθη σὲ ἐκκλησιά κι' ἡ ἄλλη σὲ πηγάδι,
κι' ἐγὼ ἡ δόλια Ἀρετὴ στῆς Ἀρτας τὸ γεφύρι».

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Γ'.

ΑΡΧΑΙΑ ΜΥΘΟΛΟΓΙΑ

12. Ἡ Ἀθηνᾶ.

1. Ἰπάρχει ἀρχαῖος μῦθος κατὰ τὸν ὅποιον ἡ Ἀθηνᾶ καὶ ὁ Ποσειδῶν φιλονικοῦσι περὶ κυριότητος καὶ προστασίας τῆς Ἀκροπόλεως. Ὁ Ποσειδῶν ἐπιμένει ὅτι εἰς αὐτὸν ἀνήκει ἡ κυριότης τοῦ ἱεροῦ βράχου καὶ μετ' ἐργῆς πλήττει αὐτὸν διὰ τῆς

τρίαινης του· παραχρῆμα ἐκ τῶν ἐγκάτων τοῦ βράχου ἀναβλύζει ὕδωρ. Ἀλλὰ καὶ ἡ Ἀθηνᾶ ἐπιμένει καὶ ἐμπηγνύει παρὰ τὴν τρίαιναν τοῦ Ποσειδῶνος τὸ

ξόρυ αὐτῆς, ἀπὸ τοῦ ὁποίου βλαστάνει ἡ ζωοδότειρα ἐλαία.

Παρεμβαίνει εἰς τὴν ἔριδα ὁ Ζεὺς καὶ τῇ συμβουλῇ αὐτοῦ συμφιλιοῦνται καὶ γίνονται ἀμφότεροι προστάται τῆς Ἀκροπόλεως καὶ τῶν Ἀθηνῶν.

2. Ἡ καλλιέργεια τῆς ἐλαίας προκόπτει καὶ ἀποβαίνει ἡ βάσις τῆς εὐημερίας τῆς Ἀττικῆς· οὕτω δὲ ἡ Ἀθηνᾶ λατρεύεται ὡς ἡ κατ' ἐξοχὴν θεὰ τῆς πόλεως καὶ τῆς χώρας, εἶδει τὸ ὄνομά της εἰς τὴν πόλιν καὶ καθίσταται ἡ πολιοῦχος αὐτῆς.

Ἡ Ἀθηνᾶ ἐλατρεύετο ὡς προστάτις οὐ μόνον τῆς

ἐλαίας, ἀλλὰ καὶ τῆς δενδροκομίας ἐν γίνοι καὶ τῆς γεωργίας καὶ πασῶν τῶν τεχνῶν, αἱ ὁποῖαι μόνον ἐν εἰρήνῃ δύνανται νὰ προάγῳνται.

Ἄλλ' ἐτιμᾶτο συγχρόνως καὶ ὡς θεὰ τοῦ πολέμου· διότι, ἵνα ἀπολαύσῃ τις τὰ ἀγαθὰ τῆς εἰρήνης, ὀφείλει νὰ εἶναι ἕτοιμος πρὸς πόλεμον κατὰ παντός, ὅστις ἤθελεν ἀμφισβητήσει αὐτά.

3. Κολοσσιαῖον χαλκοῦν ἄγαλμα τῆς θεᾶς ἔχον ὕψος πεντήκοντα ποδῶν, ἦτο ἱδρυμένον ἐπὶ τῆς Ἀκροπόλεως ἐν ὑπαίθρῳ ἐπὶ θάθρῳ μεγίστῳ. Παρίστανε τὴν Ἀθηνᾶν ὡς θεάν τοῦ πολέμου, φέρουσαν δόρυ εἰς τὴν δεξιάν καὶ προτείνουσαν τὴν ἀσπίδα διὰ τῆς ἀριστερᾶς. Ἡ δὲ ἄκρα τοῦ χρυσοῦ δόρατος καὶ ἡ λοφία τοῦ κράνους διεκρίνοντο ὑπὸ τῶν καταπλεόντων εἰς Πειραιᾶ ἐκ τοῦ Σουνίου.

Τὸ ἄγαλμα τοῦτο προσηγορεύετο Ἀθηνᾶ Πρόμαχος.

Ὁ καλλιτέχνης, ὁ ποιήσας αὐτὸ, παρέστησε τὴν θεάν ὡς αὕτη ἐξηλθεν ἐκ τῆς κεφαλῆς τοῦ Διός.

4. Κατὰ τὸν μῦθον εἶχε διογκωθῇ ἡ κεφαλὴ τοῦ Διὸς· φρικτοὺς πόνους ὑπέφερεν ὁ πατήρ ἀνδρῶν τε θεῶν τε. Πάντες οἱ θεοὶ προσῆλθον εἰς τὰ ἀνάκτορα τοῦ Διὸς καὶ ἠπόρουν, ἀλλὰ καὶ ἐφοβοῦντο διὰ τὸ πρᾶγμα.

Αἶφνης ὁ Ζεὺς καλεῖ τὸν Ἥφαιστον καὶ διατάσσει αὐτὸν νὰ καταφέρῃ ἰσχυρὸν κτύπημα κατὰ τῆς κεφαλῆς του διὰ πελέκεως.

Ὁ Ἥφαιστος διαμαρτύρεται καὶ ἀρνεῖται νὰ ὑπακούσῃ. Ἄλλ' ὁ Ζεὺς ἐπαναλαμβάνει αὐστηρῶς τὴν διαταγὴν του καὶ ἀπειλεῖ ὅτι θὰ ἐγκλείσῃ αὐτὸν εἰς τὰ τάρτατα, ἐὰν ἐξακολουθήσῃ ἀρνούμενος.

5. Ὁ Ἥφαιστος καταφέρει τὸ κτύπημα καὶ ἡ Ἀθηνᾶ ἐξέρχεται ἐκ τῆς κεφαλῆς τοῦ Διὸς πάνοπλος. Θάμβος κατέλαβε τοὺς ἀθανάτους, ὅταν τὴν εἶδον. Ἐπαλλε τὸ δόρυ καὶ ὁ Ὀλύμπος ἔτρεμεν, ἡ δὲ γῆ πᾶσα ἰσχυρῶς ἔτριζεν.

ἀνεταράχθη ἡ θάλασσα ὑπὸ μεγάλων κυμάτων καὶ ἐξεχύθη εἰς τὴν ξηράν, ὃ δὲ ἥλιος ἐσταμάτησε τοὺς ἵππους του, μέχρῃς ὅτου ἡ παρθένος ἐξεδύθη τὰ λάμποντα ὄπλα της. Ἐχαιρε δὲ ὁ Ζεὺς βλέπων ταῦτα.

6. Παρὰ τὴν Ἀθηναῖαν Πρόμαχον ἦτο ἰδρυμένη ἐν τῇ σπηκῷ τοῦ Παρθενῶνος ἡ περίφημος ἐκ χρυσοῦ καὶ ἐλέφαντος Ἀθηναῖα τοῦ Φειδίου, τὸ ἄγαλμα τῆς Παρθένου. Παρίσταται μὲν καὶ αὕτη ὡς πολεμικὴ θεά, διότι φέρει κράνος, ἀσπίδα καὶ δόρυ, κρατεῖ δὲ τὸ ἄγαλμα τῆς Νίκης ἐπὶ τῆς προτεταμένης δεξιᾶς, ἀλλὰ συγχρόνως ἦτο εἰρηνικὴ καὶ γαλήνιος, ὅχι φιλοπόλεμος· εἶχεν ὄψιν μεστὴν πραότητος, τὸ δὲ βλέμμα τῆς ἦτο ἥρεμον καὶ σύννουν. Τὸ ὄλον τῆς ἐπροξένει κατάπληξιν καὶ θαυμασμόν, ἐμαρτύρει δὲ τὸν πλοῦτον τῆς πόλεως, τὴν ἀκμὴν τῶν τεχνῶν καὶ τὴν διαπνέουσιν τοὺς πολίτας εὐσέβειαν καὶ φιλοπατρίαν.

13. Παναθήναια.

1. Πρὸς τιμὴν τῆς πολιούχου θεᾶς ἐτελεῖτο καθ' ἑκάστον θέρος κοινὴ ἑορτὴ ὑπὸ τῆς πόλεως καὶ τῆς ὑπαίθρου χώρας καλουμένη Παναθήναια. Ἀπὸ δὲ τοῦ Πεισιστράτου ἰδρύθη καὶ ἑτέρα ἑορτὴ τῆς Ἀθηναῖς, καλουμένη *μεγάλα Παναθήναια*, τελουμένη δὲ κατὰ τετραετὴ διαλείμματα.

Ἡ ἑορτὴ αὕτη διεξήγετο μετὰ ἐξαιρετικῆς λαμπρότητος καὶ μεγαλοπρεπείας, ἦτο δὲ πιθανῶς ἑξαήμερος.

2. Ἦρχιζαν αἱ ἑορταὶ διὰ μουσικῶν ἀγώνων ἐν τῇ Ὀρδεῖ, ἐπηκολούθουν δὲ οἱ γυμνικοὶ ἀγῶνες, εἰς τοὺς ὁποῖους πλὴν τῶν συνήθων ἀγωνισμάτων τοῦ δρόμου, τῆς πάλης καὶ τῶν λοιπῶν, ἐτάσσετο καὶ ἡ λαμπαδηδρομία.

Ἡ λαμπαδηδρομία ἐτελεῖτο εἰς νύκτας ἀσελήνους πρὸ τοῦ Διπύλου. Ἐφρηβοὶ κρατοῦντες λαμπάδας ἀνημμένους διηγγωνίζοντο εἰς τὸν δρόμον, ὧφειλον δὲ νὰ φθάσουν εἰς τὸ τέλος χωρὶς νὰ σθεσθοῦν αἱ λαμπάδες.

3. Ἐν δὲ τῇ ἵπποδρόμῳ, ὅστις ἔκειτο οὐ μακρὰν τοῦ Παιραιῶς, ἐτελοῦντο ἱππικοὶ ἀγῶνες καὶ ἀγῶνες τεθρίππου ὡς ἐν Ὀλυμπίᾳ. Πρὸ τοῦ λιμένος τοῦ Παιραιῶς ἐγίνοντο ἀμιλλαι τριήρων, καθ' ἃς ἐβραβεύετο ἡ φυλή, τῆς ὁποίας τὰ πλοῖα ἤθελον ἀριστεύσει.

Ἐπίσης διηγωνίζοντο πρὸς ἀλλήλας αἱ δέκα φυλαὶ τῶν Ἀθηναίων, ποία ἐξ αὐτῶν ἤθελε δυνηθῇ νὰ ἐπιδείξῃ τοὺς

Ἴππεῖς κατὰ τὴν ἐορτὴν τῶν Παναθηναίων

ὠραιότερους καὶ ῥωμαλεωτέρους ἀνδρας καὶ τοὺς ἀχμαιοτέρους πρεσβύτας.

Μετὰ τὴν τέλει τῶν ἀγῶνων τούτων ἐγίνετο ἡ πομπὴ τῶν Παναθηναίων.

4. Ὡς δὲ ἐν τοῖς μικροῖς Παναθηναίοις ἀντιτίθετο κατ' ἔτος εἰς τὴν θεὰν πέπλος ὑφαίνόμενος ὑπὸ Ἀθίδων παρθένων, ὅπως περιδληθῇ νέαν ἐσθῆτα τὸ ξόανον τῆς Ἀθηνᾶς, οὕτω καὶ ἐν τοῖς μεγάλαις Παναθηναίοις ἀνεδιβάζετο εἰς τὴν Ἀκρόπολιν δέκην ἱστίου προσηρτημένος εἰς πλοῖον τρο-

χήλατον πέπλος μεγαλοπρεπής, εἰς τὸν ὅποιον ἐνυφαίνοντο πράξεις τῆς θεᾶς, ἔτι δὲ συμβάντα τῆς πατρίου ἱστορίας· ἀλλὰ καὶ εἰκόνες διαπρεπῶν πολιτῶν, οἱ ὅποιοι ἐδείχθησαν ἄξιοι τῆς πατρίδος.

5. Τὴν πομπὴν ταύτην ἠκολούθουν καὶ οἱ νικηταὶ τῶν προηγηθέντων ἀγώνων, οἱ ὠραιότατοι καὶ ῥωμαλεώτατοι τῶν Ἀθηναίων πάσης ἡλικίας, ἄλλοι ἐπὶ ἄρμάτων, ἄλλοι ἔφιπποι καὶ ἄλλοι πεζοί, φοροῦντες πάντες λαμπρὰν στολὴν καὶ ἐστεφανωμένοι. Γηραιοὶ δὲ σεβάσμιοι ἀγρόται τῆς Ἀττικῆς, οἱ θαλλοφόροι, παρηκολούθουν τὴν πομπὴν κρατοῦντες κλάδους ἐλαίας πρὸς τιμὴν τῆς πολιούχου.

Τὴν πομπὴν παρηκολούθουν οὐ μόνον οἱ πολῖται Ἀθηναῖοι, ἀλλὰ καὶ οἱ μέτοικοι. Πᾶσαι δὲ αἱ ἀποικίαι ἔπεμπον ἀντιπροσώπους, ἵνα παρακολουθήσουν τὴν πομπήν, ἔστελλον δὲ καὶ βοῦς καὶ πρόβατα πρὸς θυσίαν εἰς τὴν θεάν.

6. Καὶ πρέσβεις ξένων πόλεων ἐκαλοῦντο κατὰ τὸν χρόνον ἐκεῖνον εἰς τὰς Ἀθήνας, ὅπως παραστῶσιν εἰς τὴν λαμπροτάτην ἐκείνην ἑορτήν, ἥ ὅποια ἀπετέλει ἐπίδειξιν τῆς δυνάμεως καὶ τοῦ πλούτου τῆς πόλεως. Πᾶς δὲ ξένος θέλων νὰ ἐπισκεφθῇ τὰς Ἀθήνας προτιμοῦσε νὰ μεταβῇ ἐκεῖ καθ' ὃν χρόνον ἐτελοῦντο τὰ μεγάλα Παναθηναῖα.

14. Ὁ Ἀπόλλων.

Ὅτε ἡ Δητὼ ἐνόησεν ὅτι ἤλθεν ὁ καιρὸς νὰ γεννηθῇ ὁ Ἀπόλλων, ἔχαιρε μὲν διὰ τοῦτο, ἀλλ' ἐπεθύμει αὐτὴ νὰ ἐκλέξῃ τὸν κατάλληλον τόπον εἰς τὸν ὅποιον νὰ κατακληθῇ καὶ νὰ γεννήσῃ τὸν ἀγαπητόν της υἱόν.

2. Ἐκ τοῦ Ὀλύμπου ἔρριψε τὰ βλέμματά της πρὸς τὴν ἑκτασιν τοῦ Αἰγαίου, τὸ ὅποιον εἶναι καταστόλιστον μὲ ἀπειρίαν νήσων καὶ μὲ ὠραίας δαντελλωτὰς ἀκτᾶς. Βλέπει τὴν Κρήτην, τὴν Εὐβοίαν, τὴν Σκόπελον καὶ τὴν Σκυῶρον, τὰς κορυφὰς τοῦ Ἀθωνος καὶ τοῦ Πηλίου, τὴν Ἰμβρόν, τὴν Λῆμ-

νον, τὴν Σάμον, τὴν Λέσβον καὶ τὴν Χίον, τὸ ἀκρωτήριον τῆς Μυκάλης, τὴν χερσόνησον τῆς Κνίδου καὶ τὰς ἐγγυς νήσους Κάρπαθον καὶ Κῶν, τὴν Νάξον τὴν Πάρον καὶ τὰς ἄλλας Κυκλάδας.

3. Ἐξ ὅλων αὐτῶν ἐπροτίμησε τὴν μικρὰν νήσον Δῆλον. Ἔρχεται ἀμέσως ἐκεῖ καὶ τὴν ἐρωτᾷ.

«Δῆλε, θέλεις ἄρά γε νὰ γίνης ἡ πατρίς τοῦ υἱοῦ μου Ἀπόλλωνος καὶ νὰ ἔχῃς τὸν πλούσιον ναόν του; Οὔτε ἀγέλας βοῶν θὰ τρέφῃς οὔτε ποίμνια προβάτων, οὔτε ἄμπελος θὰ καλλιεργῇται εἰς τὸ ἔδαφός σου οὔτε τὰ ἄλλα ἀμέτρητα φυτὰ θὰ φυτρώνουν· ἀλλ' ὅμως ἄνθρωποι ἐξ ὅλων τῶν μερῶν τῆς γῆς θὰ κομίζουσιν ἐνταῦθα ἐκατόμβας καὶ θὰ προσφέρουσιν θυσίας εἰς τὸν υἱόν μου, οἱ δὲ θεοὶ θὰ σὲ προστατεύουσιν ἀπὸ πάσαν ἐχθρικὴν ἐπιβουλὴν».

4. Ταῦτα εἶπεν ἡ Λητώ, ἡ δὲ Δῆλος ἀπήντησε:

«Σεβαστὴ θεὰ Λητώ, μετὰ χαρᾶς θὰ ἐδεχόμην νὰ ἀναδειχθῶ ὁ τόπος τῆς γεννήσεως τοῦ υἱοῦ σου, διότι τοιοῦτο τρόπος θὰ ἐγινόμην πολλῆς τιμῆς ἀξία καὶ σεβασμοῦ ὑπὸ τῶν ἀνθρώπων, ἐνῶ μὰ τὴν ἀλήθειαν τώρα εἶμαι πολὺ ἀπεχθὴς εἰς αὐτούς».

«Ἀλλὰ φοβοῦμαι, ὦ θεά, μήπως ὁ Ἀπόλλων, εὐθύς ὡς ἴδῃ τὸ φῶς τοῦ ἡλίου, δυσανασχετήσῃ κατ' ἐμοῦ, διότι εἶμαι ὀραχώδης καὶ ἄγονος· φοβοῦμαι μήπως δι' ἐνὸς λακτίσματος μὲ βυθίσῃ εἰς τὸ πέλαγος, μεταβῇ δὲ εἰς ἄλλην χώραν, ὅπου δύναται νὰ ἔχῃ οὐ μόνον ναὸν ἑξοχόν, ἀλλὰ καὶ ἄλσιν πολλῶν καὶ πυκνῶν δένδρων».

«Θὰ ἐπεθύμουν, ὦ θεά, νὰ μοῦ ὀρκισθῇς ὅτι ἐδῶ θὰ κατασκευασθῇ ὁ πρῶτος ναὸς τοῦ Ἀπόλλωνος καὶ ἐδῶ θὰ εἶναι τὸ πρῶτον μαντεῖον· διότι κατόπιν ἐθέσια ἢ λατρεία αὐτοῦ θὰ διαδοθῇ εἰς ὅλον τὸν κόσμον».

5. Ταῦτα εἶπεν ἡ Δῆλος καὶ ἀμέσως ἡ Λητώ ὤμοσε τὸν φοβερόν ὄρκον, τὸν ὁποῖον ὁμνύουσιν οἱ θεοί:

«Μάρτυς μου», λέγει, «ἄς εἶναι ἡ Γῆ καὶ ὁ εὐρύς Οὐρανὸς καὶ τὸ ἱερὸν ὕδωρ τῆς Στυγὸς, ὅτι ἐδῶ εἰς τὴν Δῆλον θὰ ὑπάρχῃ ἐσσαεὶ πολυτελὲς ναὸς τοῦ Ἀπόλλωνος καὶ βωμὸς καὶ τέμενος, καὶ θὰ τιμᾶται περισσότερον ἀπὸ ὅλους.

Β'.

6. Ἐπὶ ἐννέα ἡμέρας καὶ νύκτας κατείχετο ὑπὸ σφοδρῶν ὠδίνων ἡ θεὰ. Πᾶσαι σχεδὸν αἱ θεαὶ εὐρίσκοντο ἐκεῖ παρὰ τὴν κλίνην τῆς Αἴης, ἀλλ' οὐδεμία ἠδύνατο νὰ βοηθήσῃ τὴν ὠδίνουσαν θεάν. Μόνῃ ἡ θεὰ Εἰλείθυια, ἡ μαῖα τῶν θεῶν, θὰ ἠδύνατο νὰ τὴν ἀνακουφίσῃ ἀπὸ τοὺς πόνους, ἀλλ' αὕτη ἀπουσίαζεν εἰς τὸν Ὀλύμπου διότι δὲν εἶχε μάθει τὸ πρᾶγμα.

Διὰ τοῦτο ἔπεμψαν τὴν θεάν Ἴριν νὰ καλέσῃ τὴν Εἰλείθειαν, ὑπεσχέθησαν δὲ εἰς αὐτὴν χρυσοῦν περιδέραιον μήκους ἐννέα πύγχεων.

Ὡς ἄνεμος διήνεσε τὴν ἀπόστασιν ἡ Ἴρις ἀπὸ τῆς Δῆλου μέχρι τοῦ Ὀλύμπου. Ἡ Εἰλείθυια προθύμως ἐδέχθη καὶ ἀμφοτέραι ὥς περιστεραι ἔφθασαν εἰς Δῆλον.

7. Τότε ἀκριβῶς ἐπῆλθεν ὁ τοκετὸς καὶ ἐξῆλθεν εἰς τὸ φῶς ὁ Ἀπόλλων. Αἱ θεαὶ πᾶσαι ἐξέβαλον κραυγὴν χαρᾶς καὶ ἔλαβον εἰς χεῖράς των τὸ βρέφος. Τὸ ἔλουσαν καλῶς καὶ τὸ ἐτύλιξαν εἰς λευκὰ καὶ μαλακὰ σπάργανα καὶ τὸ ἐφάσκιωσαν μὲ χρυσοῦν φασκιάν. Δὲν τὸ ἐθήλασεν ἡ μήτηρ του· ἀλλ' ἡ θεὰ Θέμις ἔδωκεν εἰς αὐτὸ νέκταρ καὶ ἀμβροσίαν, ποτὸν καὶ τροφὴν ἐξ ἐκείνων τὰς ὁποίας λαμβάνουν οἱ θεοί.

Εὐθὺς δὲ ὡς ἐγεύθη τὴν θεϊκὴν τροφὴν ὁ Ἀπόλλων, ἐσκιρτά τόσον ἰσχυρῶς, ὥστε δὲν τὸν συνεκράτουν πλέον τὰ σπάργανα, καὶ ἡ χρυσοῦν φασκία ἐλύετο.

Ἐχαιρε δὲ ἡ Αἴη τὸν βλέπουσα τυχῶς.

Γ'.

8. Ἡ ὑπόσχεσις τῆς Αἴης ἐξεπληρώθη. Περικαλλὴς ναὸς καὶ μαντεῖον τοῦ Ἀπόλλωνος ἰδρύθη ἐν Δῆλῳ. Κατέστη

κέντρον λατρείας τῶν οἰκούντων εἰς τὰς περὶ αὐτὴν νήσους μέχρι ἀμφοτέρων τῶν ἀκτῶν τοῦ Αἰγαίου.

Ὑπὸ τὴν καθοδήγησιν δὲ καὶ τὰς συμβουλὰς τῶν ἱερέων τοῦ Ἀπόλλωνος ἀπετέλεσαν πολιτικὸν σύνδεσμον ἢ, ὡς συνήθως καλεῖται, ἀμφικτυονίαν. Ταύτης σκοπὸς ἦτο ἡ προστασία τοῦ ἱεροῦ καὶ μάλιστα ἡ δι' ἀντιπροσώπων συνερχόμενων ἐν τῇ ἀμφικτυονικῇ ἱερῇ λύσει τῶν μεταξὺ τῶν διαφορῶν πρὸς ἀποφυγὴν τοῦ πολέμου.

9. Ἡ παλαιστάτη αὕτη ἀμφικτυονία ταχέως περιήλθεν εἰς παρακμὴν ἕνεκα τῆς μεγάλης ἀποστάσεως ἀπ' ἀλλήλων τῶν περιρικούντων λαῶν. Ἄλλ' ἐν τούτοις τὸ ἀμφικτυονικὸν ἱερὸν καὶ τὸ ἐν αὐτῇ ἱερατεῖον δὲν ἔπαυσε νὰ ὑπάρχῃ, πολλοὶ δὲ τῶν Ἑλλήνων μετέβαινον ἐκεῖ χάριν τῆς λατρείας τοῦ Θεοῦ.

Ὅτε δὲ μετὰ τὸ πέρας τοῦ περσικοῦ πολέμου αἱ περισσότεραι ἑλληνικαὶ πολιτεῖαι ἀπετέλεσαν συμμαχίαν ὑπὸ τὴν ἡγεμονίαν τῶν Ἀθηναίων, ἐδόθη εἰς αὐτὴν ὁ τύπος τῆς ἀμφικτυονίας καὶ ὡς κέντρον αὐτῆς ὠρίσθη ἡ Δῆλος. Εἰς ταύτην συνήρχοντο οἱ ἀντιπρόσωποι τῶν συμμάχων καθ' ἕκαστον ἔτος περὶ τὸν χρόνον καθ' ὃν ἐτελεῖτο ἡ ἀρχαία συμμαχικὴ ἐορτή, περὶ τὰ μέσα Μαΐου.

10. Ἀλλὰ καὶ ὅτε μετὰ τὸν Πελοποννησιακὸν πόλεμον ἡ συμμαχία αὕτη διελύθη, τὸ ἐν Δήλῳ ἱερὸν τοῦ Ἀπόλλωνος ἐξηκολούθει νὰ εἶναι σεβαστὸν καὶ ἔντιμον. Πανταχόθεν τῆς Ἑλλάδος συνέρρεον ἐκεῖ προσκυνηταὶ καὶ θεωρίαι ἐκ τῶν πόλεων, ἐπίσημοι δηλαδὴ ἀντιπροσωπίαι, μετέβαινον ἐκεῖ πρὸς τέλεσιν μεγαλοπρεποῦς θυσίας.

11. Ὅτε ὁ Σωκράτης, καταδικασθεὶς εἰς θάνατον, ἐπρόκειτο νὰ πίνῃ τὸ κώνειον, ἀνεβλήθη ὁ θάνατός του ἐπὶ ἓνα μῆνα, διότι τὸ πλοῖον τὸ ὁποῖον μετέφερε τὴν θεωρίαν εἰς Δῆλον, παρεμποδίσθη ὑπὸ τῆς τρικυμίας καὶ ἐδράδυνε νὰ ἐπιστρέψῃ εἰς Πειραιᾶ. Ἐπρεπε κατὰ τὸ διάστημα τῆς ἀπου-

οίας τῆς ἱερᾶς νεῶς νὰ μὴ μολυνθῇ ἡ πόλις μὲ φόνον· τόσον μεγάλη ἦτο ἡ πρὸς τὴν λατρείαν τοῦ Ἀπόλλωνος εὐλάβεια τῶν Ἀθηναίων.

Δ.

12. Ἄλλη ἀρχαιοτάτη ἀμφικτυονία ὑπὸ τὴν προστασίαν τοῦ Ἀπόλλωνος ἦτο ἡ τῶν Θεσσαλικῶν λαῶν μὲ κέντρον τὸν παρὰ τὰ Τέμπη ναὸν τοῦ Ἀπόλλωνος· ἐκεῖ δὲ εἰς τὰς ὄχθας τοῦ Πηνειοῦ κατὰ τὴν παράδοσιν ἐβλάστησε τὸ πρῶτον ἡ δάφνη, τὸ ἱερὸν φυτὸν τοῦ θεοῦ.

Ἴδου τί λέγει ἡ παράδοσις. Ἡ Δάφνη ἦτο περικαλλὴς νύμφη, κόρη τοῦ Πηνειοῦ. Ταύτην ἰδὼν ὁ Ἀπόλλων ἐθαμβώθη ὑπὸ τοῦ κάλλους τῆς καὶ ζητεῖ αὐτὴν εἰς γάμον.

Περιχαρὴς ὁ Πηνειὸς λέγει πρὸς τὴν Δάφνην. «Ἀγαπημένη μου κόρη, θέλω γαμβρὸν νὰ ἶδω εἰς τὸν οἶκον μου, θέλω νὰ ἶδω ἀπογόνους».

13. Ἐρυθρὰ ἐξ αἰδοῦς ἡ ἀγνὴ παρθένος ἀρνεῖται νὰ ἔλθῃ εἰς γάμον καὶ λέγει:

«Ἐὰν εἰς τὰ ρεύματά σου, πατέρα μου ὑπάρχῃ θεία δύναμις, κάμε ὥστε νὰ μεταβληθῇ ἡ μορφὴ μου, ἕνεκα τῆς ὁποίας τόσον πολὺ ἤρεσα».

Μόλις εἶπε τὴν εὐχὴν ταύτην βαρεῖα νάρκη καταλαμβάνει τὰ μέλη τῆς, λεπτὸς φλοιὸς περιβάλλει τὸ σῶμα, εἰς φύλλωμα μεταβάλλεται ἡ κόμη καὶ εἰς κλάδους οἱ βραχίονες, οἱ πόδες ὡς ρίζαι εἰσχωροῦσιν εἰς τὴν γῆν.

14. Τότε ὁ Ἀπόλλων λέγει· «ἄφου δὲν ἠθέλησες σύζυγός μου νὰ γίνῃς, θὰ εἶσαι τὸ ἱερὸν φυτὸν μου· σύ, ὦ Δάφνη, θὰ στέφῃς πάντοτε τοὺς νικητὰς τῶν πυθικῶν ἀγώνων, σὺ τοὺς νικηφόρους στρατιώτας ἐπιστρέφοντας εἰς τὴν ἐστίαν των, σὺ θὰ εἶσαι τῆς νεολαίας τὸ ὄνειρον καὶ τῆς ἀρετῆς τὸ βραβεῖον».

Ἐκτοτε θάλλει εἰς τὰς ὄχθας τοῦ Πηνειοῦ τὸ ὠραῖον δενδρύλλιον, ἡ προσφιλὴς εἰς τὸν Ἀπόλλων δάφνη.

κάμε ὥστε νὰ μεταβληθῇ ἡ μορφή μου

15. Χάριν τῆς ἱεράς ταύτης δάφνης ὁδὸς ἐστρώθη ἀπὸ τῶν Δελφῶν διὰ τῆς Δωρίδος καὶ τῆς Θεσσαλίας μέχρι τοῦ Ὀλύμπου. Διὰ τῆς ὁδοῦ ταύτης ἱεραὶ πομπαὶ καθ' ἕκαστον ἑνατον ἔτος ἐκ Δελφῶν ἀποστέλλονται εἰς τὰ Τέμπη, ἵνα θρέψωσι κλάδον ἀπὸ τὸ ἱερὸν τοῦ Ἀπόλλωνος φυτόν.

16. Ἡ σπουδαιοτάτη ἔδρα τῆς λατρείας τοῦ Ἀπόλλωνος ἦσαν οἱ Δελφοί, ὅπου καὶ τὸ πεφημισμένον μαντεῖον. Περὶ τὸ ἐν Δελφοῖς ἱερὸν τοῦ Ἀπόλλωνος ἀπετελέσθη ἡ μεγαλύτερα ἀμφικτυονία, περιλαμβάνουσα πάσας σχεδὸν τὰς ἑλληνικὰς πολιτείας μέχρι τοῦ Κορινθιακοῦ κόλπου εἰς χρόνους καθ' οὓς ἔζων οἱ Ἕλληνες εἰς κώμας ἀτειχίστους.

Ἦδη εἰς χρόνους παλαιστάτους οἱ ἀμφικτύονες καθοδγούμενοι καὶ νουθετούμενοι ὑπὸ τῶν ἱερέων τοῦ Ἀπόλλωνος εἶχον ἀναλάβει τὴν ἀμοιβαίαν ὑποχρέωσιν περὶ τηρήσεως ἐκεχειρίας, ἥτοι τῆς μεταξὺ αὐτῶν εἰρήνης, καὶ τῆς τιμωρίας τῶν παραβατῶν.

17. Οἱ ἀντιπρόσωποι τῶν ἀμφικτυονίδων πόλεων συνερχόμενοι καθ' ἕκαστον ἔτος, βραδύτερον δὲ καὶ δις τοῦ ἔτους, συνεσκέπτοντο περὶ τῶν κοινῶν ὑποθέσεων, περὶ τῶν ἀγαθῶν τῆς ἐμπορικῆς καὶ κοινωνικῆς ἐπιμιξίας καὶ συνεργασίας, ἐμερίμων περὶ τῆς κατασκευῆς ὁδῶν καὶ γεφυρῶν, περὶ τῆς ασφαλείας τῶν ὁδοιπορούντων καὶ περὶ ἄλλων κοινῶν ἀγαθῶν.

Τοιοιτοτρόπως ἡ λατρεία τοῦ Ἀπόλλωνος ἐδίδαξε τοὺς Ἕλληνας θεῖον πολιτικὸν καὶ κοινωνικὸν ἀνώτερον· ὁ Ἀπόλλων ἦτο πράγματι θεὸς τοῦ φωτὸς καὶ τῆς εὐνομίας.

18. Οἱ ἱερεῖς τοῦ Ἀπόλλωνος ἦσαν ὑπέροχοι ἄνδρες καὶ εἰς σοφίαν καὶ εἰς ἦθος· αὐτοὶ ἠσθάνοντο τὴν ἐνότητα τῶν Ἑλλήνων θαυμάσια, τὴν ὁποίαν ἐκαλλιέργουν διὰ τῶν ἀμφικτυονίων. Ἐχόντες ἀκριβῆ γνῶσιν τῶν εἰς τὰς ἑλληνικὰς πολιτείας συμβαινόντων ἠδύναντο νὰ δίδωσιν ἀρίστους συμβουλὰς καὶ ὁδηγίας, ὥστε νὰ ἐκλείπωσιν αἱ διχάζουσαι τὰς πόλεις ἔριδες. Χρηρμὸς περὶ πολέμου Ἑλλήνων κατ' ἄλλων Ἑλλήνων κατ' ἀρχὰς δὲν ἐδίδετο, οὐδ' ἐπετρέπετο νὰ ζητηθῇ.

19. Διὰ τοῦτο τὸ ἐν Δελφοῖς ἱερὸν ἐθεωρεῖτο κοινὴ ἐστία πάντων τῶν Ἑλλήνων, ὡς περίπου τὸ Πατριαρχεῖον Κων-
B. Φάβη.—Ἀναγνωστικὸν ΣΤ Δημοτικοῦ. Ἔκδοσις 1, 1934 4

σταντινουπόλεως ἐπὶ τουρκοκρατίας. Ὅτε τὸ 548 π. χ. ὁ ναὸς τοῦ Ἀπόλλωνος ἔγινε παρανάλωμα πυρός, ἡ ἀνοικοδόμησις νέου μεγαλοπρεποῦς ναοῦ ἐθεωρήθη ὑπόθεσις πανελλήνιος. Διὰ κοινῶν ἐράνων συνήχθη κεφάλαιον τριακοσίων ταλάντων· ὡς μισθωτῆς δὲ πρὸς ἐκτέλεσιν τῆς ναοδαμίας συμφώνως πρὸς ὠρισμένον σχέδιον ἀνεδείχθη ἡ ἐξ Ἀθηνῶν περιφέρημος οἰκογένεια τῶν Ἀλκμεωνιδῶν.

Οὗτοι δὲ ἐξετέλεσαν τὸ ἔργον οὐ μόνον μετὰ εὐσυνειδησίας, ἀλλὰ καὶ μετὰ γενναιοδωρίας· ὁ ναὸς ἐκτίσθη λαμπρότερος καὶ μεγαλοπρεπέστερος· ἐνῷ ὑπεχρεοῦντο νὰ κτίσωσιν αὐτὸν ἐκ πωρίνου λίθου, οὗτοι κατεσκεύασαν τὴν πρόσοψιν αὐτοῦ, τὴν ἀνατολικὴν πλευράν, ἐκ Παρίου μαρμάρου.

20. Ὅταν ἐν Πλαταιαῖς ἡ νίκη ἔστεφε τὰ ἐλληνικὰ ὅπλα, ὁ χρυσοῦς τρίπους, εἰς τὸν ὁποῖον ἦσαν ἐγκεχαρᾶγμένα τὰ ὀνόματα τῶν πόλεων, ὅσαι ἐπολέμησαν κατὰ τῶν Περσῶν, εἰς τὸ ἐν Δελφοῖς ἱερὸν ἀνετέθη ὡς εἰς πανελλήνιον ἑστίαν.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Δ'.

ΤΟ ΛΑΣΟΣ ΚΑΙ ΤΟ ΟΡΟΣ

15. Τὸ δάσος τῆς Σοπωτοῦ.

1. Πρὸ τριάκοντα περίπου ἐτῶν εἶχον μεταβῆ εἰς τὸ Σοπωτὸν τῶν Καλαβρύτων ὡς διδάσκαλος. Ὅταν ἡ ὁδὸς μὲ ἔφερεν εἰς μίαν ράχιν ἀπέναντι τοῦ χωρίου καὶ εἶχον αὐτὸ πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν μου καθὼς καὶ τὴν πέριξ αὐτοῦ χώραν ὡς μίαν εἰκόνα, δύο πράγματα μοῦ ἔκαμαν ἐξαιρετικὴν ἐντύπωσιν.

Ἀριστερὰ ὑψοῦτο ἐν γεῶδες βουνὸν κατὰφυτον ἐξ ἀγρίων δένδρων μικρᾶς ἡλικίας, τῶν ὁποίων τὸ πράσινον χρῶμα καὶ ἡ θαλερότης ἔτερπε τὴν ὄρασιν. Δεξιὰ δέ, κατωτέρω τοῦ χωρίου, ἐξετείνεται εὐμεγέθης κοιλὰς πλήρης σωρῶν λίθων· ἡ κοιλὰς αὕτη μοῦ ἔκαμε τὴν ἐντύπωσιν ὅτι ἦτο χώρος παλαιᾶς πόλεως, τῆς ὁποίας ἔβλεπον τὰ ἐρείπια.

2. Μετὰ δύο τρεῖς ἡμέρας ἐγνώρισα τὸν Κωνσταντῖνον Φάσσον, ὅστις ἐπὶ πολλὰ ἔτη ἐχρημάτισε δημόσιος ὑπάλληλος καὶ τότε πλέον συνταξιούχος διήρχετο τὴν γεροντικὴν του ἡλικίαν εἰς τὴν γενέτειραν πλησίον τῶν τέκνων του καὶ τῶν ἐγγόνων του.

3. Ἀφοῦ συνήψαμεν γνωριμίαν καὶ ἀντηλλάξαμεν φιλόφρονάς τινας λόγους ἠρώτησα αὐτόν :

— »Δὲν ἠμπορῶ νὰ ἐξηγήσω, κύριε Φάσσε, αὐτοὺς τοὺς σωροὺς μὲ τίς πέτρες ἐκεῖ κάτω· μήπως ἦτο ἀρχαῖος συνοικισμός ;

Ἐκίνησε τὴν κεφαλὴν ὁ ἀγαθὸς γέρον καὶ μοῦ ἀπαντᾷ :

— «Ὁχι, φίλε μου· δὲν εἶναι ἀρχαῖος συνοικισμός. Ὅλα αὐτὰ τὰ τρόχαλα, ποὺ σκεπάζουν τὸν μισὸν κάμπον μας, ὀφείλονται εἰς τὴν ἀπλησιάν μας καὶ τὴν κακοκεφαλιάν μας. Αὐτὸ τὸ δάσος, ποὺ βλέπετε ἐδῶ ἐπάνω, εἶναι ἡλικίας περίπου τριάκοντα ἐτῶν. Τὸ προσέχομεν σὰν τὰ μάτια μας· ἔχομεν διωρισμένους δύο δασοφύλακας καὶ τὸ γυρίζουν ἀπὸ τὸ πρῶτ' ἕως τὸ θράδν· οὔτε πόδι κατοικιοῦ δὲν ἐπιτρέπεται νὰ πατήσῃ».

4. «Ἄλλοτε ὅλο αὐτὸ τὸ βουνὸν ἦτο σκεπασμένον μὲ πυκνὸν δάσος· ὅλη ἡ ξυλεία τῶν σπιτιῶν μας εἶναι κομμένη ἀπὸ αὐτὸ τὸ δάσος, τὰ καύσιμα ξύλα τοῦ χειμῶνος αὐτὸ μᾶς τὰ ἔδιδε· ἦτο θεριεμένο καὶ οὔτε τσεκούρι οὔτε κατσίκι ἐφοβεῖτο· ἐδῶ τὸ ἐκσθες καὶ ἐκεῖ ἐφούντωνε».

5. «Καὶ πῶς χάλασε τὸ δάσος; Ἴσως καμμιά πυρκαϊά».

«Μάλιστα. Πολλάκις ἐπιασε φωτιά, ἀλλὰ πρὶν ἐκταθῇ, ἐτρέχαμεν ὅλοι καὶ κατωρθώναμεν νὰ τὴν ἐντοπίζωμεν καὶ τοιοῦτοτρόπως ἐγλύτωνε τὸ δάσος. Κάποτε ὅμως ἐφυσούσε ἄνεμος, ἀπλώθηκε ἡ φωτιά νὰ δὲν ἔμεινε κλαράκι. Κάποιος ἀπρόσεκτος βοσκὸς ἔκαμε τὸ κακόν».

«Τὸ ἐπόμενο ἐτος ἀπὸ τὰ πρέμνα τῶν καέντων δένδρων ἐφύτρωσαν παραφυάδες πράσιναι καὶ ὀροσεραὶ σὰν βασιλικός, ἀλλὰ τὰ κατσίκια δὲν ἄφιναν οὔτε μία. Χόρτον ἐπίσης ἐφύτρωσε πολὺ καὶ τὰ πρόβατα εἶχαν ἄφθονον βοσκήν. Ἄλλὰ τί τὸ θέλεις; μὲ τὰς πρώτας φθινοπωρινὰς βροχὰς τὰ λαγκάδια κατέδαζαν τὸ νερὸ σὰν τρομακτικοὶ χεῖμαρροι· ποτὲ ἄλλοτε δὲν εἶχε συμβῇ. Ὁ κάμπος ἤρχισε νὰ γεμίζῃ ἀπὸ τὰ τρόχαλα καὶ δὲν ἀργήσαμεν νὰ καταλάβωμεν ὅτι μετ' ὀλίγα ἔτη δὲν θὰ μᾶς ἔμεναν οὔτε μία σπιθαμὴ γῆς διὰ νὰ κάλλιεργήσωμεν».

«Ἀλλὰ καὶ οἱ ἄγροί, οἱ ὅποιοι εἶναι εἰς τὰς ὑπαρείας τοῦ βουνοῦ, καὶ αὐτοὶ ἤρχισαν νὰ μὴ καρπίζουν· τὰ νερά, μὲ

τὴν ὁρμὴν ποῦ ἔτρεχαν, παρέσυραν τὸ χῶμα καὶ ἔμενε τὸ ἔδαφος σκληρὸν καὶ πετρῶδες».

6. «Καὶ τὸ βουνό», εἶπον ἐγώ, «ἡ αὐτὴ τύχη θὰ ἀνέμενε».

— «Βεβαίως καὶ τὸ βουνό σιγὰ σιγὰ τὰ ἴδια θὰ ἐπάθαινε· θὰ ἀπεγυμνοῦτο ἀπὸ τὸ χῶμα καὶ θὰ μετεβάλλετο εἰς ἀγόνους βράχους».

— «Ἄλλ' ὅμως ἐνόησατε τὴν αἰτίαν καὶ ἐπρολάβατε τὴν ἐπέκτασιν τοῦ κακοῦ».

— «Ἡ αἰτία ἦτο προφανής, ἀλλ' ὅσοι εἶχαν ποιμνία ἰδίως οἱ αἰγοβοσκαὶ δὲν ἦσαν πολὺ δυσηρεστημένοι ἀπὸ τὴν κατάστασιν, διότι τὰ ποιμνιά των εὗρισκον ἄφθονον τροφήν. Οἱ ἄλλοι ὅμως, οἱ γεωργοί, οἱ ὅποιοι ἦσαν καὶ οἱ περισσότεροι ἤρχισαν νὰ ὑποφέρουν καὶ πολλοὶ ἀπὸ αὐτοὺς ἐξεπατρίζοντο πρὸς εὗρεσιν πόρου ζωῆς».

«Αἱ δύο πηγαί μας, ἀπὸ τὰς ὁποίας ὄχι μόνον ὑδρευόμεθα τώρα, ἀλλὰ καὶ τοὺς κήπους μας ποτίζομεν, τότε ἤρχισαν νὰ στεριεύουν· ἡ δυστυχία μᾶς ἤρχετο σωρηδόν».

7. «Κάποτε ὅμως, ὅταν ἓνα φθινόπωρον ἐπιπτον διαρκεῖς καὶ ραγδαῖαι βροχαί, καὶ ὁ κάμπος εἶχε μεταβληθῇ εἰς λίμνην, ὅλοι οἱ Σοπωτινοὶ μὲ μίαν φωνὴν καὶ μίαν ψυχὴν, ὥς εἰς ἄνθρωπος, εἶπμεν ὅτι τὸ δάσος πρέπει νὰ ξαναγίνη. Εὐλογημένη ἦτο ἡ ὥρα. Ἐντὸς ὀλίγων ἡμερῶν εἶχαν κανο-νισθῇ ὅλα, εἰσφορὰ ἐκάστου τῶν κατοίκων, διευθύνουσα ἐπιτροπὴ, καταστατικόν, δασοφύλακες καὶ ὅ,τι ἄλλο σχετικὸν ἐχρειάζετο, ὅλα ἦσαν ἐν τάξει».

Αὐτὰ ἔλεγεν ὁ στοχαστικὸς γέρων.

8. Ἦδη μετὰ πάροδον ἐτέρων τριάκοντα ἐτῶν τὸ δάσος τοῦ Σοπωτοῦ ἠνδρώθη καὶ πλὴν τῆς ὠραιότητος μὲ τὴν ὁποίαν ἐπροίκισε τὸ χωρίον, τὸ ὅποιον περικλείει εἰς τὰς ἀγκάλας του, παρέχει εἰς τοὺς κατοίκους καὶ τὰ ἄλλα ἀγαθὰ του. Ποίμνια προβάτων δύνανται νὰ βόσκουν ἀκωλύτως, τὰ

δὲ διὰ τὴν ἐστίαν ἀναγκαῖα ξύλα κατὰ τὸ πλεῖστον ἐκείθεν λαμβάνονται ἐκ τῶν ἀποκοπτομένων κλάδων πρὸς καθαρισμὸν τῶν δένδρων. Ἀλλὰ καὶ ξυλείαν οἰκοδομήσιμον ὀλίγην, οἷον δοκοὺς, δύνανται ἐνίοτε νὰ λαμβάνουν ἐκ τῶν τυχὸν ξηρανομένων δένδρων ἢ ἐκ τῶν ἀποκοπτομένων χάριν ἀραιώσεως.

9. Εἰς τὰς αἰγας ὅμως ἡ εἴσοδος εἶναι αὐστηρῶς ἀπηγορευμένη· διότι ἡ αἶξ δὲν ἀρέσκεται εἰς τὸ χόρτον, προτιμᾷ τοὺς τρυφεροὺς βλαστοὺς τῶν θάμνων καὶ τῶν δενδρυλλίων· ὀρθοῦται ἐπὶ τῶν ὀπισθίων ποδῶν καὶ κατορθώνει νὰ τρώγῃ τοὺς πρωτοετείς βλαστοὺς τῶν δένδρων μέχρι ὕψους δύο περίπου μέτρων. Ἡ αἶξ εἶναι ὁ φοβερώτερος τῆς δασικῆς καλλιεργείας ἐχθρὸς· διὰ τοῦτο εἰς τὴν Εὐρώπην ἀντὶ τῆς κτηνοτροφίας τῶν αἰγῶν τρέφουν ἀγελάδας.

10. Πλημμύρας τώρα πλέον οἱ Σοπωτινοὶ δὲν βλέπουν· οἱ χεῖμαρροι, ὅταν τὸν χειμῶνα ἢ εἰς ἄλλας ἐποχὰς θρέγῃ, δὲν κατεβάζουσιν θολὸν καὶ βορβορῶδες ὕδωρ, δὲν παρασύρουν λίθους καὶ πᾶν τὸ προστυχὸν διὰ νὰ τὸ μεταφέρουν εἰς τὴν κοιλάδα· τὸ ῥέον ὕδωρ τώρα εἶναι μέτριον εἰς ποσότητα καὶ ὁπωσδήποτε καθαρὸν· διότι τὸ ὕδωρ ἐκεῖνο, τὸ ὁποῖον ἄλλοτε εἰς ὀλίγας ὥρας ἀπὸ τῆς κορυφῆς τοῦ βουνοῦ παρασύρον χῶμα καὶ λίθους ἐφθάνει εἰς τὴν κοιλάδα, τώρα φθάνει μετὰ ὁλοκλήρους ἡμέρας ἢ καὶ ἐβδομάδας.

11. Τὸ ἔδαφος τοῦ δάσους τὸ ὁποῖον εἶναι σπογγῶδες ἔνεκα τῶν ἀποσυντιθεμένων φύλλων ἀπορροφεῖ τὰ ὕδατα καὶ δι' αὐτοῦ ῥέουν θραδέως ὥς διὰ φραγμάτων καὶ καταντοῦν εἰς τὰ ρεύματα κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἥττον διαυγῇ.

Τὰ δένδρα διὰ τῶν ἀπείρων διακλαδώσεων τῶν ριζῶν των κρατοῦν τὸ ἔδαφος πορῶδες, ὥστε τὰ ὕδατα ἀπορροφοῦνται ὑπ' αὐτοῦ εὐκολώτερον καὶ οὕτω αὐξάνεται ἡ ποσότης τῶν ὑπογείως κυκλοφορούντων ὑδάτων.

12. Ὑπολογίζεται ὅτι τὰ εἰς τὴν θάλασσαν καὶ τὰς

λίμνας ἐκρέοντα ὕδατα ὁλοκλήρου τῆς γῆς μόλις φθάνουν εἰς τὰ 3/7 τῶν πιπτόντων ἐπὶ τῆς γῆς ὀμβρίων ὑδάτων καὶ χιόνων. Ἐκ τῶν ὑπολοίπων 4/7 μικρὸν μέρος ἐξατμίζεται, τὸ δὲ λοιπὸν ἀπορροφεῖται ὑπὸ τοῦ ἐδάφους· ἀπορροφούμενον δὲ κατέρχεται συνεχῶς βαθύτερον μέχρις ὅτου συναντήσῃ ἀδιαπέραστον στρώμα ἐξ ἀργιλλοῦ ἢ σχιστολίθου. Ἐκεῖ συναθροίζεται εἰς διαφόρους κοιλότητας μέχρις ὅτου εὕρῃ διέξοδον καὶ ἀρχίσῃ νὰ ρέῃ ὑπὸ μορφὴν πηγῆς.

13. Ὑπάρχει πρὸς τούτοις ἡ γνώμη ὅτι τὰ δάση καθιστῶσι τὸ κλίμα εὐκραέστερον καὶ μᾶλλον ὁμοιόμορφον, ἐξαθενίζουν τὴν δριμύτητα τοῦ φύχους ἐν καιρῷ χειμῶνος, μετριάξουν δὲ τοὺς ὑπερβολικοὺς καύσωνας τοῦ θέρους.

Πλὴν τούτου δὲν πρέπει νὰ ἀρνηθῶμεν καὶ τὴν τέρψιν τὴν ὁποῖαν παρέχει τὸ δάσος διὰ τῆς ὠραιότητός του. Καὶ δὲν εἶναι μὲν συνειδητὴ ἡ τέρψις αὕτη εἰς τοὺς κατοίκους, οἱ ὅποιοι ἐγεννήθησαν καὶ ἐμεγάλωσαν καὶ ἐξακολουθοῦν νὰ ζῶσιν ἐκεῖ· ἂν ὅμως τύχῃ νὰ μεταβοῦν εἰς πόλιν ἢ χωρίον ἀδένδρου πεδιάδος, ἀμέσως θὰ κατανοήσουν πόσον μέρος τῆς ἀπολαύσεως, τὴν ὁποῖαν αἰσθανόμεθα ἀπὸ τὴν θέαν τῶν φυσικῶν καλλονῶν, ὀφείλομεν εἰς τὸ δάσος.

14. Ὅπου ἡ γεωργικὴ καλλιέργεια εἶναι προηγμένη οἱ λόφοι καὶ αἱ ὑπώρειαι θάλλουν ἀπὸ τὰς φυτείας ἐλαιῶν καὶ ἄλλων δένδρων, πολλαχοῦ δὲ καὶ ἀμπέλων. Οἱ ἐπὶ γυμνῶν λόφων ἀγροὶ εἶναι συνήθως ἄγονοι, ἢ, ἂν δὲν εἶναι, καταντῶν τοιοῦτοι, διότι τὸ στρώμα τοῦ χώματος ἔνεκα τῶν ραγδαίων ἐραχῶν βαθμηδὸν ἐλαττοῦται παρασυρόμενον ὑπὸ τῶν ὑδάτων. Ὑπάρχουν ἐπικλινεῖς ἐκτάσεις εἰς τὴν Ἰταλίαν καὶ εἰς ἄλλας χώρας, εἰς τὰς ὁποίας τὸ χῶμα ἔχει παρασυρθῇ εἰς τόσον μέγα βάθος ἔνεκα τῆς ἐλλείψεως φυτειῶν καὶ τῆς μακροχρονίου καλλιεργείας, ὥστε ἔπαυσαν νὰ εἶναι καλλιεργήσιμοι καὶ ἐγκατελείφθησαν ἐντελῶς.

15. Αἱ φυτεῖαι δὲν χρησιμεύουν μόνον εἰς τὴν προφύ-

λαξιν τοῦ ἐδάφους ἀπὸ τὴν ἀπογυμνωτικὴν ἐπίδρασιν τῆς βροχῆς, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τὴν διαθρωπτικὴν δύναμιν τοῦ ρέοντος ὕδατος.

Ἰτέαι, λεῦκαι, πλάτανοι, δάφναι καὶ ἄλλα φίλυδρα δένδρα καὶ θάμνοι φύονται εἰς τὰς ὄχθας τῶν χειμάρρων καὶ τῶν ποταμῶν, βυθίζουσιν τὰς ρίζας τῶν εἰς βάθος καὶ σχηματίζουν ἐντὸς τοῦ χώματος ἰσχυρὸν πλέγμα, τὸ ὁποῖον ἀνθίσταται εἰς τὴν ὁρμὴν τοῦ ρέοντος ὕδατος καὶ συγκρατεῖ αὐτὸ ἐντὸς τῆς κοίτης του. Ὅσοι ἔχουν παραποταμίους ἀγροὺς καταβάλλουν μεγάλην ἐπιμέλειαν καὶ προσοχὴν πρὸς διατήρησιν καὶ ἰσχυροποίησιν τῆς παραποταμίου ἐξ ἀγρίων δένδρων φυτείας.

16. Πλὴν τῶν ἀνωτέρω, γνωστῶν εἰς ὅλους, ἀγαθῶν τὰ ὁποῖα παρέχουν τὰ δένδρα καὶ αἱ φυτεῖαι εἰς τὸν ἄνθρωπον, παρέχουν καὶ ἄλλας ὑπηρεσίας σπουδαίας, τὰς ὁποίας ὅμως μόνον ἡ προσεκτικὴ καὶ ἐπιστημονικὴ παρατήρησις, ἀποκαλύπτει. Ὅσον ὑψηλὸν εἶναι τὸ δένδρον ὑπὲρ τὸ ἔδαφος, εἰς ἄλλο τόσον βάθος περίπου φθάνουν αἱ ρίζαι τῶν περισσotέρων δένδρων· ὅπως αὐξάνει τὸ δένδρον καθ' ὕψος, οὕτως αὐξάνουν καὶ αἱ ρίζαι τοῦ κατὰ βάθος, δὲν ὑποχωροῦν πρὸ οὐδενὸς φραγμοῦ· ἂν συναντήσουν θάλασσαν, θὰ ἀπλωθοῦν δεξιὰ καὶ ἀριστερὰ μέχρις ὅτου εὑρουν σχισμὴν τινα ἢ ρωγμὴν· εἰσέρχονται ἐντὸς αὐτῶν ὡς λεπτὰ νήματα, τὰ ὁποῖα ὀλίγον κατ' ὀλίγον αὐξάνουν εἰς πάχος· ἔχουν δὲ τόσην δύναμιν, ὥστε θραύουν τοὺς θράχους. Εἰς τὰς σχισμὰς αὐτὰς εἰσχωροῦν καὶ ἄλλαι ρίζαι καὶ ἡ θραύσις τῶν θράχων προχωρεῖ.

17. Τοιοῦτοτρόπως θραυόμενος ὁ θράχος ἐκτίθεται περισσότερο εἰς τὴν ἀποθρυπτικὴν ἐπίδρασιν τῆς βροχῆς καὶ οὕτω σιγὰ-σιγὰ μεταβάλλεται εἰς χῶμα· τὸ αὐτὸ συμβαίνει, ὅταν αἱ ρίζαι συναντήσουν πώρους ἢ κροκαλοπαγῇ στρώματα. Αἱ λεπτότεραι ρίζαι παράχουν ἐπίσης ὀξύ τι κατὰλλη-

λον νά διαλύη ὥρισμένες μεταλλικές οὐσίας καὶ νά συντελῇ τοιοῦτοτρόπως εἰς τὴν ἀπόθρυψιν τῶν πετρωμάτων καὶ τὴν παραγωγὴν χρώματος ἐπιτρέποντες τὴν βλάστησιν.

16. Θεότητες τοῦ δάσους.

1. Τὰ δάση ἀνεξαρτήτως τῆς ἐπιρροῆς αὐτῶν εἰς τὴν εὐκρασίαν τοῦ κλίματος, ἀνεξαρτήτως τῶν ἄλλων ἀγαθῶν τὰ ὁποῖα παρέχουν εἰς τὸν ἄνθρωπον, θεωροῦνται τὸ ἐγκαλλώπισμα τῆς φύσεως, τὸ κόσμημα τῆς ἀψύχου δημιουργίας.

Ἐὰν εὗρεθῇτε ἐντὸς πυκνοῦ δάσους, ὑποκάτω μεγάλων καὶ ὑπερῆφάνων δένδρων, τὰ ὁποῖα διὰ τοῦ φύλλώματός των ἀποκλείουν τὴν θέαν τοῦ οὐρανοῦ, ὁ σκιερὸς χώρος, εἰς τὸν ὁποῖον εὐρίσκεσθε, καὶ τὸ μαλακὸν ἀπὸ τὰ πίπτοντα φύλλα στρώμα, εἰς τὸ ὁποῖον πατεῖτε, σὰς κάμνει τὴν ἐντυπωσιν κατοικίας ἐξωτικῆς.

2. Διὰ τοῦτο οἱ ἀρχαῖοι ἐπίστευον ὅτι τὴν ὡραιότητα καὶ γοητείαν τῶν δασῶν τὴν ἀπήλαυνον θεότητες, αἱ καλούμεναι νύμφαι ὀρειάδες ἢ δρυάδες ἢ ἀμαδρυάδες ἢ καὶ δι' ἄλλων ὀνομάτων.

Αἱ νύμφαι ἦσαν παρθένοι ἄβραί, ἐξαισίας καλλονῆς, ἦσαν χαρίεσαι πάντοτε καὶ φιλοπαίγμονες, ἠγάπων τὴν ὄρχησιν καὶ τὸ ἄσμα, ὅπως ἀκριβῶς φαντάζεται καὶ ὁ σημερινὸς λαὸς τῆς νεράϊδες· τὰ δάση ἀντήχουν ἐκ τῶν ἁσμάτων αὐτῶν.

3. Τὰ σπήλαια τοῦ ὄρους, αἱ ὑψηλαὶ καὶ ἀπόκρημναι κορυφαί, αἱ πηγαὶ τῶν ποταμῶν καὶ αἱ ἄλλαι κρήναι τοῦ δάσους ἦσαν αἱ κατοικίαι τῶν νυμφῶν. Ὅταν ἐλούοντο εἰς τὰ διαυγῇ ὕδατα τῶν πηγῶν, βέβηλος ὀφθαλμὸς ἦτο ἀδύνατον νά τὰς ἴδῃ.

Ἀλλὰ καὶ εἰς τὰ αἰωνόβια δένδρα καὶ μάλιστα εἰς τὰς δρυς ἐπίστευον οἱ παλαιοὶ ὅτι κατέφκουν νύμφαι καὶ

ἦσαν σίονεϊ αἱ ψυχαὶ τῶν δένδρων· ἐπίστευον ὅτι συνεγεν-
νῶντο καὶ συναπέθνησκον μετ' αὐτῶν.

4. Κατὰ τινὰ μῦθον ξυλοκόπος τις ἔκοπτε γηραιὰν
δρῦν· ἐνῷ δὲ ὁ πέλεκυς καταφερόμενος μὲ τὰς στιβαρὰς
χεῖράς του εἰσέδυε θαθέως εἰς τὸν κορμὸν καὶ ἀπέσπα σχί-
ζας, ἤκουσε τοὺς θρήνους τῆς ἐνοικούσης ἀμαδρυάδος.

«Παῦσε» !, τοῦ λέγει, «παῦσε, σκληρέ, τὸ ἄγριον ἔργον
σου. Εὐσπλαγχνίσου ἐμὲ τὴν ἐνοικον τῆς δρυός. Τὰ κτυπή-
ματά σου ἐγὼ τὰ δέχομαι καὶ ὄχι τὸ ξύλον, ἐγὼ τραυμα-
τίζομαι. Καὶ ὅμως εἰς τίποτε δὲν σοῦ ἔπταισα».

Ἄλλὰ ματαίως ᾠδύρετο ἡ ὡραία νύμφη· οἱ θρήνοι τῆς δὲν συνεκίνησαν τὸν ξυλοκόπον. Ἐξηκολούθησε τὸ ἔργον τοῦ καὶ μετ' ὀλίγον ἡ ὑψίκομος δρυς ἔκλινε καὶ ἐστρώθη ἐπὶ τοῦ ἐδάφους τρίζουσα.

5. Βαρεῖα κατάρα ἐθάρυνεν τὸν ξυλοκόπον καὶ τοὺς ἀπογόνους του· οὐδέποτε εἶδον ἡμέραν ἀνακουφίσεως, τίποτε δὲν ἀπήλαυσαν ἐκ τῆς ἐργασίας των· ἐνῶ νυχθημερὸν εἰργάζοντο καὶ ἀπεκόμιζον κέρδη, αἱ ἀνάγκαι των καθίσταντο καθ' ἐκάστην πολὺ περισσότεραι· ἐκάστη ἡμέρα παρυσίαζε νέας δυσχερείας, νέους ἀγῶνας, ἀνάπαυσις ἐκ τῶν κόπων οὐδέποτε ἐπήρχετο.

6. Ἄλλὰ καὶ θεοὶ εἶχον τὴν διαμονήν των εἰς τὰ δάση. Ὁ τραγόπους Πᾶν, ὁ προστάτης τῶν ποιμένων, διέτριβεν ἰδίᾳ εἰς τοὺς προσφιλεῖς του δρυμοὺς τῆς Ἀρκαδίας· τὰ ὄρη ἀντήχουν ἀπὸ τὰ σκιρτήματά του καὶ τὴν ζωηράν χάράν του, ὁ ἦχος τῆς σύριγγός του ἐπλήρου τὸ δάσος μελωδίας.

Τὸ κελάρισμα τῶν ὑδάτων, τὸ θρόϊσμα τῶν φύλλων ὑπὸ τοῦ ἐλαφρῶς πνέοντος ἀνέμου, τὰ κελαδήματα τῶν πτηνῶν ἀποτελοῦν τὴν φυσικὴν μελωδίαν τοῦ δάσους, τὴν ποίαν οἱ παλαιοὶ ἀπέδιδον εἰς τὴν σύριγγα τοῦ Πανὸς καὶ τὰ ὄσματα τῶν νυμφῶν.

7. Ὁ Πᾶν ἦτο ἀεικίνητος, οὐδέποτε ἔμενεν εἰς τὴν αὐτὴν θέσιν ἐπὶ πολὺ· μετέβαινεν ἐδῶ καὶ ἐκεῖ, ἄλλοτε διέτριβεν παρὰ τὰς λόχμας ἢ εἰς τὰς πυκνάς συστάδας δρυῶν, ἄλλοτε ἐκάθητο εἰς τὴν μαλακὴν χλόην παρὰ τὰ ρεῖθρα, ἄλλοτε ἀνέβαινε εἰς ἀποκρήμινους κορυφάς, ἢ διήρχετο διὰ πετρωδῶν ἀτραπῶν.

Καὶ μόνον περὶ τὴν μεσημβρίαν, ὅταν ἡ αὔρα παύῃ νὰ πνέῃ καὶ ἡ φύσις ὅλη ἀναπαύεται, τότε καὶ ὁ Πᾶν κοιμάται.

Οἱ βοσκοὶ σέβονται τὸν ὕπνον τοῦ Πανὸς καὶ φοβοῦν-

ται μήπως τὸν διαταράξουν. Ὄταν πλησιάσῃ μεσημβρία, ἐδηγοῦν τὰ ποίμνιά των ὑπὸ σκιὰν γηραιῶν δρυῶν ἢ ἄλλων δένδρων μέχρι τῆς δειλῆς, ὅτε ἀρχίζει νὰ πνέῃ ἡ αὔρα τῆς ἐσπέρας.

8. Ὅμοίως ἡ Ἄρτεμις, ἡ ἀγνὴ καὶ ὠραισιτάτη Παρθένος, ἡ κυνηγέτις θεά, εἶναι τῶν δασῶν ἐγκάτοικος· ἀρέσκεται δὲ ἰδίᾳ εἰς τὰ πυκνὰ καὶ ἄγρια δάση τῆς Ἀρχαδίας· ἐκεῖ συνοδευομένη ὑπὸ ὁμίλου νυμφῶν, ἐνδεδυμένη θραχὺν χιτῶνα, ὀπλισμένη μὲ τόξον καὶ φαρέτραν διατρέχει τὰς βαθείας φάραγγας καὶ τὰς κοιλάδας θηρεύουσα ἐλάφους, δορκάδας, ἀγριοχοίρους καὶ ἄλλα ἄγρια ζῶα.

17. Ὁ Δρυκολάπτης.

1. Μικρὸν πτηνὸν τῶν δασῶν καὶ σπάνιον. Καὶ ἂν οὐδέποτε τὸ ἔχετε ἴδει, εἶναι εὐκόλον νὰ τὸ ἀναγνωρίσετε· διότι δὲν κάθεται εἰς τοὺς κλάδους ὅπως τὰ ἄλλα πτηνά. Θὰ τὸ ἴδατε νὰ ἀναρριχᾶται εἰς τὸν κορμὸν δένδρου ὡς γαλῇ, ἐνῷ συγχρόνως πλήττει αὐτὸν διὰ τοῦ ράμφους του· φαίνεται δὲ ὅτι προσέχει εἰς τὸν ἀποδιδόμενον ἤχον, ὅπως ὁ ἱατρός, ὅταν κρούῃ τὰ νῶτα τοῦ ἀρρώστου διὰ νὰ ἀνακαλύψῃ τὴν αἰτίαν τῆς νόσου.

2. Ἡ ἐξέτασις γίνεται γοργή, διότι τὸ παράδοξον αὐτὸ πτηνὸν φαίνεται ὅτι ἔχει ὀξυτάτην ἀκοήν. Ἀπὸ τοῦ ἐνὸς πετᾷ εἰς ἄλλο δένδρον καὶ ἀπὸ τούτου εἰς ἄλλο, μέχρις ὅτου ὁ ἤχος ὁ ἀπὸ τῆς κρούσεως τοῦ τὸν ἀναγκάσῃ νὰ σταθῇ. Τάκ-τάκ-τάκ ἐδῶ, φεύγει· τίκ-τίκ-τίκ ἐκεῖ, πάλιν φεύγει· τούκ-τούκ-τούκ ἐδῶ, δὲν φεύγει. Στηρίζεται καλῶς διὰ τῶν ποδῶν του καὶ μὲ τὸ ἰσχυρὸν καὶ σφηνοειδὲς ράμφος του ἀποσπᾷ τὸν φλοιόν! Ἐξακολουθεῖ τὰ ραμφίσματά του εἰς τὸ ἀ-

πογυμνωθὲν μέρος καὶ μετ' ὀλίγον ἀνοίγει ὀπὴν ἄνευ δυσκολίας, διότι εἰς τὸ σημεῖον τοῦτο ὁ ἱστός τοῦ δένδρου εἶναι ἡμισαπής.

3. Πλῆθος ἐντόμων τὰ ὁποῖα διαβιβρώσκουν τοὺς ἰστούς τοῦ δένδρου γίνονται βορὰ τοῦ δρυκολάπτου. Διὰ τῆς γλώσ-

σης του ἢ ὅποια εἶναι λεπτή καὶ μακρὰ κατορθώνει καὶ ἀποκαθαίρει τὴν ἐστίαν τῶν παρασίτων καθ' ὅλην αὐτῆς τὴν ἔκτασιν, τοιουτοτρόπως ἀπαλλάσσει τὸ δένδρον τῆς περαιτέρω φθορᾶς. Ὡστε δὲν εἶναι ὑπερβολικὸν τὸ λεγόμενον ὅτι ὁ δρυκολάπτης εἶναι ὁ ἱατρὸς τῶν δασῶν.

4. Εἶναι αὐτονόητον ὅτι ὁ δρυκολάπτης εἶναι ὠφελιμώτατον πτηνόν. Κορμοὶ δένδρων, ἐξετασθέντες μετὰ προσοχῆς ὑπὸ δασοκόμων, εὗρέθησαν ὅτι εἶχον ἀπαλλαχθῆ τελείως τῶν παρασιτικῶν ἐντόμων ὑπὸ τοῦ δρυκολάπτου, ὥστε ὅχι μόνον αὐτὰ ἐσώθησαν, ἀλλὰ καὶ ἄλλα ἀπηλλάχθησαν ὁμοίας νόσου.

5. Ἄλλ' ὅμως ὁ δρυκολάπτης ἔνεκα τῆς ὀλιγογονίας του (γεννᾷ μόνον δύο ἕως τρία ὄψι) καὶ τῆς καταδιώξεως τῶν κυνηγῶν εἶναι σπανιώτατος. Περιέρχεται τις μεγάλας δασικὰς ἐκτάσεις καὶ μόλις κατορθώνει νὰ ἴδῃ ἓνα δρυκολάπτην ἢ νὰ ἀκούσῃ ἅπαξ τὸ διαπεραστικὸν κελάδημά του.

18. Ὑλοτομία.

1. Ἐκ τῶν σπουδαιότερων ἀγαθῶν, τὰ ὅποια παρέχει τὸ δάσος εἰς τὸν ἄνθρωπον εἶναι ἡ ξυλεία· τὴν χρησιμοποιοῦμεν εἴτε πρὸς κατάρτισιν τῶν οἰκιῶν μας, εἴτε πρὸς ναυπήγησιν πλοίων, εἴτε πρὸς κατασκευὴν σκευῶν καὶ ἐπίπλων, διὰ τῶν ὁποίων ἡ ἐργασία μας καθίσταται εὐκολωτέρα καὶ ὁ βίός μας ἀνετώτερος.

Ἡ ἀποκοπὴ τῶν δένδρων καὶ ἡ μεταβολὴ τῶν κορμῶν εἰς σανίδας καὶ δοκοὺς καταλλήλους διὰ πᾶσαν χρῆσιν τοῦ ἀνθρώπου λέγεται ὕλοτομία.

2. Ἡ ὕλοτομία δὲν εἶναι δύσκολον ἔργον, ἀλλ' εἶναι ἐπίπονον. Οἱ ὕλοτόμοι εἶναι συνήθως εὖρωστοι, μὲ ἰσχυράν μυϊκὴν δύναμιν καὶ θορυαλέοι.

Πολλάκις εἶναι ἠναγκασμένοι νὰ διανυκτερεύουν ἐντὸς

καλυβῶν ἢ καὶ ἐν ὑπὸ κλίθρῳ εἰς τὸ δάσος, ὅπου λύκοι, ἀγριοχοῖροι καὶ ἄλλα ἐπικίνδυνα θηρία δὲν σπανίζουσιν· πρέπει λοιπὸν οἱ ὕλοτόμοι νὰ ἔχουν τὸ ἀναγκαῖον θάρρος καὶ τὴν ψυχραιμίαν νὰ ἀντιμετωπίζουσιν τὸν κίνδυνον.

Ἀλλὰ καὶ ὑπὸ τοῦ χειμῶνος πολλάκις καταλαμβάνονται καὶ εἶναι ἀνάγκη ὑπὸ βροχὴν ἢ χιόνιν νὰ ὁδοιποροῦν ἢ καὶ νὰ ἐργάζωνται· διὰ τοῦτο πρέπει νὰ ἔχουν τὴν σωματικὴν ἀντοχὴν νὰ ὑποφέρουν εὐκόλως τὰς τοιαύτας κακουχίας.

3. Τῶν ὀρεινῶν χωρίων οἱ κάτοικοι, ὅπου ὑπάρχουν γειτονικά δάση, εἶναι περισσότερον ἡσυχημένοι εἰς τὴν ὕλοτομίαν.

Τὴν ἀναγκαίαν ξυλείαν διὰ τὴν στέγασιν τῶν οἰκιῶν των, διὰ τὴν κατασκευὴν τοῦ πατώματος, τῶν κουφωμάτων καὶ τῶν ἄλλων χρεωδῶν τῆς οἰκίας, κόπτουν μόνοι των ἢ καὶ βοηθούμενοι ὑπ' ἀλλήλων.

Ἀλλὰ καὶ εἰδικοί ὕλοτόμοι, ἄνθρωποι δηλαδὴ ἔχοντες τὴν ὕλοτομίαν ὡς ἐπάγγελμα, ὑπάρχουν εἰς τὰ χωρία ταῦτα καὶ προμηθεύουσιν ξυλείαν εἰς τὰ ἀπώτερον κείμενα χωρία, τῶν ὁποίων οἱ κάτοικοι ἀσχολοῦνται εἰς ἄλλα ἔργα.

4. Τὰ δάση εἶναι συνήθως μὲν δημόσια, ἀνήκοντα εἰς τὸ Κράτος, πολλάκις δὲ καὶ ἰδιωτικά. Ἀλλ' οὔτε ἐκ τῶν δημοσίων οὔτε ἐκ τῶν ἰδιωτικῶν δασῶν ἐπιτρέπεται ἐλευθέρα κατὰ βούλησιν ὕλοτομία. Ὁ θέλων νὰ ὕλοτομήσῃ ὀφείλει νὰ λάβῃ ἑγγράφον ἀδείαν ἀπὸ τὴν ἀρμοδίαν κρατικὴν ἀρχήν, ἀπὸ τὴν οἰκονομικὴν ἐφορίαν.

Ἐπειτα δὲ ἐπὶ τῇ θάσει τῆς ἀδείας ταύτης ἄλλος ὑπάλληλος τοῦ Κράτους, ὁ δασονόμος, ὑποδεικνύει τὰ πρὸς ὕλοτόμησιν κατάλληλα δένδρα εἴτε τοῦ δημοσίου, εἴτε τοῦ ἰδιωτικοῦ δάσους. Διότι πρέπει νὰ κόπτονται τὰ παλαιὰ καὶ γεγηρακῶτα καὶ ἐκεῖ ὅπου τὸ δάσος εἶναι πυκνόν, ἵνα οὕτω ἐπιτυγχάνεται ὁ ἐπαρκὴς ἀερισμὸς καὶ ἡ κανονικὴ ἀνάπτυξις τῶν ἄλλων.

5. Ἡ μεμονωμένη ὑπὸ ἐνὸς ἐκάστου ὑλοτόμου παρασκευὴ ξυλείας γίνεται μόνον διὰ τὰς ἐπιχωρίους ἀνάγκας, ὅπου τὰ δάση εἶναι μικρὰ ἢ ἡ μεταφορὰ τῆς ξυλείας εἰς μακρινὰς ἀποστάσεις δὲν εἶναι δυνατή. Ὅπου ὅμως ὑπάρχουν μεγάλα δάση πλησίον τῆς θαλάσσης ἢ ποταμῶν καὶ ἡ μεταφορὰ τῆς ξυλείας εἶναι ὀλιγοδάπανος, ἐκεῖ ἐνεργεῖται ὑλοτομία διὰ κατασκηνώσεως πολλῶν ὑλοτόμων καὶ δι' ἐγκαταστάσεως ὑδραυλικοῦ πρίονος.

6. Ἐκ τῶν μεγαλυτέρων καὶ ὠραιότερων δασῶν τῆς Ἑλλάδος εἶναι τὰ δάση τῆς Πίνδου καὶ τῶν Ἀγράφων. Ἀπέραντοι ἐκτάσεις, πελάγη δασῶν, καλύπτουν ὁλοκλήρους ὄρουμενὰς καὶ τὸ πράσινον χρῶμα ποικίλλεται ἀναλόγως τῶν δένδρων ἐκ τῶν ὁποίων ἀποτελεῖται τὸ δάσος.

Εἰς τὰ ὑψηλότερα μέρη τοῦ ὄρους ζῇ ἡ ἐλάτη. Μολονότι δὲ τὰ μέρη ταῦτα εἶναι καὶ περισσότερον βραχύδη, ἐν τούτοις εἰς τὸ ὀλίγον χῶμα τὸ ὅποιον εὐρίσκεται μεταξὺ τῶν βράχων ὑψοῦνται πανύψηλα δένδρα καὶ ἐγγὺς ἀλλήλων ὥστε νὰ ἐπαληθεύουν οἱ δημοτικοὶ στίχοι

Ἔσεῖς βουνά, ψηλὰ βουνὰ μὲ τὰ δασιά κλαριά σας,
μὲ τὰ δασιά τὰ ἔλατα τὸ ἓνα ἀπάνω στ' ἄλλο.

Θαυμάζεις πόθεν λαμβάνουν τὰς θρεπτικὰς οὐσίας καὶ τὸ ὕδωρ, τὸ ὅποιον χρειάζονται διὰ νὰ τραφοῦν καὶ συντηρηθοῦν. Καὶ ὅμως αἱ ρίζαι εἰσχωροῦν εἰς τὰς ρωγμὰς τῶν βράχων, αὐξάνουν ἀκατασχέτως πρὸς τὰ κάτω, ἀπλώνονται καθ' ὅλας τὰς διευθύνσεις καὶ κατορθώνουν νὰ εὑρουν ἐκεῖνο τὸ ὅποιον ζητοῦν.

7. Τοιουτοτρόπως τὰ δένδρα τῶν βουνῶν περισφίγγουν μὲ τὰς τὰς ρίζας των τοὺς βράχους καὶ ἀποτελοῦν μὲ αὐτοὺς ἓν σῶμα.

Διὰ τοῦτο, ὅταν λαϊλαψὴ ἢ ἰσχυρὰ καταιγὶς ἐνσκήψῃ, τὰ μὲν δάση τοῦ ὄρους πάσχουν τὴν λεγομένην ἀνεμορραγίαν, θραύονται δηλαδὴ κλῶνοι ἢ καὶ κορμοί, ἀλλὰ

δὲν ἐκρίζωνονται, τὰ δὲ δάση τῆς πεδισχόδου πᾶσχοιιν ἀνεμοανατροπᾶς, ἦτοι τὰ δένδρα ἀνατρέπονται ἀπὸ τὰς ρίζας, διότι ἡ ἀντίστασις τῶν ριζῶν εἶναι ἀσθενεσττέρα τῆς ἀντιστάσεως τοῦ κορμοῦ.

8. Ἀπὸ τῶν βαθυπρασίνων κορυφῶν, τῶν καλυπτομένων ὑπὸ τῆς ἐλάτης, κατέρχεται τις βαθμηδὸν εἰς χλοερὰς πρασίνους κλιτὺς ἐδῶ μὲν ἀπὸ δρυς, ἐκεῖ δὲ ἀπὸ καστα νέας. Ὁ δασικὸς πλοῦτος τῆς Πίνδου καὶ τῶν Ἀγρᾶφων εἶναι μέγας, ἀλλὰ δὲν εἶναι πανταχοῦ ἐκμεταλλεύσιμος.

Εἶναι ὅμως πολλὰ τὰ παρὰ τὸν Ἀχελῷον δάση, τῶν ὁποίων ἡ ἐκμετάλλευσις γίνεται διὰ κατασκηνώσεων κατὰ τὸν ἐξῆς τρόπον.

9. Ἐμπειροσ ὕλοτόμος καὶ γνώστης τοῦ δάσους περιέρχεται αὐτὸ καὶ εὐρίσκει τὸ κατάλληλον μέρος· ἐπισημαίνεται τοῦτο καὶ λαμβάνεται ἡ ἀναγκαῖα ἄδεια ἀπὸ τὴν Οἰκονομικὴν Ἐφορίαν ὑπὸ τοῦ ἐπιχειρηματίου, διὰ λογαζμὸν τοῦ ὁποίου πρόκειται νὰ γίνη ἡ ὕλοτομία. Ἐντὸς τοῦ θέρους καταρτίζεται ὁμὰς ὕλοτόμων καὶ ἤδη τὸν Σεπτέμβριον εἶναι ἐτοίμη πρὸς ἀναχώρησιν· διότι ἀπὸ τοῦ μηνὸς τούτου ἐπιτρέπεται ὕλοτομία, ἡ ὁποία διαρκεῖ μέχρι τοῦ Μαρτίου.

10. Ἦδη ἅς παρακολουθήσωμεν τὴν ὁμάδα, ἡ ὁποία κατευθύνεται εἰς τὸ ὀρισθὲν μέρος τοῦ δάσους. Αὕτη ἀποτελεῖται ἐξ εἴκοσιν ἕως τριάκοντα ἐργατῶν· εἰς ἐξ αὐτῶν εἶναι ὁ ἀρχιεργάτης, ὁ ὁποῖος ἐκτελεῖ καὶ καθήκοντα λογιστοῦ, εἰς μάγειρος καὶ εἰς ὑπηρέτης. Ὅλοι εἶναι εὖρωστοι, πρόθυμοι καὶ συνηθισμένοι εἰς τὴν ζωὴν τοῦ βουνοῦ.

11. Εὐθὺς ἀφοῦ φθάσῃ ἡ ὁμάς, ἀσχολεῖται εἰς τὴν ἀνέγερσιν τοῦ οἰκήματος, ἐντὸς τοῦ ὁποίου θὰ διέλθουν τὸν χειμῶνα. Πρὸς τοῦτο ἐκλέγουσιν ἀνοικτὸν μέρος τοῦ δάσους διὰ νὰ ἔχουν περισσότερον ἥλιον καὶ ὀλιγωτέραν ὕγρασίαν. Κατόπιν κόπτουν δένδρα, τὰ καθαρίζουν ἀπὸ τοὺς κλάδους

καὶ τὰ πελεκοῦν οὕτως ὥστε νὰ λάβουν τετραγωνικὴν σχῆμα· ἀφοῦ δὲ τὰ κόψουν εἰς τὸ ἀναγκαῖον μῆκος, σχηματίζουν μὲ αὐτὰ τοὺς τοίχους τοῦ οἰκήματος, ἐπιθέτοντες αὐτὰ τὸ ἓν ἐπὶ τοῦ ἄλλου. Ἡ στέγη σχηματίζεται μὲ δοκοὺς καὶ σανίδας καὶ μὲ κλάδους ἐλάτης ὥστε νὰ μὴ διαπερᾷ ἡ βροχή. Διὰ τὸν ὕπνον τῶν ἐργατῶν κατασκευάζουν μίαν ἐξέδραν, ἡ ὁποία περιτρέχει τὰς τρεῖς πλευρὰς τοῦ οἰκήματος. Εἰς τὸ μέσον ἔκτασις δύο τετραγωνικῶν μέτρων πλακισιουμένη ὑπὸ λίθων ἐξεχόντων τοῦ ἐδάφους ἀποτελεῖ τὴν ἐστίαν. Ὑπεράνω αὐτῆς τετραγωνικὸν ἀνοιγμα τῆς ὀροφῆς ἀφίνει ἐξοδὸν εἰς τὸν καπνὸν· πλησίον δὲ τοῦ ἀνοίγματος εἶναι προσηρμοσμένα δύο ἢ περισσότερα ἄγκιστρα ἀπὸ τῶν ὁποίων ἀναρτῶνται χονδρὰ σύρματα ἡγκιστρωμένα εἰς ἀμφοτέρω τὰ ἅκρα· ἀπὸ τούτων δὲ ἀναρτῶνται αἱ χύτραι ἐντὸς τῶν ὁποίων παρσκευάζεται τὸ φαγητὸν τῶν ἐργατῶν.

12. Καὶ ἡ μὲν ὑπηρεσία τοῦ μηχανήου καὶ τοῦ ὑπηρετοῦ εἶναι αὐτονόητος· ἀσχολοῦνται εἰς τὴν παρσκευὴν τοῦ φαγητοῦ, εἰς τὴν ἐπιμέλειαν τῶν σκευῶν καὶ τῶν ἄλλων πραγμάτων τῆς οἰκίας, μεταφέρουν ὕδωρ, ξύλα διὰ τὴν ἐστίαν, φροντίζουν περὶ τῶν ἡμιόνων, τὰς ὁποίας ἔχουν διὰ τὰς ἀνάγκας τῆς ὕλοτομίας· ἐν γένει ἐκτελοῦν πᾶσαν ἐργασίαν, ὥστε οἱ ὕλοτόμοι νὰ μὴ ἔχουν τίποτε μὲ τὸ ὅποιον ν' ἀσχοληθοῦν, πλην τῆς ἐιδικῆς εἰς ἑκαστον ἐργασίας.

13. Ὁ ἄρτος συνήθως στέλλεται ἀπὸ τὴν ἐγγυτέραν κωμόπολιν· ὅταν ὁμως ἔνεκα τοῦ χειμῶνος ἢ μετὰ τοῦ εἰς τὴν κατασκήνωσιν εἶναι ἀδύνατος, παρσκευάζεται ἐντὸς τοῦ οἰκήματος ἐπὶ τῆς ἐστίας· ἐπὶ εὐμεγέθους ταψίου τίθεται ἡ ζύμη· τοῦτο δὲ καλύπτεται ὑπὸ θολωτοῦ ἐλάσματος τὸ ὅποιον περιβάλλεται καθ' ὅλην τὴν ἔκτασιν μὲ θερμὴν τέφραν καὶ ἀνημμένους ἀνθρακας· μετὰ ἡμίσειαν ὥραν εἶναι ἕτοιμος ἄριστος ἄρτος.

Τῶν ἄλλων ἐργατῶν τὴν ἐργασίαν κανονίζει, ὁ ἀρχιεργάτης· ἄλλοι εἶναι ξυλοκόποι, ἄλλοι πριονισταί, ἄλλοι ἐλάται, μεταφέροντες κορμούς δένδρων εἰς τὸ πριονιστήριον. ἄλλοι ὁδοποιοί, παρασκευάζοντες τὸ ἔδαφος, ὥστε νὰ εἶναι δυνατὴ ἡ μεταφορὰ τῶν κορμῶν συρομένων ὑπὸ τῶν ἡμιόνων.

14. Τῶν ξυλοκόπων ἡ ἐργασία εἶναι ἡ σπουδαιότερα καὶ μᾶλλον ἐνδιαφέρουσα. Οὗτοι ἐργάζονται κατὰ ζεύγη καὶ ἐξέρχονται ἐφωδιασμένοι ἕκαστος μὲ ἓνα κοπτερόν πέλεκυν καὶ μὲ ἓν πριόνιον.

Ἀφοῦ ἐκλέξουν τὸ δένδρον τὸ ὁποῖον θὰ κόψουν, λόγου χάριν μίαν ὑψηλὴν ἐλάχιστην δεκαπέντε μέτρων, τοποθετοῦνται ἐκατέρωθεν τοῦ κορμοῦ καὶ διὰ τῶν πελέκων κτυποῦν αὐτὴν πλησίον τοῦ ἔδαφους. Ὅταν μετ' ὀλίγον προχωρήσῃ ἡ κοπὴ μ' ἃ φρικίαις διατρέχει· τὸ φύλλωμα τοῦ δένδρου, ὁ εἰς ἐκ τῶν ξυλοκόπων ἀπομακρύνεται, ἐνῶ ὁ ἄλλος καταφέρει ὀλίγα ἀκόμη κτυπήματα. Τότε ἀκούεται ἓνα δυνατόν κρόκ καὶ τὸ δένδρον, ἀφοῦ ταλαντευθῇ ὀλίγον, ὥσθ' νὰ διαστάξῃ πρὸς ποῖον μέρος νὰ ριφθῇ, καταπίπτει εἰς τὸ ἔδαφος.

15. Τῶν ὑλοτόμων ἡ ζωὴ εἶναι ἐξαιρετικῶς ὑγιεινὴ. Ἀπὸ πρῶτας μέχρις ἐσπέρας εὐρίσκονται εἰς τὸ ὑπαιθρον καὶ διὰ τῆς ἐργασίας τῶν ἀσκούσι τοὺς μῦς καὶ τοὺς πνεύμονας. Ἡ τροφή των εἶναι καλῆς ποιότητος καὶ ἀπεριορίστου ποσότητος. Δὲν παρσκευάζονται βέβαια δι' αὐτοὺς φαγητὰ πολυτελῆ καὶ καρυκεύματα ὀρεκτικά· διότι ὄρεξιν πάντοτε ἔχουν καί, ὅταν ἔχῃ τις ὄρεξιν, δὲν εἶναι ἐκλεκτικὸς οὔτε κἂν δύσκολος εἰς τὰ ἐδέσματα, ἀρκεῖ μόνον νὰ εἶναι καλῶς μαγειρευμένα καὶ μὲ καλὰ ὑλικά. Οὐδέποτε σχεδὸν λείπει μία σούπκ ἀπὸ ὕσπρια ἢ ἀπὸ βουτυροβριθῇ τραχανᾶ· παρὰ ταῦτα παρατίθεται τυρὸς καὶ ἰχθύες παστοί· ἀλλὰ καὶ κρέας ἀφθονον τρώγουν δις ἢ τρίς τῆς

ἐβδομάδος. Οὐχὶ σπανίως γεύονται κρέατα θηραμάτων, τὰ ὅποια ἡμεῖς εἰς τὰς πόλεις σπανιώτατα δοκιμάζομεν, οἷον λαγοὺς καὶ ἀγριοχοίρους.

16. Μετὰ τὴν δύσιν τοῦ ἡλίου συναθροίζονται ὅλοι εἰς τὸ οἶκημα, εἰς τὴν ἐστίαν τοῦ ὁποίου τεραστία πυρὰ τρίζει καὶ διαχέει τὴν θαλπωρὴν τῆς καθ' ὅλην τὴν ἑκτασιν. Ὅσοι τυχὸν ἔχουν βραχὴ ἀλλάσσουν τὰ ἐνδύματά των καὶ στεγνώνουν τὰ βραχέεντα· διότι ἡ ὑλοτομία ἐξακολουθεῖ καὶ μὲ βροχὴν καὶ μὲ χιόνα· μόνον ὑπερβολικῶς ἄφθονοι χιόνες ἐμποδίζουν τοὺς ὑλοτόμους ἀπὸ τῆς ἐργασίας των.

Μετ' ὀλίγον λαμβάνουν τὸ ἑσπερινὸν γεῦμα καὶ κατόπιν ἄλλοι μὲν κατακλίνονται ἀμέσως, ἄλλοι δὲ παραμένουν παρὰ τὴν ἐστίαν μέχρι τῆς ἐνάτης διηγούμενοι τὰ ἐπεισόδια τῆς ἡμέρας ἢ ἀνταλλάσσοντες μεταξὺ των εὐτράπελα καὶ πνευματώδη ἀστεῖα.

Τὴν πρωΐαν, ὀλίγον πρὸ τῆς ἀνατολῆς τοῦ ἡλίου, ἡ ἰσχυρὰ φωνὴ τοῦ ἀρχιεργάτου ἐξεγείρει αὐτοὺς, ἐκ τοῦ ὕπνου καὶ εὐθυμοὶ πάντες ἐτοιμάζονται νὰ ἐπαναλάβουν τὴν ἐργασίαν των.

17. Τὸ ἀπώτατον σημεῖον ἀπὸ τοῦ ὁποίου ἡ ξυλεία μεταφέρεται διὰ τοῦ Ἀχελφου εἶναι ἡ Λεπενίτσα τῶν Ἀγράφων. Χρειάζονται τρεῖς ἢ τέσσαρες, ἐνίοτε δὲ καὶ πέντε μῆνες διὰ νὰ καταβῇ ἡ ξυλεία ἀπὸ ἐκεῖ μέχρι τῶν ἐκβολῶν τοῦ ποταμοῦ· παρακολουθεῖται δὲ ὑπὸ πολλῶν ὑλοτόμων, οἱ ὅποιοι ἀπὸ τὴν ὄχθην τοῦ ποταμοῦ καθοδηγοῦν αὐτὴν ἀπωθοῦντες πρὸς τὸ ρεῦμα διὰ κοντοῦ, τὸν ὁποῖον κρατοῦν, τὰ τυχὸν προσεράσσοντα ἢ ἐμπλεκόμενα παρὰ τὰς ὄχθας ξύλα, ἰδίᾳ δὲ ὅπου ἀποτόμως ῥέει τὸ ὕδωρ ἢ σχηματίζονται μικροὶ καταρράκται.

18. Εἰς θέσιν τινὰ τῶν Ἀγράφων, καλουμένην Κρεμαστά, πελώριοι βράχοι ἐκατέρωθεν συσφίγγουν τὸν Ἀχελφον εἰς τρία μέτρα καὶ εἰκοσιπέντε ἑκατοστά, ὅπου ὁμως τὸ

θάθος αὐτοῦ εἶναι δεκκοκτὼ περίπου μέτρων. Ἐνταῦθα πρὸ πάντων προσέχουν οἱ ὕλοτόμοι, μήπως ἐπέλθῃ συσφήνωσις τῆς ξυλείας, ὁπότε ἡ διαχώρισις τῶν ξύλων κατορθοῦται διὰ μεγάλης ζημίας.

Εἰς τὸν ποταμὸν ρίπτονται τὰ ξύλα εὐθὺς μετὰ τὴν ἀρχὴν τῆς ἀνοίξεως, ὅτε παύει ἡ ὕλοτομία διὰ τὰ ἀρχίσῃ πάλιν τὸ φθινόπωρον. Ρίπτονται δὲ μεμονωμένα καὶ μόνον, ὅταν ὁ ῥοῦς παύσῃ νὰ εἶναι ὀρμητικὸς, συνδέονται εἰς σχεδίας. Ἐπειδὴ δὲ ἡ μεταφορὰ τῆς ξυλείας διὰ τοῦ Ἀχελώου γίνεται ἐξ ὅλων τῶν παρὰ τὰς ὄχθας αὐτοῦ κατασκηνώσεων, ἕκαστον ξύλον φέρει διακριτικὸν σημεῖον τοῦ εἰς ὃν ἀνήκει ἐργολάβου.

19. Ὅταν ἡ ξυλεία φθάσῃ πρὸς τὰς ἐκβολάς, ἀπωθεῖται πρὸς τὴν ὄχθην· ἔπειτα ἀποσύρεται εἰς τὴν ξηρὰν καὶ τοποθετεῖται κατὰ στιβάδας.

Ἐκεῖ ὁ ἐργολάβος καλεῖ τοὺς ἀρμοδίους δημοσίους ὑπαλλήλους, ἕνα ἐφοριακὸν καὶ ἕνα μηχανικόν, οἱ ὁποῖοι καταμετροῦν τὴν ξυλείαν καὶ σφραγίζουσιν αὐτὴν διὰ τῆς σφραγιστικῆς σφύρας· οὕτω δὲ ὁρίζεται ὁ πληρωτέος εἰς τὸ δημόσιον φόρος. Κατόπιν ἐλευθέρᾳ πλέον ἡ ξυλεία ἀποστέλλεται δι' ἰστιοφόρων εἰς τὰ διάφορα ἐμπορικὰ κέντρα καταναλώσεως, εἰς τὰς Πάτρας, εἰς τὸν Πειραιᾶ καὶ ἄλλαχοῦ.

19. Δάσος καὶ Ἀνθραξ.

1. Τὸ μέγιστον ὕψος τῶν ἐλληνικῶν δασῶν καὶ ἐν γένει τῆς ἐλληνικῆς Χλωρίδος δὲν ὑπερβαίνει τὰ εἴκοσι μέτρα. Διὰ τὰ φθάσῃ δὲ ἐν δένδρον εἰς τὴν μεγίστην αὐτοῦ ἀκμὴν παρέρχονται πολλὰ ἔτη, εἰς τινα δὲ καὶ πολλὰ δεκάδες ἐτῶν. Ἡ καστανέα λόγου χάριν, ἡ δρυς, ἡ ὀξυὰ δὲν εἶναι ὕλοτομήσιμοι, ἀντὶ τοῦ ἔχουσιν ἡλικίαν ἐνὸς αἰῶνος.

Ἐπίσης ἡ ἐλάτη καὶ ἡ πεύκη πρέπει νὰ πλησιάσουν τὴν ἡλικίαν ταύτην διὰ νὰ μᾶς δώσουν οἰκοδομήσιμον ξυλείαν.

Ἐκ τούτου εὐκόλως ἐννοεῖται πόσον μεγάλη εἶναι ἡ ζημία ἀπὸ τὴν καταστροφὴν ἐνὸς δάσους εἴτε διὰ πυρκαϊᾶς εἴτε καὶ δι' ἀνεμορραγίας ἢ ἀνεμοανατροπῆς. Διὰ νὰ ἀναπτυχθῇ ἐκ νέου τὸ δάσος θὰ παρέλθουν τόσα ἔτη, ὥστε μόνον οἱ δισέγγονοί μας θὰ ἀπολαύσουν τὰ ἀγαθὰ του.

2. Ἄλλ' ἐν τούτοις ὑπάρχουν ἄλλαι χῶραι τῆς γῆς, εἰς τὰς ὁποίας καὶ ταχέως αὐξάνουν τὰ δένδρα καὶ τὸ ὕψος αὐτῶν φθάνει εἰς τὰ πεντήκοντα μέτρα ἢ καὶ περισσότερον. Αἱ χῶραι αὗται εἶναι αἱ περὶ τὸν ἰσημερινόν, αἱ καλούμεναι τροπικαί.

Ἡ βλάστησις εἰς τὰς τροπικὰς χώρας εἶναι πλουσιωτάτη* ὑπάρχουν ἀπέραντοι ἐκτάσεις δασῶν ἀνεξερευνήτων, ἀλλὰ καὶ ἀπροσίτων εἰς τοὺς ἀνθρώπους διὰ τὴν ἀφάνταστον αὐτοῦ πυκνότητα καὶ διὰ τὸ πλῆθος τῶν θηρίων, τὰ ὅποια ζῶσι ἐκεῖ. Ἡ τίγρις, ὁ λέων, ἡ ἄρκτος, ὁ πάνθηρ, ὁ βόας, ὁ κροταλίας καὶ ἄλλα ἐπικίνδυνα θηρία εἶναι ἐγκάτοικοι τῶν δασῶν τούτων.

3. Περίφημα εἶναι τὰ παρὰ τὸν Ἀμαζόνειον ποταμὸν τῆς Νοτίου Ἀμερικῆς δάση διὰ τὸν αὐτόθι ἀπαντῶμενον ἀγριώτατον πάνθηρα καὶ διὰ τὸ μέγα πλῆθος τῶν πιθήκων· τὰ δάση τῆς Βεγγάλης τῶν Ἀγγλικῶν Ἰνδιῶν διὰ τὴν αὐτόθι διαιτωμένην ἀγριωτάτην καὶ ἰσχυροτάτην τίγριν· τὰ δάση τῆς Νοτίου Ἀφρικῆς διὰ τὸ πλῆθος τῶν λεόντων καὶ διὰ τὸ πελώριον δένδρον ἀδανσονίαν, ἡ ὅποια ζῇ χιλιετηρίδας ὅλας.

Τὰ δάση ταῦτα ἐκμεταλλεύονται οἱ ἄνθρωποι εἰς τόπους, ὁπόθεν εἶναι εὐκόλος ἡ μεταφορὰ τῆς ὕλοτομουμένης ξυλείας, ἥτοι εἰς παραθαλάσσια καὶ παραποτάμια μέρη, ὅπου εἶναι δυνατόν νὰ προσεγγίσουν πλοῖα.

4. Εἰς τὰ δάση ταῦτα οὐδεμία ὑπάρχει ἀνάγκη νὰ *

ὑποδείξει ὁ δασονόμος τὰ ὑλοτομητέα δένδρα· ὑλοτομοῦνται ὅσα παρέχουσιν εὐχέρειαν εἰς τὴν ὑλοτόμησιν καὶ τὴν μεταφορὰν· κίνδυνος καταστροφῆς ἢ καὶ ζημίας τοῦ δάσους δὲν ὑπάρχει. Ἐκεῖ, ὅπου ἀπεγυμνώθη χῶρός τις ἐκ τῆς ὑλοτομῆσεως, μετὰ τινα ἔτη μεταβάλλεται εἰς πυκνὴν καὶ ἀγνώριστον λόχμην. Εἶναι ἀπίστευτος ἡ ταχύτης τῆς βλαστήσεως εἰς τὰς τροπικὰς χώρας. Κόπτεται τὸ δένδρον ἀπὸ τοῦ ἐδάφους καὶ μετ' ὀλίγας ἐβδομάδας τεράστιοι βλαστοὶ φύονται πέριξ τοῦ πρέμνου.

5. Καὶ θὰ ἐρωτήσετε τώρα, διατὶ ἄραγε ἡ τοσαύτη διαφορὰ τῆς βλαστήσεως μεταξὺ τῶν ἰδικῶν μας χωρῶν καὶ τῶν ἐκεῖ;

Τὸ κλίμα τῆς γῆς δὲν εἶναι πανταχοῦ ὅμοιον· ὅπως ὑπάρχει διαφορὰ κλίματος μεταξὺ ὄρους καὶ πεδιάδος, οὕτω ὑπάρχει διαφορὰ κλίματος μεταξὺ τόπων κειμένων εἰς διάφορον ἀπόστασιν ἀπὸ τοῦ ἰσημερινοῦ· ἄλλο ἐν γένει εἶναι τὸ κλίμα τῆς Ἑλλάδος καὶ ἄλλο τὸ κλίμα τῆς Αἰγύπτου.

6. Εἰς τὰς τροπικὰς χώρας ἡ θερμοκρασία τῆς ἀτμοσφαίρας κυμαίνεται κατὰ μέσον ὅρον μεταξὺ τῶν εἰκοσιπέντε καὶ τῶν τεσσαράκοντα βαθμῶν τοῦ ἑκατονταβάθμου θερμομέτρου καθ' ὅλον τὸ ἔτος. Ἐκεῖ δηλαδὴ δὲν ὑπάρχει χειμῶν μὲ θερμοκρασίαν πίπτουσαν μέχρι τοῦ μηδενὸς καὶ κατωτέρω, οὔτε ἀντίστοιχον θέρος μὲ θερμοκρασίαν ἀνερχομένην μέχρι τοῦ τεσσαράκοντα· ἡ μεταξὺ χειμῶνος καὶ θέρους διαφορὰ δὲν ὑπερβαίνει τοὺς τέσσαρας ἢ πέντε βαθμούς.

Ἐνῷ λοιπὸν ἡ θερμοκρασία εἰς τὰς τροπικὰς χώρας εἶναι μεγάλη καὶ ἀδιάπτωτος, ἡ ὑγρασία εἶναι ἐπίσης μεγάλη, διότι αἱ βροχαὶ εἶναι συνεχεῖς ἐπὶ τρεῖς ἢ τέσσαρας μῆνας ἀρχίζουσαι ἀπὸ τοῦ Φεβρουαρίου.

7. Ἡ ὑγρασία δὲ καὶ ἡ θερμότης εἶναι οἱ συντελεστικὲς τῆς καταπληκτικῆς βλαστήσεως. Ἐνῷ εἰς τὴν πατρίδα μας ἡ βλάστησις σταματᾷ τὸ φθινόπωρον καὶ ἀρχίζει τὸ

ἔαρ, ἐκεῖ οὐδέποτε σταματᾷ διότι κατ' ἀλήθειαν φθινόπωρον καὶ χειμῶν δὲν ὑπάρχει. Ἐνεκα τούτου οὐδέποτε λείπουν οἱ καρποὶ ἀπὸ τὸ δάσος· κατὰ τὴν αὐτὴν ἐποχὴν ἄλλα δένδρα ἀνθοῦν, ἄλλα δένουν τὸν καρπὸν των, ἄλλα ἔχουν αὐτὸν ὥριμον. Ὑπάρχουν καὶ δένδρα ἀπὸ τῶν ὁποίων δύνασαι νὰ δρέψῃς τὸ ἄνθος των καὶ συγχρόνως τὸν καρπὸν των. Οἱ δὲ πίθηκοι, οἱ ὁποῖοι εἰς τὰ δάση τοῦ Ἀμαζονοῦ εἶναι, ὡς εἴπομεν, παμπληθεῖς, διακινῶνται ἐπὶ τῶν δένδρων πηδῶντες ἀπὸ τοῦ ἑνὸς εἰς τὸ ἄλλο καὶ τρώγοντες τοὺς καρπούς των· οὐδέποτε εὐρίσκονται εἰς τὴν ἀνάγκην νὰ ζητήσουν τροφὴν εἰς τὸ ἔδαφος, οἷον βολβοὺς ἢ χόρτα.

8. Ἐν τούτοις ποῖος θὰ πιστεύσῃ ὅτι ὑπῆρξέ ποτε ἐποχὴ, πολὺ παλαιά, κατὰ τὴν ὁποίαν καὶ εἰς τὰς ἄλλας χώρας τῆς γῆς, καθὼς καὶ εἰς τὴν πατρίδα μας, εἶχον ἀναπτυχθῇ τεράστια δάση, μεγαλύτερα καὶ πυκνότερα ἀπὸ τὰ δάση τῶν τροπικῶν;

Πολλοὶ ἀπὸ σᾶς γνωρίζετε ἓν εἶδος ἄνθρακος, ὃ ὁποῖος καλεῖται λιγνίτης· ὅσοι δὲ δὲν τὸν γνωρίζετε, θὰ ἔχετε ἀκούσει νὰ γίνεταί λόγος περὶ αὐτοῦ εἰς τὰς ἐφημερίδας.

9. Ὁ ἄνθραξ οὗτος, ἀναγνώσταί μου, προέρχεται ἀπὸ τὰ προκατακλυσμιαῖα καὶ τεράστια ἐκεῖνα δάση, περὶ τῶν ὁποίων οὐδεμία μὲν παράδοσις ὑπάρχει, οὔτε γραπτὴ οὔτε προφορικὴ, ἀλλ' ὅμως οὐδεὶς ἔχει οὐδὲ τὴν ἐλαχίστην ἀμφιβολίαν ὅτι ὑπῆρξάν ποτε.

Ἐμάθατε ἀπὸ τὴν Φυσικὴν Ἱστορίαν ὅτι ὁ πλανήτης μας, ἡ γῆ, ἦτο κατ' ἀρχὰς διάπυρος σφαῖρα· σὺν τῷ χρόνῳ ἐψύχετο ἢ ἐπιφάνειά της καὶ μετὰ πάροδον πολλῶν αἰώνων, Κύριος οἶδε πόσων, ἔλαθεν τὴν μορφήν, τὴν ὁποίαν περίπου σήμερον ἔχει. Ἀπέραντα δάση ἐκάλυπτον αὐτήν, εἰς τὰ ὁποῖα ἔζων ἀμέτρητα θηρία. Ἦτο ἡ ἐποχὴ κατὰ τὴν ὁποίαν ὁ ἄνθρωπος ἔζη ἐντὸς σπηλαίων, ὡς οἱ μύρμηκες, καὶ ἐνεδύετο δέρματα ζῴων.

10. Ἄλλὰ καὶ ἡ φύσις τότε ἦτο ἀνήσυχος. Ἡφαίστεια μεγάλα ἐξερεύγοντο ποταμούς· λάβας, σεισμοὶ ἰσχυροὶ καὶ καταποντισμοὶ μετεβάλλον τὴν ἐπιφάνειαν τῆς γῆς. Λίμναι μετεβάλλοντο εἰς ξηράν, ὥς ἡ ἔρημος Σαχάρα, καὶ ἐκτάσεις γῆς, ὑφιστάμεναι καθίζησιν, κτεκλύζοντο ὑπὸ τῶν ὑδάτων καὶ μετεβάλλοντο εἰς λίμνας.

Διὰ τῶν τοιούτων μεταβολῶν τῆς ἐπιφανείας τῆς γῆς κατεχώσθησαν πολλὰ δάση, τὰ ὅποια ἔνεκα τῆς θερμότητος τῆς γῆς καὶ τῆς πίεσεως τὴν ὁποίαν ὑφίσταντο ἐκ τῶν ὑπεράνω αὐτοῦ στρωμάτων, μετεβλήθησαν εἰς ἄνθρακας· αὐτὰ εἶναι τὰ λεγόμενα ἄνθρακοῦχα κοιτάσματα.

11. Ἀπαντες οἱ ὀρυκτοὶ ἄνθρακες ἐκ τοιούτων κοιτασμάτων προέρχονται. Ἐπειδὴ δὲ αἱ καταχώσεις ἔγιναν κατὰ διαφόρους ἐποχάς, ὁ ἄνθραξ ὁ προερχόμενος ἐκ τῶν παλαιότερων καταχώσεων ἔχει μεγαλυτέραν θερμαντικὴν δύναμιν καὶ εἶναι διαρκέστερος τοῦ προερχομένου ἐκ νεωτέρων καταχώσεων.

Ἐκ τῶν ἀνθρακωρυχείων τῆς Εὐρώπης τὰ θορειότερα συνήθως ἐξάγουν ἀνωτέρας ποιότητος ἄνθρακα. Πάντων δὲ ἀνώτερος εἶναι ὁ καλούμενος ἀνθρακίτης, ὅστις εἶναι ὁ παλαιότερος γεωλογικῶς ἄνθραξ.

12. Ἀνθρακωρυχεῖα ἔχομεν καὶ ἐν Ἑλλάδι, τὰ ὅποια εἰδικώτερον ὀνομάζονται λιγνιτωρυχεῖα, διότι ὁ ἐξαγόμενος ἄνθραξ λέγεται λιγνίτης. Ὁ ἄνθραξ οὗτος δὲν ἔχει μεγάλην θερμαντικὴν δύναμιν, χωνεύει δὲ ταχέως. Ἐνῷ δὲ ὁ ἀγγλικὸς ἢ ὁ γερμανικὸς ἄνθραξ ὁμοιάζει πρὸς λίθον, διὸ λέγεται λιθάνθραξ, ὁ ἐλληνικὸς, ὁ λιγνίτης εἶναι μαλακώτερος καὶ ἐλαφρότερος καὶ ἐμφανίζει τὴν ἐκ τοῦ ξύλου καταγωγὴν του. Αὐτὸ δὲ σημαίνει καὶ ἡ λέξις λιγνίτης· αὕτη παράγεται ἀπὸ τὴν λατινικὴν λέξιν λίγνουμι, ἢ ὁποία σημαίνει τὸ ξύλον, καὶ τὴν ἐλληνικὴν κατάληξιν ἱτης. Ἐσχήματίσθη τὸ πρῶτον ἀπὸ Εὐρωπαίους ἐπιστήμονας καὶ κα-

τόπιν κατήντησε διεθνῆς λέξις· ἐὰν ἐσχηματίζετο ἐκ τῆς ἑλληνικῆς λέξεως, θὰ ὠνομάζετο *ξυλίτης*· διότι πράγματι εἶναι *ξυλοκάρβουνο*, ἀνάπτει εὐκόλως ὡς ξύλον καὶ χωνεύει ἀκόμῃ εὐκολώτερον. Ὁ λιγνίτης εἶναι ὁ νεώτερος γεωλογικῶς ἄνθραξ.

20. Ὅρεινὰ χωρία.

1. Ὅταν διατρέχετε ἐκτάσεις κατὰ μᾶλλον ἢ ἥττον πεδινάς, συναντᾶτε χωρία κατὰ μικράς ἀποστάσεις. Ἐὰν παρακολουθήσετε τὸν Ἀχελῷον ἀπὸ τῶν ἐκβολῶν του πρὸς τὰς πηγὰς θὰ ἴδετε δεξιὰ καὶ ἀριστερὰ αὐτοῦ πλήθος χωρίων ἐγκατεσπαρμένων εἰς ὅλην τὴν ἐκτασιν τῆς πεδιάδος. Ὅταν ὁμῶς φθάσετε εἰς τὰς ὑπωρείας τῶν Ἀγράφων, τότε θὰ διανύσετε μακρὰς ἢ καὶ μακροτάτας ἀποστάσεις διὰ νὰ συναντήσετε χωρία· ἀνὰ δύο, τρεῖς ἢ καὶ περισσότερας ὥρας θὰ διακρίνετε μακρόθεν χωρία ἐπὶ κλιτύων γεωδῶν μὲ τὰς οἰκίας εἰς μεγάλην ἀπ' ἀλλήλων ἀπόστασιν, περιβαλλομένας δὲ ὑπὸ ὀπωροφόρων δένδρων, ἐξ ἐκεῖνων τὰ ὅποια εὐδοκιμοῦν εἰς ὑψηλὰ ἐδάφη, ὡς εἶναι ἡ κερασέα, ἡ δαμασκηνέα, ἡ βερυκοκκιά καὶ ἄλλα.

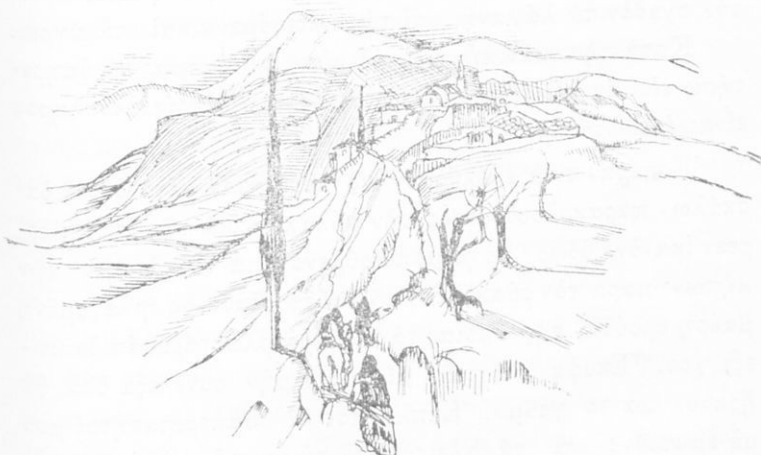
2. Αἱ οἰκίαι ἕνεκα τῆς κατωφερείας τοῦ ἐδάφους ἔχουν τὴν πρόσοψιν ὑψηλήν, μὲ ἰσόγειον καὶ ἀνώγειον καὶ μακρὸν ἐξώστην, ἐνῷ ὁ ἀντίθετος τοῖχος ὀλίγον ὑπερέχει τοῦ ἐδάφους.

Ἐμπροσθεν ἐκάστης οἰκίας πρὸς τὴν κατωφέρειαν ἐκτείνεται ὁ κήπος, ἀποτελούμενος ἐξ ἐπιμήκων λωρίδων ἰσοπεδωμένων κλιμακηδόν, τὰς ὁποίας οἱ ἐπιχώριοι ὀνομάζουν *λακκοῦλες* ἢ *πεζοῦλες*. Τὸ πλάτος ἐκάστης τῶν λωρίδων τούτων εἶναι συνήθως δύο μέχρι πέντε μέτρων ἀναλόγως τῆς κλίσεως τοῦ ἐδάφους, συγκρατεῖται δὲ τὸ χῶμα δι' ἀντηρίδων. Εἰς τὰ κράσπεδα αὐτῶν εἶναι φυτευμένα κλήματα, τῶν ὁποίων αἱ ρίζαι συντελοῦν εἰς τὴν συγκρά-

την τοῦ χρώματος· ἡ δὲ λοιπὴ ἔκτασις σπεύρεται ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον μὲ ἀραβοσίτον ἢ φασιόλους.

3. Ὁ ἄρτος τῶν αὐτόθι κατοίκων εἶναι ἀραβοσίτινος μπομπότα, ὡς κοινῶς καλεῖται· σίτινος ἄρτος, καθάρειο ψωμί, ὡς τὸ ὀνομάζουν ἐκεῖ, μόνον οἱ εὐπορώτεροι τρώγουν, ἀριθμούμενοι καὶ οὗτοι εἰς τὰ δάκτυλα τῆς μιᾶς χειρός.

Τὸ ἔλαιον σπανίζει, διότι ἡ ἐλαία δὲν φύεται εἰς ὕψος

ἀνώτερον τῶν πεντακοσίων μέτρων ὑπὲρ τὴν θάλασσαν, τὸ δὲ κομιζόμενον ἐκεῖ ὑπὸ τοῦ ἐμπορίου ἔλαιον εἶναι κατωτέρα ποιότητος διὰ νὰ πωλῇται εὐθηνότερον καὶ νὰ ἀγοράζεται ὑπὸ τῶν πτωχῶν κατοίκων.

4. Ἐκαστος τῶν κατοίκων τρέφει βοσκήματά τινα, πρόβατα, αἰγας ἢ καὶ ἀγελάδας, ἀπὸ τῶν ὁποίων λαμβάνει τὸν ἀναγκαῖον τυρὸν δι' ὅλον τὸ ἔτος καὶ ἀρκετὸν βούτυρον.

Διὰ τοῦτο πολλὰ φαγητὰ τὰ ὁποῖα παρασκευάζονται εἰς τὰς πόλεις μὲ ἔλαιον, ἐκεῖ παρασκευάζονται μὲ βούτυρον. Εἰς τοὺς παραποτάμους τοῦ Ἀχελφύου ἀλιεύεται ἕν εἶδος ἰχθύος, ὁ ὁποῖος καλεῖται πέστροφα· ἔχει συνήθως

μέγεθος τρίγλης καὶ παρασκευάζεται τηγανιστὸς μεθ' οὐτύρον, εἶναι δὲ νοστιμώτατος· οὐδεὶς θαλάσσιος ἰχθὺς δύναται νὰ συγκριθῇ κατὰ τὴν ἡδύτητα πρὸς τὴν πέστροφον. Καὶ ἐγγέλεις ἀλιεύονται εἰς τοὺς παραποτάμους τούτους, οἱ ὅποιοι παρασκευάζονται ἐπίσης τηγανιστοὶ μεθ' οὐτύρον· ἡ ἡδύτης αὐτῶν εἶναι ἐφάμιλλος πρὸς τὴν ἡδύτητα τῆς πέστροφας.

5. Ἔνεκα τῆς ἐλλείψεως τοῦ ἐλαίου οἱ ἄνθρωποι ἀγνοοῦν σχεδὸν τὰ λάχανα καὶ τὰ κηπεύομενα καὶ τὰ ἄγρια.

Κατὰ τὴν νεανικὴν μου ἡλικίαν ἠτύχησα νὰ ὑπηρετήσω εἰς ἓν χωρίον τῆς Εὐρυτανίας, ἣ ὁποία ὁλόκληρος εἶναι ὀρεινοτάτη.

Ἐσπέραν τινὰ ἐξήλθομεν εἰς περίπατον μετὰ δύο διδασκάλων παρακολουθοῦντες τὴν αὐλακα, διὰ τῆς ὁποίας ἔρρεον ἱκανὸν ὕδωρ χρησιμοποιοῦμενον διὰ τὸ πότισμα τῶν κήπων· παρὰ τὸν ρύακα τοῦτον ἐφύετο ἄφθονος ἡ λεγομένη μαύρη βροῦθα, τῆς ὁποίας τὰ τρυφερά βλαστάρια ἐπιδεικτικτικῶς ἐξεῖχον. Ἐκυψα καὶ εἰς μίαν στιγμὴν συνέλεξα ὅσα θὰ ἤρκουν διὰ τὸ γεῦμα. Ἐκπληκτοὶ οἱ συμπεριπατηταί μου μεθ' ἐρωτοῦν: «τί τὰ θέλεις αὐτὰ τὰ χορτάρια καὶ τὰ μαζεύεις, ἔχεις καμιά κατσίκαν νὰ ταγίσῃς;

Ἡ ἐκπληξίς των ὅμως ἦτο ἀκόμη μεγαλυτέρα, ὅταν μετὰ μίαν ὥραν εἰς τὸ μαγειρεῖον, ὅπου μαζί ἐγευματίσαμεν, ἐγεύθησαν ἀπὸ αὐτὰ τὰ χορτάρια, τὰ ὁποῖα εὖρον νοστιμώτατα.

6. Εἰς τὰ κηπάριά των ἐκ τῶν ἡμέρων λαχάνων φυτεύουν μόνον κρόμμυα καὶ σκόροδα, κύκλω δὲ εἰς τὰς πρασιας σινάπια, ἀπὸ τῶν ὁποίων συλλέγουν τὸν σπόρον ὡς φάρμακον· ὅτι καὶ τὸ σινάπι εἶναι ἐδώδιμον λάχανον, τὸ ἀγνοοῦν ὅλως. Οἱ εὐπορώτεροι καλλιεργοῦν εἰς τοὺς κήπους των καὶ τινὰ ἄλλα ἐκ τῶν λαχάνων.

Οπου δὲ καλλιεργεῖται ἡ ἐλαία καὶ τὸ ἔλαιον ἀφθονεῖ.

οἶνον εἰς τὴν Πελοπόννησον καὶ τὰς νήσους, αἱ βοτανικαὶ γνώσεις τῶν κατοίκων εἶναι περισσότεραι καὶ ἀκριβέστεραι. Τὰ εἶδη τῶν ἀγρίων λαχάνων ἀριθμοῦνται εἰς δεκάδας, ἅπαντα δὲ τὰ εἶδη τῶν ἡμέρων εἶναι γνωριμώτατα παρ' αὐτοῖς.

7. Ἐπίσης σπανίζει ὁ οἶνος καὶ τὰ οἶνοπνευματώδη ποτά. Εἰς τὰ ὕψη ἐκεῖνα ἡ ἄμπελος δὲν εὐδοκίμει. Αἱ σταφυλαὶ τῶν ὀλίγων κλημάτων, τὰ ὅποια ὡς κομπή γιγλάντα εἶναι φυτευμένα εἰς τὰ κράσπεδα τῶν κήπων, δαπανῶνται πρὸς θρῶσιν· μόνον οἱ εὐπορώτεροι κατορθώνουν καὶ παρασκευάζουν ὀλίγον οἶνον. Ἀλλὰ καὶ οὗτος δὲν εἶναι καλῆς ποιότητος· εἶναι ὑπόξιμος, διότι αἱ σταφυλαὶ ἔνεκα τοῦ ὀρεινοῦ κλίματος δὲν δύνανται νὰ φθάσουν εἰς τελείαν ὥριμασιν.

Γενικῶς εἰπεῖν ὁ βίος τῶν ὀρεινῶν κατοίκων τῆς Ἑλλάδος εἶναι κάπως πενιχρὸς καὶ δύσκολος· ἀλλ' ὁ καθαρὸς ἀήρ, τὰ διαυγῆ καὶ ὑγιεινὰ ὕδατα, ἡ ἀποχὴ ἀπὸ τοῦ οἶνου καὶ τῶν ποτῶν ἢ τοῦλάχιστον ἡ μετρία αὐτῶν χρήσις εἶναι αἰτία ὥστε οἱ ἄνθρωποι νὰ εἶναι εὐρωστοὶ καὶ ῥωμαλέοι καὶ εὐκίνητοι· ἐὰν τοὺς ἴδετε νὰ θαδίζουσιν εἰς τὰ ἀνωμαλώτατα καὶ πετρώδη ἐκεῖνα ἐδάφη, νομίζετε ὅτι πετοῦν.

8. Ἀλλὰ καὶ ἐν γένει τὸ κλίμα τῶν ὀρεινῶν χωρίων εἶναι ὑγιεινότερον. Ὅσον ὑψηλότερα ἀναβαίνει τις εἰς τὸ ὄρος, τόσον ἡ θερμοκρασία εἶναι χαμηλοτέρα. Ἐνῶ ἐκεῖ κάτω, εἰς τὴν πεδιάδα, τὸ θέρος βράζει ὁ τόπος ἀπὸ τὸν καύσωνα καὶ οἱ ἄνθρωποι κοιμῶνται ἄνευ σκεπασμάτων ἡμίγυμνοι, εἰς τὰ χίλια μέτρα τοῦ ὄρους, ὅταν τὴν ἐσπέραν κατακλιθῇτε πρὸς ὕπνον ἐν ὑπαίθρῳ, αἰσθάνεσθε τὴν ἀνάγκην βαρέων σκεπασμάτων, ἡ δὲ πρωΐα σᾶς προκαλεῖ ἐλαφρὸν ρίγος, τὸ ὅποιον σᾶς κάμνει νὰ ἐνθυμηθῇτε τὸν χειμῶνα.

9. Ὅταν δὲ ὁ ἥλιος ἀνατείλῃ, μαζὶ μὲ τὴν θαλπωρὴν

του, σᾶς παρέχει τὸ ὥραϊον θέαμα τῶν ἀκτίνων του, αἱ ὁποῖαι διέρχονται ὡς χρυσῇ φλῆξ διὰ τοῦ πρασίνου φυλλώματος τῶν ἐλατῶν ἢ ἄλλων δένδρων. Τέρπει δὲ τὰς ἀκοάς σας τὸ πρωῒνόν κελεύδημα τῶν πτηνῶν, ὥστε καὶ χωρὶς νὰ θέλετε ἐνθυμεῖσθε τοὺς δημοτικοὺς στίχους :

Νάχα τὰ βράχια ἀδέρφια μου, τὰ δέντρα συγγενάδια,
νὰ μὲ κοιμοῦν οἱ πέρδικες, νὰ μὲ ξυπνοῦν τ' ἀηδόνια
καὶ στήν κορφή ψηλοῦ βουνοῦ νὰ κάμνω τὸ σταυρό μου.

21. Ἡ Ἡμίονος.

1. Αἱ ἡμίονοι εἶναι ἰσχυρότεροι καὶ ἀπὸ τοὺς ἵππους καὶ ἀπὸ τοὺς ὄνους. Σηκώνουν βαρύτερον φόρτωμα, ἀντέχουν εἰς τὸν δρόμον περισσότερο καὶ δὲν φοβοῦνται τὸν καύσωνα· πρὸς τούτοις ἔχουν ἰσχυρὰν κρᾶσιν, δὲν ἀσθενοῦν εὐκόλως.

Αἱ ἡμίονοι εἶναι τὰ μόνα κατάλληλα φορτηγὰ ζῷα διὰ τὰ ὄρεινά μέρη. Ἡμποροῦν νὰ θαδίζουσιν ἐπάνω εἰς τὰ πετρώδη καὶ στενὰ μονοπάτια τῶν βουνῶν· ἀναβαίνουν εἰς τὸν ἀνήφορον εὐκόλως καὶ καταβαίνουν εἰς τὸν κατήφορον χωρὶς νὰ γλιστροῦν καὶ νὰ πίπτουν.

2. Ἀλλὰ καὶ εἰς τὴν τροφήν των εἶναι ὀλιγαρκὴ ζῷα αἱ ἡμίονοι, ὅσον περίπου καὶ οἱ ὄνοι· ἐπειδὴ ὅμως ἐργάζονται πολὺ, εἶναι ἀνάγκη καὶ νὰ τρέφονται καλῶς.

Τὸ μόνον ἐλάττωμα τὸ ὁποῖον ἔχουν τὰ χρησιμώτατα αὐτὰ ζῷα εἶναι ἡ δυστροπία των, ἡ ὁποία εἰς πολλὰ καταντᾷ πρᾶγματικὴ ἀγριότης. Πολλοὶ ἄνθρωποι ἔχουν φωνευθῇ ἀπὸ λακτίσματα ἡμίονου.

Ἀλλὰ καὶ τὸ ἐλάττωμα αὐτὸ συνήθως τὸ ἀποκτοῦν ἀπὸ τὴν κακὴν μεταχείρισιν, τὴν ὁποίαν τοὺς κάμνει ὁ κύριός των. Ἡ ἡμίονος δὲν ἔχει τὴν ὑπομονὴν τοῦ ἵππου καὶ τοῦ ὄνου. Ἐν τούτοις, ὅταν τὴν μεταχειρίζομεθα μὲ στοργὴν

καὶ συμπάθειαν, μᾶς ἐξυπηρετεῖ ὅπως καὶ τὰ ἄλλα ὑποζύγια.

3. Εἰς τὰς ἀρχαίας Ἀθήνας, καθ' ἣν ἐποχὴν κατεσκευάζετο ἀκόμη ὁ Παρθενών, οἱ προσερχόμενοι ξένοι ἐγίνοντο θεχταὶ ἐνδὸς παραδόξου καὶ κάπως ἀστείου πράγματος. Ἐνεφανίζετο πολλάκις εἰς τὴν ἀγορὰν μία ἡμίονος, περιφέρειτο ὡς ἀδέσποτος καὶ, δσάκις ἐπείνα, ἐπλησίαζεν εἰς τοὺς πωλητὰς σίτου, κριθῆς καὶ ἀλεύρων, ἔκυπτεν εἰς τοὺς ἥνοιγμένους σάκκους καὶ ἔτρωγεν ὅ,τι ἤρεσκεν εἰς αὐτὴν καὶ ὅσον ἤθελεν. Οὐδεὶς ἐπεχείρει νὰ τὴν ἐμποδίσῃ.

4. Μετ' ἐκπλήξεως ἐπληροφοροῦντο οἱ ξένοι ὅτι ἡ ἡμίονος αὕτη ἦτο ἡλικίας ὀγδοήκοντα ἐτῶν. Ἀφοῦ ἐπὶ πολλὰ ἔτη εἰργάζετο σύρουσα τὰς ἀμάξας, μὲ τὰς ὁποίας ἐκομίζοντο τὰ μάρμαρα ἀπὸ τὴν Πεντέλην εἰς τὴν πόλιν, κατόπιν ἔνεκα τοῦ γήρατος καὶ τῆς ἀδυναμίας ἀφέθη ἐλευθέρα.

Ἀλλ' ἐκείνη συνηθισμένη νὰ κάμνῃ καθ' ἐκάστην τὸν δρόμον ἀπὸ τὰ λατομεῖα μέχρι τῆς Ἀκροπόλεως, δὲν ἠδύνατο νὰ λησμονήσῃ τὴν ὥραίαν συνήθειαν τῆς ἐργασίας· ἐξηκολούθει νὰ κάμνῃ τὸν δρόμον αὐτὸν, ἀλλ' ὅχι πλέον ἐξευγμένη. Παραπλεύρως τῶν ἐξευγμένων ἡμιόνων ἐβάδιζε καὶ αὐτὴ ὥσεί παροτρύνουσα ὡς πρεσβυτέρα καὶ παρακινουσα τὰς ἄλλας εἰς τὴν ἐκτέλεσιν τοῦ θαρέος ἔργου των.

5. Ἡ συνήθεια αὕτη τοῦ ἀγαθοῦ ζώου συνεκίνησε τοὺς Ἀθηναίους. Ἀπεφάσισαν διὰ νόμου, κανεῖς ἐκ τῶν σιτοπωλῶν νὰ μὴ ἐμποδίσῃ αὐτὴν ἀπὸ τοῦ νὰ τρώγῃ ἐκ τῶν ἐκτεθειμένων πρὸς πώλησιν καρπῶν. Ἡ πόλις ἀνέλαβε τὴν ὑποχρέωσιν νὰ ἀποζημιώσῃ αὐτοὺς ἐκάστοτε.

Αὕτη ἦτο ἡ περίφημος ἰσορὰ ἡμίονος.

22. Ἡ ροδῇ καὶ τὸ ροδέλαιον.

Α'

1. Ἡ ροδῇ εἰς τὴν πατρίδα μας εἶναι κοινοτάτη, ἀλλὰ μόνον ὡς κοσμητικὸν φυτόν. Εἰς τοὺς κήπους μας τὴν ἀνοιξιν προβάλλει τὴν εὐμορφίαν της καὶ σκορπᾷ τὸ ἄρωμα τῶν ἀνθέων της. Εἰς τὰ χωρία, ὅπου δὲν καλλιεργεῖται εἰδικῶς, δὲν ἀπασχολεῖται διόλου ὁ ἄνθρωπος διὰ τὴν περικοπὴν της· διότι εἶναι πολὺ εὐκόλον καὶ ὀλιγαρκὲς φυτόν. Καρφώνετε εἰς τὸν κήπὸν σας ἓνα κλῶνον ροδῆς τὸν χειμῶνα καὶ δὲν ἄργει νὰ ρίζοβολήσῃ καὶ νὰ βλαστήσῃ. Ἀναπτύσσεται μόνος του, ἀπλώνει, γίνεται λόχη χωρὶς νὰ ζητήσῃ τὴν φροντίδα σας.

2. Πρὸ πολλῶν ἐτῶν ὑπηρέτησα εἰς ἓν χωρίον τῆς Εὐρυτανίας ἀπὸ τὰ ὀρεινότερα τῆς Ἑλλάδος. Ἡ ροδῇ ἐκεῖ εὐδοκίμει καταπληκτικῶς.

Εἰς τοὺς μικροὺς κήπους τῶν χωρικῶν ἐβλέπατε φράκτας ἀπὸ πυκνὴν γραμμὴν ροδῶν, ὅπως εἰς ἄλλα μέρη συνηθίζουν νὰ φυτεύουν βάτους. Ἐξω τοῦ χωρίου εἰς ὀλίγον χῶμα μεταξὺ τῶν θράχων βλαστάνει αὐτοφυῆς ἡ ἀγρία ροδῇ μὲ τὰ μικρὰ λευκὰ ἢ ροδόχροα ἄνθη της.

3. Μίαν Κυριακὴν τοῦ Ἀπριλίου ὁ διδάσκαλος τοῦ χωρίου μὲ ἐκάλεσε μετ' ἄλλων φίλων νὰ ἐπισκεφθῶμεν τὸν ροδῶνα του. Ὁ φιλόκαλος οὗτος διδάσκαλος δὲν εἶχε ἐπαρκῇ χῶρον διὰ νὰ καλλιεργήσῃ ἐκτεταμένον ροδῶνα, ἀλλὰ τὰς ροδάς τοῦ φράκτου τοῦ κήπου του ἐπεμελεῖτο ἰδιαιτέρως· τὰς ἐκλάδευε, τὰς ἐπότιζε τὸ θέρος, τὰς ἐσκάλιζε καὶ ἔρριπτεν εἰς αὐτὰς τὸ ἀναγκαῖον λίπασμα. Ἐνεκα τούτου ὁ φράκτης κατὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην ἦτο μία ὠραία καὶ ζωντανὴ γιρλάντα τοῦ κήπου.

4. Ἀλλὰ τὸ σπουδαιότερον, εἶδομεν ἐκεῖ εἰς τὴν αὐλὴν τοῦ διδασκάλου τὴν ροδὴν ἀδελφωμένην μὲ τὴν

μορέαν. Ἀπὸ τὴν αὐτὸν κορμόν, τὸν κορμόν τῆς μορέας, ἐπρόβαλλον πρὸς τὰ ἄνω οἱ εὐθυτενεῖς κλάδοι αὐτῆς μὲ τὰ μεγάλα πράσινα φύλλα των, κλίνοντες δὲ πρὸς τὰ κάτω οἱ ἀνθοφόροι βλαστοὶ τῆς ροδῆς.

Σὰς φαίνεται βέβαια παράδοξον, πῶς ἀπὸ τὸν αὐτὸν κορμόν δύνανται νὰ βλαστάνουν δύο ἐντελῶς ἀνόμοια φυτά. Καὶ ὅμως θὰ τὸ ἐννοήσετε ἀμέσως. Αἱ μορέαι αὐταί, τὰς ὁποίας εἶδον εἰς τὴν αὐλὴν τοῦ διδασκάλου, ἦσαν παλαιαί, πεντήκοντα περίπου ἐτῶν. Τώρα ἐνθυμηθῆτε ὅτι αἱ παλαιαὶ μορέαι πάσχουν συνήθως ἀποσάθρωσιν τοῦ κορμοῦ καὶ τὸ αἶνιγμα λύεται.

5. Λοιπὸν εἰς τὴν κορυφὴν τοῦ ἀποσαθρωθέντος κορμοῦ ὁ διδάσκαλος ἐφύτευσε μὲ ὀλίγον χῶμα ἀνὰ μίαν ροδῆν, τὰς ὁποίας θέβαια κατὰ διαστήματα ἐπότιζεν. Αἱ ρίζαι τῶν ροδῶν ἀναπτυχθεῖσαι εἰσεχώρησαν εἰς τοὺς ἀποσαθρωμένους ἰστούς τοῦ δένδρου, εἰς τοὺς ὁποίους ἠπλοῦντο σὺν τῷ χρόνῳ καὶ τὰ φυτὰ ἀνεπτύσσοντο χωρὶς αἱ μορέαι νὰ πάθουν κακόν τι ἐκ τῆς ἀναγκαστικῆς αὐτῆς φιλοξενίας.

Β'.

6. Θὰ ἦτο δυνατόν ἀναμφιβόλως νὰ εὐδοκιμήσουν ροδῶνες πρὸς παραγωγὴν ροδελαίου, τοῦ πολυτιμοτάτου τοῦτου ὑγροῦ, τὸ ὁποῖον ἰσοδυναμεῖ μὲ χρυσόν, ἀλλὰ τὸ καλλιεργούμενον ἐνταῦθα ἔδαφος εἶναι ἐλάχιστον. Οὐδεὶς θὰ ἐτόλμα νὰ διαθέσῃ τὴν μικρὰν ἔκτασιν γῆς, ἣ ὁποία τοῦ παρέχει ἀραβόσιτον, φασιόλους, σταφυλὰς καὶ ἄλλα τινὰ κηπευτά, εἰς καλλιέργειαν ροδῶν, ἀποβλέπων εἰς τὸ κέρδος μιᾶς βιομηχανίας ἐντελῶς ἀγνώστου εἰς τὸν τόπον μας.

7. Καὶ δὲν εἶναι μὲν ἄγνωστον εἰς ἡμᾶς τὸ ροδέλαιον, ἀλλὰ τὸ γνωρίζομεν μόνον ὡς φαρμακευτικὸν εἶδος ὑπὸ τὴν ὀνομασίαν ροδόσταγμα ἢ ροδόσταμα. Τὸ χρησιμοποιοῦμεν συνήθως τὴν Μεγάλην Παρασκευὴν εἰς τὴν ἀκολουθίαν τοῦ

Β. Φάβη.—Ἀναγνωστικὸν ΣΤ' Δημοτικῶ. Ἔκδοσις 1, 1934 6

Ἐπιταφίου. Καθ' ἣν στιγμὴν φάλλουν «Ἐρραναν τὸν τάφον αἱ μυροφόροι μύρα λίαν πρωτὶ ἐλθοῦσαι», ὁ ἱερεὺς κρατῶν εἰς χεῖράς του μυροδοχεῖον ραίνει τὸν ἐπιτάφιον πρῶτον καὶ κατόπιν τοὺς πιστοὺς μὲ τὸ διὰ ροδελαίου ἀρωματισμένον ὕδωρ.

8. Τὸ ροδέλαιον εἶναι ἀπόσταγμα ρόδου, διὰ τοῦτο λέγεται καὶ ροδόσταγμα. Τὸ ἄρωμα τῶν ρόδων εἶναι τὸ προσφιλέστερον ἄρωμα ἀπὸ ὅσα παρέχει τὸ βασίλειον τῶν φυτῶν, ὅπως καὶ τὸ ρόδον εἶναι τὸ ὠραιότερον ἄνθος τῆς φύσεως. Περιέχεται ἐντὸς τῶν κυττάρων τῶν φύλλων ἀπὸ τὰ ὁποῖα ἐξαπολύεται καὶ ἀρωματίζει τὸν ἀέρα. Διὰ τοῦτο λέγεται γενικῶς αἰθέριον ἔλαιον, ὅπως αἰθέρια ἔλαια λέγονται ὅλα τὰ ἀρώματα τῶν φυτῶν, τὰ ὁποῖα ἐξαπολύονται ὀλίγον κατ' ὀλίγον, οἷον τὸ ἄρωμα τοῦ βασιλικοῦ, τοῦ ἡδύσμου, τῶν ἐσπεριδοειδῶν καὶ ἄλλων πολλῶν.

9. Διὰ τῆς ἀποστάξεως ἀναγκάζομεν αὐτὸ νὰ ἐξατμισθῇ ὁμοῦ μὲ ἀτμοὺς ὕδατος, ὅπως ἐπίσης μὲ ἀτμοὺς ὕδατος ἐξατμίζεται τὸ εἰνόνπνευμα ἀπὸ τὰ στέμφυλα καὶ ἀπὸ ἄλλους καρπούς. Πῶς γίνεται ἡ ἀπόσταξις τοῦ ροδελαίου, θὰ τὸ μάθετε εἰς τὸ μάθημα τῆς χημείας.

10. Εἰς τὴν Βουλγαρίαν, ὅπου καλλιεργοῦνται ροδῶνες εἰς ἑκτασὶν 100,000 στρεμμάτων γῆς, ἡ ἀπόσταξις γίνεται πολὺ εὐκόλως ὑπ' αὐτῶν τῶν χωρικῶν, οἱ ὁποῖοι εἶναι καὶ καλλιεργηταὶ ρόδων. Διακόσια περίπου Βουλγαρικὰ χωρία εἰς τὰς μεσημβρινὰς κλιτῆς τοῦ Αἵμου ἀσχολοῦνται εἰδικῶς εἰς τὴν ροδοκαλλιέργειαν. Προσφέρονται εἰς τὸ ἐμπόριον ἕξ χιλιάδες λίτραι ροδελαίου ἀξίας ἄνω τῶν 800 ἑκατομμυρίων δραχμῶν. Ἰδοὺ λοιπὸν διατὶ λέγουσιν ὅτι τὸ ροδέλαιον εἶναι χρυσοῦς ἡ τιμὴ του πλησιάζει τὴν τιμὴν τοῦ χρυσοῦ.

11. Ἐὰν δὲ σκεφθῶμεν ὅτι οἱ Βούλγαροι οὗτοι χωρικοὶ ἔχουν καὶ ἄλλα δευτερεύοντα εἰσοδήματα, ἀπὸ

τοὺς ἀγρούς, ἀπὸ τοὺς κήπους, ἀπὸ τὰ βοσκήματα, ἀπὸ τὰς ὄρνιθας καὶ ἀπὸ ἀσχολίας συνηθισμένας εἰς τὰς χωρικὰς οἰκογενεῖας, δυνάμεθα νὰ φαντασθῶμεν τὴν εὐτυχίαν τῶν ἀνθρώπων τούτων.

12. Πρέπει πρὸς τούτοις νὰ λάβωμεν ὑπ' ὄψιν ὅτι τὸ ὥραιον τοῦτο προϊόν δὲν ἔχει ἀνάγκην μεταφορικῶν μέσων καὶ ἐξόδων. Ἐὰν ὁ ἀγρότης παραγάγῃ μίαν λίτραν ροδελαίου, θέτει αὐτὸ εἰς μίαν ἢ περισσοτέρας εἰδικὰς φιάλας, τὰς ὁποίας εὐκολώτατα μεταφέρει εἰς τὰ κέντρα καταναλώσεως. Καὶ ἂν ἡ τιμὴ τὴν ὁποίαν τοῦ προσφέρουν εἶναι μικρά, ἐπαναφέρει αὐτὸ εἰς τὸν οἶκόν του, ὅπου δύναται νὰ τὸ φυλάξῃ ἐπὶ τινὰ χρόνον περιμένων καλυτέραν τιμὴν· οὔτε χῶρον καταλαμβάνει οὔτε ἀλλοίωσιν σπουδαίαν πάσχει.

Πόσον μεγάλη εἶναι ἡ ὑπεροχὴ τοῦ ροδελαίου ἀπὸ τὰ ἄλλα ἀγροτικὰ προϊόντα, εὐκολόν εἶναι νὰ τὸ ἐννοήσῃτε.

23. Τὸ Σταφύλι.

1 Πολλὰ εἶναι τ' ἄνθη τοῦ Ἀπριλίου μὰ σὰν τὸ ρόδο οὔτ' ἓνα, πολλοὶ τοῦ χρόνου εἶν' οἱ καρποί, σὰν τὸ σταφύλι οὔτ' ἓνας. Στ' ἄνθη τὸ ρόδο βασιλεὺς καὶ στοὺς καρποὺς ἐσ' εἶσαι, σταφύλι, τρισευγενικὸ τῆς γῆς βασιλοπαίδι.

2 Ἄλλοι καρποὶ ἔχουν μιὰ θωροὰ καὶ σὺ πολυθωριάσεις· ἀπ' τὴ μαυρίλα τῆς ἐλιᾶς στήν κρυσταλένια ἀσπράδα, καὶ ἀπ' τὴ γλομάδα τοῦ κεραιοῦ στοῦ κερασιοῦ τὴ φλόγα. Μικρὸ εἶτε μεγαλόρωγο καὶ τραγανὸ ἢ ἀφροῦτο.

3 Σὰν ἀκροδάχτυλο μακρὸν καὶ στρογγυλὸ σὰ μάτι, καὶ καρπερὸ ἀπ' τὸν Ἀι-Διᾶ καὶ ὡς τοῦ Χριστοῦ τὴ Γέννα, —τὸ μοσχοστάφυλο ἢ ἀρχὴ καὶ τὸ σιγίζει τέλος·, πότε στ' ἀμπέλι κρύβεσαι καὶ προσκυνᾷς τὸ χῶμα, πότε ψηλὰ στήν κρεβατιὰ κρέμεσαι σὰν καντήλι.

4 Ἐσ' εἰς ὁ πόθος τῶν πουλίων, τῶν ἀγριμῶν λαχτάρα
ρυχτοπατοῦσα ἡ ἀλεποῦ γιὰ σέ τ' ἀρνίδια ἀφήρει,
κι' ἡ σφήκα ἀπ' τῇ γλυκάδα σου κυλιέται λιγωμένη.
Δίνεις τῇ σάρκα ζωντανό, κι' ὅταν πεθάνῃς, τὸ αἷμα,
κι' εἶναι γιὰ σένα μακελειοῦ σφαγὴ τὸ πατητήρι.

24. Αἱ Μελίσσαι.

1. Ὅσοι ἔχουν κήπους μὲ ὀπωροφόρα δένδρα, διατηροῦν πολλάκις ὀλίγας κυψέλας μελισσῶν κυρίως ὄχι διὰ τὸ μέλι των, ἀλλὰ πρὸ πάντων διὰ τὴν καρποφορίαν τῶν δένδρων. Παρατηρεῖται ὅτι, ὅταν εἰς μίαν γωνίαν τοῦ κήπου εἶναι τοποθετημέναι δύο ἢ τρεῖς κυψέλαι, εἰς τὸν καιρὸν τῆς καρποφορίας κλίνουσιν ἀπὸ τὸ θάρος οἱ κλῶνοι τῶν δένδρων καὶ οἱ καρποὶ εἶναι ἄδροι καὶ ὑγιεῖς.

Ἀλλὰ πῶς συμβαίνει τοῦτο ; Κατὰ ποῖον τρόπον συντελοῦν αἱ μέλισσαι εἰς τὴν καλὴν καρποφορίαν ;

2. Ὅταν τὴν ἀνοιξιν τὰ δένδρα τοῦ κήπου σας εἶναι ἀνθισμένα, πηγαίνετε μίαν πρωτὴν καὶ πλησιάσατε ἔν ἀπὸ αὐτὰ, λόγου χάριν μίαν ροδακινέα, καὶ προσέξατε εἰς τὰ ἄνθη της. Θὰ ἴδετε τὰς μελίσσας ἐπάνω εἰς αὐτὰ καὶ κατόπιν νὰ πετοῦν εἰς ἄλλα καὶ ἀπὸ αὐτὰ εἰς ἄλλα.

3. Συλλέγουν βέβαια τὸ νέκταρ τοῦ ἄνθους, ἀλλὰ συγχρόνως προσκολλᾶται εἰς τοὺς πόδας των ἡ λεπτὴ κόνις τῶν στημόνων, ἡ γύρις, τὴν ὁποίαν, ὅταν πετάξουν εἰς ἄλλο ἄνθος, τὴν μεταφέρουν εἰς τὸν ὕπερον αὐτοῦ, χωρὶς βέβαια νὰ τὸ ἐννοοῦν· διότι ἐνῷ προσπαθοῦν νὰ ἀπομυζήσουν τὸ νέκταρ τοῦ ἄνθους, προσκολλᾶται ἡ κόνις ἐπὶ τοῦ ὕπερου. Τοιοῦτοτρόπως ἡ γονιμοποίησις γίνεται κανονικωτέρα καὶ οἱ καρποὶ ὑγιέστεροι.

4. Ἡ ἐπιμέλεια τῶν μελισσῶν εἶναι εὐχάριστος ἐνασχόλησις, ἡ δὲ συντήρησις των δὲν ἀπαιτεῖ σημαντικὴν

δαπάνην· οὔτε λιβάδια πρὸς ἐνοικίαισιν χρειάζονται, οὔτε ἀποθήκαι τροφῶν οὔτε βοσκὸς τὰς παρακολουθεῖ, μήπως εἰσέλθουν εἰς ξένα κτήματα καὶ προξενήσουν ζημίας. Διὰ τοῦτο δικαίως αἱ μέλισσαι λέγονται τὰ βόσκοντα ζῶα τῶν πτωχῶν.

5. Πετοῦν εἰς τὰ ἡμέρα δένδρα, ὅπως καὶ εἰς τὴν ἀγρίαν θλάστησιν, καὶ ἀπὸ τὰ ἄνθη των λαμβάνουν τὸν πολυτίμον χυμόν, ὁ ὁποῖος κρύπτεται ἐπὶ τῶν πετάλων εἰς τὸ βάθος παρὰ τὴν ἀνθοδόχην. Χώνει ἐκεῖ τὴν γλῶσσάν της καὶ τὸν ἀπομυζᾷ χωρὶς νὰ κάμνῃ καμμίαν ζημίαν εἰς τὰ ὄργανα τοῦ ἄνθους.

Κάμνει γρήγορα τὴν ἐργασίαν της καὶ βιαστικὴ πετᾷ εἰς ἄλλο ἄνθος καὶ ἀπὸ αὐτὸ εἰς ἄλλο· τέλος φορτωμένη σπεύδει εἰς τὴν κυψέλην καὶ ἀποθέτει τὸ φορτίον της.

6. Δὲν σταματᾷ, δὲν αἰσθάνεται τὴν ἀνάγκην νὰ ἀναπαυθῇ· ρίπτει ἓν βλέμμα εἰς τὰς ἐργαζομένας μελίσσας καὶ ἀμέσως ἐννοεῖ τί χρειάζεται, χυμός, ὕδωρ ἢ γύρις. Καὶ ἀμέσως σπεύδει, ἀκούραστη, νὰ φέρῃ, ὅ,τι λείπει. Μοῦ ἔλεγε κάποτε εἰς μελισσοουργός. «Εἶναι περίεργον, πῶς συνεννοοῦνται μεταξύ των αἱ μέλισσαι· πολλάκις, καθὼς τὰς παρατηρεῖς, νομίζεις ὅτι συσκέπτονται, ὅτι ἀνταλλάσσουν τὰς γνώμας των καὶ λαμβάνουν ἀποφάσεις».

7. Καὶ αὐταὶ μὲν τὰς ὁποίας βλέπομεν εἰς τὰ ἄνθη ἐκτελοῦν τὰς ἐξωτερικὰς ἐργασίας· τοῦτο τὸ καθήκον ἐδόθη εἰς αὐτάς. Ἀλλὰ μένουν ἐντὸς τῆς κυψέλης διὰ τὰς ἐσωτερικὰς ἀνάγκας τοῦ οἴκου των· πᾶσαι δὲ ἐργάζονται μὲ ἀξιοθαύμαστον ζῆλον καὶ αὐταπάνησιν.

8. Ἐνίοτε μικρὸς ποντικὸς κατορθώνει νὰ εἰσχωρήσῃ εἰς τὴν κυψέλην πρὸς λεηλασίαν. Σταματοῦν ἀμέσως τὴν ἐργασίαν καὶ ἐπιτίθενται κατ' αὐτοῦ μέ γενναιότητα καὶ ἐπὶ τέλους τὸν φονεύουν διὰ τῶν κεντρισμάτων. Τοῦτο δὲν εἶναι ἀρκετὸν· διότι ἐφρονεύθη μὲν ὁ ἐχθρὸς, ἀλλ' ἐπίκειται

νέος ἐχθρὸς, ἱκανὸς νὰ ἐρημώσῃ ὁλόκληρον τὴν κυψέλην.

9. Ὁ ἐχθρὸς αὐτὸς εἶναι ἡ σὴψις τοῦ ποντικοῦ καὶ ἡ ἐκ ταύτης δυσοσμία· διότι νὰ ἐξαχθῇ ἐκ τῆς κυψέλης ὁ ποντικὸς εἶναι ἀδύνατον. Εἶναι δὲ λεπτοτάτη ἡ αἴσθησις τῆς δυσφύσεως εἰς τὴν μέλισσαν· ποτὲ δὲν κάθεται εἰς δυσώδες ἢ ἀκάθαρτον πρᾶγμα, εἰς δὲ τὴν κυψέλην διατηρεῖται ἄκρα καθαριότης.

10. Ἐὰν ἐρωτήσετε μελισσοουργούς, κάποιος ἀπὸ αὐτοὺς θὰ σᾶς εἴπῃ ὅτι, ὅταν ἤνοιξε τὴν κυψέλην διὰ νὰ τὴν τρυγήσῃ, εἶδεν εἰς γωνίαν τινὰ ἄμορφον ὄγκον, κιτρινωπὸν ὡς ἀπὸ κερί. Ὁ ὄγκος αὐτὸς εἶναι ὁ εἰσελθὼν ἐχθρὸς σκεπασμένος μὲ μίαν ρητινώδη ὕλην, ἡ ὁποία ἐμποδίζει τὴν μετάδοσιν τῆς δυσωδίας εἰς τὴν κυψέλην· ἡ ὕλη αὕτη λέγεται πρόπολις καὶ συλλέγεται ἀπὸ δένδρα ρητινοφόρα. Μὲ πρόπολιν ἐπίσης φράσσουν αἱ μέλισσαι τὰς ραγάδας τῆς κυψέλης.

11. Ἀλλ' ἄραγε διατὶ αἱ μέλισσαι κάμνουν τὸ μέλι; μήπως χάριν ἡμῶν; Ὅχι βέβαια. Αἱ μέλισσαι οὔτε καὶ μᾶς ἀναγνωρίζουν ὡς φροντιστάς των, οὔτε ἔχουν εἶδῃσιν ὅτι εἴμεθα κύριοί των, ὅπως συμβαίνει μὲ ἄλλα ζῷα καὶ μάλιστα μὲ τοὺς κύνας. Ὅταν πλησιάσωμεν εἰς τὴν κυψέλην των, εἰς τὸν οἶκον των, ἐπιτίθενται ἐναντίον μας, ὅπως καὶ κατὰ τῶν ποντικῶν. Καὶ ἂν μείνωμεν ἐκεῖ, ὅλαι αἱ μέλισσαι τῆς κυψέλης θὰ ἐμπήξουν τὰ κέντρα των εἰς τὰς σάρκας μας. Διὰ τοῦτο ὁ μελισσοργός, ὅταν εἰς τὸ τέλος τῆς ἀνθοφορίας πλησιάζῃ εἰς τὰς κυψέλας διὰ νὰ τρυγήσῃ τὰς κηρήθρας, φορεῖ προσωπίδα καὶ χειρόκτια· δὲν ἀφίνει ἀκάλυπτον γυμνὸν μέρος τοῦ σώματός του.

12. Ἀλλὰ διατὶ λοιπὸν κάμνουν τὸ μέλι; Αἱ κηρήθραι τῶν μελισσῶν, φίλοι μου, εἶναι ὅπως τὸ ἀποταμίευμα ἐργατικοῦ καὶ συνετοῦ ἀνθρώπου. Ἐκτὸς τῶν καλῶν ἡμε-

ρῶν, τῶν ἡμερῶν τῆς εὐτυχίας, ἔρχονται καὶ ἡμέραι κα-
καί, ἡμέραι ἀφορίας, ἀσθενείας ἢ καὶ θεομηνίας. Καὶ ἡμέ-
ραι ἀφορίας διὰ τὰς μελίσσας εἶναι ὅλος ὁ χειμῶν. Παρα-
σκευάζουν τὸ μέλι διὰ νὰ ἔχουν τροφήν τὸν χειμῶνα, κατὰ
τὸν ὅποιον ἢ μένουν κλεισμένοι ἐντὸς τῆς κυψέλης ἕνεκα
τοῦ φύχους ἢ καὶ δσάκις δύνανται νὰ ἐξέρχωνται, ζὲν εὐρί-
σκουν ἄνθη διὰ νὰ ἀπομυζήσουν νέκταρ.

13. Ἄλλ' ὁ ἄνθρωπος, ὁ ὅποιος ἐπλάσθη κύριος πάν-
των τῶν ἐπὶ τῆς γῆς, ἀφαιρεῖ τὸν μετὰ μεγάλου κόπου
καὶ μόχθου καὶ κινδύνων συγκομισθέντα θησαυρὸν τῶν με-
λισσῶν διὰ νὰ τὸν ἀπολαύσῃ αὐτός. Ἀφήνει ὅμως καὶ δι'
αὐτὰς τόσας κηρήθρας, ὅσαι χρειάζονται πρὸς διατροφήν
τῶν.

14. Ὅσάκις τοῦναντίον συμβαίνει ἕνεκα θεομηνιῶν νὰ
μὴ δυνηθοῦν αἱ μέλισσαι νὰ θησαυρίσουν οὔτε κἂν τὸ
πρὸς διατροφήν των ἀναγκαῖον μέλι, ὁ κύριός των διὰ νὰ
σώσῃ αὐτὰς ἀπὸ τοῦ ἐπικειμένου ἐκ πείνης θανάτου, θέτει
ἐντὸς τῆς κυψέλης δοχεῖον κατάλληλον, τὸ ὅποιον πλη-
ροῖ ἐκάστοτε ζακχάρεως ἢ σιροπίου. Καὶ οὕτω ἐξαγοράζει
τὴν λεηλασίαν τὴν ὁποῖαν κάμνει εἰς τὰς μελίσσας κατὰ
τὰ εὐτυχῆ ἔτη.

25. Ἡ Ἀνοιξίς.

- 1 Ἡ γλυκυτάτη ἀνοιξι
μὲ τ' ἄνθια στολισμένη
ροδοστεφανωμένη
τὴ γῇ γλυκοτηράει.
- 2 Κι' ἡ γῇ τὴ χλόη ντύνεται,
τὰ δάση τῆς ἰσκιώνουν·
τὰ κρύα χιόνια λειώνουν
ὁ οὐρανὸς γελάει.

- 3 Τὰ λουλουδάκια βάφονται,
τὰ πλάγια χρωματίζουν·
κι' ἡδονικὲς φωτίζουν
οἱ δροσερεῖς ἀντές.
- 4 Στ' ἀγκαθερὸ τριαντάφυλλο
γλυκολαλαίει τ' ἀηδόνι·
τὸ ξένο χελιδόνι
ταιριάζει τὴ φωλιά.
- 5 Στοιὺς κάμπους πλούσια κι' ἄκοπα
σὲ πράσινα λιβάδια
τὰ ζωντανὰ κοπάδια
βελάζουν καὶ πηδοῦν.
- 6 Κι' ὁ υἱὸς βοσκὸς χαρούμενος
φυσώντας τὴ φλογέρα,
μοιμίζει τὸν ἀγέρα
μέ τραγουδιῶν φωνές. . .

26. Παράδοξα Ταμειυτήρια

1. Γνωρίζετε ὅλοι, τί εἶναι ταμειυτήριον. Ἐπάρχουν σχολεῖα, τὰ ὅποια ἔχουν ταμειυτήρια· οἱ μαθηταὶ καταθέτουν εἰς αὐτὰ τὰ ὀλίγα χρήματα, τὰ ὅποια ἤμπορουν νὰ οἰκονομοῦν ἀντὶ νὰ δαπανοῦν αὐτὰ εἰς γλυκίσματα.

Ἀλλὰ καὶ εἰς τὰ ταχυδρομικὰ γραφεῖα ὑπάρχουν ταμειυτήρια, εἰς τὰ ὅποια καταθέτουν οἱ ἄνθρωποι μικρὰ ποσὰ ἕως ὅτου τὰ χρειασθοῦν.

2. Εὐκόλον εἶναι νὰ ἐννοήσετε πόσον ὠφέλιμος εἶναι ἡ ἀποταμίευσις· φροντίζομεν νὰ μᾶς περισσεύῃ κάτι καὶ τὸ καταθέτωμεν κάθε φοράν εἰς τὸ ταμειυτήριον· ὅταν βραδύτερον μᾶς χρειασθοῦν χρήματα, εὐρίσκομεν ἐν σημαντικόν

ποσὸν χωρὶς νὰ τὸ ζητήσωμεν ἀπὸ ἄλλους. Ἡξεύρετε τὴν παροιμίαν «φασούλι τὸ φασούλι, γεμίζει τὸ σακκούλι».

3. Ἐν τούτοις ὑπάρχουν ἄνθρωποι οἱ ὅποιοι δὲν ἐννοοῦν τὴν ἀνάγκην τῆς ἀποταμιεύσεως, δηλαδὴ δὲν σκέπτονται ὅτι εἶναι δυνατόν νὰ ἔλθουν ἡμέραι στενοχωριῶν. Καὶ ὅταν αἱ ἡμέραι αὐταί, οἱ δύσκολοι καιροί, ἔλθουν ἐξαπλώνονται ἀπὸ τὴν καλὴν θέλησιν τῶν γειτόνων καὶ τῶν φίλων.

4. Κάποτε θὰ ἔχετε ἀκούσει τὸν μῦθον τοῦ μύρμηκος καὶ τοῦ τέττιγος· εἶναι περιττὸν νὰ σᾶς τὸν διηγηθῶ· ἐνθυμεῖσθε, τί ἀπήντησεν ὁ μύρμηξ εἰς τὸν τέττιγα. Ὁ ἄνθρωπος ὅμως δὲν εἶναι δυνατόν νὰ ἀπαντήσῃ εἰς τὸν γείτονά του, ὅπως ἀπήντησεν ὁ μύρμηξ εἰς τὸν τέττιγα, ἀλλὰ θὰ θελήσῃ νὰ τὸν βοηθήσῃ. Ἴδου λοιπὸν καὶ ἐν ἄλλο πλεονέκτημα τῆς ἀποταμιεύσεως· μᾶς ἐπιτρέπει νὰ βοηθήσωμεν ἓνα πτωχότερον γείτονά μας ἀπὸ τὴν ἰδικήν μας παρακαταθήκην.

5. Ἀπὸ τὰ προηγούμενα μαθήματα ἐμάθετε καὶ ἐν ἄλλο ταμιευτήριον, τὴν κηρήθραν τῶν μελισσῶν, τὴν ὅποιαν ἡμεῖς ἀρπάζομεν.

Ἄλλ' ὑπάρχουν καὶ ζῷα, τῶν ὁποίων ἡ παρακαταθήκη δὲν κινδυνεύει νὰ ἀρπαγῇ ἀπὸ κανένα. Ὅλοι γνωρίζομεν ὅτι ἡ κάμηλος, ὅταν ταξιδεύῃ διὰ μέσου τῶν ἐρήμων λαμβάνει ἐλαχίστην τροφήν, ἐν τούτοις κατορθώνει νὰ φέρῃ εἰς πέρας τὸ ταξιδίδιον της· διότι ἔχει ἀπόθεμα τροφῆς εἰς τοὺς ὕδους της.

6. Οἱ ὕβοι τῆς καμήλου ἀποτελοῦνται σχεδὸν ἐξ ὀλοκλήρου ἀπὸ λίπος. Ὅταν τὸ ζῷον ἔχῃ ἄφθονον τροφήν οἱ ὕβοι αὐξάνουν· ἔπειτα ὅμως ἀπὸ ἐν μακρινὸν ταξίδιον μὲ ἀνεπαρκῆ τροφήν οἱ ὕβοι μικραίνουν καὶ τὸ δέρμα γίνεται πλαδαρόν, ὅπως τὸ βλέπομεν εἰς τὰς καμήλους τῶν πλανοδίων θηριοτροφείων.

Οἱ ὕδοι λοιπὸν τῆς καμήλου εἶναι παρακαταθήκη τροφῆς, ἣ ὁποία συναθροίζεται εἰς πᾶσαν εὐκαιρίαν διὰ νὰ χρησιμοποιηθῇ εἰς καιροὺς δυσκόλους.

7. Τὰ ζῦα τὰ ὁποία περιπίπτουν εἰς τὴν χειμερινὴν νάρκην, ὅπως ἡ ἄρκτος, παχύνονται πολὺ κατὰ τὸ φθινόπωρον. Τοιοῦτοτρόπως τὰ σώματά των ἀποκτοῦν ἀρκετὴν παρακαταθήκην τροφῆς καὶ θερμότητος διὰ τὸν χειμῶνα.

Ὅταν τὰ ζῦα αὐτὰ ἐξυπνοῦν τὴν ἄνοιξιν εἶναι κάτισχνα καὶ πεινοῦν πολὺ. Ἐχουν δαπανήσει ὅλα τὰ ἀποταμιεύματά των καὶ εἶναι ὥσάν νὰ εὐρίσκωνται εἰς δύσκολον οἰκονομικὴν θέσιν, ἂν ὅχι εἰς χρεοκοπίαν.

8. Πολλάκις οἱ ἄνθρωποι καταθέτουν εἰς τὸ ταμιευτήριον χρήματα οὐχὶ διὰ νὰ τὰ χρησιμοποιήσουν οἱ ἴδιοι, ἀλλὰ χάριν τῶν τέκνων των. Αὐτὸ κάμνουν πολλὰ ζῦα καὶ μάλιστα φυτὰ· ἀποταμιεύουν καὶ αὐτὰ διὰ νὰ χρησιμοποιήσουν τὸ ἀποταμίευμα τὰ τέκνα των.

Ὅταν ἡ μήτηρ σας σᾶς δώσῃ ἀβγὸ διὰ νὰ γευματίσετε, ἐνθυμηθῆτε ὅτι ὁ κροκὸς εἶναι παρακαταθήκη τροφῆς χάριν τοῦ ὀρνιθίου, ὅταν ἀρχίζῃ νὰ μεγαλῶνῃ μέσα εἰς τὸ ἀβγό.

Β'.

1. Ἀλλὰ παρακαταθήκας δὲν ἔχουν μόνον τὰ ζῦα. Αἱ παρακαταθήκαι, αἱ ὁποῖαι μᾶς ἐνδιαφέρουν περισσότερον, ἀνήκουν εἰς τὰ φυτὰ. Οὐδέποτε ἴσως ἐσκέφθητε ὅτι αἱ περισσότεραι καὶ σπουδαιότεραι τροφαὶ μας ἐξαρτῶνται ἀπὸ τὰς παρακαταθήκας, ἀπὸ τὰ ταμιευτήρια τῶν φυτῶν.

Οἱ σπόροι τῶν φυτῶν εἶναι σχεδὸν καθολοκληρίαν παρακαταθήκαι θρεπτικῶν οὐσιῶν διὰ νὰ τραφῇ μὲ αὐτὰς τὸ νέον φυτόν, τὸ ὁποῖον βλαστάνει ἐξ ἐκάστου σπόρου· μὲ τὰς θρεπτικὰς αὐτὰς οὐσίας σχηματίζει τὸ φυτὸν τὰ πρῶτα φυλλάρια καὶ τα πρῶτα ριζίδια, δια τῶν ὁποίων λαμβάνει

κατόπιν τὰς ἀναγκαίας τροφὰς ἀπὸ τὴν γῆν καὶ ἀπὸ τὸν ἀέρα.

2. Ὄταν μεταβῆτε εἰς τὴν οἰκίαν σας, λάβετε ἓνα μεγάλο σπόρον, ὅπως εἶναι τὸ κουκκὶ ἢ τὸ φασόλι. Ρίψατέ το ἐντὸς τοῦ ὕδατος καὶ ἀφήσατέ το ἐκεῖ ἐν εἰκοσιτετράωρον περίπου. Τώρα πλέον ἔχει διαβραχῇ καθ' ὅλον τὸ πάχος του καὶ δύνασθε εὐκόλως νὰ ἀφαιρέσετε τὸν φλοιὸν του. Θὰ ἴδετε ὅτι ἀποτελεῖται ἐκ δύο μερῶν, τὰ ὁποῖα συγκρατοῦνται μεταξύ των ἀσθενῶς καὶ συνδέονται εἰς ἓν μικρὸν σημεῖον. Εἰς τὸ σημεῖον αὐτὸ εἶναι τὸ φύτρον τοῦ σπόρου, δηλαδή τὸ ἔμβρυον, τὸ ὁποῖον χωρὶς νὰ ἀνήκῃ εἰς κανέν ἀπὸ τὰ δύο μέρη, συνδέεται ὅμως καὶ μὲ τὰ δύο. Τὰ δύο αὐτὰ μέρη εἶναι τὸ ἀπόθεμα τῆς τροφῆς διὰ τὸ φύτρον, τὸ ὁποῖον ἀναπτύσσεται εἰς φυτόν.

3. Οἱ καρποὶ πολλῶν δένδρων ἀποτελοῦν περισσότερον τελειοποιημένα ταμιευτήρια. Ἡ ἐλαία παραδείγμα-
τος χάριν καὶ ἡ κερασέα κάμνουν τὰ ἀποθέματά των χάριν δύο ὠρισμένων σκοπῶν· τὸ περικάρπιον, τὸ μέρος δηλαδή τὸ ὁποῖον τρώγομεν, εἶναι προωρισμένον ὡς ἀμοιβῇ τῶν πτηνῶν, τὰ ὁποῖα τρώγουν τὸν καρπὸν καὶ μεταφέρουν τὸ σπέρμα εἰς ἄλλα μέρη καὶ πολλάκις εἰς μακρυνὰς ἀποστάσεις. Ἐὰν θραύσωμεν τὸ σπέρμα, θὰ εὕρωμεν ἐντὸς αὐτοῦ τὸ φύτρον καὶ τὸ μερίδιόν του ἀπὸ τὴν παρακαταθήκην τῶν θρεπτικῶν οὐσιῶν.

4. Ὑπάρχουν ἄλλα φυτά, τὰ ὁποῖα τὰς παρακαταθή-
κας των τοποθετοῦν εἰς τὰς ρίζας. Τοιαῦτα φυτά εἶναι τὸ κοκκινογούλι, τὸ καρῶτο, τὸ ραπάνι καὶ ἄλλα.

Τὸ μέρος τοῦ κοκκινογουλίου, τοῦ τεύτλου, τὸ ὁποῖον τρώγομεν, εἶναι μία χονδρὴ καὶ τρυφερὰ ρίζα. Διὰ νὰ ἐν-
νοήσωμεν δέ, τί χρησιμεύει εἰς τὸ φυτὸν ἡ ρίζα αὕτη, πρέ-
πει νὰ ἀφήσωμεν τὸ κοκκινογούλι εἰς τὸν κῆπον μας δύο ἔτη.

Τὸ πρῶτον ἔτος τὸ κοκκινογούλι ἀναπτύσσεται ἀπὸ ἓνα λεπτὸν σπόρον, αὐξάνει δὲ καὶ λαμβάνει τὸ σχῆμα, τὸ ὁποῖον γνωρίζομεν, ὅταν τὰ ἀγοράζομεν ἀπὸ τὸν λαχανοπώλην. Δὲν ἀποκτᾷ στέλεχος, ἀλλὰ μόνον μίαν δέσμην φύλλων, τὰ ὅποια φυτρώνουν ἀμέσως ἐπάνω εἰς τὸ γουλί.

5. Τὸ δεύτερον ἔτος τὸ κοκκινογούλι ἀλλάσσει ἐντελῶς μορφήν. Ἐκ τοῦ μέσου τῶν φύλλων βλαστάνει ἐν ὑψηλὸν πράσινον στέλεχος· εἰς δὲ τὴν κορυφήν του ἀναπτύσσονται πολλὰ κίτρινα ἄνθη μὲ εὐχάριστον ἄρωμα. Μετ' ὀλίγον τὰ ἄνθη μεταβάλλονται εἰς θήκας πλήρεις σπόρων.

Μέχρις ὅτου ἀναπτυχθῶν οἱ σπόροι, ἡ παρακαταθήκη, ἢ ὁποία εἶναι συγκεντρωμένη εἰς τὸ γουλί ἔχει τελείως ἐξαντληθῇ, καὶ ἀπὸ αὐτὸ δὲν μένει πλέον παρὰ μία ξυλώδης ρίζα.

6. Ἐὰν σᾶς ἐξήτουν νὰ μοῦ ἀναφέρετε ἄλλα φυτὰ ὅμοια μὲ τὸ κοκκινογούλι, ἴσως ἠθέλατε μοῦ ἀναφέρει καὶ τὸ κρεμμύδι. Αὐτὸ ὅμως θὰ ἦτο λάθος. Ὁ βολβὸς τοῦ κρεμμύτου, τὸν ὁποῖον τρώγομεν, δὲν εἶναι ρίζα, ἀλλὰ κάτι ἄλλο πολὺ διάφορον. Θὰ τὸ ἐννοήσετε ἀμέσως, ἐὰν τὸ παρατηρήσετε μετὰ προσοχῆς· εἰς τὸ πλατύτερον μέρος τοῦ κρεμμύτου, εἰς τὴν βάσιν, θὰ ἴδετε ἓνα θύσανον ἀπὸ λεπτὰς ρίζας· αὗται ἀποτελοῦν ἐντελῶς ἰδιαίτερον τμῆμα τοῦ φυτοῦ τούτου.

7. Ἀλλὰ τί εἶναι ὁ βολβός ; Καὶ τοῦτο θὰ ἐννοήσετε ἀμέσως, ἐὰν λάβετε ἐν χλωρὸν κρόμμυον, ἓνα φρέσκο κρεμμυδάκι, καὶ τὸ διχοτομήσετε καθέτως· θὰ ἴδετε τότε ὅτι ὁ βολβὸς εἶναι τὸ κάτω μέρος τῶν φύλλων, τὰ ὅποια αὐξάνουν εἰς ὕψος· σὺν τῷ χρόνῳ ὁ μὲν βολβὸς ἀναπτύσσεται καὶ παχύνεται, τὰ δὲ ὑπεράνω τοῦ ἐδάφους φύλλα ξηραίνονται.

8. Ὁ βολβὸς αὐτὸς εἶναι ἐν ἄλλο εἶδος ταμειευτηρίου καὶ κατὰ τοῦτο μόνον ὁμοιάζει μὲ τὸ κοκκινογούλι. Ταμειευ-

τήριον τὸ ἐν, ταμειυτήριον καὶ τὸ ἄλλο· ἀλλὰ τὸ μὲν κοκκιο-
νογούλι εἶναι ρίζα τοῦ φυτοῦ, τὸ δὲ κρεμμύδι τὸ ὑπόγειον
μέρος τῶν φύλλων τοῦ φυτοῦ.

9. Πολλὰ φυτὰ μὲ βολβοὺς εἶναι εἰς τόπους, ὅπου ἡ
περίοδος τῆς ξηρασίας εἶναι μακρά· παραδείγματος χάριν
εἰς τὴν Περσίαν, εἰς τὸ Ἀκρωτήριον τῆς Καλῆς Ἑλπίδος
καὶ ἀλλαχοῦ. Οἱ βολβοὶ εἶναι παρακαταθήκη τροφῆς καὶ
ὕγρασίας καὶ ἐπομένως δύνανται νὰ συντηρήσουν τὸ νέον
φυτὸν εἰς τὴν περίοδον τῆς ξηρασίας.

10. Τώρα θὰ σὰς ἀναφέρω καὶ ἐγὼ ἓν φυτόν, τὸ ὅποιον
ὁμοιάζει καὶ μὲ τὸ τεύτλον καὶ μὲ τὸ κρόμμυον, καὶ
ὅμως εἶναι ἀρκετὰ διάφορον. Τὸ φυτὸν αὐτὸ εἶναι τὸ γεώ-
μηλον, ἢ πατάτα. Ἡ ὁμοιότης τοῦ φυτοῦ τούτου μὲ τὰ δύο
ἄλλα ἐγκρίεται εἰς τοῦτο, ὅτι ἡ πατάτα, τὴν ὁποίαν τρώγο-
μεν, εἶναι καὶ αὐτὴ ἓν εἶδος ταμειυτηρίου· ἀλλὰ δὲν εἶναι
οὔτε ρίζα οὔτε φύλλον.

Ἐκπλήττεσθε βέβαια καὶ ἴσως κάποιος ἀπὸ σὰς θὰ
μοῦ εἴπῃ: «ἀλλὰ ἐγὼ εἶδον ἐπανειλημμένως τὸν πατέρα
μου νὰ ἐξάγῃ τὰ γεώμηλα ἀπὸ τὴν γῆν ἀνασκάπτων διὰ
τῆς δικέλλης τὸ ἔδαφος, πῶς λοιπὸν ἡ πατάτα δὲν εἶναι
ρίζα ;»

11. Τὴν ἀπάντησιν θὰ σὰς δώσῃ αὐτὸ τοῦτο τὸ γεώ-
μηλον, ἐὰν χώσετε αὐτὸ εἰς ὑγρὸν χῶμα ἢ τὸ τοποθετή-
σετε εἰς ὑγρὸν καὶ σκοτεινὸν μέρος· τὴν ἐποχὴν τῆς ἀνοί-
ξεως, θὰ ἴδετε εἰς κάθε κοιλότητα αὐτοῦ νὰ ἀναπτύσσεται
ἓν μικρὸν φυλλάριον, τὸ ὅποιον ταχέως αὐξάνει εἰς νέον
στέλεχος.

Γνωρίζετε δὲ ἀπὸ τὸ μάθημα τῆς φυτολογίας ὅτι τὰ μι-
κρὰ αὐτὰ φύλλα δὲν εἶναι δυνατόν νὰ βλαστήσουν ἀπὸ
τὰς ρίζας, ἀλλὰ ἀπὸ τὸ στέλεχος, ἀπὸ τὸν κορμὸν τοῦ φυ-
τοῦ. Εἶναι λοιπὸν φανερόν ὅτι τὸ γεώμηλον δὲν εἶναι ρίζα,
ἀλλὰ εἶδος ὑπογείου κορμοῦ, ὃ ὁποῖος ἔγινε πολὺ χονδρὸς

ἀπὸ τὸ ἄμυλον, τὸ ὁποῖον ἀπεταμιεύθη εἰς τὸ σημεῖον αὐτὸ τοῦ κορμοῦ διὰ νὰ ἐκθρέψῃ τὸ νέον φυτόν.

12. Ὑπάρχουν καὶ ἄλλοι τρόποι ἀποταμιεύσεως θρεπτικῶν οὐσιῶν, διὰ τῶν ὁποίων προνοεῖ ἡ φύσις μόνη τῆς διὰ τὸ μέλλον. Τὰ παραδείγματα, τὰ ὁποῖα ἀνεφέραμεν, εἶναι ἄρκετὰ νὰ σᾶς κοθοδηγήσουν νὰ εὑρετε μόνοι σας τὴν πρόνοιαν τῆς φύσεως καὶ εἰς ἄλλα φυτὰ καὶ ζῷα, καὶ πρὸ πάντων νὰ ἐννοήσετε ὅτι καὶ σεῖς δύνασθε νὰ ἀποταμιεύσετε εἰς τὸ σῶμά σας ὑγείαν καὶ δύναμιν διὰ τὸ μέλλον.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ε΄.

ΕΙΚΟΝΕΣ ΕΚ ΤΗΣ ΘΑΛΑΣΣΗΣ

27. Τὸ Μεσολόγγιον.

1. Ἐὰν ἐρωτήσῃ τις περὶ τοῦ Μεσολογγίου, τί πόλις εἶναι, παράλιος ἢ μεσόγειος, εὐλόγως θὰ ἐλάμβανε τὴν ἀπάντησιν ὅτι εἶναι ἀμφίβιος. Φθάνουν ἕως ἐκεῖ τὰ ὕδατα τοῦ Πατραϊκοῦ κόλπου, ἀλλὰ τὰ πλοῖα οὐδὲ ὅλως πλησιάζουν. Ἐμπροσθεν τοῦ Μεσολογγίου ἀπλοῦται ἡ ἀβαθὴς λιμνοθάλασσα, ἡ ὁποία ἐμποδίζει τὴν προσέγγισιν τῶν πλοίων.

2 Εἰς παλαιότεραν ἐποχὴν, πρὸ τῆς κατασκευῆς τοῦ σιδηροδρόμου Ἀγρινίου-Κρυονερίου, τοὺς ἀπὸ Μεσολογγίου ἐπιβάτας παρελάμβανον τὰ ἀτμόπλοια προσεγγίζοντα εἰς τὴν νησιδα τοῦ Ἀγίου Σώστου· διότι μόλις ἐκεῖ ἡ θάλασσα εἶναι ἱκανῶς θαθεῖα.

Ἡ ἀπὸ τοῦ Ἀγίου Σώστου μέχρι Μεσολογγίου ἀπόστασις εἶναι ἕξ περίπου μιλίων, ὁ δὲ μέχρι τῆς νησιδος ἀπὸ τῆς στερεᾶς πλοῦς διαρκεῖ δύο ὅλας ὥρας, καθ' ἃς ὁ κυβερνήτης τῆς μικρᾶς λέμβου πρέπει νὰ ὦθῃ αὐτὴν διὰ κοντοῦ ἀδιακόπως.

3 Ἐννοοῦμεν καλῶς, πόσον μεγάλη ἦτο ἡ ταλαιπωρία τῶν ταξιδευόντων, ὅταν μάλιστα ἀναλογισθῶμεν ὅτι ἔπρεπε νὰ ἀναμένουν τὸν κατάπλου τοῦ ἀτμοπλοίου παραμένοντες εἰς τὴν νησιδα τοῦ Ἀγίου Σώστου ἐπὶ πολλὰς ὥρας, ἐνίοτε δὲ καὶ ἐπὶ ὀλόκληρον ἡμέραν ἢ νύκτα.

Καὶ μετὰ τὴν κατασκευὴν τοῦ σιδηροδρόμου Ἀγρινίου-Κρυονερίου ἡ ἄμεσος ἀπὸ τῆς θαλάσσης τοῦ Μεσολογγίου

συγκοινωνία ἐξηκολούθει νὰ εἶναι ἐκ τῶν σπουδαιότερων ζητημάτων τῆς πόλεως.

4 Ὁ μόνος τρόπος πρὸς ἐπιτυχίαν τούτου ἦτο ἡ κατασκευὴ αὐλακος ἀπὸ τοῦ Ἀγίου Σώστου μέχρι τῆς πόλεως καὶ ἡ ἐκθάθυνσις τῆς παραλίας εἰς σημαντικὴν ἔκτασιν πρὸς δημοιουργίαν λιμένος. Ἀλλὰ τοῦτο θὰ ἀπέβαινε τόσον δαπανηρόν, ὥστε ἀπεκλείετο πᾶσα σοβαρὰ σκέψις περὶ πραγματοποίησώς του.

Διὰ τοῦτο πρὸ τεσσαράκοντα περίπου ἐτῶν κατεσκευάσθη δι' ἐπιχώσεως ὁδὸς εὐθεῖα ἀπὸ τῆς πόλεως μέχρι Τουρλίδος μὲ τὸν ἀπώτερον σκοπὸν ὅπως ἡ γραφικὴ αὕτη νησίς ἀποθῇ τὸ ἐπίνειον τοῦ Μεσολογγίου.

Τὸ μῆκος τῆς ὁδοῦ εἶναι πέντε χιλιόμετρων, ὥστε ἡ κατασκευὴ αὐλακος ἀπὸ Ἀγίου Σώστου μέχρι Τουρλίδος συνετέμενετο εἰς τὸ ἥμισυ, ἡ δὲ ἐκθάθυνσις θὰ ἀπέβαιναν ὀλιγώτερον δαπανηρὰ διὰ τὸ μεγαλύτερον βάθος τῆς ἐκεῖ λιμνοθάλασσης ἀπὸ τῆς παραλιακῆς.

5. Τὸ ἔργον τοῦτο συνετελέσθη πρὸ ὀλιγίστου χρόνου. Τὰ πολεμικὰ πλοῖα Ἑλλή καὶ Σφενδόνη πρῶτα διέπλευσαν τὴν αὐλακα καὶ ἠγκυροβόλησαν παρὰ τὴν Τουρλίδα τὴν 8ην Ἀπριλίου 1933, παραμονὴν τῆς ἐπετείου τῆς Ἐξόδου τοῦ Μεσολογγίου.

Διὰ τῶν πλοίων τούτων ἐπλευσαν εἰς Μεσολόγγιον ὁ Πρωθυπουργὸς τῆς Ἑλλάδος καὶ ἄλλοι Ὑπουργοί, ἵνα μετᾶσχουν τοῦ μνημοσύνου τῆς, ὑπερτάτης ἐλληνικῆς θυσίας τελεσθέντος ἐπὶ τῇ ἑκατονταετηρίδι ἀπὸ τῆς ἀνεξαρτησίας τῆς Ἑλλάδος.

6. Τὸ Μεσολόγγιον περιβάλλεται ἀπὸ τὰς τρεῖς πλευρὰς μὲ θάλασσαν. Κατὰ τὴν Ἐπανάστασιν εἶχε κατασκευασθῇ τάφος ἀπὸ θαλάσσης εἰς θάλασσαν δύο χιλιόμετρων περίπου καὶ οὕτω ἡ πόλις εἶχε μεταβληθῇ εἰς νῆσον. Εἶχε γίνεαι τοῦτο, ἵνα καταστῇ ἀσφαλεστέρα ἀπὸ τῶν Τουρκι-

κῶν ἐπιθέσεων. Ἡ τάφρος αὕτη σὺν τῷ χρόνῳ ἐπεχώσθη καὶ μετεβλήθη εἰς τέλμα, τὸ ὁποῖον ἐπροίκισε τὴν πόλιν μὲ ἐλαιογενεῖς πυρετούς.

7. Ἀλλὰ διατὶ ἡ περιβάλλουσα τὸ Μεσολόγγιον θάλασσα καλεῖται λιμνοθάλασσα;

Εἶναι ὄντως λίμνη καὶ θάλασσα. Εἶνε λίμνη, διότι αἱ ἀπὸ νότου νησιῶδες, κείμεναι ἐγγὺς ἀλλήλων φαίνονται ὡς συνεχῆς ξηρὰ καὶ ἀποτελοῦν φράγμα, ἔνεκα τοῦ ὁποῖου οὐδέποτε τὰ ἐντὸς αὐτῶν περικλειόμενα ὕδατα, ταραττονται ὑπὸ τρικυμίας. Εἶναι δὲ θάλασσα, διότι θεθαίως συγκοινωνεῖ μετὰ τῆς βαθείας θαλάσσης.

8. Τὰ ὕδατα τῆς λιμνοθαλάσσης εἶναι πολὺ ἄλμυρά· οὐδεμίᾳ ἄλλῃ ἐλληνικῇ θάλασσᾳ ἔχει τοσαύτην περιεκτικότητά ἅλατος, ὅσῃν ἡ λιμνοθάλασσα τοῦ Μεσολογγίου. Οὐδείς ποταμὸς ἐκβάλλει εἰς αὐτήν, ὥστε ὁ συγκερασμὸς τῶν γλυκέων ὑδάτων του μετὰ τῶν τῆς λιμνοθαλάσσης νὰ ἐλαττώνη τὴν περιεκτικότητά τοῦ ἅλατος, τοῦναντίον δὲ τὸ θέρος ἔνεκα τοῦ μικροῦ βάθους ὑφίσταται μεγάλην ἐξάτμιν. Εἰς τὰς ἀκτάς, ὅπου τὸ βάθος εἶναι μόλις εἴκοσιν ἑκατοστὰ τοῦ μέτρου, τὸ ὕδωρ ἔχει πυκνότητα 8 0]0, ἐνῷ τῶν ἄλλων ἐλληνικῶν θαλασσῶν ἡ πυκνότης δὲν ὑπερβαίνει τὰ 4 0]0.

9. Ἐνεκα τῆς μεγάλης αὐτῆς πυκνότητος οἱ πάσσαλοι, οἱ ὁποῖοι εἶναι ἐμπεπηγμένοι χάριν τῆς ἀλιεῖας καὶ τὰ ἀλιευτικὰ πλοιάρια, τὰ ὅποια εἶναι διαρκῶς διάβροχα ἀπὸ τὰ νερά τῆς, ὅχι μόνον δὲν σήπονται, ἀλλὰ τοῦναντίον καθίστανται σκληρότερα καὶ μεγαλυτέρας ἀντοχῆς. Εἰς τὴν νησίδα Βασιλάδι, ὅπου ὑπῆρχε μέγα οἰκοδόμημα τοῦ Ἀλῆ-Πασᾶ, οἱ μὲν τοῖχοι τοῦ οἰκοδομήματος κατέρρευσαν, αἱ δὲ ξυλοδεσφαὶ αὐτοῦ εὐρίσκονται ἀκόμη εἰς ἀρίστην κατάστασιν.

10. Τὸ βάθος τῆς λιμνοθαλάσσης εἶναι μικρόν· τὸ με-

Β. Φάβη.— Ἀναγνωστικὸν ΣΤ' Δημοτικοῦ, "Ἐκδόσεις Α' 1934. 7

γαλύτερον ποικίλλει ἀπὸ ἑνὸς μέχρι δύο μέτρων, τὸ δὲ μικρότερον κάτω τοῦ ἑνὸς μέτρου παρατηρεῖται εἰς τὴν μεγαλύτεραν ἔκτασιν αὐτῆς.

Ἀλλὰ τὸ βάθος τῆς τοῦτο σὺν τῇ χρόνῳ ἐλαττοῦται ὀλίγον μὲν, ἀλλὰ σταθερῶς. Αἱ ἐκβολαὶ τοῦ Ἀχελφοῦ ποταμοῦ ἀπὸ δυσμῶν καὶ αἱ τοῦ Εὐήνου ἀπ' ἀνατολῶν, ὅταν μετὰ βροχᾶς τὸ ὕδωρ αὐτῶν εἶναι βορβορῶδες στέλλουν μέρος τοῦ θολεροῦ ρεματός των ἐκεῖ καὶ οὕτω τελεῖται βραδεῖα ἐπιχώσις, τὴν ὁποῖαν οὐδεμία ἀνθρωπίνη δύναμις δύναται νὰ ἐμποδίσῃ.

11. Τελεῖται δηλαδὴ ἐνταῦθα ὅ,τι εἰς πάσας τὰς παραλίας τὰς εὐρίσκομένας ἐγγὺς ἐκβολῶν ποταμῶν. Οὕτω ἀναζητοῦντες σήμερον τὸ στενὸν τῶν Θερμοπυλῶν, ὅπου ἡγωνίσθησαν αἱ τριακᾶσι τοῦ Λεωνίδου, εὐρίσκομεν ὅτι ὁ χῶρος οὗτος δὲν ἀποτελεῖ πλέον στενόν, διότι τὰ ρεύματα τοῦ Σπερχεῖτος ἐπλάτυναν τὸ ἔδαφος διὰ τῶν ἀενάων ἐπιχώσεων. Μήπως ἡ Αἴγυπτος ὅλη δὲν εἶναι ἔδαφος συντελεσθὲν διὰ τῶν ἐπιχώσεων τοῦ Νείλου ;

12. Ἐπειδὴ πρὸς τοῦτοις ἡ λιμνοθάλασσα δὲν ταράσσεται ὑπὸ τρικυμιῶν, ἀναπτύσσονται εἰς τὸν πυθμέναν αὐτῆς ἄπειρα φυτὰ, τὰ ὁποῖα, ὅταν παρακμάσουν, ἀποσπῶνται ἀπὸ τοῦ πυθμένος καὶ ἀνέρχονται εἰς τὴν ἐπιφάνειαν ἐκεῖ μαραίνονται καὶ πάλιν κατέρχονται εἰς τὸν πυθμένα συντελοῦντα οὕτω εἰς τὴν ἐξύψωσιν αὐτοῦ.

28. Ἡ Λιμνοθάλασσα τοῦ Αἰτωλικοῦ.

1. Ἀπὸ τοῦ βορειοτάτου μυχοῦ τῆς λιμνοθαλάσσης τοῦ Μεσολογγίου ἄρχεται ἡ ὄρειδης λιμνοθάλασσα τοῦ Αἰτωλικοῦ. Αὕτη ἔχει ἱκανὸν βάθος· πολλαχοῦ ὑπερβαίνει τὰ τριάκοντα μέτρα, εἰς δὲ τὸ κέντρον φθάνει τὰ ἐξήκοντα. Τὸ ὕδωρ αὐτῆς εἶναι πτωχὸν εἰς περιεκτικότητά ἁλατος μάλι-

στα μὲν ἕνεκα τοῦ βάθους, ἀλλὰ καὶ διότι δύο μεγάλαι
πηγαὶ γλυκέων ὑδάτων ἐκβάλλουν εἰς αὐτήν.

Τὸ κυκλωτερές σχῆμα αὐτῆς, ὁ βαθύτατος περὶ τὸ κέν-
τρον πυθμὴν της καὶ οἱ κρημνώδεις παρὰ τὴν ἀκτὴν βρά-
χοι, ὅπου πολλὰ ὀρυχεῖα γύψου, παρέχουν τὸ ἐνδόσιμον ὅτι
ἡ λίμνη αὕτη εἶναι ἀποτέλεσμα διαίας μεταβολῆς τοῦ
φλοιοῦ τῆς γῆς.

2. Πρὸ πεντήκοντα περίπου ἐτῶν, τὴν 3ην Δεκεμβρίου
τοῦ 1881, κατὰ τὴν διάρκειαν σφοδρᾶς καταιγίδος ἐγένον-
το αἰσθηταὶ ἀσθενεῖς δονήσεις σεισμοῦ, ἠκούσθη δὲ καὶ τις
ἀπαίσιος συριγμός. Οἱ κάτοικοι τῆς νησίδος τοῦ Αἰτωλικοῦ
ἠσθάνθησαν ἰσχυρὰν ὁσμὴν ὑδροθείου, τὰ ἀργυρᾶ σκευή
αὐτῶν ἐγίναν μελανόχροα, τὰ δὲ χρώματα τῶν οἰκιῶν ἠλλοι-
ώθησαν.

Τὴν ἐπιοῦσαν ἡ ἐπιφάνεια τῆς θαλάσσης ἐκαλύφθη
ὑπὸ πολλῶν πτωμάτων μεγάλων ἰχθύων· ἄλλοι δὲ ἰχθύες
κατὰ χιλιάδας ἔσπευδον εἰς τὰς ἀκτὰς ὥσεί καταδιωκόμενοι
ὑπ' ἀγνώστου δυνάμεως.

3. Εἰς τὴν ἀλιεῖαν τούτων ἐπεδόθησαν οὐ μόνον οἱ
ἀλιεῖς, ἀλλὰ καὶ αἱ γυναῖκες καὶ τὰ παιδιά τοῦ Αἰτωλικοῦ·
ἔτι δὲ καὶ οἱ ἐργάται τῶν ἐγγύς ἀγρῶν κατέλειπον τὰς ἐρ-
γασίας των καὶ ἠσυχολοῦντο εἰς τὴν εὐκολον ἄγραν ἰχθύων,
οἱ ὅποιοι ἔφθانون μέχρις αὐτῆς τῆς ἄμμου ὥσεί ζητοῦντες
ἐντὸς αὐτῆς καταφύγιον.

4. Ἄλλ' ἄραγε τί εἶχε συμβῇ ἕνεκα τοῦ ὁποίου παρε-
τηρήθησαν τὰ πρωτοφανῆ ταῦτα καὶ καταπληκτικὰ φαινό-
μενα ;

Εἰς τὸ βάθος τῆς λίμνης συνέβη ἡφαιστεία τις ἔκρηξις,
ἐκ τῆς ὁποίας ἀτμοὶ θεῖου, διαλυθέντες ἐν τῇ ὕδατι, ἐπέ-
φεραν τὴν δηλητηρίασιν τῶν εἰς τὸν βυθὸν δαιτωμένων
μεγάλων ἰχθύων, ὅπου τὸ ὑδρόθειον ἦτο πυκνότερον, τὴν

ἀπομάκρυνσιν δὲ πρὸς τὰς ἀκτὰς τῶν ἀπωτέρω εὕρισκομένων μικροτέρων ἰχθύων.

5. Μετ' ὀλίγας ἡμέρας εἰς τὰ ἤδη ἡρεμοῦντα ὕδατα τῆς πρὸ ὀλίγου ἰχθυοθριθοῦς λίμνης οὐδεμία ὀργανικὴ ὑπαρξίς ἐφαίνετο κινουμένη. Πτώματα ἰχθύων ἐπέπλεον καὶ ἐφαίνετο πλανωμένη ἢ σκιά τῶν ὑπεράνω πετομένων λάρων καὶ ἀλιε-
έτων.

Ἦτο τόσοις ἰσχυρὸς ὁ ἐκ τῆς ἐκρήξεως συγκλονισμὸς τοῦ πυθμένος, ὥστε ἡ εἰς αὐτὸν ἀποτεθειμένη ἰλὺς ὑπὸ τοῦ ἐνίοτε ἐκχειλίζοντος καὶ εἰς αὐτὴν ἐκβάλλοντος Ἀχελώου κατέστησε τὰ ὕδατα βορβορώδη.

6. Καὶ ἡ διαύγεια τῶν ὑδάτων μὲ τὴν πάροδον τῶν ἡμερῶν ἀποκαθίστατο καὶ ἡ ἐκ τοῦ ὕδροθείου ἀλλοίωσις αὐτῶν δὲν παρέμεινεν ἐπὶ μακρὸν δηλητηριώδης. Ἡ εἰσροὴ εἰς τὴν λίμνην τῶν ἐν ταῖς ἀκταῖς πηγῶν καὶ ρυάκων καὶ μάλιστα ἡ συγκοινωνία αὐτῆς μετὰ τῆς ἄλλης θαλάσσης ἐπανέφεραν τὰ ὕδατα εἰς τὴν φυσικὴν των κατάστασιν. Νέοι ἰχθύες ἐκ τῆς ἀνοικτῆς θαλάσσης εἰσελθόντες ἀνεπλήρωσαν τοὺς ἀπολεσθέντας· ἀπαγορευθείσης δὲ τῆς ἀλιείας ἐπὶ δύο ἔτη, τὸ τρίτον ἔτος παρέσχεν ἡ λίμνη ἀφθό-
νους τοὺς πρὸς ἀλιείαν ἰχθύς.

29. Τὰ πλοιάρια.

1. Εἰς τὴν λιμνοθάλασσαν τοῦ Αἰτωλικοῦ οἱ ἀλιεῖς χρησι-
μοποιοῦν λέμβους κινουμένας ὑπὸ κωπῶν ἢ ἰστιῶν· εἶναι ὁμοιάται πρὸς τὰς τῆς ἀνοικτῆς θαλάσσης, διότι καὶ ἡ λιμνοθάλασσα εἶναι ὡς εἰς κόλπος αὐτῆς ταραττόμενος πολ-
λάκις ὑπὸ ἰσχυρᾶς τρικυμίας.

Ἄλλ' εἰς τὴν λιμνοθάλασσαν τοῦ Μεσολογγίου δὲν εἶναι δυνατόν νὰ γίνῃ ἡ συγκοινωνία διὰ τῶν γνωστῶν λέμβων. Εἰς μεγάλην ἔκτασιν αὐτῆς τὰ ὕδατα δὲν εἶναι βαθύ-
τερα τῶν τριάκοντα ἑκατοστῶν, ὅπου θεδαίως εἶναι ἀδύνα-

τον νά ἐπιπλεύσῃ λέμβος τροπιδοφόρος. Διὰ τοῦτο αἱ ἐνταῦθα χρησιμοποιούμεναι λέμβοι εἶναι ὅλως ἰδιαιτέρου σχήματος.

2. Καὶ πρῶτον δὲν ἔχουν τρόπιδα· ὁ πυθμὴν αὐτῶν εἶναι ἐπίπεδος, ὥστε ἐπιπλέουν ὅσονδῆποτε ἀβαθῇ καὶ ἂν εἶναι τὰ ὕδατα. Ἄλλ' οὔτε κώπας δύναται τις νὰ χρησιμοποίησιν εἰς τόσον ἀβαθῇ ὕδατα· διὰ τοῦτο ἡ ὥθησις τῶν λέμβων τούτων γίνεται διὰ τῆς ἀντιστάσεως οὐχὶ τοῦ ὕδατος, ἀλλὰ τοῦ ἀβαθοῦς πυθμένος. Ὁρθὸς ὁ κυβερνήτης ἐπὶ τοῦ πλοιαρίου κρατεῖ δι' ἀμφοτέρων τῶν χειρῶν κοντάριον χειροπληθὲς μήκους τριῶν περίπου μέτρων καὶ στηρίζων τὸ ἄλλο ἄκρον ἐπὶ τοῦ πυθμένος ὥθει τὸ πλοιαρίον πρὸς τὰ ἔμπρος, τὸ ὅποιον τρέχει μετὰ καταπληκτικῆς ταχύτητος.

3. Ὁ κοντὸς αὐτὸς λέγεται σταλίκι, εἰς δὲ τὸ ἐν ἄκρον, τὸ ὅποιον λέγεται σταλικοπόδι, καταλήγει εἰς τρεῖς χηλάς, ἵνα ἀκουμβᾷ σταθερῶς ἐπὶ τοῦ πυθμένος, ὅταν γίνεται ἡ ὥθησις.

Ἡ δὲ λέμβος ἡ κινουμένη μετὰ τὸ σταλίκι λέγεται προιάρι, δηλαδὴ πλοιάριον, καὶ εἶναι ἀμφίπρῳρος, ἀμφότερα τὰ ἄκρα αὐτῆς εἶναι ὁμοίως ὀξεᾶ καὶ κινεῖται ἀδιαφόρως μετὰ πρῶραν εἴτε τὸ ἐν εἴτε τὸ ἄλλο.

Καὶ μεῖς ἰστίον δύναται νὰ πλέει τὸ προiάρι, ὅταν ὁ καιρὸς εἶναι ἐπιτήδειος πρὸς τοῦτο. Χρησιμοποιεῖται δὲ τὸ ἰστίον ἰδίᾳ εἰς τὰ μεγάλα προiάρια, διὰ τῶν ὁποίων μεταφέρονται ἰχθύες ἀπὸ τῶν ἰχθυοτροφείων.

30. Κοραλλιογενεῖς ὕφαλοι καὶ νῆσοι.

1. Ἡ διαύγεια καὶ ἡ διαφάνεια τῶν ὑδάτων τῆς Ἑρυθρᾶς θαλάσσης κατὰ τὴν ἀκτὴν τῆς Ἀραβίας εἶναι τόσον μεγάλη, ὅταν εἶναι γαλήνη, ὥστε φαίνεται καθαρὰ τὸ ἐκ κοραλλίων ἐπίστρωμα τοῦ βυθοῦ μετὰ ὅλην τὴν ποικιλίαν τῶν ὑδροβίων ζώων, τὰ ὁποῖα φιλοξενεῖ.

Παραλλήλως πρὸς τὴν ἀκτὴν ταύτην τῆς Ἀραβίας, ὅπως καὶ εἰς ὅλας σχεδὸν τὰς παραλίας τῆς Ἐρυθρᾶς θαλάσσης, ἐκτείνεται μακρὸν πρόχωμα ἐξ ὑφάλων κοραλλιογενῶν.

2. Ἡ ἀπόστασις τοῦ ἀπὸ τὴν ξηρὰν εἶναι περίπου ἓν τέταρτον τῆς ὥρας. Ἡ ὁρμὴ τῶν κυμάτων θραύεται ἐπὶ τῆς ἀνωμάλου καὶ τραχείας ἐπιφανείας τῶν ὑφάλων, ἣ ὅποια μόλις καλύπτεται ὑπὸ τῆς θαλάσσης. Τὴν θέσιν τῶν δεικνύει πάντοτε μιὰ γραμμὴ ἀφροῦ, ὅταν δὲ εἶναι ἄμπω-
τις ἐμφανίζεται ὁλόκληρος ἡ ἐπιφάνεια. Καὶ ὅταν ἀκόμη εἰς τὴν ἐξωτερικὴν θάλασσαν μαίνεται ἡ τρικυμία, ἐπι-
κρατεῖ εἰς τὴν στενὴν αὐλακα, τὴν προστατευόμενὴν ὑπὸ τῆς γραμμῆς τῶν ὑφάλων, σχετικὴ γαλήνη, ἣ ὅποια ἐπι-
τρέπει εἰς τὰ ἐν αὐτῇ μικρὰ πλοῖα νὰ ἐξακολουθοῦν ἀνε-
νόχλητα τὸ ταξιδιὸν των κατὰ μῆκος τῆς παραλίας.

3. Τὸ φράγμα τοῦτο πρὸς τὴν πλευρὰν τῆς ἀνοικτῆς θαλάσσης σχηματίζει ἀπότομον κατωφέρειαν, ἐνῶ πρὸς τὸ ἐσωτερικὸν μέρος καταπίπτει βαθμηδὸν μὲ μικρὰν κλίσιν. Γενικῶς δὲ τὸ βάθος τῆς αὐλακος εἶναι τόσον μικρὸν ὥστε νὰ δύναται τις νὰ ἀπολαύσῃ ὅλην τὴν ὡραιότητα τῶν χρω-
μάτων τῶν κοραλλίνων κήπων, οἱ ὅποιοι ἐκτείνονται εἰς τὸν βυθόν.

4. Τὴν ὡραιότητα αὐτὴν οὐδεμία γραφὶς δύναται νὰ πε-
ριγράψῃ, οὐδεὶς χρωστήρ νὰ ζωγραφῇ. Αἱ ἐνθουσιώδεις περιγραφαί, τὰς ὁποίας ἀναγινώσκετε, εἶναι κατώτεραι τῆς πραγματικότητος. Ἐντὸς τῶν γλαυκῶν ὑδάτων τῆς θαλάσσης ταύτης τὸ πᾶν καλύπτεται μὲ ἄνθη, καὶ ὅλα αὐτὰ τὰ χαριτωμένα ἄνθη εἶναι κοράλλια ζωντανά.

5. Ὅλη ἡ ἐπιφάνεια τῶν βράχων καλύπτεται ἀπὸ χι-
λιάδας ὡραιωτάτων ἀστεροειδῶν ἄνθεων, ἀπὸ κοραλλίνους θάμνους καὶ δένδρα, τῶν ὁποίων τὰ ἄνθη εἶναι πυκνὰ καὶ
διαφόρων σχημάτων. Καὶ αὐτὰ ἀκόμη τὰ πολυχρώμα

βρύα, τὰ ὅποια πληροῦν τὴν ἑκτασιν μεταξύ τῶν κορμῶν, φαίνονται, ὅταν τὰ παρατηρήσῃ τις μὲ προσοχήν, ὅτι ἀποτελοῦνται ἀπὸ ἑκατομμύρια μικροσκοπικῶν κοραλλίων.

6. Εἰς τοὺς θαυμασίους αὐτοὺς κήπους τῶν κοραλλίων ζῇ καὶ πλῆθος ποικιλωτάτων ζώων· ἰχθύες ἔχοντες μεταλλικὴν λάμψιν καὶ περιεργότατα σχήματα παίζουσι κατὰ σμήνη περὶ τῶν κοραλλίνων ἀνθέων ὅπως τὰ παραδείσια πτηνὰ περὶ τῶν ἀνθέων τῶν τροπικῶν χωρῶν.

Ποικιλώτερα τῶν ἰχθύων καὶ περισσότερον ἐνδιαφέροντα εἶναι διάφορα εἶδη ἀσπονδύλων ζώων. Κόκκινοι ἀστερίαι καὶ ἄλλοι θαθυκύανοι ἀναρριχῶνται κατὰ πλῆθι εἰς τοὺς κλάδους τῶν κοραλλίνων θάμνων. Σωροὶ πολυχρώμων κογχυλίων, πλῆθι σαυρῶν καὶ ὠραιότατοι σκώληκες κρατοῦν ἐν ἑκστάσει τὸν παρατηρητήν.

7. Θὰ ἠδύνατό τις νὰ πιστεύσῃ ὅτι εἰς τοὺς μαγευτικοὺς αὐτοὺς κήπους, ὅπου ἕκαστον ζῷον εἶναι καὶ ἓν ἄνθος, θὰ ἐβασίλευε μακαρία γαλήνη. Ἐν τούτοις καὶ ἐδῶ, ὅπως εἰς ἄγρια δάση, ἐλλοχεύει ὁ τρόμος καὶ ὁ κίνδυνος. Θὰ πεισθῇτε περὶ τούτου, ἂν θελήσετε νὰ κάμετε μίαν κατάδυσιν εἰς τὰ ὠραῖα καὶ διαυγῇ αὐτὰ ὕδατα. Πηδάτε πράγματι ἐκ τῆς λέμβου σας καὶ ἀρχίζετε νὰ παρατηρῇτε ἐκ τοῦ πλησίον τὰ θαύματα τοῦ κοραλλίνου βυθοῦ. Αἱ αἰχμηραὶ προεξοχαὶ τῶν βράχων δὲν σὰς ἐπιτρέπουν νὰ πατήσετε. Ζητεῖτε ἐν στρῶμα ἄμμου διὰ νὰ σταθῇτε ὀλίγον καὶ ἀχينوῦ ἄκανθαὶ βυθίζονται εἰς τοὺς πόδας σας. Εἶναι δὲ αἱ ἄκανθαὶ αὗται εὐθραυστοὶ καὶ μένουν ἐντὸς τῆς σαρκὸς· διὰ νὰ ἐξαιρεθοῦν πρέπει νὰ σχασθῇ ὀλίγον ἢ σὰρξ. Προσπαθεῖτε νὰ κόψετε ἓνα ὠραῖον θαθυκύανον κοράλλινον κλάδον καὶ ἀμέσως ἀποσύρετε τὴν χεῖρα σας, διότι μικρὸν καρκίνιον σὰς ἐδάγκασε τὸν δάκτυλον. Μεγαλύτερος εἶναι ὁ κίνδυνος, ὅταν ἐπιχειρήσετε νὰ κόψετε ἓνα κόκκινον κοράλλινον κλάδον· ἑκατομμύρια μικροσκοπικῶν θυλάκων κενοῦσιν ἐπὶ

τῆς χειρός σας τὸ δηλητηρίον των καὶ προξενοῦν ἔγκαιμα ὥσάν νὰ εἶχατε ἐγγίσει πεφυρακτωμένον σίδηρον. Ἐπειδὴ δὲ εἶνε ἐνδεχόμενον νὰ συναντήσετε σμῆνος δηλητηριωδῶν μεδουσῶν ἢ καὶ νὰ ἀποθῆτε λεία καρχαρίου τινός, ἐπιπλῆρ-
χεσθε εἰς τὴν ἐπιφάνειαν.

8. Ἀλλὰ τί εἶναι τὸ κοράλλιον; Ἐὰν λάβωμεν κλάδον κοραλλίου, τὸν ὅποιον μόλις ἔφερεν εἰς τὴν ἐπιφάνειαν ὁ θύτης, καὶ τὸν παρατηρήσωμεν διὰ μικροσκοπίου, θὰ ἴδωμεν ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας του μέγιστον πλῆθος, ἑκατομ-
μύρια ὅλα μικρῶν ζωύφιων· ἕκαστον τῶν ζωύφιων τούτων λέγεται κοράλλιον. Τὰ ζωύφια ταῦτα ὑπάρχουν μόνον εἰς τὴν ἐπιφάνειαν τοῦ κλάδου, ὁ ὅποιος ἀποτελεῖται ἐξ ἀπο-
θανόντων καὶ ἀναπτύσσεται ἐν τῇ θαλάσῃ ἐκ τῶν ἀερίων ἀποθνησκόντων κοραλλίων.

9. Ὑπάρχουν κορμοὶ κοραλλίνων δένδρων μέχρι δέκα μέτρων πάχους· καὶ ἐκ τοῦ ὅγκου τούτου μόνον 5—10 χιλιοστά τοῦ ἐξωτερικοῦ στρώματος ἀποτελεῖται ἀπὸ ζων-
τανούς ὁργανισμούς. Ἐννοεῖται ὅτι οἱ μεγάλοι οὔτοι κορ-
μοὶ καὶ οἱ κοράλλινοι βράχοι εἶναι τῶν λεγομένων ἀγενῶν κοραλλίων· εἶναι πολὺ διαφορετικὰ ἀπὸ τὰ εὐγενῆ κοράλ-
λια, τὰ ὁποῖα εἶναι πολύτιμα.

10. Ἐὰν τώρα σκεφθῶμεν ὅτι ἐν δένδρον, λόγου χά-
ριν μία καστανέα, διὰ νὰ ἀποκτήσῃ πάχος πέντε μέτρων
πρέπει νὰ παρέλθουν δύο ἢ τρεῖς αἰῶνες, πόσαι ἄρα γε χι-
λιετηρίδες πρέπει νὰ παρέλθουν διὰ νὰ σχηματισθῇ κοράλ-
λινος κορμὸς ἴσου πάχους. Ἐὰν ἀκόμη ἀποβλέψωμεν εἰς
τὰς κοραλλιογενεῖς νήσους, ὅπου θάλλει ὁ φοῖνιξ καὶ ἄλλα
φυτὰ τῶν τροπικῶν, εἰς πόσας ἄρά γε χιλιετηρίδας πρέπει
νὰ ὑπολογίσωμεν τὴν ἡλικίαν αὐτῶν; Ποία σοφία ἐπε-
νόησεν ὥστε τὸ μικροσκοπικὸν αὐτὸ ζώριον, τὸ ἔχον μέ-
γεθος κεφαλῆς βελόνης, νὰ δύναται νὰ δημιουργῇ νήσους
ὁλοκλήρους;

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΣΤ'

ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΚΟΣ ΚΑΙ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΣ ΒΙΟΣ

31. Ὁ Κοραῆς.

1. Οἱ ταξιθεύοντες εἰς τὰς Ἀθήνας διὰ πρώτην φοράν καὶ περιερχόμενοι τὰ ἀξιοθέατα τῆς πόλεως μέρη σταματοῦν πρὸ τῆς σεμνῆς ἐμφανίσεως τοῦ Ἑθνικοῦ Πανεπιστημίου. Τὸν πρὸ αὐτοῦ χώρον κοσμοῦν τέσσαρες ἐνδόξων Ἑλλήνων ἀνδριάντες ἐκ λευκοῦ μαρμάρου.

Εἰς τῶν ἀνδριάντων τούτων, πρὸς τὰ δεξιὰ τοῦ ἀνερχομένου εἰς τὰ προπύλαια, παριστᾷ γέροντα καθήμενον ἐπὶ θρόνου καὶ κρατοῦντα διὰ τῆς ἀριστερᾶς χειρὸς βιβλίον κυλινδρικόν. Ἡ κεφαλὴ του κλίνει ὀλίγον πρὸς τὰ ἔμπρός, ὥπως ὅταν τις εἶναι θυτισμένος εἰς σκέψεις. Εἶναι ὁ ἀνδριάνς τοῦ Ἀδαμαντίου Κοραῆ.

2. Ὁ Κοραῆς ἐγεννήθη ἐν Σμύρνῃ ἐκ πατρὸς Χίου καὶ μητρὸς Σμυρναίας. Ὁ πατήρ του ἦτο ἔμπορος μεταξωτῶν καὶ ἐκ τῶν ἐπιφανεστέρων τῆς Σμύρνης Ἑλλήνων οὐ μόνον διὰ τὴν ἐμπορικὴν του ἱκανότητα, ἀλλὰ καὶ διὰ τὴν εὐθυκρισίαν του καὶ τὴν μόρφωσίν του, τὴν ὁποίαν εἶχεν ἀποκτήσει μόνος του χωρὶς νὰ φοιτήσῃ εἰς σχολεῖον.

3. Ἡ μήτηρ του Θωμαῖς εἶχε λάβει ἀπὸ τὸν σοφώτατον πατέρα τῆς Ἀδαμάντιον Ρύσιον ἀξιόλογον μόρφωσιν, τοῦλάχιστον διὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην, ὅτε, καθὼς μαρτυρεῖ αὐτὸς ὁ Κοραῆς, εἰς ὅλην τὴν Σμύρνην μόνον αἱ τρεῖς θυγατέρες του Ρυσίου ἐγνώριζον γράμματα.

4. Ὁ Κοραῆς κατὰ τὴν ἐπανάστασιν δὲν ἐπολέμησε· διότι οὔτε κἂν εὗρίσκετο εἰς τὴν Ἑλλάδα· διέμενεν εἰς Πα-

ρισίους ἀπὸ τοῦ 1788 χωρὶς διόλου νὰ ἀπομακρυνθῇ ἀπὸ ἐκεῖ μέχρι τέλους τοῦ βίου του. Ὅτε δὲ ἐκηρύχθη ἡ ἐπανάστασις ἦτο ἡλικίας ἐβδομήκοντα τριῶν ἐτῶν.

5. Ἀλλὰ ποίας ὑπηρεσίας προσέφερεν ὁ Κοραῆς εἰς

τὴν πατρίδα ; Ὁ Κοραῆς ἐγνώριζε καλῶς ὅτι διὰ νὰ ἀγαπήσῃ τὸ ἐλληνικὸν ἔθνος τὴν ἐλευθερίαν καὶ ἀγωνισθῇ χάριν αὐτῆς, ἔπρεπε πρῶτον νὰ ἐκπαιδευθῇ· ἔπρεπε νὰ διδασχθῇ τὴν ἐνδοξὸν ἱστορίαν του, νὰ γνωρίσῃ τὰ κατορθώματα τῶν προγόνων του, ἵνα οὕτω ἀποκτήσῃ θάρρος καὶ φρόνησιν,

τὰ ὅποια εἶναι ἀναγκαιότατα εἰς πάντα ἀγῶνα. Ἀμέσως λοιπὸν μόλις ἐγκατεστάθη εἰς Παρισίους ἤρχισε νὰ τυπῶνῃ διάφορα βιβλία τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων μὲ πολυτίμους ἰδικὰς του συμβουλὰς πρὸς τοὺς Ἕλληνας.

6. Καταχωρίζω ἐδῶ δύο μόνον ἀπὸ τὰς ἀπείρους καὶ σοφωτάτας συμβουλὰς του. Ὁ Κοραῆς ἐνόμιζεν ὅτι παντὸς Κράτους ἡ δύναμις ἐγκεῖται εἰς τὴν γεωργίαν, ἡ ὅποια εἶναι μήτηρ καὶ τροφὸς τῶν ἄλλων τεχνῶν καὶ τῶν ἐπιστημῶν. Ἰδοὺ τί ἔγραφε πρὸς τοὺς Ἕλληνας: «Τὰ ἀπὸ τῆς γεωργίας καλὰ εἶναι πολλὰ καὶ μεγάλα. Ἀπὸ τὴν αὐξήσιν αὐτῆς αὐξάνουν αἱ τέχναι καὶ τὸ ἐμπόριον· αὐτὴ πλουτίζει ὅχι μόνον τοὺς οἴκους τῶν πολιτῶν μὲ τὴν ἀπόλαυσιν ὅλων τῶν ἀγαθῶν, ἀλλὰ καὶ τὰς ψυχὰς τῶν μὲ ἦθη χρηστὰ».

7. Εἰς ἄλλο βιβλίον του, εἰς τὸ ὁποῖον διδάσκει τοὺς Ἕλληνας περὶ τῶν καθηκόντων τοῦ πολίτου, γράφει τὰ ἑξῆς. «Ὁ χρηστὸς πολίτης, ὅ,τι πράττει εἰς ὠφέλειαν τῆς Ἑλλάδος, δὲν τὸ πράττει δι' ἀμοιβῆς ἐλπίδα, ἀλλὰ τὸ πληρώνει ὡς χρέος εἰς τὴν πατρίδα· ἡ ἀμοιβὴ τοῦ εἶναι ἡ κοινὴ ἐλευθερία, ἡ εὐνομία, ἡ εἰρήνη, ἡ κοινὴ τῆς πατρίδος εὐδαιμονία, τῆς ὁποίας μετέχει καὶ αὐτὸς καὶ ὅλη τοῦ ἡ οἰογένεια».

Τὰ βιβλία αὐτὰ ἐστέλλοντο εἰς τὴν Ἑλλάδα καὶ διέμοιράζοντο εἰς ὅσους ἐγνώριζον γράμματα· καὶ ἦσαν θέβαια ὀλίγοι αὐτοί, ἀλλ' ἀπὸ αὐτοὺς ἐφωτίζετο καὶ ἀγράμματος λαός.

8. Ὁ Κοραῆς ἦτο ὁ σοφώτατος Ἕλλην ἀπὸ ὅσους ἐγέννησε μέχρι σήμερον ἡ νεωτέρα Ἑλλάς. Τὴν σοφίαν του τὴν ἐχρεώσκει ὅχι μόνον εἰς τὴν ἰδικήν του φιλοπονίαν καὶ φιλομάθειαν, ἀλλὰ καὶ εἰς τὴν φιλοτιμίαν τοῦ πατρός του, ὁ ὁποῖος οὐδέποτε τοῦ ἠρνήθη χρήματα, ἂν ἐπρόκειτο νὰ ἀγοράσῃ βιβλία ἢ νὰ πληρώσῃ διδασκάλους.

9. Εἰς ἡλικίαν δεκαεξέτων ὁ Κοραῆς ἐγνώριζε τὴν γαλλικὴν καὶ τὴν ἰταλικὴν γλῶσσαν.

Τοῦ ἐπὶ ἤλθεν ἡ ἐπιθυμία νὰ μάθῃ καὶ τὴν Ἑβραϊκὴν. Ἀλλὰ πῶς νὰ ζητήσῃ ἀπὸ τὸν πατέρα του χρήματα διὰ νὰ διδαχθῇ μίαν γλῶσσαν ἐντελῶς ἄχρηστον ; Ἄς ἀκούσωμεν τί λέγει ὁ ἴδιος περὶ τοῦ πράγματος.

«Εἰς ἐκείνην τὴν ἐποχὴν πᾶς ἄλλος πατὴρ ἀπὸ τοὺς κατοίκους τῆς πόλεως, χωρὶς ἐξαίρεσιν, ἀκούων τὸν υἱόν του νὰ ζητῇ ἑβραϊκῆς γλώσσης διδάσκαλον, ἤθελε καλέσει, ἱατρὸν, νομίζων ὅτι ἐπαραφρόνησεν ὁ υἱός του. Ἀλλ' ὁ χρηστός καὶ φρόνιμος πατήρ μου ἠρκέσθη μόνον νὰ μ' ἐρωτήσῃ, εἰς τί σὲ ὠφελεῖ ἡ ἑβραϊκὴ γλῶσσα ; Ἀφοῦ τοῦ εἶπον ὅτι ἐχρησίμευεν εἰς ἀκριβοτέραν κατανόησιν τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης, καλὰ ἄρχισε λοιπόν, μοῦ ἀπεκρίθη. Ποτὲ δὲν ἐνθυμήθην τὴν λακωνικὴν ταύτην ἀπόκρισιν χωρὶς νὰ δακρύσω».

10. Ὁ Κοραῆς κατ' ἀρχὰς μετέβη εἰς Εὐρώπην ὡς ἐμπορικὸς πράκτωρ τοῦ πατρὸς του εἰς Ἀμστελὸδαμον τῆς Ὀλλανδίας ἄγων τὸ εἰκοστὸν τέταρτον ἔτος τῆς ἡλικίας του (1772). Ἐκεῖ συνῆψε γνωριμίαν μὲ λογίους Ὀλλανδοὺς καὶ ἠσχολεῖτο μᾶλλον εἰς φιλολογικὰς μελέτας παρὰ εἰς τὸ ἐμπόριον, τὸ ὁποῖον ἦτο δι' αὐτὸν πάρεργον.

Ἐθεώρει τὸν ἑαυτὸν τοῦ τελείως ἀνίκανον διὰ τὸ ἐμπορικὸν στάδιον. Ἴδου τί ἔγραφε μετὰ πολλὰ ἔτη εἰς τινα ἐπιστολὴν πρὸς τὸν φίλον του Ἰάκωβον Ρώταν. «Ἐζησά ποτε καὶ θίον ἐμπορικόν· τὸ πταῖσμα δὲν ἦτο ἰδικόν μου· ὁ μακαρίτης πατήρ μου ἠθέλησε νὰ μὲ κάμῃ ἔμπορον, ἐμέ !! ὅστις καθὼς λέγει ἡ παροιμία δὲν εἶμαι καλὸς νὰ μοιράσω δύο γαδάρων ἄχυρα».

11. Μετὰ ἐξαετῇ διαμονὴν ἐν Ἀμστελδοάμῳ ἔπρεπε νὰ ἐπιστρέψῃ εἰς Σμύρνην. Ἀλλὰ συνηθισμένος ἦδη νὰ ζῇ εἰς χώραν ἐλευθέραν, κατελαμβάνετο ὑπὸ φρίκης, ὅταν

ἀνελογίζετο ὅτι εἰς τὸ ἐξῆς θὰ ἔζη ὑπὸ τυραννικὸν ζυγόν. Ἐσκέπτετο ὅτι οἱ Τοῦρκοι ἐφέροντο πρὸς τοὺς ἰατροὺς μὲ ἡμερότητα καὶ σεβασμόν. Διὰ τοῦτο, ὅταν ἐφθασεν εἰς Σμύρνην, παρεκάλεσε τοὺς γονεῖς του νὰ τοῦ ἐπιτρέψουν νὰ ἐπανέλθῃ εἰς Γαλλίαν, ἵνα ἐκεῖ σπουδάζῃ τὴν ἱατρικὴν.

12. Οὕτω τὸ 1782 ἦλθεν εἰς Μονπελλιέ τῆς Νοτίου Γαλλίας, ὅπου διέτριψε ἐπὶ ἑξ ἔτη σπουδάζων τὴν ἱατρικὴν εἰς τὸ Πανεπιστήμιον τῆς πόλεως ταύτης. «Ἐκεῖ εὗρισκόμενος» λέγει ὁ Κοραῖς εἰς τὴν αὐτοβιογραφίαν του, «ἔμαθα τὴν θλιβερὰν ἀγγελίαν, ὅτι ὁ πατήρ μου ἀπέθανε τὴν 21 Ἰουλίου 1783, καὶ ἡ μήτηρ μου τὸν ἠκολούθησε μετὰ χρόνον ἕνα. Αἰωνία των ἡ μνήμη! Τοιούτους γονεῖς εὐχομαι εἰς ὅλους τοὺς νέους».

13. Ὁ Κοραῖς οὐδέποτε ἤσκησε τὸ ἱατρικὸν ἐπάγγελμα. Μετὰ τὸν θάνατον τῶν γονέων του, μὴ ἔχων πλέον ἰσχυροὺς λόγους νὰ ἐπανέλθῃ εἰς Σμύρνην, μετέβη ἀπὸ Μονπελλιέ εἰς Παρισίους, ὅπου ἠσχολήθη εἰς τὴν ἔκδοσιν τῶν Ἑλλήνων συγγραφέων, ἵνα δι' αὐτῶν ἀφυπνισθῇ τὸ δουλεῦον ἔθνος.

Ὅτε παρεσκευάζετο ἡ Ἑλληνικὴ ἐπανάστασις ὑπὸ τῆς φιλικῆς Ἑταιρείας, ὁ Κοραῖς ἦτο περίπου ἐβδομηκοντούτης. Μολονότι δὲ ἐνόμιζεν ὅτι ἦτο πρόωρον ἀκόμη νὰ ἐξεγερθῇ τὸ ἔθνος, ἐν τούτοις ἡ ψυχὴ του ἀνεπτεροῦτο καὶ ὁ νοῦς του ἐπέτα εἰς τὴν Ἑλλάδα ἐλευθέραν.

14. Ἐπειδὴ δὲ ἐφοβεῖτο μήπως ἀποθάνῃ πρὶν μάθῃ τὴν ἀπελευθέρωσιν τῆς Ἑλλάδος, ἔγραφε πρὸς τὸν Χιὸν Ἀλέξανδρον Κοντόσταυλον «Εἶναι θέβαια τῶν ἀδυνάτων νὰ ἴδω τὴν ἀπελευθέρωσιν τῆς πατρίδος ἀπὸ τοῦ τυράννου· ἡ ἡλικία μου δὲν μοῦ ἐπιτρέπει νὰ ἐλπίζω τὰ ἀδύνατα. Παράγγειλε ὅμως εἰς κανένα ἀπὸ τοὺς ἐγγόνους σου, ἂν κατὰ τύχην ἔλθῃ πρὸς εἰς Παρισίους, νὰ ζητήσῃ τὸν τά-

φον μου καὶ νὰ μοῦ φωνάξῃ τρεῖς φορές ἡ Ἑλλάς ἐλευθερώθῃ!».

Ἀλλὰ τοιαύτη ἀνάγκη δὲν παρουσιάσθη, διότι ὁ Κοραῆς ἐτύχῃσε νὰ ζήσῃ καὶ νὰ ἴδῃ τὴν Ἑλλάδα ἐλευθέραν. Ἀπέθανε τὴν 6 Ἀπριλίου 1833, ὅτε ἡ Ἑλλάς εἶχε πέντε ἐτῶν εἰρηνικὸν καὶ ἐλεύθερον βίον.

15. Ὁ Κοραῆς ἀπέθανεν ἐν Παρισίοις καὶ ἐτάφη εἰς τὸ κοιμητήριον Μονπαρνάς. Ἐπιτύμβιον ἐπίγραμμα «Ἀδαμάντιος Κοραῆς, Χῖος, ὑπὸ ξένην μὲν, ἴσα δὲ τῇ Ἑλλάδι πεφιλημένην γῆν τῶν Παρισίων κεῖμαι» καὶ γαλκῇ προτομὴ δεικνύουν τὸν χῶρον, ὅπου ἐτάφη τὸ ἐκλεκτὸν τῆς πατρίδος τέκνον.

Ἀλλ' ἤδη ὁ τάφος οὗτος εἶναι κενός. Τὰ λείψανα τοῦ Κοραῆ μετεκομίσθησαν εἰς τὴν πατριὸν γῆν τὴν 8 Ἀπριλίου 1877.

16. Ἐν τῷ νεκροταφείῳ Ἀθηνῶν περὶ τὰ ἑκατὸν μέτρα ἀπὸ τῆς εἰσόδου συναντῶμεν μεγαλοπρεπὲς μνημεῖον κυκλικὸν ἐκ λευκοῦ καὶ μέλανος μαρμάρου. Κορυφὴ τετράγωνος στήλῃ ὑψοῦται εἰς τὸ μέσον αὐτοῦ. Εἰς μίαν τῶν πλευρῶν τῆς στήλης εἰκονίζεται ἐν ἀναγλύφῳ ἡ προτομὴ τοῦ ἀνδρός, ὑποκάτω δὲ αὐτῆς κλάδος δάφνης. Τὸ μνημεῖον τοῦτο κρύπτει τὰ λείψανα τοῦ Ἀδαμαντίου Κοραῆ.

32. Ὁ Καποδίστριας.

1. Κατὰ τὸ τέλος τῆς Ἑλληνικῆς Ἐπαναστάσεως, ὅτε ὁ ἀγὼν εἶχε κριθῇ ὑπὲρ τῶν Ἑλλήνων καὶ ἐπέκειτο ἡ λήξις τῶν ἐχθροπραξιῶν, ἡ ἐν Τροιζίνι ἐθνικὴ συνέλευσις, τὸν Μάρτιον τοῦ 1827, ἐξέλεξε Κυβερνήτην τῆς Ἑλλάδος τὸν Ἰωάννην Καποδίστριαν.

Ὁ Καποδίστριας ἦτο Κερκυραῖος, ἀπὸ δεκαετίας δὲ περίπου διετέλει εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τοῦ Ρωσικοῦ κράτους καὶ

τότε, κατὰ τὴν ἐκλογὴν του, διέμεναν ἐν Ἑλθετίᾳ ὡς πληρεξούσιος Ὑπουργὸς τοῦ αὐτοκράτορος Ἀλεξάνδρου.

2. Πρὶν εἰσέλθῃ εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τῆς Ρωσίας διηύθυνε τὴν Ἑπτανησιακὴν πολιτείαν ὡς γραμματεὺς τοῦ

ἡγεμόνος, καθ' ὃν χρόνον αὕτη διατέλει ὑπὸ τὴν Ρωσικὴν προστασίαν.

Ἦτο ὁ μόνος Ἕλλην, ὁ ὁποῖος ἠδύνετο νὰ ἐκλεχθῇ διὰ τὸ ἀνώτατον ἐκεῖνο ἀξίωμα, διότι ὁ Καποδίστριας καὶ Μόρφωσιν σπανίαν εἶχε, καὶ φιλοπατρίαν θερμὴν καὶ πείραν ἐξαίρετον.

3. Διὰ τὴν γνῶρίσωμεν καλύτερον τὸν πρῶτον κυβερνήτην τῆς πατρίδος μας πρέπει νὰ τὸν παρακολουθήσωμεν, ἀφότου ἐνεφανίσθη ἐνώπιον τῶν ὁμοεθνῶν του οὐχὶ ὡς κοινὸς πολίτης, ἀλλ' ὡς δημόσιος ἀνὴρ.

Ἐπειδὴ ἡ Ἑπτανήσος κατείχετο ἐπὶ αἰῶνας ὀλοκλήρους ὑπὸ τῶν Ἑνετῶν, εἰς τὴν γλῶσσαν τῶν Ἑπτανησίων εἶχον εἰσέλθει πλεῖσται ἰταλικάι λέξεις, ἐκ τῶν ὁποίων καὶ σήμερον ἀκόμη ἀκούονται ὀλίγαι μεταξὺ τῶν χωρικῶν τῆς Ἑπτανήσου.

Ἄλλ' εἰς τὰς πόλεις τὸ κακὸν ἦτο πολὺ μεγαλύτερον· εἶχε σχεδὸν ἐκλείψει ἡ ἐλληνικὴ γλῶσσα καὶ αὐτὴ ἐλαλείτο ἡ ἰταλική. Ἀλλὰ καὶ οἱ νόμοι καὶ τὰ Διατάγματα καὶ τὰ ἄλλα δημόσια ἔγγραφα ἐγράφοντο εἰς τὴν ἰταλικήν.

4. Ἡ φυχὴ τοῦ Καποδίστρου, καθὼς καὶ πολλῶν ἄλλων εὐπατριδῶν Ἑπτανησίων, ἐξανίστατο, διότι Ἕλληνες αὐτοὶ εἶχον ὡς ἐπίσημον γλῶσσαν τὴν ἰταλικήν. Διὰ τοῦτο τὸ 1803, ὅτε ἡ Ἑπτανησιακὴ Ἐπικράτεια ὑπῆχθη ὑπὸ τὴν βωσικὴν προστασίαν, ὁ δὲ Καποδίστριας διωρίσθη γραμματεὺς τῆς Ἐπικρατείας, δηλαδὴ ὁ κυρίως ὀργανωτὴς αὐτῆς, ἐφρόντισε καὶ ἐτέθη εἰς τὸ νέον σύνταγμα ἡ ἐξῆς διάταξις :

« Ἀπὸ τοῦ ἔτους 1810 οὐδεὶς δύναται ν' ἀναλάβῃ δημοσίαν ὑπηρεσίαν, ἂν δὲν γνωρίζῃ νὰ ἀναγινώσκῃ καὶ νὰ γράφῃ τὴν νεωτέραν ἐλληνικὴν γλῶσσαν. Ἀπὸ δὲ τοῦ ἔτους 1820 καὶ ἐξῆς τῆς γλώσσης ταύτης θὰ γίνεταί ἀποκλειστικὴ χρῆσις εἰς πάντα τὰ δημόσια ἔγγραφα ».

Αὐτὰ διαλαμβάνει τὸ 211^{ον} ἄρθρον τοῦ Συντάγματος τὸ ὁποῖον εἶναι καὶ αὐτὸ γεγραμμένον ἰταλιστί.

5 Ἀλλὰ τοῦτο μόνον δὲν εἶναι ἀρκετὸν ὥστε νὰ ἐπικρατήσῃ ἡ ἐλληνικὴ γλῶσσα εἰς τὰ στόματα τῶν Ἑπτανησίων.

Ἡ γλῶσσα καλλιεργεῖται καὶ ἐπικρατεῖ πρὸ πάντων διὰ τῶν σχολείων. Ἀλλὰ σχολεῖα ἑλληνικὰ δὲν ὑπῆρχον. Ὅσοι ἐσπούδαζον, ἐφοίτων εἰς ἰταλικά σχολεῖα, εἰς τὰ ὁποῖα ἐμάνθανον καὶ ὀλίγα ἀρχαῖα ἑλληνικά, περὶ δὲ τῆς νεωτέρας ἑλληνικῆς οὐδεμίαν εἴδῃσιν ἐλάμβανον.

6 Ὁ Καποδίστριας ἐννοῶν πάντα ταῦτα, διότι καὶ ὁ ἴδιος εἰς ἰταλικά σχολεῖα ἐσπούδασεν, ἀπεφάσισε νὰ ἰδρύσῃ σχολεῖα ἑλληνικὰ εἰς πάσας τὰς νήσους καὶ πρῶτον εἰς τὴν Κέρκυραν.

Ἦτο γνωστὸς εἰς τὴν Κέρκυραν ἐκ φήμης ὁ ἐκ Πάργας ἱερεὺς Ἀνδρέας Ἰδρωμένος καὶ ἀνωμολογεῖτο ὑπὸ πάντων ἡ θρησκευτικὴ αὐτοῦ ἀρετὴ, ἡ ἑλληνικὴ παιδείουσι καὶ ἡ διάπυρος φιλοπατρία. Τοῦτον λοιπὸν ὁ Καποδίστριας προσεκάλεσε δι' ἐπιστολῆς, ὥπως διευθύνῃ τὸ ἑλληνικὸν σχολεῖον Κερκύρας. Ἰδοὺ ἡ ἐπιστολή :

«Εὐλαβέστατε κύριε,

«Ἡ Ἑπτανησιακὴ Πολιτεία ἔμαθε μὲ γλυκυτάτην ἀγαλλίασιν τὴν φήμην τοῦ ὀνόματός σας».

«Ἡ πατρίς, πολῖτα ἱερώτατε καὶ λογιώτατε, μὲ τὰς ἀγκάλας ἀνοικτὰς ζητεῖ νὰ σᾶς δεχθῇ καὶ νὰ σᾶς ἐμπιστευθῇ τὸν πολυτιμότερον θησαυρόν της, τοὺς νέους τῆς Ἑπτανησιακῆς πολιτείας, τῶν ὁποίων ἡ καλὴ ἀγωγὴ θὰ εἶναι ὁ ἀκρογωνιαίος λίθος τῆς τιμῆς καὶ τῆς εὐτυχίας τοῦ γένους. . . .».

Ὁ Ἰδρωμένος ἀπήντησεν :

«Ἐξοχώτατε κύριε

«Τὴν πρόσκλησίν σας νὰ διδάξω εἰς τὸ νῦν ἰδρυόμενον σχολεῖον τῆς Ἑπτανησιακῆς Πολιτείας δέχομαι ὡς προσταγὴν πρὸς ἐκπλήρωσιν χρέους μου. Θὰ προσπαθήσω νὰ ὠφελήσω, ὅσον δύναμαι, οὔτε ὡς πρῶτος μεταξὺ τῶν διδασκόντων οὔτε ὡς δεύτερος, ἀλλὰ καὶ τρίτων ἀκόμῃ ὑστερος».

Β. Φάβη. — Ἀναγνωστικὸν ΣΤ' Δημοτικοῦ. — Ἐκδόσις 1η, 1934 8

7. Μετὰ τὴν ἰδρύσιν τῆς ἐν Κερκύρα σχολῆς, ἰδρύθησαν καὶ εἰς ἄλλας νήσους σχολαί, εἰς τὰς ὁποίας ὀφείλεται κατὰ μέγα μέρος ἡ ἀποκατάστασις τῆς ἐλληνικῆς γλώσσης καὶ ἡ ἐκβολὴ τῆς ἰταλικῆς.

Καὶ ἐκ τῶν ἄλλων Ἑλλήνων εἰς τοὺς χρόνους τῆς δουλείας ὅσοι εἶχον τὰ μέσα νὰ σπουδᾶσιν τὰ τέκνα των, ἦσαν ἠναγκασμένοι νὰ στέλλουν αὐτὰ εἰς σχολεῖα ξένα καὶ μάλιστα ἰταλικά.

8. Ἀλλὰ καὶ πολλοὶ Ἕλληνες ἔζων εἰς τὴν Εὐρώπην ὥς ἔμποροι. Ὀλόκληροι παροικίαι Ἑλλήνων ἦσαν εἰς τὴν Βενετίαν, εἰς τὴν Μασσαλίαν, εἰς τὴν Τεργέστην, εἰς τὴν Ὀδησσόν, εἰς τὴν Πετρούπολιν καὶ ἄλλαχοῦ ἀκόμη, πᾶσα ἀνθοῦσαι διὰ τὴν μεγάλην δραστηριότητα καὶ ἐντιμότητα τῶν Ἑλλήνων ἐμπόρων.

Καὶ εἶχον μὲν αἱ παροικίαι αὗται στοιχειώδη σχολεῖα, εἰς τὰ ὁποῖα ἐδιδάσκοντο οἱ μικροὶ ἐλληνόπαιδες τὴν ἐλληνικὴν γλῶσσαν καὶ ἱστορίαν, ἀλλ' ἐδιδάσκοντο συγχρόνως καὶ τὴν γλῶσσαν τοῦ τόπου καὶ εἰς αὐτὴν ἐσπούδαζον. Ἐδιδάσκοντο ἀκόμη καὶ τὴν Ἰταλικήν, ἡ ὁποία τότε ἦτο ἡ περισσότερον διαδεδομένη γλῶσσα εἰς τὰς χώρας τῆς Μεσογείου.

9. Ἐνεκα τούτου οἱ μορφωμένοι Ἕλληνες εἶχον τόσον καλῶς συνηθίσει τὰς ξένας γλώσσας, ὥστε αὐτὰς καὶ μάλιστα τὴν Ἰταλικὴν μετεχειρίζοντο εἰς τὴν ἐμπορικὴν ἀλληλογραφίαν καὶ μεταξὺ των ἀκόμη.

Ἀλλὰ εἰς τὰς ἀρχὰς τοῦ δεκάτου ἐνάτου αἰῶνος εἶχεν ἀναπτρωθῇ τὸ ἐθνικὸν φρόνημα, ὥστε ἡσθάνοντο ἐντροπὴν ὅτι Ἕλληνες αὐτοί, ἔχοντες ἰδικήν των γλῶσσαν, μετεχειρίζοντο ξένας γλώσσας.

10. Καὶ ὁ Καποδίστριας, καθὼς εἴπομεν, ἐσπούδασεν εἰς ξένα σχολεῖα καὶ ἐπομένως δὲν ἦτο δυνατόν νὰ γνωρίῃ τὴν νεωτέραν Ἑλληνικὴν. Ἀλλ' ὅταν ἐφρόντιζε νὰ ἰδρύῃ

σχολεία διὰ νὰ μάθουν ἑλληνικά οἱ συμπολίται του, δὲν ἔμεινεν ἀργὸς διὰ τὸν ἑαυτὸν του. Μολονότι ἦτο μεγάλης ἡλικίας, 30 περίπου ἐτῶν, δὲν ἐδίστατε νὰ καταγίνῃ καὶ αὐτὸς εἰς τὴν ἐκμάθησιν τῆς νεωτέρας ἑλληνικῆς· εἰς τὴν Κέρκυραν σφίζονται καὶ τετράδιά του, εἰς τὰ ὁποῖα ἔγραφε θέματα καὶ ἄλλας ἀσκήσεις.

11. Καὶ ὅχι μόνον ἔπαυσε πλέον νὰ μεταχειρίζεται ξένας γλώσσας, ἀλλὰ διεκήρυττεν ὅτι δὲν πρέπει νὰ νομίζεται Ἑλλήν, ὅστις γράφῃ πρὸς Ἑλληνας μεταχειρίζεται ξένην γλῶσσαν.

Ἴδου τὶ γράφει εἰς μίαν ἐπιστολὴν του πρὸς τὸν Ἑλληνα μητροπολίτην τοῦ Βουκουρεστίου Ἰγνάτιον:

« Πανιερώτατε Δέσποτα,

» Ἀς παύσῃ ἡ ἀνταπόκρισίς μας εἰς γαλλικὴν γλῶσσαν. Καιρὸς μετανοίας ἤλθεν. Αὐτὴ δὲ θέλει ὀφελήσῃ, ἂν πατριωτικὸς τις νόμος τὴν ἐπικυρώσῃ. Ἴδου πανιερώτατε ἡ παράκλησίς μου. Προστάξατε ὡς νομοθέτης: Ὅστις Ἑλλήν πρὸς Ἑλληνα γράφῃ εἰς γλῶσσαν ἀλλογενῶν, κηρύσσεται ἀλλογενής »

12. Τὴν 18 Ἰανουαρίου τοῦ 1828 κατέπλευσεν ὁ Καποδίστριας εἰς Ναύπλιον, καὶ μετ' ὀλίγας ἡμέρας εἰς Αἴγινα, τὴν ὁποῖαν ὥρισεν ὡς προσωρινὴν καθέδραν τῆς Κυβερνήσεως.

Μετὰ ἓν ἔτος πρωτεύουσα τοῦ Κράτους ὠρίσθη τὸ Ναύπλιον, ὅπου ἐγκαταστάθη μετὰ τῆς κυβερνήσεώς του ὁ Καποδίστριας.

Ὀλίγους μῆνας μετὰ τὴν ἀφίξίν του εἰς τὴν Ἑλλάδα ὁ Καποδίστριας μετέβη εἰς τὰς Πάτρας καὶ ἔθεσεν αὐτοπροσώπως τὰ θεμέλια τοῦ δημοτικοῦ σχολείου τῆς πόλεως.

13. Οἱ πρόκριτοι τοῦ τόπου ὑπεδέχθησαν τὸν Κυβερνήτην εὐλαβῶς καὶ ἐξέφρασαν τὴν χαρὰν των διὰ τὴν ἀπο-

λύτρωσιν τῆς Ἑλλάδος ἀπὸ τὴν δουλείαν καὶ ἔλεγον ὅτι πρέπει νὰ δοξάζωμεν τὸν Θεὸν διὰ τὸ μέγα τοῦτο θαῦμα.

Ὁ Καποδίστριας ἀπήντησεν ὡς ἑξῆς :

« Ἀς δοξάζωμεν τῷ ὄντι τὸν Θεὸν καὶ ἅς εὐλογοῦμεν τὸ πανάγιον αὐτοῦ ὄνομα διὰ τὴν ἀπελευθέρωσίν μας ἀπὸ τὸν τουρκικὸν ζυγόν. Ἀλλὰ ἀκόμη δὲν εἴμεθα ἐλεύθεροι ».

Οἱ πρόκριτοι ἀκούσαντες τὴν τελευταίαν φράσιν ἐταράχθησαν καὶ ἐκοιτάχθησαν μεταξύ των ἀποροῦντες τί ἐννοεῖ ὁ Καποδίστριας λέγων ὅτι ἀκόμη δὲν εἴμεθα ἐλεύθεροι.

Ἐκεῖνος δὲ ἐννόησας τὴν ἀπορίαν τῶν συνομιλητῶν τοῦ ἐξακολουθεῖ :

« Ναὶ ἡλευθερώθημεν ἀπὸ τὴν δουλείαν τῶν Τούρκων, ἀλλὰ ὅχι καὶ ἀπὸ τὴν δουλείαν τὴν ἰδικήν μας. Καὶ τώρα πρέπει νὰ ἀγωνισθῶμεν ἐκ νέου διὰ νὰ ἀπαλλαχθῶμεν ἀπὸ τὴν δουλείαν αὐτήν ».

14 Οἱ πρόκριτοι τίποτε δὲν ἐννόησαν· προσήλωσαν τοὺς ὀφθαλμοὺς των πρὸς αὐτόν, ὡσὰν νὰ ἐξήτουν ἐξήγησιν τῶν λεγομένων του.

Καὶ ὁ Καποδίστριας προσθέτει :

« Ἐννοῶ, γενναῖοι μου, ὅτι ὑπολείπεται ἀκόμη νὰ ἐλευθερωθῶμεν ἀπὸ τὰς προλήψεις μας, ἀπὸ τὴν ἀμάθειάν μας καὶ ἀπὸ τὴν πενίαν μας. Τότε μόνον θὰ ἔχωμεν τὸ δικαίωμα νὰ λέγωμεν ὅτι εἴμεθα ἐλεύθεροι ».

15 Μὲ αὐτὰς τὰς ἰδέας καὶ μὲ αὐτοὺς τοὺς σκοποὺς ἦλθεν ὁ Καποδίστριας εἰς τὴν Ἑλλάδα. Ἦξεύρετε ὅλοι ὅτι ἡ καλλιέργεια τῶν γεωμήλων εἰς αὐτὸν ὀφείλεται. Φαντασθῆτε διὰ μίαν στιγμὴν ὅτι λείπουν ἀπὸ τὸν κατὰλογον τῶν τροφίμων μας τὰ γεώμηλα καὶ θὰ ἐννοήσετε πόσον θὰ χάσῃ ἡ διαίτά μας ἀπὸ τὴν ἔλλειψιν αὐτήν.

16. Κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην ἤκμαζεν εἰς τὴν Σύρον τὸ ἐμπόριον καὶ ἡ ναυτιλία. Ἀλλὰ ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον καὶ

οἱ ἔμποροι καὶ οἱ ναυτικοὶ ἦσαν ἐμπειρικοὶ χωρὶς καμμίαν εἰδικήν μόρφωσιν. Ὁ Καποδίστριας πρῶτος ἱδρύσεν ἐκεῖ ἐμπορικὴν καὶ ναυτικὴν σχολήν, ἐνεκα τῶν ὁποίων ἡ Σὺρος διετῆρσε τὴν ἐμπορικὴν καὶ ναυτιλιακὴν ἀκμὴν τῆς καθ' ὅλον τὸν δέκατον ἑνατον αἰῶνα.

17. Μέγισται ἦσαν αἱ φροντίδες τὰς ὁποίας κατέβαλεν ὁ Κυβερνήτης ὑπὲρ τῆς ἱδρύσεως δημοτικῶν σχολείων. Ἀλλὰ ποῦ νὰ εὕρεθούν οἱ διδάσκαλοι ; Μὲ πολλὰς δυσκολίας καὶ κόπους κατώρθωσε νὰ ἀσκηθούν τινες ἐκ τῶν περισσότερων ἐγγραμμάτων καὶ χρησιμοποιοῦν ὥς οἱ πρῶτοι κρατικοὶ δημοδιδάσκαλοι.

18. Ὁ Καποδίστριας ἦτο μετριοπαθής, δὲν παρεσύρετο ἀπὸ τὸν θυμὸν του, ἀλλὰ συνεκρατεῖτο, δὲν ἦτο σκληρὸς οὔτε αὐστηρὸς πρὸς τοὺς ἐχθροὺς του, ἀλλὰ συγγνωμονικός.

Ὅσάκις κατελαμβάνετο ὑπὸ δικαίας ὀργῆς καὶ ἀγανακτήσεως, ἐνεθυμεῖτο τὴν διαθήκην τοῦ πατρὸς του Ἀντωνίου Καποδίστρια.

Ἡ διαθήκη αὕτη περιεῖχε συμβουλὰς περὶ οἰκογενειακῆς ἐνότητος, περὶ πλούτου, περὶ συμπεριφορᾶς καὶ περὶ πολλῶν ἄλλων πραγμάτων, τὰ ὅποια ἀντιμετωπίζει ἕκαστος εἰς τὸν βίον του.

19. Ἀλλὰ τὸ σπουδαιότερον ἐξ ὅλων, τὰ ὅποια συνεβούλευεν ὁ γέρων Καποδίστριας, ἦτο ἡ μετριοπάθεια : «Οἱ σκληροὶ καὶ δηκτικοὶ τρόποι», ἔγραφεν, «οὐδέποτε καταλήγουν εἰς ὠφέλιμα ἀποτελέσματα».

«Ἐγὼ εἰς τὰ νεανικά μου χρόνια εἶχον καὶ τὰς δύο κακίας, ἤμην σκληρὸς καὶ δηκτικός, ἀλλὰ δὲν εἶχον κανένα διὰ νὰ μὲ ὀδηγήσῃ εἰς τὴν μετριοπάθειαν. Ὅταν ἐσκέφθην νὰ διορθωθῶ, ἦτο κάπως ἀργά. Ἐν τούτοις τὸ κατώρθωσα ἐν μέρει. Τώρα ὅμως σεῖς, οἱ ὅποιοι ἔχετε ὀλοζώντανον τὸ παράδειγμα τοῦ πατρὸς σας, πρέπει νὰ ὠφεληθῇτε ἀπὸ αὐτό».

20. Σπουδαία εἶναι ἐπίσης καὶ ἡ περὶ τοῦ πλούτου

συμβουλή τοῦ γέροντος Καποδίστρια. «Ὁ πλοῦτος», ἔγραφε, «πρέπει νὰ ἐξυπηρετῇ ὄχι μόνον αὐτόν, ὁ ὅποιος τὸν ἔχει, καὶ τὴν οἰκογένειάν του, ἀλλὰ καὶ τοὺς ἄλλους οἱ ὅποιοι οὔτε γονεῖς πλουσίους εἶχον διὰ νὰ τοὺς κληρονομήσουν οὔτε οἱ ἴδιοι ἠδυνήθησαν νὰ ἀποκτήσουν περιουσίαν».

21. Καὶ ἡ συμβουλή αὕτη τοῦ πατρὸς δὲν ἄφησε ἀνεπηρέαστον τὸν υἱόν. Ὁ Ἰωάννης ὁ Καποδίστριας καθ' ὅλην τὴν διάρκειαν τῆς διοικήσεώς του δὲν ἐπεβάρυνε τὸ Κράτος οὔτε μὲ ἐν λεπτόν. Ἀπὸ τὴν Ἑλβετίαν, ὅπου διέμενε ὡς πληρεξούσιος Ἐπουργὸς τοῦ αὐτοκράτορος τῆς Ρωσίας Ἀλεξάνδρου, ἦλθεν εἰς τὴν Ἑλλάδα μὲ ἰδικὰ του ἑξοδα, καὶ διὰ τὰς ἀνάγκας τοῦ οἴκου του ἐδαπάνη ἐπίσης ἐκ τῶν ἰδίων· οὐδένα μισθὸν ἐλάμβανεν.

22. Μετὰ ἐν ἔτος ἀπὸ τῆς ἀφίξεώς του, κατὰ τὴν Δτν ἐθνικὴν συνέλευσιν, ὁ Θεόδωρος Κολοκοτρώνης ἐπρότεινε δι' ἀναφορᾶς του νὰ καθορισθῇ ἀνάλογος μισθοδοσία τοῦ κυβερνήτου «πρὸς θεραπείαν τῶν ἀπαραιτήτων ἀναγκῶν του», ὡς ἔλεγεν ἡ ἀναφορά.

Καὶ ἡ Συνέλευσις ἐδέχθη τὴν ἀναφορὰν καὶ ὥριεν ἐτήσιον μισθὸν τοῦ κυβερνήτου δέκα ὀκτὼ χιλιάδας φοινίκας. Ἀλλ' ὁ Καποδίστριας ἠρνήθη νὰ λάβῃ οἷονδήποτε ποσὸν ἐκ τοῦ δημοσίου Ταμείου.

Ἐδαπάνη διὰ πάσας τὰς ἀνάγκας του ἐκ τῆς ἰδικῆς του περιουσίας, τὴν ὁποίαν εἶχεν ἀποκτήσει ἐν μέρει μὲν ἀπὸ τὴν πατρικὴν του κληρονομίαν, ἐν μέρει δὲ ἀπὸ τα περισσεύματα τοῦ μισθοῦ, τὸν ὅποιον εἶχεν ὡς Ἐπουργὸς τῆς Ρωσίας.

Ἦτο δὲ τόσον πρόθυμος νὰ ἐξυπηρετῇ τὸ κοινὸν συμφέρον ἐκ τῶν ἰδίων, ὥστε ἔφθασε νὰ ὑποθηκεύσῃ τὰ οἰκογενειακά του κτήματα ἐν Κερκύρᾳ διὰ νὰ πληρώσῃ δύο φορτία ζωοτροφῶν, προωρισμένων διὰ τὴν φρουρὰν Ναυπλίου.

23. Τὸ ἔργον τοῦ Καποδιστρίου ἀνεκόπη ὑπὸ χειρὸς φονέως, χειρὸς γνησίου Ἑλλήνος, ἀληθινοῦ εὐπατρίδου, τοῦ ὁποίου ἡ οἰκογένεια δλόκληρον ἐκατόμβην ἐθυσίασεν ἐπὶ τοῦ βωμοῦ τῆς πατρίδος. Ἐφονεύθη ἐν Ναυπλίῳ ὑπὸ τοῦ Κωνσταντίνου Μαυρομιχάλη καὶ τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ Γεωργίου, καθ' ἣν στιγμήν ὁ ἀγαθὸς κυβερνήτης μίαν πρωΐαν Κυριακῆς εἰσήρχετο εἰς τὴν ἐκκλησίαν τοῦ Ἀγίου Γεωργίου.

Ἡ ἐκ παρεξηγήσεως φυλάκισις τοῦ ἥρωος τῆς Μάνης Πετρόμπεη, ὁ ὁποῖος ἀποτελεῖ μίαν δόξαν τῆς νεωτέρας Ἑλλάδος, ἦτο ἡ αἰτία τοῦ διπλοῦ πένθους, τὸ ὁποῖον θαύματα ἡσθάνθη ὁ ἐλληνικὸς λαός.

Ἦτο πένθος καὶ ζημία ἀνεπανόρθωτος ὁ τοιοῦτος θάνατος τοῦ κυβερνήτου, ἀλλ' ἦτο ἐπίσης πένθος ὅτι ἡ εὐγενεστάτη ἐλληνικὴ οἰκογένεια ἐκηλιδώθη διὰ μιᾶς τοιαύτης πράξεως.

24. Ἀνδριάς τοῦ κυβερνήτου ἐκ λευκοῦ μαρμάρου πρὸ τῶν προπυλαίων τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν παρὰ τὸν ἀνδριάντα τοῦ Κοραῆ μχρτυρεῖ τὴν εὐγνωμοσύνην τοῦ ἐλληνικοῦ λαοῦ πρὸς τὸν θεσπέσιον ἄνδρα, ὑπομιμνήσκει δὲ τὴν σπουδάζουσαν νεολαίαν τοῦ ἔθνους ὅτι ἡ ἐπιστήμη παρασκευάζει οὐχὶ ἐπαγγελματίας κοινούς, ἀλλ' ἄνδρας θηρεύοντας τὴν ὑπεροχὴν ἐκ τῆς παιδείας καὶ τῆς πρὸς τὴν πατρίδα ἀφοσιώσεως.

33. Ὁ Φοῖνιξ.

1. Τὸ πτηνόν, τὸ ὁποῖον βλέπετε εἰς τὴν μίαν ὄψιν τῶν νομισμάτων τοῦ Καποδιστρίου, μετὰς ὑπὸ κάτω αὐτοῦ φλόγας πυρᾶς, συμβολίζει τὴν ἀναγέννησιν τῆς Ἑλλάδος καὶ ἰδοὺ πῶς :

Τὸ εἰκονιζόμενον πτηνόν εἶναι μυθολογικόν, ὀνομάζεται δὲ φοῖνιξ. Κατὰ τὴν παράδοσιν ὁ φοῖνιξ εἶναι θαυμασίας ὠραιότητος. Ὅταν δὲ ἐγγίσῃ τὸ τέρμα τοῦ βίου του, προαισθάνεται αὐτὸ καὶ κατασκευάζει μόνος του τὴν νεκρικὴν του φωλεάν ἐξ ἀρωματικῶν ξύλων καὶ θάμνων.

Ἐπειτα εἰσερχόμενος ἐντὸς αὐτῆς ἀπευθύνει γλυκὺ καὶ ἡρεμον ἱκετευτικὸν ᾄσμα πρὸς τὸν ἥλιον. Ὁ δὲ ἥλιος πέμπει μίαν ἰσχυράν ἀκτῖνα, διὰ τῆς ὁποίας ἀναφλέγεται ἡ φωλεὰ καὶ καίεται τὸ γεροντικὸν σῶμα.

Ἀλλ' ἐκ τῆς τέφρας τοῦ πατρὸς γεννᾶται παραχρῆμα ὁ υἱός, ἐκ τοῦ θανάτου ἀναπτύσσεται νέα ζωὴ πλήρης ἀκμῆς καὶ ὁρμῆς πρὸς δρᾶσιν.

2. Τὸν φοῖνικα εἶχον ὡς σύμβολον ὅλα τὰ νομίσματα τοῦ Καποδιστρίου, καὶ τὰ χαλκᾶ, ἥτοι τὸ δεκάλεπτον, τὸ πεντάλεπτον, τὸ δίλεπτον, καὶ τὰ ἀργυρᾶ, ἥτοι ἡ δραχμὴ καὶ τὸ διδραχμον. Ἀλλ' ἰδίως φοῖνιξ ἐκαλεῖτο ἡ ἀργυρᾶ δραχμή, ἡ ὁποία εἶχε πολὺ μεγαλυτέραν ἀξίαν τῆς σημερινῆς δραχμῆς. Τότε μὲ μίαν δραχμὴν ἠγοράζατε πέντε περὶπου δακάδας ἄρτου ἢ δύο δακάδας τυροῦ ἢ περισσότερον ἀπὸ μίαν δακὴν κρέατος.

34. Ὁ θάνατος τοῦ Σωκράτους.

1. Ὅτε οἱ Ἀθηναῖοι κατεδίκασαν τὸν Σωκράτην εἰς θάνατον, ἡ ποινὴ δὲν ἐξετελέσθη ἀμέσως, ὥς συνήθως ἐγίνετο εἰς τοὺς ἀρχαίους Ἀθηναίους· ἀλλὰ ἀπὸ τῆς καταδίκης μέχρι τῆς ἐκτελέσεως τῆς ποινῆς παρήλθον τριάκοντα ἡμέραι. Καὶ ἰδοὺ διατί. Τὴν προηγουμένην ἡμέραν τῆς δίκης οἱ Ἀθηναῖοι ἔστειλαν εἰς τὴν Δῆλον πρεσβείαν ἐκ πολιτῶν, ἵνα προσφέρουν εἰς τὸ ἐκεῖ ἱερὸν τοῦ Ἀπόλλωνος θυσίαν ἐκ μέρους τῆς πόλεως, ὥς ἔπραττον καθ' ἕκαστον ἔτος. Μέχρις οὗτου δὲ τὸ πλοῖον, τὸ ὁποῖον ἔφερεν ἐκεῖ τὴν πρεσβείαν, ἐπιστρέψῃ εἰς τὸν Πειραιᾶ, δὲν ἐπετρέπετο νὰ γίνῃ θανατικὴ ἐκτέλεσις.

2. Καθ' ὅλας αὐτὰς τὰς ἡμέρας οἱ μαθηταὶ καὶ φίλοι τοῦ Σωκράτους ἤρχοντο εἰς τὴν φυλακὴν καὶ συνδιελέγοντο μετ' αὐτοῦ. Ποτὲ δὲν παρεπονέθη ἐναντίον τῆς πατρίδος του διὰ τὴν ἄδικον καὶ σκληρὰν καταδίκην, οὔτε ἔδειξε στενοχωρίαν τινά, διότι ἔμελλε νὰ θανατωθῇ.

Τοῦναντίον ὅμως συνέβαινεν εἰς τοὺς μαθητάς του· οὗτοι ἔλυποῦντο πολὺ, διότι μετ' ὀλίγον δὲν θὰ ὑπῆρχεν εἰς τὴν ζωὴν ὁ προσφιλέης διδάσκαλος. Διὰ τοῦτο προέτειναν εἰς τὸν Σωκράτην νὰ δραπετεύσῃ ἐκ τῆς φυλακῆς, ὁ δὲ Κρίτων, εἰς τῶν προσφιλεστέρων μαθητῶν του, εἶχε δωροδοκῆσαι τοὺς φύλακας διὰ νὰ ἐπιτρέψουν τὴν ἀπόδρασιν τοῦ Σωκράτους.

3. Ἀλλ' ἐκεῖνος ὄχι μόνον δὲν ἐπέιθετο εἰς αὐτοὺς, ἀλλὰ προσεπάθει καὶ νὰ τοὺς πείσῃ ὅτι ἐκεῖνο, τὸ ὁποῖον τὸν συνεβούλευον νὰ πράξῃ, ἦτο μέγα κακὸν καὶ ἐντελῶς ἀντίθετον πρὸς ὅσα συνεβούλευε τοὺς νέους, ὅταν ἦτο ἐλεύθερος.

«Προσεπάθησα», ἔλεγε, «νὰ πείσω τοὺς δικαστὰς ὅτι ἔχω δίκαιον· ἀφοῦ ὅμως δὲν τοὺς ἔπεισα, δὲν ἔχω κανὲν δικαίωμα νὰ παραβῶ τοὺς νόμους τῆς πατρίδος μου».

4. Ὄταν τὸ πλοῖον κατέπλευσεν εἰς τὸν Παιραιᾶ καὶ ἔμελλεν αὐθημερὸν νὰ θανατωθῇ ὁ Σωκράτης, οἱ φίλοι του προσῆλθον εἰς τὴν φυλακὴν λίαν πρωΐ. Ἀλλ' ὁ θυρωρὸς τοὺς εἶπε νὰ περιμένουν, διότι ἐκείνην τὴν στιγμήν οἱ ἔνδεκα ἔλυσον τὸν Σωκράτην ἀπὸ τὰ δεσμά του. Μετ' ὀλίγον ἐπανῆλθεν ὁ θυρωρὸς καὶ εἶπε νὰ εἰσέλθουν.

5. Εἰσελθόντες εἶδον τὸν Σωκράτην καὶ τὴν σύζυγόν του Ξανθίππην, ἣ ὁποία ἐκάθητο πλησίον του κρατοῦσα εἰς τὰς χεῖρας τὸ μικρότερον τέκνον των.

Μόλις εἶδεν αὐτοὺς ἡ Ξανθίππη, ἐκραύγαζε καὶ εἶπε «Σωκράτη, Σωκράτη, διὰ τελευταίαν φορὰν σὲ βλέπουν οἱ φίλοι σου καὶ σὺ ἐκείνους».

Ὁ Σωκράτης ἐστενοχωρήθη διὰ τὴν λιποψυχίαν τῆς γυναικὸς του καὶ τὴν παρεκάλεσε νὰ μεταβῇ εἰς τὸν οἶκον. Εἰς δὲ ἐκ τῶν μαθητῶν συνώδευσεν αὐτὴν θρηνοῦσαν καὶ ὀδυρομένην.

6. Μετὰ ταῦτα ἐσηκώθη ὁ Σωκράτης καὶ μετέβη εἰς τι δωμάτιον διὰ νὰ λουσθῇ, διότι κατ' ἔθος θρησκευτικὸν ὁ μέλλων νὰ ταφῇ νεκρὸς ἔπρεπε νὰ λουσθῇ. Ὁ Σωκράτης, θέλων νὰ ἀπαλλάξῃ τοὺς ἰδικούς του ἀπὸ τὸν κόπον νὰ τὸν λούσουν μετὰ τὸν θάνατόν του, ἐλούσθη μόνος του.

Ἀφοῦ δὲ ἐλούσθη, ἐπέτρεψεν ὁ θυρωρὸς καὶ εἰσῆλθον οἱ τρεῖς υἱοὶ του καὶ γυναῖκες τινες συγγενεῖς· πρὸς αὐτοὺς ἔδωκε συμβουλὰς τινὰς καὶ παραγγελίας καὶ τοὺς παρεκάλεσε νὰ φύγουν, αὐτὸς δὲ ἦλθε πρὸς τοὺς ἄλλους.

7. Ἦτο τώρα πλέον ὁ ἥλιος εἰς τὴν δύσιν του καὶ πλησιάσας ὁ ὑπηρέτης τῶν ἔνδεκα εἶπεν εἰς τὸν Σωκράτην ὅτι εἶναι καιρὸς νὰ πῇ τὸ φάρμακον. Καὶ ἀφοῦ εἶπεν αὐτά, ἐστράφη νὰ φύγῃ με τοὺς ὀφθαλμοὺς πλήρεις δακρύων.

Καὶ ὁ Σωκράτης ἀποβλέψας πρὸς τὸν Κρίτωνα εἶπεν.

«Ἐλα, Κρίτων, φρόντισε νὰ φέρῃ κάποιος τὸ φάρμακον».

«Ἀλλά νομίζω», εἶπε ὁ Κρίτων, «ὅτι ὁ ἥλιος κυτῶ ἀκόμη εἰς τὰ θουνά καὶ δὲν ἔχει δύσει. Ἀλλὰ πρὸς τούτοις ἤξεύρω ὅτι ἄλλοι κατάδικοι πολὺ ἀργότερα ἔλαβον τὸ κώνειον, ἀφοῦ πρῶτον ἔφαγαν καὶ ἔπιαν καλὰ. Λοιπὸν μὴ θιάζεσαι, διότι ἔχομεν ἀκόμη καιρὸν».

8.—«Εἶχον δίκαιον ἐκεῖνοι ὡς Κρίτων, νὰ ἀναβάλλουν ὅσον ἤμποροῦσαν τὴν ὥραν τοῦ θανάτου, διότι ἐνόμιζον ὅτι τοιοῦτοτρόπως κατὰ ἐκέρδιζον, ἀλλ' ἐπίσης καὶ ἐγὼ ἔχω δίκαιον νὰ μὴ ἀναβάλλω, διότι νομίζω ὅτι τίποτε δὲν πρόκειται νὰ κερδίσω, ἀλλὰ τοῦναντίον θὰ γίνω καταγέλαστος προσπαθῶν μὲ κάθε τρόπον νὰ παρατείνω τὴν ζωὴν μου».

«Λοιπὸν φρόντισε τώρα ἀμέσως, σὲ παρακαλῶ, νὰ μοῦ φέρουν τὸ φάρμακον».

Αὐτὰ ἀπήντησεν ὁ Σωκράτης καὶ ἦλθεν ὁ ὑπηρέτης κομίζων τὸ φάρμακον ἐντὸς ποτηρίου.

Ἀφοῦ ἐπλησίασεν, τὸν ἐρωτᾷ ὁ Σωκράτης :

—«Καλέ μου ἄνθρωπε, δὲν μοῦ λέγεις ἐσὺ ποῦ ξεύρεις ἀπὸ αὐτά, τί πρέπει τώρα νὰ κάμω ;»

— «Τίποτε ἄλλο», τοῦ ἀπήντησε, «παρά, ἀφοῦ τὸ πιῆς, νὰ περιπατῆς, καὶ ὅταν αἰσθανθῆς θάρος εἰς τὰ πόδια νὰ κατακληθῆς καὶ ἔτσι αὐτὸ θὰ ἐνεργήσῃ».

Καὶ συγχρόνως προσέφερε τὸ ποτήριον εἰς τὸν Σωκράτην, ὁ ὁποῖος τὸ ἔλαβε καὶ πολὺ εὐθυμος, χωρὶς διόλου νὰ φοβηθῇ καὶ χωρὶς νὰ χαλάσῃ τὸ χρῶμα τοῦ οὔτε κἂν νὰ σκυθρωπάσῃ, ἀμέσως μὲ μεγάλην εὐκολίαν ἐξεκένωσε τὸ ποτήριον.

10. Ἐκ τῶν παρισταμένων φίλων πολλοὶ μὲν καὶ πρότερον κατῴρθωναν ὅπωςδῆποτε νὰ συγκρατοῦνται καὶ νὰ μὴ κλαίουν, ἀλλ' ὅταν τὸν ἔβλεπον νὰ πίνῃ τὸ κώνειον καὶ ἔπειτα, ἀφοῦ τὸ εἶχε πῖει, δὲν ἠδύναντο πλέον νὰ κρατηθοῦν καὶ κρουνηδὸν ἔρρεον τὰ δάκρυα. Ὁ δὲ Κρίτων εἶχε τόσο πολὺ συγκινηθῇ, ὥστε ἠναγκάσθη νὰ ἀπομακρυνθῇ.

Ὁ Σωκράτης βλέπων αὐτοὺς τόσον πολὺ συγκινουμένους λέγει :

«Τὶ εἶν' αὐτὰ ποὺ κάμνετε, καλοὶ μοι φίλοι ; Ἐγὼ

διὰ τοῦτο ἀκριβῶς παρεκάλεσα νὰ φύγουν αἱ γυναῖκες, διὰ νὰ λείψουν αἱ συγκινήσεις. Σᾶς παρακαλῶ νὰ ἡσυχάσετε καὶ νὰ μὴ ταράττεσθε ».

Καὶ οὗτοι μὲν συνεκράτουν, ὅσον ἠδύναντο, τὰ δάκρυα. Ἐκεῖνος δὲ ἐνῶ περιεπάτει ἡσθάνθη θάρος εἰς τοὺς πόδας καὶ πλησιάσας εἰς τὴν κλίνην κατεκλίθη ὕπτιος.

11. Κατόπιν ὁ ἀρμόδιος ὑπηρέτης κατὰ μικρὰ διαλείμ-

ματα παρετήρει πιέζων τοὺς πόδας τοῦ Σωκράτους· τέλος πιέσας ἰσχυρῶς τὸ ἄκρον τοῦ ποδὸς διὰ τῆς χειρὸς ἠρώτησε τὸν Σωκράτην, ἂν τὸ αἰσθάνεται, ἐκείνος ἀπήντησεν ὅχι· κατόπιν ἐπίεσε τὰς κνήμας καὶ εἶπεν ὅτι, ὅταν φθάσῃ ἡ ἀναισθησία εἰς τὴν καρδίαν, θά ἀποθάνῃ. Συγχρόνως δὲ μὲ τὴν ἀναισθησίαν ἐπήρχετο ψῦξις.

Εἶχεν ἤδη φθάσει ἡ ψῦξις εἰς τὸ ὑπογάστριον καὶ ἀπορρίψας ὁ Σωκράτης τὸ κάλυμμα τοῦ προσώπου, διότι ἦτο ὅλος σκεπασμένος, εἶπεν :

«ὦ Κρίτων, ὀφείλομεν εἰς τὸν Ἀσκληπιὸν ἀλεκτρούνα σὰς παρακαλῶ νὰ τὸν θυσιάσετε καὶ νὰ μὴ ἀμελήσετε».

— «Θὰ γίνῃ αὐτὸ», ἀπήντησεν ὁ Κρίτων, «ἀλλὰ τίποτε ἄλλο θέλεις ;».

Τίποτε δὲν ἀπήντησεν ὁ Σωκράτης, ἀλλ' ἀμέσως ἐστήλῳσε τοὺς ὀφθαλμοὺς του, ὁ δὲ Κρίτων ἔσπευσε νὰ τοῦ κλείσῃ τὰ βλέφαρα καὶ τὸ στόμα.

Αὐτὸς ἦτο ὁ θάνατος τοῦ ἀρίστου καὶ δικαιοτάτου ἀνδρὸς τῶν χρόνων ἐκείνων.

12. Ἐξ περιήπου ἔτη κατόπιν οἱ Ἀθηναῖοι ἠσθάνθησαν μεταμέλειαν καὶ ὀδύνην διὰ τὸν ἄδικον θάνατον τοῦ Σωκράτους. Κατὰ τὴν παράστασιν ἐνὸς δράματος τοῦ Εὐριπίδου, ὅταν οἱ θεαταὶ ἤκουσαν ἀπὸ τῆς σκηνῆς τοὺς λόγους «ἐφρονεύσατε, ὦ Ἕλληνες, ἐφρονεύσατε τὴν πάνσοφον καὶ ἄκακον ἀηδόνα», ὅλοι ἐνεθυμήθησαν τὸν Σωκράτην καὶ ἔχυσαν πικρὰ δάκρυα μετανοίας. Ἀλλ' ἦτο πλέον ἄργά.

Λέγεται δὲ ὅτι καὶ οἱ κατήγοροι αὐτοῦ, μισοῦμενοι καὶ περιφρονούμενοι ὑπὸ πάντων, ἀπηγγέχονισαν ἑαυτοὺς ὡς βραδύτερον ὁ Ἰούδας.

35. Ἡ ἀδελφότης Ἀμπελακίων.

1. Ἐπὶ τῶν κλιτύων τῆς Ὀσσης, πρὸ τῆς κοιλάδος τῶν Τεμπῶν, εἰς ὕψος περιήπου πεντακοσίων μέτρων εἶναι ἐκτι-

σμένῃ ἢ κωμόπολιν τῶν Ἀμπελακίων ἀριθμοῦσιν σήμερον περὶ τοὺς 1500 κατοίκους.

Τὸ ὄνομα τῆς κωμοπόλεως ταύτης εἶναι γνωστὸν πολὺ πέραν τῶν ὁρίων τῆς Ἑλλάδος ὡς ἔδρας προτύπου κοινότητος, ἢ ὅποια ἄλλοτε εἰς διάστημα μόλις δύο δεκάδων ἐτῶν κατῴρθωτε νὰ ἀναπτυχθῇ εἰς θαυμαστὴν τελειότητα. Ἐξαισχύλιοι κάτοικοι τῶν Ἀμπελακίων καὶ τῶν πέριξ χωρίων ἀπετέλεσαν μίαν πολιτείαν, τῆς ὁποίας μετεῖχον πάντες ὡς μέλη μιᾶς καὶ τῆς αὐτῆς οἰκογενείας.

Ὁ ὀργανισμὸς τῆς μικρᾶς ταύτης πολιτείας ἐμελετήθη ὑπὸ τοῦ Γάλλου Βουλανζῆ καὶ ἐπεχειρήθη νὰ ἐφαρμοσθῇ ἐν Γαλλίᾳ καὶ Ἀμερικῇ.

2. Ὁ ἐπισκεπτόμενος σήμερον τὰ Ἀμπελάκια γοητεύεται μὲν ἀπὸ τὸ ὥραϊον κλίμα καὶ τὴν ἐξαιρετικὴν τοποθεσίαν, ἀλλὰ τίποτε περισσότερον δὲν ἔχει νὰ παρατηρήσῃ ἀπὸ ὅ,τι παρατηρεῖ τις εἰς τὰς περισσοτέρας κωμοπόλεις τῆς Ἑλλάδος.

Ἐὰν ὅμως ἐπιστρέψωμεν νοερῶς τέσσαρας γενεὰς ὀπίσω ἢ ἐὰν ἦτο δυνατόν νὰ μετακαλέσωμεν ἐκ τοῦ Ἄδου Ἀμπελακιώτην τινὰ τοῦ 1800 θὰ μᾶς διηγεῖτο θαυμάσια πράγματα.

3. Πλῆθος κλωστηρίων εἰς τὴν πόλιν μετέβαλλον τότε τὸν θάμβακα εἰς νῆμα, βαφεῖα δὲ πλεόν τῶν εἴκοσιν ἔδιδον εἰς τὸ νῆμα τὸ ἀναγκαῖον χρῶμα καὶ μάλιστα τὸ ἐρυθρόν, ἀνάλογα δὲ ὑφαντουργεῖα ὑφαίνον τὰ παρασκευαζόμενα νήματα καὶ κατεσκεύαζον τὰ πεφημισμένα ἀμπελακιώτικα ὑφάσματα, τὰ ὅποια ἐπωλοῦντο εἰς τὰς ἀγορὰς τῆς Ἀνατολῆς καὶ τῆς Δύσεως.

Καὶ εἰς μὲν τὰ βαφεῖα εἰργάζοντο κατ' ἐξοχὴν ἄνδρες, εἰς δὲ τὰ κλωστήρια καὶ τὰ ὑφαντουργεῖα γυναῖκες. Καὶ παῖδες ἀκόμη καὶ κοράσια ἀνήλικα μετὰ τὴν ἀποφοίτησίν των ἀπὸ τὸ σχολεῖον συμμετεῖχον εἰς τὴν κοινὴν προσπά-

θειαν καὶ ἐλάμβανον ἡμερομίσθιον ἀνάλογον πρὸς τὴν ἐργασίαν, τὴν ὁποίαν προσέφερον.

4. Οἱ ἄγροί, οἱ μὲν παραποτάμιοι ἐσπείροντο δάμβακα, οἱ δὲ ἐπὶ τῶν κλιτύων τῆς Ὀσσης ἐρυθρόδανον, τὸ κοινῶς λεγόμενον ριζάρι, ἐκ τοῦ ὁποίου παρεσκευάζετο ἄριστον ἐρυθρὸν χρῶμα καὶ ἀνεξίτηλον. Οὕτε δάμβας οὕτε ἐρυθρόδανον ἐπετρέπετο νὰ πωληθῇ ἔξω τῶν Ἀμπελακίων. Ἄπασα ἡ παραγωγή κατετίθετο εἰς τὸν Συνεταιρισμὸν.

Δώδεκα ἄνδρες ἐκλεγόμενοι ὑπὸ τῆς κοινότητος κατὰ τριετίαν, οἱ καλούμενοι Ἐφοροί, ἐπέδλεπον τὴν συντελούμενην ἐργασίαν ἐν τοῖς ἐργαστηρίοις, εἶχον δὲ τὸ δικαίωμα νὰ ἀμείβουν τοὺς δραστηρίους καὶ ἱκανοὺς, νὰ ψέγουν δὲ καὶ νὰ νουθετοῦν τοὺς ὀκνηροτέρους καὶ ἀμελεστέρους.

5. Ἡμιλλῶντο πάντες εἰς ἐπίμονον καὶ καθαρὰν ἐργασίαν. Συζητήσεις περὶ ὀκταώρου ἢ ἐπταώρου δὲν ἐγένοντο, οὐδ' ὑπῆρχον ὥρολόγια εἰς τὴν εὐδαίμονα αὐτὴν πολιτείαν· ἐφ' ὅσον ὁ ἥλιος εὕρισκετο ὑπὲρ τὸν ὀρίζοντα ἦτο ὥρα ἐργασίας πλὴν τῶν διαλειμμάτων διὰ τὰ γεύματα καὶ τὴν ἀναγκαίαν ἀνάπαυσιν.

Εἶδατέ ποτε γεωργὸν καλλιεργοῦντα τὸν ἄγρόν του ἢ τεχνίτην ἐργαζόμενον εἰς τὸ ἐργαστήριόν του νὰ κοιτάξῃ τὸ ὥρολόγιον, ἂν ἡ ὥρα εἶναι ὀκτῶ διὰ νὰ ἀρχίσῃ τὴν ἐργασίαν ἢ ἂν εἶναι πέντε διὰ νὰ παύσῃ ; Ἐφ' ὅσον αἰσθάνεται ὀρεξίν καὶ δύναμιν πρὸς ἐργασίαν, δὲν ἀποθέτει τὴν σκαπάνην ἢ τὴν σφύραν. Δὲν πρόκειται νὰ τὸν ἐκμεταλλευθῇ κανεὶς· ὁ ἴδιος θὰ δρέψῃ τοὺς καρποὺς τῶν κόπων του.

Καὶ οἱ Ἀμπελακιῶται εἰργάζοντο δραστηρίως, διότι τὰ ἐκ τῆς ἐργασίας των κέρδη οἱ ἴδιοι θὰ τὰ ἀπῆλαιον. Ἦ σημαίνει, ἂν εὕρισκοντο καὶ τινες ὀκνηροὶ ἢ ἀμελεῖς ; Ἐντροπὴ δική τω· ἀλλὰ καὶ ἰδική τω, ζημία, διότι δὲν ἦτο δυνατόν νὰ διαφύγουν τὴν προσοχὴν τῶν Ἐφόρων.

6. Τὰ ἡμερομίσθια τῶν ἐργαζομένων εἰς τὰ ἐργαστήρια κατεγράφοντο· ἐδίδοντο δὲ ἀπέναντι αὐτῶν τόσα χρήματα, ὅσα ἐπῆρκουν διὰ τὴν συντήρησίν των. Εἰς τὸ τέλος τοῦ ἔτους, ὅτε ἐγίνετο ὁ ἀπολογισμὸς τῆς ἐργασίας ἐλάμβανον τὸ ἐπὶ πλεόν τοῦ ὀρισμένου δι' ἕκαστον ἡμερομίσθιον καὶ ἀνάλογον μερίδα τῶν κερδῶν, ἥτις πολλάκις ἔφθανεν εἰς διπλασιασμὸν τοῦ ἡμερομισθίου.

7. Καὶ κατ' ἰδίαν ἡδύνατό τις νὰ παρασκευάζῃ νήματα τῇ βοήθειᾳ τῶν μελῶν τῆς οἰκογενείας του, ἐὰν δὲν ἤθελον ἢ δὲν ἡδύναντο νὰ μεταβαίνουν εἰς τὰ κοινὰ ἐργαστήρια.

Ἀλλὰ καὶ τὰ νήματα ταῦτα παρέδιδον εἰς τὰς ἐταιρικὰς ἀποθήκας, ἐλάμβανε δ' ἕκαστος ἀπόδειξιν τοῦ ποσοῦ καὶ τοῦ ποιοῦ αὐτῶν, ἅμα δὲ καὶ τῆς προσδιορισθείσης ὑπὸ τοῦ ἐκτιμητοῦ ἀξίας. Ἐπὶ τῇ βάσει δὲ ταύτης ἐδικαιοῦτο νὰ λάβῃ ἀμέσως τὸ ἡμῖς ποσόν, τὸ δ' ἕτερον ἡμῖς μετὰ τῶν ἐπὶ πλεόν κερδῶν ἐλάμβανεν εἰς τὸ τέλος τοῦ ἔτους.

Ἐπίσης δὲ καὶ οἱ παράγοντες θάμβακα καὶ ἐρυθρόδανον παρέδιδον τὰ προϊόντα των, καθὼς εἵπομεν, εἰς τὰς ἐταιρικὰς ἀποθήκας μὲ τοὺς αὐτοὺς ὅρους, μὲ τοὺς ὁποίους καὶ οἱ παραδίδοντες νήματα κατ' ἰδίαν παρασκευάζοντα.

8. Τὰ ὑφαντουργικὰ προϊόντα τῶν Ἀμπελακιωτῶν ἦσαν ἀλατῥάδες, γιασμάκια, λευκὰ παννιά, ἀκόμη καὶ φέσια· ἐπωλοῦντο δὲ ὅχι μόνον εἰς τὴν Θεσσαλίαν καὶ τὰς γειτονικὰς ἐπαρχίας, ἀλλὰ καὶ εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν, εἰς τὴν Σμύρνην, εἰς τὴν Ὀδησσὸν καὶ εἰς ἄλλα μέρη τῆς Ἀνατολῆς.

Ἀλλὰ τὴν μεγαλυτέραν κατανάλωσιν εἶχον τὰ ὑφάσματα τῶν Ἀμπελακίων εἰς τὴν Αὐστρίαν, εἰς δὲ τὴν πρωτεύουσιν αὐτῆς Βιέννην, εἶχον ἐμπορικὴν πρακτορεῖον μὲ μεγάλας ἀποθήκας ὑφασμάτων καὶ νημάτων. Ἐνεκα δὲ

τῶν πολλῶν ἐργασιῶν, τὰς ὁποίας εἶχον ἐκεῖ, ἔστελλον πολλοὺς νέους, οἱ ὁποῖοι διεξῆγον τὸ ἐμπόριον ὑπὸ τὴν ἐποπτεῖαν τῶν λεγομένων ἐπιστατῶν.

9. Ἦτο δὲ ἡ ἐποπτεία τῶν ἐπιστατῶν αὐστηρὰ καὶ ἀδιάπτωτος. Ἰδοὺ τί λέγει τὸ καταστατικὸν τοῦ συνεταιρισμοῦ διὰ τοὺς ἀποστελλομένους εἰς τὰ πρακτορεῖα νέους.

«Ἄν κανεῖς ἀπὸ αὐτοὺς τοὺς ἀρχαρίους νέους ἢ ἀπὸ τοὺς ἄλλους συντρόφους ἀτακτῇ καὶ δὲν πολιτευθῇ σωφρόνως, οἰκονομικῶς εἰς τὰ ἔξοδα, προθύμως εἰς τὸ ἔργον, ἔπου διορισθῇ, ἢ ἂν εὗρεθῇ νὰ παίξῃ χαρτιά ἢ ἄλλο φθοροποιὸν παιγνίδι, νὰ μὴ θελήσῃ κανένας ἀπὸ τοὺς ἐν Βιέννῃ ἐπιστάτας μόνος νὰ τὸ φανερώσῃ ἐδῶ, ἀλλ' ἔχοντες ἀπόδειξιν τῆς ἀταξίας του νὰ εἶναι ὑπόχρεοι ἐν φόβῳ Θεοῦ καὶ θάρει τῆς συνειδήσεώς των νὰ τὸν νουθετοῦν ὡς πατέρες διὰ νὰ διορθωθῇ, ἐὰν δὲ τοὺς παρακούσῃ, τότε νὰ μᾶς φανερώσουν ὅλοι οἱ ἐπιστάται μαζὶ μὴ κινούμενοι ἀπὸ πάθος, ἀλλ' ἐν φόβῳ Θεοῦ, τὴν ἀλήθειαν καὶ σύμφωνα μὲ αὐτὴν νὰ ἀποβάλλεται ὡς σεσηπὸς μέλος, διὰ νὰ μὴ συγχύσῃ ὅλον τὸ σῶμα τῆς ἀδελφότητος».

10. Ἐπὶ εἴκοσιν ἔτη διετηρήθη ἡ ἀδελφότης τῶν Ἀμπελακίων. Ἐκ τοῦ κοινοῦ ταμείου συνετηροῦντο οἱ ναοὶ καὶ τὸ νοσοκομεῖον, ἐπληρῶνοντο οἱ ἰατροί, κατεσκευάζοντο γέφυραι καὶ ὁδοί, διετηροῦντο ὀνομαστὰ σχολεῖα, τὰ ὅποια εἶχον βιβλιοθήκην καὶ ἐργαστήριον πειραματικῆς φυσικῆς, ἐνισχύοντο οἱ ἀνίκανοι πρὸς ἐργασίαν καὶ οἱ πάσχοντες· διότι θάσις τοῦ συνεταιρισμοῦ ἦτο ἡ ἀλληλοβοήθεια καὶ ἡ συνεργασία, εἶχον δὲ ὡς ἔμβλημα τὸ ρητὸν «κάθε ἓνας δι' ὅλους, ὅλοι διὰ τὸν κάθε ἓνα». Ἀστυνομία εἰς τὰ Ἀμπελάκια δὲν ὑπῆρχε, διότι τὸ ἔγκλημα ἦτο ἄγνωστον εἰς τὴν ἀδελφότητα. Τὸ πᾶν ἐκεῖ ἦτο εὐλογία Θεοῦ.

11. Τὸ πρῶτον καταστατικὸν τοῦ συνεταιρισμοῦ τῶν

Ἀμπελακίων συνετάχθη τὸ 1795. Ὅταν δὲ ἀναγνώσετε αὐτό, θὰ σχηματίσετε τὴν γνώμην ὅτι οἱ ἄνδρες ἐκεῖνοι, οἱ ὅποιοι τὸ συνέταξαν, διεπνέοντο ἀπὸ τὴν πρὸς τὸν Θεὸν εὐσέβειαν καὶ τὴν πρὸς ἀλλήλους ἀγάπην.

Αἱ πρῶται λέξεις τοῦ καταστατικοῦ ἦσαν λόγοι τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ. Ἴδου πῶς ἤρχιζεν : «Οὐ γὰρ εἰσὶ δύο ἢ τρεῖς συνηγμένοι εἰς τὸ ἐμὸν ὄνομα, ἐκεῖ εἰμὶ ἐν μέσῳ αὐτῶν».

Καὶ ἀληθῶς ἦτο ἐν μέσῳ αὐτῶν ὁ Θεός, ἐφ' ὅσον ἐν τῷ ὀνόματι τῆς πρὸς ἀλλήλους ἀγάπης καὶ ἀλληλεγγύης διεξήγοντο αἱ ἐργασίαι τοῦ συνεταιρισμοῦ.

12 Ἀλλὰ θάσκανος δαίμων ἐφθόνησε τὴν εὐτυχίαν τῆς ἀδελφότητος. Ἦτο ἡ ἐποχὴ τῶν Ναπολεοντείων χρόνων, καθ' οὓς ἡ Εὐρώπη συνεταράσσετο ἀπὸ ἄκρου εἰς ἄκρον.

Ἡ εἰσβολὴ τοῦ Ναπολέοντος εἰς τὴν Βιέννην τὸ 1811 ἐπέφερεν ἀνατροπὴν τῶν πραγμάτων καὶ πᾶσαι αἱ τράπεζαι ἐχρεωκόπησαν. Εἰς τὰς τραπέζας ταύτας ἦσαν κατατεθειμένα τὰ χρήματα τῆς ἀδελφότητος καὶ τοιοῦτοτρόπως ἐπῆλθε μέγας κλονισμὸς εἰς ὅλην τὴν βιομηχανικὴν καὶ ἐμπορικὴν ὀργάνωσιν τῶν Ἀμπελακίων.

Ἀλλὰ τὸ σπουδαιότερον ἦτο, ὅτι ἐγεννήθησαν διχογνωμίαι μεταξὺ τῶν διευθυνόντων τὴν ὀργάνωσιν καὶ οἱ Ἀμπελακιῶται διηρέθησαν εἰς δύο ἀλληλομαχομένας φάτριας, δίκαιαι δὲ ὀλέθριαι προέκυψαν καὶ οὕτω διελύθη ἡ ἡ ἐξαίρετος ἐκείνη καὶ μοναδικὴ εἰς τὸν κόσμον ἀδελφότης.

36. Ἔργασία

- 1 *Ξημερώνει. Ἀὐγὴ δροσάτη
μὲ τὸ πρωτό της πονλὶ
λὲς καὶ κράζει τὸν ἐργάτη
στὴν φιλόπονη ζωή.*

- 2 Ποῖν ἀγνίσῃ κἀθε ἀστέρι,
μὲ χαρούμενη καρδιὰ
ρέοι, μισόζοποι καὶ γέροι
τρέξετ' ὅλοι στὴ δουλειά.
- 3 Πέρα ἐκεῖθενε οἱ φροντίδες
ἄς πετάξουνε, καθὼς
ξαφρισμένες νυχτερίδες,
ὅπου ἀγνάντεψαν τὸ φῶς.
- 4 Μὴ σᾶς εἶναι ὁ ξένος πλοῦτος
ἐν ἀγκάθι στὴν καρδιά·
πέστε ἀζήλευτα «εἶναι τοῦτος
ἐργασίας κληρονομιά».
- 5 Σηκωθῆτε· ἡ γῆ χαρίζει
μόνον ἄφθονον καρπό,
ἂν ὁ κόπος τὴν ποίτῃ
μὲ ἔσαν ἴδρωτα συγχρό.
- 6 Σὰν ἐσᾶς, ἀδελφια, ιδρώνει
καὶ ὁ σοφός, πὺν μὲ τὸ νοῦ
κάμπους ἄμετρονς ὀργώνει
γιά τροφή τοῦ λογισμοῦ.
- 7 Δίχως ἄνεσι καὶ σχόλη,
πάντα, ὡς ἄξιος δουλεντής,
τὸ ἀνθηρό του περιβόλι
σκάφτει, σπέρνει ὁ ποιητής.
- 8 Πάντα, ραί, τοῦ τίμιον κόπου
οἱ γλνκύτατοι καρποί,
νά 'ναι οἱ μόνοι πὺν τ' ἀνθρώπου
σῶμα τρέφουν καὶ ψυχή.

37. Ἰφιγένεια καὶ Ὀρέστης.

1. Ὁ υἱὸς τοῦ Ἀγαμέμνονος Ὀρέστης διαταχθεὶς διὰ χρησμοῦ τοῦ Ἀπόλλωνος ἦλθε μετὰ τοῦ φίλου του Πυλάδου εἰς τὴν Ταυρικὴν χερσόνησον τῆς Σκυθίας, ἵνα λάβῃ ἀπὸ ἐκεῖ τὸ οὐρανοπετὲς ξόανον τῆς Ἀρτέμιδος καὶ κομίσῃ αὐτὸ εἰς τὴν Ἀττικὴν.

Ἄλλ' ἐκεῖ συλληφθέντες οἱ νεανῖαι ὑπὸ τῶν Σκυθῶν ὠδηγήθησαν εἰς τὴν ἰέρειαν τῆς Ἀρτέμιδος, ἵνα θυσιασθῶσι, διότι κατ' ἔθιμον σκυθικὸν οἱ συλλαμβανόμενοι ξένοι ἐσφαγιάζοντο εἰς τὴν θεάν.

2. Ἰέρεια τῆς Ἀρτέμιδος ἦτο ἡ Ἰφιγένεια, ἡ κόρη τοῦ Ἀγαμέμνονος καὶ ἀδελφῇ τοῦ Ὀρέστου, ἡ ὁποία ἐνομίζετο νεκρά. Διότι ἐπιστεύετο ὅτι εἶχε θυσιασθῇ εἰς τὴν Αὐλίδᾳ ὑπ' αὐτοῦ τοῦ Ἀγαμέμνονος, ὅτε ὁ ἐλληνικὸς στρατὸς ἐπρόκειτο νὰ ἐκστρατεύσῃ κατὰ τῆς Τροίας.

Οἱ νεανῖαι διέφυγον τὸν κίνδυνον τῆς σφαγῆς, διότι ἐγκαίρως ὁ Ὀρέστης καὶ ἡ Ἰφιγένεια ἀνεγνωρίσθησαν.

Ἰδοὺ πῶς περιγράφει τὴν ἀναγνώρισιν τῶν ἀδελφῶν ὁ ἀρχαῖος ποιητὴς Εὐριπίδης εἰς ἓν τῶν δραμάτων αὐτοῦ, τὸ ὁποῖον ἐπιγράφεται «*Ἰφιγένεια ἡ ἐν Ταύροις*».

Ἰφιγένεια

Ἀκούσατε, ὦ ξένοι· θὰ σᾶς κάμω μίαν πρότασιν, ἡ ὁποία θὰ ὠφελήσῃ καὶ σᾶς καὶ ἐμέ.

(πρὸς τὸν Ὀρέστην)

Δέχεσαι, ἂν σὲ σώσω, νὰ μεταβῇς εἰς τὰς Μυκῆνας καὶ ἐπιστολήν μου νὰ φέρῃς εἰς τοὺς ἐκεῖ συγγενεῖς μου ; Φαίνεται γενναῖος καὶ ἱκανὸς νὰ κατορθώσῃς τοῦτο. Ὁ φίλος σου βέβαια κατ' ἀνάγκην θὰ σφαγιασθῇ εἰς τὸν βωμὸν τῆς θεᾶς.

Ὁ Ὀρέστης

Τὰ μὲν ἄλλα δέχομαι, ὦ κόρη, ἀλλὰ νὰ ἀποθάνῃ ὁ Πυλάδης ὑπὲρ ἐμοῦ, θὰ εἶναι μέγα βάρος εἰς ἐμέ. Ἐγὼ εἶμαι ὁ αἵτιος τοῦ ταξιδίου, οὗτος δὲ ἠκολούθησεν, ἵνα ἐξυπηρετήσῃ ἐμὲ ὡς φίλος. Ἀλλ' ἄς γίνῃ ὡς ἐξῆς :

Δῶσε εἰς αὐτὸν τὴν ἐπιστολὴν καὶ ἔσο θεοχάρων ὅτι θὰ κομίσῃ αὐτὴν εἰς τὰς Μυκῆνας, ἐγὼ δὲ ἄς φονευθῶ. Εἶναι ἀτιμότερον πρᾶγμα νὰ σωθῶ ἐγώ, ὁ ὅποιος εἶμαι αἵτιος τῆς συμφορᾶς, νὰ φονευθῇ δὲ ἐκεῖνος.

Ἡ Φιγένη

Γενναϊότατε νέε, ὁμολογουμένως εἶσαι εὐγενικῆς καταγωγῆς. Εἴθε τοιοῦτος νὰ εἶναι καὶ ὁ ἰδικός μου ἀδελφός· διότι καὶ ἐγώ, ὦ ξένοι μου, ἔχω ἀδελφὸν καὶ εἰς αὐτὸν θέλω νὰ στείλω τὴν ἐπιστολὴν.

Λοιπὸν τοῦτοι μὲν ἄς στείλωμεν εἰς τὰς Μυκῆνας κομιστὴν τῆς ἐπιστολῆς, σὺ δὲ θὰ σφαγῇς, ἀφοῦ μάλιστα εἶσαι τόσον πρόθυμος.

Πηγαίνω νὰ φέρω τὴν ἐπιστολὴν.

Πυλάδης (πρὸς τὸν Ὀρέστην)

Εἶναι αἰσχρόν σὺ μὲν νὰ ἀποθάνῃς, ἐγὼ δὲ νὰ βλέπω τὸ φῶς τῆς ἡμέρας· ἀφοῦ μαζί σου ἐταξίδευσα ἐδῶ, μαζί σου πρέπει καὶ νὰ ἀποθάνω. Δειλὸς καὶ χυδαῖος θὰ ὀνομασθῶ εἰς τὴν Ἑλλάδα, ἂν ἐπιστρέψω μόνος, ἄνευ σοῦ. Προτιμῶ μαζί σου νὰ σφαγῶ καὶ νὰ θυσιασθῶ.

Ὁ Ὀρέστης

Μὴ λέγῃς ἀνόητα πράγματα. Θὰ εἶναι λυπηρὸν καὶ ἐπονείδιστον δι' ἐμέ, ἐὰν γίνω αἰτία νὰ φονευθῇς σὺ, ὁ ὅποιος ὑπέφερες τοὺς μόχθους τοῦ μακροῦ καὶ ἐπικινδύνου ταξιδίου χάριν ἐμοῦ.

Ἐγὼ εἶμαι δυστυχὴς καὶ θεομίσητος, ἀφοῦ ἠναγκά-

σθην νὰ φονεύσω τὴν μητέρα μου, ἐνῷ σὺ εἶσαι ἀγνὸς ὅπως
καὶ ὁ πατρικὸς σου οἶκος ἄμαμπος.

Πήγαινε λοιπὸν εἰς τὴν Ἑλλάδα καὶ λάβε τὴν ἀδελ-
φήν μου Ἥλέκτραν σύζυγον, ὡς συνεφωνήσαμεν, καὶ εἴθε
εὐτυχὴς μετ' αὐτῆς νὰ ζήσῃς καὶ τέκνα νὰ ἀποκτήσῃς·
διὰ νὰ μὴ μείνῃ ἄνευ ἀπογόνων ὁ οἶκος τοῦ Ἀγαμέ-
μνονος.

Ὅταν δὲ φθάσῃς εἰς τὰς Μυκήνας, σὲ παρακαλῶ ἐν
ὀνόματι τῆς φιλίας μας κενοτάφιον εἰς ἐμὲ νὰ κατασκευά-
σῃς, ἥ δὲ ἀδελφή μου μαζὺ μὲ τὰ δάκρυά της ἅς βάλῃ εἰς
αὐτὸ καὶ τὴν κόμην της.

Πυλάδης

Θὰ ἐκτελεσθῇ ἡ ἐπιθυμία σου. Ἀλλ' ἐφ' ὅσον ζῶμεν,
δὲν πρέπει νὰ ἀπελπιζώμεθα· ἐνίστε ἡ δυστυχία μεταβάλλ-
λεται εἰς εὐτυχίαν.

Ὀρέστης

Σιώπα, διότι ἔρχεται ἡ ἱέραει.

Ἰφιγένεια

Ἴδου ἡ ἐπιστολή, ὦ ξένοι· ἀλλὰ φοβοῦμαι μήπως ὁ
κομιστής, ἐπανελθὼν εἰς τὴν πατρίδα, ἀμελήσῃ νὰ δώσῃ
αὐτὴν ὅπου πρέπει.

Ὀρέστης.

Τί θέλεις λοιπὸν νὰ γίνῃ;

Ἰφιγένεια

Ὅρκον θέλω νὰ δώσῃ, ὅτι ἐπανελθὼν εἰς τὴν Ἑλλάδα
θὰ μεταδῇ εἰς τὰς Μυκήνας καὶ θὰ ἐγχειρίσῃ τὴν ἐπι-
στολήν.

Πυλάδης

Ὅρκίζομαι εἰς τὸν βασιλέα τοῦ Οὐρανοῦ, τὸν σεπτὸν

Δία. Ἄν παραβῶ τὸν ὄρκον μου, ἅς μὴ ἀξιωθῶ νὰ ἐπιστρέψω εἰς τὴν πατρίδα.

Ἄν ὅμως, ὦ ἱέρεια, τὸ πλοῖον καταληφθῇ ὑπὸ τρικυμίας καὶ ναυαγήσῃ, ἀφανισθῶσι δὲ τὰ πράγματα καὶ μαζί μὲ αὐτὰ ἡ ἐπιστολή, μόνος δὲ ἐγὼ σωθῶ, τότε βέβαια ὁ ὄρκος δὲν θὰ ἰσχύῃ.

Ἰφιγένεια

Ἐχω ὑπ' ὄψιν μου τοιαύτην περιπέτειαν· διὰ τοῦτο θὰ σοῦ ἀναγνώσω τὰ γεγραμμένα καὶ οὕτω, ἂν κατὰ τὸν πλοῦν ἀφανισθῇ ἡ ἐπιστολή, θὰ δυνηθῇς ν' ἀναγγεῖλῃς τὸ περιεχόμενον αὐτῆς προφορικῶς.

Λοιπὸν, ξένε μου, τὴν ἐπιστολὴν θὰ κομίσῃς πρὸς τὸν Ὀρέστην τὸν υἱὸν τοῦ Ἀγαμέμνονος, θὰ εἴπῃς δὲ εἰς αὐτὸν ὅτι τὴν στέλλει ἡ ἐν Αὐλίδι σφαγεῖσα ἀδελφή του Ἰφιγένεια, ἡ ὁποία ἐν τούτοις ζῇ.

Ὀρέστης

Ἀλλὰ ποῦ εἶναι ἐκείνη; πῶς εἶναι δυνατόν, ἀφοῦ ἀπέθανε, νὰ ζῇ;

Ἰφιγένεια

Ἐγὼ εἶμαι ἐκείνη. Ἀλλὰ μὴ μὲ διακόπτῃς. Λοιπὸν ἀναγινώσκω :

«Ὁξήγγισέ με εἰς τὰς Μυκήνας, ἀδελφέ μου, πρὶν ἀποθάνω, καὶ ἀπομάκρυνέ με ἀπὸ τὸ καθήκον, τὸ ὁποῖον μοῦ ἐπεβλήθη, νὰ θυσιάζω εἰς τὴν θεᾶν τοὺς συλλαμβανομένους ξένους».

«Ἐννοῶ ὅτι ἀπίστευτα πράγματα λέγω· ἐν τούτοις, ἐνῷ ὁ πατὴρ ἐνόμιζεν ὅτι διὰ τῆς σπάθης τοῦ ἐφόνευεν ἐμὲ ἐπὶ τοῦ βωμοῦ τῆς θεᾶς, κατ' ἀλήθειαν ἐφόνευσεν ἑλαφον, τὴν ὁποίαν ἀντὶ ἐμοῦ ἔδωσεν ἡ Ἄρτεμις, ἐγὼ

ὅς ἐῖς ταύτην τὴν χώραν μετητέχθην, ἰέρεια τοῦ ἐνταῦθα ναοῦ τῆς».

Αὐτὰ λέγει ἡ ἐπιστολή.

Πυλάδης

Ἄλλὰ δὲν θὰ θραδύνω νὰ ἐκτελέσω, ὅσα δι' ὅρκου ὑπεσχέθην. Ἴδού, κομίζω πρὸς σέ, Ὁρέστη, καὶ σοῦ ἐγχειρίζω τὴν ἐπιστολήν ἐκ μέρους αὐτῆς ἐδῶ τῆς ἀδελφῆς σου.

Ὁρέστης

Προσφιλεστάτη μου ἀδελφή! Ἄλλὰ διατὶ μὲ ἀποστρέφεται; Εἴμεθα ἀδελφοί, τέκνα τοῦ αὐτοῦ πατρός, τοῦ ἐνδόξου Ἀγαμέμνονος.

Ἰφιγένεια

Σὺ ἰδικός μου ἀδελφός; Παῦσε! μὴ λέγῃς τσιαῦτα ψεύδη. Ὁ ἀδελφός μου εἶναι εἰς τὰς Μυκήνας.

Ὁρέστης

Ὁχι, δὲν εἶναι ἐκεῖ· ἐγὼ εἶμαι ὁ ἀδελφός σου.

Ἰφιγένεια

Πῶς θὰ ἡδύνασο νὰ ἀποδείξῃς τοῦτο;

Ὁρέστης

Ἐρώτησέ με περὶ τῶν ἀνακτόρων ὅ,τι θέλεις.

Ἰφιγένεια

Ὁχι· σὺ νὰ μοῦ εἴπῃς ὅ,τι θέλεις, καὶ ἐγὼ θὰ ἐννοήσω, ἂν λέγῃς ἀληθῆ.

Ὁρέστης

Πρῶτον θὰ σοῦ εἴπω ὅσα ἤκουσα ἀπὸ τὴν Ἥλέκτραν. Λοιπὸν ὕφανες εἰς πολύτιμον τάπητα τὴν ἔριδα τοῦ Ἀτρέως

καὶ τοῦ Θεέστου, ὅταν αὐτοὶ ἐφιλονίκησαν δι' ἐν χρυσοῦν ἄρνιον. Ἐπίσης ἐκέντησες εἰς ὕψος πολυτελὲς τὸν ἥλιον, ὅταν δύῃ.

Καὶ ὅταν ἐπρόκειτο νὰ θυσιασθῇς εἰς τὴν Αὐλίδᾳ, ἔδωσες τὴν κόμην σου εἰς τὴν μητέρα νὰ τὴν φέρῃ εἰς τὰς Μυκῆνας, ἵνα τεθῇ εἰς τὸν τάφον ἀντὶ τοῦ σώματός σου.

Ἰφιγένεια

Ἀρχίζω νὰ πιστεύω ὅτι ὄντως εἶσαι ὁ ἀδελφός μου!

Ὀρέστης

Τώρα θὰ σοῦ εἶπω ὅ,τι ἐγὼ ὁ ἴδιος εἶδα. Εἶδα εἰς τὸν παρθενικὸν κοιτῶνά σου τὴν παλαιὰν λόγχην τοῦ Πέλοπος, μὲ τὴν ὅποιαν οὗτος ἐφόνευσε τὸν Οἰνόμαον, καὶ ἔλαβε σύζυγον τὴν θυγατέρα τοῦ Ἰπποδάμειαν.

Ἰφιγένεια

Ἀγαπημένε μου, οὐδεμίαν πλὴν ἔχω ἀμφιβολίαν ὅτι σὺ εἶσαι ὁ ποθεινός μου ἀδελφός Ὀρέστης. Σὲ ἔχω ἤδη ἐμπρός μου! Βρέφος σὲ ἄφησα εἰς τὰς ἀγκάλας τῆς τροφῆς, ὅταν ἔφυγα.

Πόσον εἶμαι εὐτυχής! Ἀπίστευτον εἶναι καὶ περισσότερον ἀπὸ θαῦμα, ὅτι σὲ βλέπω ἐδῶ, εἰς τὸν ἀφιλόξενον αὐτὸν τόπον, σωτήρα μου καὶ λυτρωτὴν ἀπὸ τὸ σκληρὸν καθήκον, τὸ ὅποιον μοῦ ἐπεβλήθη...

Ἀλλά, Ὀρέστη, διὰ τί ἐταξίδευσες εἰς ταύτην τὴν χώραν; τί ἤλθες νὰ κάμῃς ἐδῶ; Εἶναι ἀπόρρητον τοῦτο, ἢ δύνασαι νὰ μοῦ τὸ εἶπῃς;

Ὀρέστης

Θὰ σοῦ τὸ εἶπω. Ἀφοῦ ἐξεδικήθην τὸν φόνον τοῦ πατρός μου, κατεδιωκόμην ἀπηνῶς ὑπὸ τῶν Ἐρινύων ὡς μητροκτόνος. Κατέφυγον εἰς τὸ μαντεῖον τῶν Δελφῶν καὶ ἐζήτησα τὴν συμβουλὴν τοῦ Ἀπόλλωνος, τί πρέπει νὰ

πράξω. Ὁ θεὸς μὲ διέταξε νὰ μεταβῶ εἰς Ἀθήνας καὶ νὰ δικασθῶ εἰς τὸ ἐκεῖ δικαστήριον τοῦ Ἀρείου Πάγου.

Μετέβην ἐκεῖ· ἀλλ' οὐδεὶς ἐκ τῶν Ἀθηναίων ἠθέλησε νὰ μὲ φιλοξενήσῃ, διότι ἐνομιζόμεν ἄνθρωπος μισητὸς εἰς τοὺς θεοὺς. Ὅταν δέ τις μὲ ἐδέχθη ἀπὸ εὐσπλαχνίαν εἰς τὸν οἶκόν του, δὲν μοῦ ἐπέτρεψε νὰ παρακαθίσω εἰς τὴν κοινὴν τῆς οἰκογενείας τράπεζαν, ἀλλὰ μοῦ παρέθεσε φαγητὸν εἰς ἰδιαιτέραν τράπεζαν, εἰς τὴν ὁποίαν μόνος ἐγευμάτισα. Οὐδ' ὁμιλίαν τινὰ ἀπέτεινέ τις εἰς ἐμὲ ἐκ τῶν ἐν τῷ οἴκῳ, καὶ οὕτω ἕνεκα τῆς σιωπῆς τῶν ἐφαινόμην ὡς ἐστερημένος φωνῆς.

Ἐγὼ βέβαια δὲν ἠδυνάμην νὰ τοὺς κατηγορήσω διὰ τοῦτο, ἀλλ' ἐλυπούμην πολὺ, διότι αὐτοὶ δὲν ἐγνώριζον τὸν λόγον, διὰ τὸν ὁποῖον ἔγινε φονεὺς τῆς μητρός μου.

Ὅτε δὲ προσῆλθον εἰς τὸν Ἀρεῖον Πάγον διὰ νὰ δικασθῶ καὶ ἐκάθισα εἰς τὸ ἐδῶλιον τοῦ κατηγορουμένου, ἡ πρεσβυτέρα τῶν Ἑρινύων ἐζήτησε νὰ καταδικασθῶ εἰς τὸν δι' ἀγχόνης θάνατον.

Καὶ ἐμ' ἀρτύρησε μὲν ὑπὲρ ἐμοῦ ὁ Ἀπόλλων καὶ εἶπεν ὅτι ἐγὼ τιμῶν τὸν πατέρα ἐξεδικήθην τὸν φόνον του· ἀλλ' ἡ Ἑρινὺς ἠρώτησεν : « ἄραγε εἰς τὴν μητέρα οὐδεμία τιμὴ οὐδεὶς σεβασμός, ὀφείλεται ; »

Αἱ γυνῶμαι τῶν Ἀρεοπαγιτῶν ἐδιχάσθησαν· οἱ ἡμίσεις ἐζήτησαν τὴν καταδίκην μου, οἱ δ' ἄλλοι ἡμίσεις τὴν ἀθώωσίν μου. Ἀλλ' ἡ Ἀθηνᾶ, προεδρεύουσα τοῦ δικαστηρίου, ἔδωκεν τὴν ψῆφον τῆς ὑπὲρ ἐμοῦ, διότι αὕτη, γεννηθεῖσα ἐκ τῆς κεφαλῆς τοῦ Διός, μητέρα δὲν ἐγνώρισεν.

Ἀλλὰ τὰ δεινὰ μου δὲν ἔληξαν. Αἱ Ἑρινύες, ἐξηκολούθουν νὰ μὲ καταδιώκουν ἀμειλίκτως, ἕως οὗ κατέφυγον καὶ πάλιν εἰς τὸ μαντεῖον τῶν Δελφῶν καὶ ἐζήτησα παρὰ τοῦ Ἀπόλλωνος τρόπον σωτηρίας.

Ὁ δὲ Θεὸς ἀπαλλαγὴν τῶν κακῶν ὑπεσχέθη, ἐὰν

ἔλθω ἐδῶ καὶ λάβω τὸ οὐρανοπετέες ξόανον τῆς Ἀρτέμιδος καὶ ἐγκαταστήσω αὐτὸ εἰς τὴν Ἀττικήν.

Ἦδη λοιπόν, ἀδελφί μου, ἔχω ἀνάγκην τῆς συμπράξεώς σου. Βοήθησέ με νὰ λάβω τὸ ξόανον, μετ' αὐτοῦ δὲ καὶ σὲ διὰ νὰ σὲ ἐπαναφέρω εἰς τὰς Μυκήνας.

Ἰφιγένεια

Καὶ πρὶν ἔλθης ἐδῶ, ἀδελφέ μου, ἡ μόνη μου ἐπιθυμία ἦτο νὰ ἐπανέλθω εἰς τὰς Μυκήνας. Ἐπομένως ὁ πόθος εἶναι κοινός. Ἀλλὰ πῶς εἶναι δυνατόν νὰ διαφύγωμεν τὴν προσοχὴν τοῦ βασιλέως; Εἶναι πιθανώτατον ὅτι θὰ μᾶς συλλάβῃ καὶ θὰ μᾶς φονεύσῃ ἀμφοτέρους.

Διὰ τοῦτο σκέπτομαι κάτι ἄλλο. Νὰ δώσω εἰς σᾶς τὸ ἄγαλμα τῆς θεᾶς καὶ νὰ σᾶς φυγαδεύσω, εἰς ἐμὲ δὲ θὰ εἶναι ἱκανὴ εὐχαρίστησις ὅτι σὺ θὰ σωθῇς καὶ θὰ ἀναστήσῃς τὸν πατρικὸν οἶκον.

Ὀρέστης

Δὲν εἶναι δυνατόν νὰ γίνω φονεὺς σοῦ καὶ τῆς μητρός· ἀρκεῖ τὸ αἷμα ἐκείνης. Τὴν αὐτὴν τύχην μὲ σὲ θέλω νὰ ἔχω καὶ ἐγώ· ἢ ὁμοῦ θὰ ἐπιστρέψωμεν εἰς τὴν πατρίδα ἢ ἐδῶ θὰ ἀποθάνω καὶ θὰ μείνω μαζί σου. Ἀλλ' ἄκουσέ με· δὲν εἶναι δυνατόν ὁ Ἀπόλλων νὰ διατάξῃ πράγμα δυσάρεστον εἰς τὴν Ἀρτέμιδα· διὰ τοῦτο πιστεύω ὅτι θὰ κατορθώσωμεν νὰ ἐπιστρέψωμεν ἔχοντες καὶ τὸ ἄγαλμα....

Ὁ βασιλεὺς τῶν Σκυθῶν Θόας ἐτοιμάζει πλοῖα ἵνα καταδιώξῃ τοὺς ἄρπαγας τοῦ ἀγάλματος καὶ τῆς ἱερείας. Ἀλλ' ἡ Ἀθηνᾶ ἐμφανισθεῖσα εἰς τὸν Θόαντα λέγει : « Παῦσε τὴν καταδιώξιν, ὦ βασιλεῦ, διότι ἐπιθυμία τοῦ Ἀπόλλωνος ἐκτελεῖται ».

Ὁ Θόας ἀπῆντησεν. « Ἄς ἐπανέλθωσιν εὐτυχεῖς εἰς

τὴν Ἑλλάδα καὶ ἄς ἐγκαθιδρύσωσι τὸ ἄγαλμα τῆς Ἀρτέμιδος εἰς τὴν Ἀττικὴν, ἀφοῦ τοῦτο εἶναι θέλημα τοῦ Θεοῦ»

Σημειώσεις.

Ὁ Πέλοψ ἐφόνευσε τὸν Οἰνόμαον, διότι τὸν ἐξηπάτησεν καὶ δὲν ἔβλεπεν εἰς αὐτὸν τὴν θυγατέρα του Ἴπποδάμειαν ὡς σύζυγον.

Ὁ Θυέστης ἐφόνευσε τὸν ἰαδελφόν του Ἀτρέα, ἀπὸ τὸν ὁποῖον ἔκλεψεν τὸν χρυσοῦν ἀμνόν.

Ταυρικὴ χερσονήσος· ἡ σήμερον λεγομένη χερσονήσος τῆς Κριμαίας ἢ Κριμαϊκὴ χερσονήσος.

38. Κωνσταντῖνος Παρασκευαΐδης

1. Πρὸ ἡμίσεος περίπου αἰῶνος ἡ φήμη εἶχε περφέρει εἰς ὅλην τὴν μικρὰν τότε Ἑλλάδα τὸ ὄνομα ἑνὸς ἀνθρώπου, ὁ ὁποῖος ἦτο ἀκαταπόνητος πεζοπόρος, δεινὸς κολυμβητὴς καὶ ἀκαμπτος δικαστής. Ὁ ἄνθρωπος οὗτος ὠνομάζετο Κωνσταντῖνος Παρασκευαΐδης.

Ὅσάκις εὔρισκεν εὐκαιρίαν ἀπὸ τὴν ἐκτέλεσιν τοῦ καθήκοντός του, ἔσπευδε νὰ ἀπολαύσῃ τὰς καλλονὰς τῆς φύσεως ὁδοιπορῶν, εἰς ὅσον τοῦ ἐπέτρεπεν ὁ χρόνος μακρινὰς ἀποστάσεις. Αἱ δροσεραὶ φάραγγες τῶν ὀρέων, αἱ κρυστάλλιναι πηγαί των, τὰ σύσκια ἄλση, οἱ γραφικοὶ αἰγιαλοί, ἐν γένει ὅπουδῆποτε ὑπῆρχε τὸ ὠραῖον καὶ μεγαλοπρεπὲς τῆς ἐλληνικῆς φύσεως, ἦτο γνώριμον εἰς τὸν Παρασκευαΐδην.

2. Ὑπηρετῶν ποτε ἐν Σπάρτῃ ἀνέβη εἰς τὴν ὑψίστην κορυφὴν τοῦ Ταῦγέτου, εἰς τὸν Ἅγιον Ἡλίαν, ἔχουσαν ὕψος 2452 μέτρων, ἥτις εἶναι συνάμα καὶ τὸ ὕψιστον σημεῖον τῆς Πελοποννήσου.

Ἐκεῖθεν ἀπήλαυσε τὸ θέαμα ὁλοκλήρου τῆς νήσου.

εἶδεν αὐτὴν ἀπλουμένην ὡς φύλλον πλατάνου, τὸ ὁποῖον ἡμεῖς βλέπομεν μόνον εἰς τὸν χάρτην. Εἶδε ὡς ἐν εἰκόνι τὴν κοιλάδα τῆς Λακεδαίμονος τὴν ὁποίαν διαρρέει ἐλισσόμενος ὡς ὄφις ὁ ποταμὸς Εὐρώτας, πρὸς δυσμὰς δὲ τὰς γεώδεις καὶ εὐφόρους κλιτῦς τοῦ Ταυγέτου καὶ τὴν κατωτέρω ἐκτεινομένην Μεσσηνιακὴν πεδιάδα, τὴν διαρροομένην ὑπὸ τοῦ ὀρμητικοῦ Παμίσου.

Αἱ περιβάλλουσαι τὴν νῆσον θάλασσαι καὶ αἱ ἐγγυὲς νῆσοι εἶναι ἐπίσης ὁραταὶ ἀπὸ τῆς κορυφῆς τοῦ Ταυγέτου· καὶ παρέχουσι τέρψιν εἰς τὸν παρατηρητὴν.

3. Ὑπηρετήσας ἐπὶ ἱκανὸν χρόνον εἰς τὴν Λάρισαν ὡς ἐφέτης εἶχεν ἐκδράμει ἐπανειλημμένως εἰς τὸν Ὀλυμπον καὶ τὸ Πήλιον, τῶν ὁποίων εἶχε γνωρίσει ὅλα τὰ ὠραία τοπεῖα. Ἐκαμνε τὸ λουτρόν του εἰς τὸν Πηνειὸν ποταμόν, οὐ μόνον τὸ θέρος, ἀλλὰ καὶ τὸν χειμῶνα, ὅπως ἐπίσης καὶ εἰς τὸν Εὐρώταν, ὅταν εὕρισκετο εἰς τὴν Σπάρτην. Ὅσάκις δὲ ὑπηρετεῖ εἰς πόλεις παραθαλασίους ἐξηκολούθει λουόμενος καθ' ὅλον τὸ ἔτος. Ἡ δὲ ἀντοχὴ του εἰς τὸ κολύμβημα ἦτο τοσαύτη, ὥστε ἡδυνήθη κάποτε νὰ διανύσῃ κολυμβῶν τὸ ἀπὸ Φλεβῶν τῆς Ἀττικῆς μέχρι νέου Φαλήρου διάστημα.

4. Καθ' ὅλον τὸν βίον του οὐδέποτε ἡσθένησεν, ἡγνῶει δὲ τί πρᾶγμα εἶναι ἡ κεφαλαλγία. Μὲ ἱατροὺς καὶ φάρμακα οὐδέποτε ἤλθεν εἰς σχέσεις. Τῆς κινίνης ἡ γεῦσις ἦτο ἄγνωστος εἰς αὐτόν.

Ὁ ἰσχυρὸς ὀργανισμὸς, τὸν ὁποῖον ἐδώρησεν εἰς αὐτὸν ἡ φύσις, τελειωθείς δι' ἀσκήσεως ἀδιακόπου κατέστη ἀπρόσβλητος ἀπὸ τῶν ἀσθενειῶν.

Αἱ ἐκδρομαὶ καὶ ἡ ἐξοικεῖσις πρὸς τὴν φύσιν πλὴν τῆς σιδηρᾶς ὑγείας, τὴν ὁποίαν τοῦ παρέσχον, ὑπῆρξαν δι' αὐτὸν πηγαὶ συγκινήσεων καὶ συναισθημάτων, τὰ ὁποῖα ἀγνοοῦσιν οἱ βάρβαροι τῶν καφεναίων.

5. Μίαν πρωΐαν, τὸν Αὐγούστον τοῦ 1882, ἐξεκίνησεν ἐκ Λαρίσης εἰς Ἀγυῖάν διὰ νὰ περιεργασθῇ τὴν αὐτόθι τελουμένην πανήγυριν. Ἐφθασεν ἐκεῖ καθολοκληρίαν ἄγνωστος, διότι εἰς οὐδένα ἀνήγγειλε τὸ δικαστικόν του ἄξιωμα. Περιήρχετο μόνος τὴν πανήγυριν καὶ παρηκολούθει τὴν κίνησιν. Ὅπως ἦτο δὲ κατάφορτος κονιορτοῦ καὶ ἡλιοκαῆς τὴν ὄψιν εἶχε κινήσει τὴν περιέργειαν τῆς στρατιωτικῆς περιπόλου, ἣ ὁποῖα παρηκολούθει τὸν ἄγνωστον καὶ μυστηριώδη ξένον· ὑπέθετεν ὅτι ἔχει ἐνώπιόν της ἓνα τῶν ληστῶν ἐκείνων, οἱ ὁποῖοι τότε ἐλυμαίνοντο τὴν Θεσσαλίαν.

6. Διψάσας ὁ Παρασκευαῖδης προσῆλθεν εἰς τὸ φρέαρ ἀπὸ τὸ ὁποῖον ἦντλησεν ὕδωρ ὁ ἴδιος. Ἐνῶ δὲ ἔπινεν, πλησιάσας ὁ περιπολάρχης τὸν ἐρωτᾷ :

— «Δὲν μοῦ λές τοῦ λόγου σου πατριώτῃ, τί γυρεύεις ἐδῶ ; Ποιὸς εἶσαι κι ἀπὸ ποῦ μᾶς κόπιασες ;»

— «Εἶμαι ὁ Παρασκευαῖδης, ὁ ἐφέτης.»

— «Ἔτσι ἔ ! ἐφέτης ! Καὶ δέ μοῦ λές, σὲ παρακαλῶ, γνωρίζεις κανένα ἐδῶ, ἔχεις κανένα μέρος νὰ ἀναπαυθῇς, νὰ κοιμηθῇς ;»

— «Ὅχι, εἶμαι ξένος, δὲν γνωρίζω κανένα καὶ οὔτε θὰ μείνω πουθενά, διότι μετ' ὀλίγον θὰ φύγω».

— «Καλά ! ἔλα ἐδῶ νὰ σοῦ δείξω ἐγὼ ἓνα μέρος κατάλληλο νὰ ἀναπαυθῇς».

7. Καὶ ἐν θριάμβῳ ὁδηγεῖ εἰς τὴν ἀστυνομίαν τὸν τρομερὸν ληστήν. Κληθεὶς δὲ ὁ εἰρηνοδίκης νὰ ἀνακρίνῃ τὸν συλληφθέντα, ἔμεινεν ἀναυδος εὗρεθεις ἐνώπιον τοῦ ἐφέτου Παρασκευαῖδου.

Ὁ ταλαίπωρος περιπολάρχης κατελήφθη ὑπὸ τρόμου. Προσεπάθησε μετὰ δυσκολίας νὰ τραυλίσῃ λέξεις τινὰς συγγνώμης.

— «Δὲν θαρύνεσαι, παιδί μου ! Τὸ καθήκον σου ἔκαμες.

Δάθος ἔγινε, ἐτελείωσε», εἶπεν ὁ ἔξοχος ἄνθρωπος.

8. Κατὰ τὴν αὐτὴν ἐποχὴν ἐξελθὼν εἰς περίπατον μακρὰν τῆς πόλεως ἐβάδιζε παρὰ τὴν ὁχθὴν τοῦ Πηνειοῦ.

Αἰφνης βλέπει πτωχοὺς τινὰς ἀλιεῖς μάτῃν ἀγωνιζομένους νὰ ἀνασύρουν ἐκ τοῦ ποταμοῦ τὰ περιπλεγθέντα δίκτυά των. Ὁ Παρασκευαῖδης δὲν χάνει καιρὸν ἐκδύεται, ρίπτεται εἰς τὸν ποταμὸν καὶ κατορθώνει νὰ ἐξαγάγῃ τὰ δίκτυα ἀβλαβῇ καὶ τὴν λείαν των σώαν.

Οἱ ἀπλοῖκοι ἀλιεῖς δὲν ἤξευραν, πῶς νὰ ἐκφράσουν τὴν εὐγνωμοσύνην των εἰς τὸν ἄγνωστον εὐεργέτην.

Καὶ ὁ Παρασκευαῖδης ἐνδυόμενος εἶπεν : « Ἄ μπά, δὲν θαρύνεσθε ! Δὲν ἀξίζει τὸν κόπον διὰ τόσον μικρὸν πρᾶγ-

μα.» Καὶ ἐξηκολούθησε τὸν περίπατόν του, ὥς νὰ μὴ εἶχε συμβῇ τίποτε.

9. Ἄλλοτε ὁδοιπορῶν ἐκ Λαρίσης εἰς Ἀθήνας κατὰ τὰς θερινὰς διακοπὰς, εὗρεν εἰς δῶρον ἀπόστασιν ἐντεῦθεν τῆς Λεβαδείας βαλλάντιον περιέχον σημαντικὸν ποσὸν χρημάτων, συναλλάγματα καὶ ἄλλα ἔγγραφα, ὁλόκληρον περιουσίαν.

Δὲν ἐξηκολούθησε τὴν πορείαν του ὁ Παρασκευαΐδης, ἀλλὰ συναισθανόμενος τὴν ἀγωνίαν τοῦ ἀπολέσαντος τὸ βαλλάντιον, ἐπὲς τρεψεν ὀπίσω εἰς τὴν Λεβάδειαν καὶ παρέδωκεν αὐτὸ εἰς τὸν ἀστυνόμον καὶ τὸν παρεκάλεσε νὰ ἀποδώσῃ αὐτὸ ταχέως εἰς τὸν δικαιοῦχον. Καὶ αὐτοστιγμῇ ἐπανέρχεται εἰς τὸν δρόμον του.

10. Κατὰ τὰ πρῶτα ἔτη τῆς ὑπηρεσίας του, διαμένων ἐν Ἀθήναις ὥς πρωτοδίκης, ἔμαθεν ὅτι ἐπρόκειτο νὰ μετατεθῇ ἐντεῦθεν εἰς ἄλλον τόπον εἰς ἓκ τῶν συναδέλφων του, περὶ τοῦ ὁποίου ἐγνώριζεν ὅτι σοβαρὰ οἰκογενειακὰ συμφέροντα δὲν τοῦ ἐπέτρεπον τὴν ἀπομάκρυνσιν ἐξ Ἀθηνῶν ἄνευ προφανοῦς βλάβης αὐτῶν.

Ὁ Παρασκευαΐδης αὐθορμήτως καὶ ἐν παντελεῖ ἀγνοίᾳ τοῦ ἐνδιαφερομένου προσώπου, ἀποφασίζει, πρώτην τότε καὶ τελειταίαν φοράν, νὰ ἀναβῇ τὴν κλίμακα τοῦ Ὑπουργείου τῆς Δικαιοσύνης διὰ νὰ ζητήσῃ καὶ αὐτὸς μίαν χάριν. Μεταβαίνει λοιπὸν πρὸς τὸν Ὑπουργὸν καὶ τὸν καθικετεύει νὰ μεταθέσῃ αὐτὸν ἀντὶ τοῦ συναδέλφου του εἰς οἷονδήποτε τόπον. Ὁ Ὑπουργός, συγχαρεὶς αὐτὸν διὰ τὴν γενναιοφροσύνην καὶ ἀλληλεγγύην, οὐδένα μετέθεσεν.

11. Μολονότι ἦτο ἄκαμptos καὶ αὐστηρὸς δικαστής, ἦτο ἐν τούτοις καὶ φιλανθρωπότατος. Ἐνεκα τοῦ λιτοῦ βίου, τὸν ὁποῖον διῆγεν, εἶχε περισσεύματα ἐκ τοῦ μισθοῦ του· πάντα δὲ ταῦτα ἐδαπάνη ὑπὲρ τῶν πασχόντων.

ἄνευ θορύβου ἀκολουθῶν τὸ παράδειγμα τοῦ Εὐαγγελίου
«μὴ γινώτω ἡ ἀριστερά σου τί ποιεῖ ἡ δεξιὰ σου».

12. Ἐπανειλημμένως μετατιθέμενος ἀπὸ τόπου εἰς
τόπον οὐδόλως ἐδυσανασχέται, ἂν τυχὸν ἡ πόλις, εἰς τὴν
ὁποίαν μετετίθετο, δὲν ἦτο εἰς αὐτὸν λίαν ἀρεστή. Ἐλάμ-
βανε τὸν ὁδοιπορικόν του σάκκον εἰς τὴν ράχιν, τὴν
ἀπαραίτητον ράβδον του καὶ μετέβαινε πεζῇ εἰς τὴν νέαν
του θέσιν.

Εἶναι ἀναμφιβόλως ὁ μόνος Ἕλληγν, ὁ ὁποῖος μέχρι
σήμερον ἀπὸ καταβολῆς τοῦ Ἑλληνικοῦ Κράτους δὲν
ἐπεβάρυνε τὸ δημόσιον ταμεῖον οὐδὲ λεπτὸν δι' ὁδοιπορικὰ
ἐξοδα.

13. Καὶ οἱ παιδικοὶ χρόνοι τοῦ Παρασκευαΐδου δὲν
εἶναι ὀλιγώτερον ἐνδιαφέροντες. Δρόμοι, δισκοβολαί, ἄλμα-
τα, κολύμβημα, κωπηλασία, ἐκδρομαὶ εἰς τοὺς ἀγροὺς
καὶ ἀνὰ τὰ ὄρη, ἀναρριχήσεις ἐπὶ δένδρων καὶ ἐπὶ θράχων
ἰδοὺ αἱ προσφιλεῖς εἰς αὐτὸν παιδιαί, εἰς τὰς ὁποίας ἐπρώ-
τευεν μεταξὺ τῶν ὁμηλικῶν του.

Ζωήρὸς, ἀεικίνητος καὶ ἀτίθασος, ἦτο ἐν τούτοις ὁ
ἄριστος τῶν μαθητῶν. Εὐδοκίμει εἰς πάντα τὰ μαθήματα,
εἰς δὲ τὰ μαθηματικά ἦτο ἀληθῶς θαυμάσιος· ἐξεύρισκε
λύσεις τῶν προβλημάτων καὶ τῶν θεωρημάτων ἄλλας
παρὰ ἐκεῖνας τὰς ὁποίας εἶχε τὸ βιβλίον ἢ ἐδίδασκεν ὁ
καθηγητής.

14. Ἦτο σεμνὸς πρὸς τοὺς διδασκάλους του, τοὺς
ὁποίους ἐτέβeto καὶ ἡγάπα· ὅταν ὅμως συνησθάνετο ὅτι
ἠδικεῖτο, διεμαρτύρετο καὶ ὑπεστήριζε τὸ δίκαιόν του μὲ
θῦναν καὶ μὲ θάρρος ἀξιοθαύμαστον.

39. Ἡ οἰκία τοῦ Πέτρου.

1. Μίαν νύκτα, ἐνῶ ἦσυχά ἐκοιμώμην, ἰσχυρὸς κρό-
τος τῆς θύρας μὲ ἔκαμε νὰ ἐξυπνήσω ἀποτόμως. Ἀναση-
B. Φάβη.— Ἀναμνηστικὸν 87. Ἀναμνηστικὸν 4. 1934. 10

κύνομαι καὶ ἀκούω τὸν οἰκοδεσπότην μου νὰ μοῦ φωνάζῃ: «Πυρκαϊά! Πυρκαϊά! κυρ' δάσκαλε, σηκωθῆτε νὰ ἰδῆτε».

Ὅπως ἡμῖν ζαλισμένος ἀπὸ τὸν ὕπνον ἔσπευσα νὰ λάβω τὰ ἐνδύματά μου καὶ ὅ,τι ἄλλο εὔρισκον πρόχειρον διὰ νὰ τὰ σώσω ἀπὸ τοῦ πυρός. Ἐνῶ περίτρομος ἐνεδουόμην, εἰσέρχεται εἰς τὸ δωμάτιον ὁ οἰκοδεσπότης καὶ μοῦ λέγει: «πηγαίνω νὰ βοηθήσω· ἂν θέλετε, ἐλάτε νὰ ἰδῆτε». Καὶ προσέθεσεν ὅτι καίεται τὸ σπίτι τοῦ Πέτρου πίσω ἀπὸ τὸν λόφον. Συνῆλθον ἐκ τοῦ φόβου καὶ τοῦ λέγω ὅτι θὰ τὸν ἀκολουθήσω καὶ ἐγώ.

2. Ὅπισθεν ἐνὸς λόφου, μακρὰν εἰς τὸ ἄκρον τοῦ χωρίου, ἐφαίνετο ἡ ἀκτινοβολία τῶν φλογῶν καὶ σπινθήρες ἐτινάσσοντο πρὸς τὰ ὕψη. Ἡ καινουργῆς οἰκία τοῦ Πέτρου, ἡ ὅποια μόλις πρὸ ὀλίγων ἐβδομάδων εἶχεν ἐτοιμασθῇ, ἐκαίετο ὡς πυροτέχνημα.

Μετὰ ἡμίσειαν ὥραν ἐφθάσαμεν ἐκεῖ, ὅπου πολλοὶ ἄλλοι πρὸ ἡμῶν εἶχον ἔλθει μὲ τοὺς κουβάδες εἰς τὰς χεῖρας· ἀλλὰ τίποτε δὲν κατῴρθωσαν νὰ κάμουν· διότι τὸ πῦρ μετεδόθη ἀστραπιαίως καὶ, ὅταν ἡμεῖς ἐφθάσαμεν ἐκεῖ, εἶχον μείνει οἱ τέσσαρες τοῖχοι γυμνοὶ καὶ ξύλα καπνίζοντα εἰς τὸ ἔδαφος.

3. Εἰς ἓνα σωρὸν ἀπὸ λίθους ἐκάθητο ὁ Πέτρος καὶ πλησίον αὐτοῦ ἔστεκον ὄρθοί, ὅλοι ὅσοι εἶχον ἔλθει πρὸς βοήθειαν. Οὐδεὶς ὠμίλει, σιωπηλοὶ πάντες ἔβλεπον πρὸς τὰ καπνίζοντα ἑρείπια. Κατάπληκτοι, ὅπως ἦσαν, δὲν εἶχον τὸ θάρρος νὰ εἴπουν εἰς τὸν Πέτρον λόγους παρηγορητικούς. Ἡ καταστροφή ἦτο ἀνυπολόγιστος· κόποι καὶ ἀγωνία πολλῶν ἐτῶν ἐχάθησαν εἰς μίαν στιγμὴν.

Ὁ Πέτρος ἡμίγυμνος μὲ ἐν ἐπανωφόριον ριγμένον εἰς τοὺς ὄμους του ἦτο σκυμμένος καὶ ἐνόμιζες ὅτι ἦτο ἐτοιμὸς νὰ βλασφημῇ διὰ τὴν συμφορὰν του.

4. Εἶχε τελειώσει τὸ ἔργον τῆς ἡ πυρκαϊᾶ καὶ μόνον μικραὶ φλόγες ἔλειχον τὴν θάσιν τῶν γυμνῶν τοίχων, ὅτε ὁ Πέτρος σηκώνεται ἀπὸ τὴν θέσιν του, πλησιάζει εἰς τοὺς καπνισμένους τοίχους τῆς οἰκίας του, λαμβάνει ἓνα μικρὸν δαυλὸν καὶ ἀνάπτει τὸ τσιγάρο του· κατόπιν ἐπέστρεψεν εἰς τὴν σωρὸν τῶν λίθων, ὅπου ἐκάθισε καὶ ἔστρεψε τὰ βλέμματα του πρὸς τὸν ὀρίζοντα. Ἦδη ἦτο λυκαυγές.

5. — «Ἰσχυρὸς ἄνθρωπος»· λέγω πρὸς τὸν οἰκοδεσπότην μου, ἐνῷ ἐπιστρέφομεν εἰς τὴν οἰκίαν μας· «Ἰσχυρότερος ἀπὸ τὸ πεπρωμένον, περιεφρόνησε τὴν συμφορὰν του, ὅπως θὰ περιεφρόνει ἓνα χυδαῖον ὑβριστήν».

— «Θέλετε νὰ εἴπητε», μοῦ ἀπαντᾷ, «ὅτι διὰ τὸν ἰσχυρὸν ἄνθρωπον δὲν ὑπάρχει πεπρωμένον· αὐτὸς ὁ ἄνθρωπος ὄντως ἔχει τὴν δύναμιν μέσα εἰς τὸ αἷμά του. Εἰς ἡλικίαν δώδεκα ἐτῶν ἔμεινεν ὀρφανὸς μὲ τρεῖς ἀδελφὰς μεγαλυτέρας. Ἦτο ἀνάγκη μήτηρ καὶ τέκνα νὰ ἐργασθοῦν διὰ νὰ κερδίζουσιν ὅτι περίπου ἐκέρδιζεν ὁ πατήρ· διὰ τοῦτο ὁ μικρὸς Πέτρος ὑπηρέτει ὡς βοσκὸς εἰς ἓν ποιμνιοστάσιον».

6. «Ἀλλὰ τοῦ βοσκοῦ ἡ ἐργασία διὰ τὸν Πέτρον ἦτο κάπως ἀνιαρά· «δὲν ἤμπορῶ», ἔλεγε, «νὰ εἶμαι ξαπλωμένος ἀπὸ τὸ γιόμα ὡς τὸ δεῖλι, ποὺ σταλιάζουν τὰ πρόβατα, θέλω δουλειά».

«Εἶχαν παρέλθει τρία-τέσσαρα ἔτη καὶ ὁ Πέτρος ἀνέλαβεν ἐργασίαν εἰς μίαν κατασκήνωσιν ὑλοτόμων· ἀπὸ τὰς πρώτας ἡμέρας ἔδειξεν ὅτι ἦτο ἐργάτης δυνατὸς καὶ ἐπιμελής. Ἐνίστε οἱ ὑλοτόμοι παραπονοῦνται· πότε ὅτι δὲν κόβει τὸ τσεκουρι, πότε ὅτι τὸ πριόνι θέλει τρόχισμα καὶ ἄλλα τοιαῦτα. Καὶ βέβαια τὰς περισσοτέρας φορὰς δὲν ἔχουν ἄδικον, ἀλλ' ἐν τούτοις ὁ ἀρχιεργάτης χωρὶς κακίαν τοὺς ἀπαντοῦσαι· «καὶ ὅμως ὁ Πέτρος ποτὲ δὲν εἶπε ὅτι τοῦ φταίει τὸ τσεκουρι ἢ τὸ πριόνι», τοὺς ἔλεγε δὲ

καὶ τὴν παροιμίαν ἢ καλὴ νοικοκυρὰ μὲ τὸ κουτάλι κλώθει».

7. «Ὅταν, μετὰ πάροδον ὀλίγων ἐτῶν, ὁ Πέτρος ἔγινε ἀρχιεργάτης τῆς ομάδος, οὐδεὶς ἐδυσανασχέτησε διὰ τοῦτο οὔτε ἐπαραξενεύθη· διότι ὅλοι ἐκεῖνοι, μετὰ τῶν ὁποίων συνειργάζετο, ἀνεγνώριζον τὴν ὑπεροχὴν του».

«Εἶναι· τώρα πέντε ἕως ἑξ ἔτη ἀφότου ὑπανδρεύθη καὶ ἡ τρίτη ἀδελφή του καὶ ὁ Πέτρος ἤρχισε νὰ σκέπτεται καὶ διὰ τὸν ἑαυτὸν του. Ἐως τότε ὅ,τι ἐκέρδιζε διὰ τῆς ἐργασίας του, τὰ ἔστελλε εἰς τὴν μητέρα του χάριν τῶν ἀδελφῶν του».

8. «Ὁ ἐργολάβος τοῦ παρεχώρησε δωρεὰν μίαν ἄκραν ἀπὸ τὸ δάσος του, ἢ ὅποια δένδρα μεγάλη δὲν εἶχε, ἀλλὰ μόνον θάμνους. Ὁ Πέτρος καθ' ἐκάστην ἐσπέραν, ὅταν ἐτελείωνε τὴν ἐργασίαν εἰς τὸ δάσος, μετέβαινεν εἰς τὸ ἰδικόν του κτῆμα, ἐκοπτε τοὺς θάμνους, ἔκαie τὰς ἀκάνθας καὶ τὸ ἐκαθάριζεν ἀπὸ τοὺς λίθους».

«Μετὰ ἓν ἔτος ὁ ἀγρὸς ἦτο ἔτοιμος καὶ τοιχογυρισμένος· εἰς ἓν μέρος ἔσπειρε σῖτον καὶ τὸ ἐπόμενον ἔτος ἔτρωγε καθάρεστο ψωμὶ ἀπὸ τὸ κτῆμά του· εἰς μίαν γωνίαν ἐφύτευσε διάφορα κηπουρικὰ, τῶν ὁποίων τὸ καθημερινὸν πότισμα καὶ ἡ ἄλλη περιποίησις ἦτο δι' αὐτὸν μία διασκέδασις. Ἀλλὰ τὰ κηπουρικὰ ἤρεσκον τόσον πολὺ εἰς τοὺς λαγοὺς τοῦ δάσους, ὥστε δὲν ἐπερίσσευε σχεδὸν τίποτε διὰ τὸν Πέτρον».

9. «Τὸ σπῖτι τὸ ἔκτισε ὅχι μόνον μὲ τὰς οἰκονομίας του, ἀλλὰ καὶ μὲ τὴν προσωπικὴν του ἐργασίαν· πᾶν ὅ,τι ἦτο δυνατόν νὰ γίνῃ ἀπὸ αὐτόν, τὸ ἔκαμνεν ὁ ἴδιος, ὅταν ἐτελείωνε τὴν ἐργασίαν τοῦ δάσους. Εἰς πολλὰς περιστάσεις τὸν ἐβοήθησαν καὶ οἱ ἄλλοι ἐργάται μετὰ τὸ τέλος τῆς ἐργασίας των».

10. «Πέντε ὁλόκληρα ἔτη ἐπέρασαν ἕως ὅτου κτίσῃ τὸ σπῖτι. Ἦτο ξεχωριστὸ εἰς ὅλο τὸ χωρίον τὸ σπῖτι τοῦ Πέ-
Ψηφιοποιήθηκε ἀπὸ τὸ Ἰνστιτούτο Εκπαιδευτικῆς Πολιτικῆς

τρον· οἱ κιτρινοκόκκινοι τοῖχοι του, τὰ πράσινα παράθυρά του, ὁ εὐρύχωρος ἐξώστης του μακρόθεν ἐφαίνοντο ὡς μία ὠραία ἔπαυλις. Τὸν ἐρχόμενον μῆνα ἐπρόκειτο νὰ κάμῃ τοὺς γάμους του· ἀλλὰ, προτοῦ συμπληρωθῇ ἡ εὐτυχία του, μία σπίθα ἀπὸ τὸ λυχνάρι τὸν ἔκαμε νὰ εὗρεθῇ χωρὶς τίποτε, ὅπως ἦτο πρίν».

Αὐτὰ μοῦ ἔλεγεν ὁ οἰκοδεσπότης μου.

11. Μετὰ δέκα ἔτη ὁ διερχόμενος ἀπὸ τὸν τόπον ἐκεῖνον τῆς συμφορᾶς τοῦ Πέτρου ἀντίκριξε τὴν ἐστίαν τῆς χαρᾶς καὶ τῆς εὐτυχίας. Ἡ οἰκία τοῦ Πέτρου ὕψουτο ὑπερήφανος καὶ ὠραία. Εἰς τὸν κῆπον ὑπὸ τὴν σκιὰν ὀπωροφόρων δένδρων ἔπαιζον δύο χαριτωμένα παιδιά κρατοῦντα εἰς τὰς χεῖράς των μικρὰς σκαπάνας. Εἰς τὸν ἐξώστην, τὸν ὁποῖον ἐσκίαζε πυκνὴ κληματαριά, ἡ σύζυγος τοῦ Πέτρου κρατοῦσα εἰς τὰς ἀγκάλας τῆς ἀρτιγέννητον βρέφος προσεπάθει νὰ ἀποκοιμίσῃ αὐτὸ ἄδουσα ἡσύχως θαυκαλήματα. Ὁ Πέτρος ἐξηκολούθει νὰ ἐργάζεται πολὺ· ἀλλ' ὅταν τὴν ἐσπέραν ἐπέστρεφεν εἰς τὸν οἶκόν του καὶ ἀντίκριξε τὰ πλήρη ἀγάπης βλέμματα τῆς συζύγου του καὶ τῶν τέκνων του, ἐλησμόνει καθ' ὁλοκληρίαν τὸν κάματον.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ζ'.

ΘΡΗΣΚΕΥΤΙΚΟΣ ΒΙΟΣ

40. Ὁ ναὸς τοῦ Σολομῶντος.

1. Ὁ ναὸς τοῦ Θεοῦ εἰς τὴν Ἱερουσαλὴμ ἦτο μεγαλοπέστατος καὶ πλουσιώτατος· μάρμαρον καὶ ξυλεῖα πολύτιμος, χρυσὸς καὶ ἄργυρος, ἔτι δὲ ἐλεφαντόδοντον ἦτο τὸ ὑλικόν, μὲ τὸ ὅποιον εἶχε κατασκευασθῇ ὁ ναὸς οὗτος. Κατὰ δὲ τὸ μέγεθος ἦτο κολοσσός· δὲν ἀπετελεῖτο ἀπὸ ἓν μοναδικὸν οἰκοδόμημα, ἀλλὰ ἀπὸ πολλά, ἦτο καλλιτεχνικὸν σύμπλεγμα πολλῶν οἰκοδομημάτων.

Ἡ ἀπαστράπτουσα λευκότης τοῦ κολοσσοῦ τούτου μακρόθεν κατέπληρσε τὸν ταξιδιώτην, ὅσον δὲ ἐπλησίαζέ τις πρὸς αὐτὸν τόσον ἡϋξάνεν ὁ θαυμασμός του.

2. Τετράγωνος περίβολος ἐκ μαρμάρου περιέβαλλε τὰ ἀποτελοῦντα τὸν ναὸν ἱερὰ οἰκοδομήματα. Τέσσαρες πελώριαι σιδηραὶ πύλαι, δύο εἰς τὴν δυτικὴν πλευρὰν καὶ ἀνὰ μία εἰς ἐκάστην πλαγίαν, ἦσαν αἱ εἵσοδοι εἰς τὴν ἑσωτερικὴν αὐλήν· ἡ τετάρτη πλευρὰ τοῦ περιβόλου ἦτο ἀδιέξοδος. Διπλῇ σειρὰ μονολίθων κιόνων ἐκ λευκοῦ μαρμάρου παραλλήλως τοῦ περιβόλου ἀπατέλουν μετ' αὐτοῦ τεραστίας στοάς, τῶν ὁποίων ἡ στέγη ἦτο κατασκευασμένη ἀπὸ κέδρινον ξύλον. Εἰς τὸν περίβολον τοῦτον ἐπετρέπετο νὰ εἰσέρχωνται οὐ μόνον Ἑβραῖοι, ἄνδρες καὶ γυναῖκες, ἀλλὰ καὶ ἀλλόφυλοι καὶ ἀλλόθρησκοι.

3. Δεύτερος περίβολος, ἐπίσης μαρμαρίνος, περιέκλειεν εἰς τὸ κέντρον ἄλλα ἱερὰ οἰκοδομήματα. Εἰς τὸν περίβολον

τοῦτον ὑπῆρχον στοαὶ διπλαῖ, ἐπάλληλοι μεγαλοπρεπέστεραι καὶ κομψότεραι τῶν στοῶν τοῦ ἐξωτερικοῦ περιβόλου. Τέσσαρες σιδηραὶ πύλαι ἐπεστρωμμέναί με χαλκὸν ἐπὶ χρυσοῦν εἰσῆγον εἰς τὴν δευτέραν αὐλήν. Ἐνταῦθα μόνον Ἑβραῖοι ἦτο δυνατόν νὰ εἰσέρχωνται· ἐὰν ξένος τις ἐπεχείρει νὰ εἰσέλθῃ, τὴν ἀσέβειάν του ταύτην ἐπλήρωνε με τὴν ζωὴν του.

4. Κλίμαξ δεκαπέντε βαθμίδων ὠδήγει εἰς τὸν πρὸ τοῦ κυρίως ναοῦ χώρον, ὅπου ἦτο ἰδρυμένον χαλκοῦν θυσιαστήριον τεραστίου μεγέθους διὰ τὰς ὀλοκαυτώσεις καὶ πλῆθος σκευῶν χρησίμων διὰ τὰς θυσίας. Ἐνταῦθα πλὴν τῶν ἱερέων, μόνον οἱ ἐπὶ ἀγνεῖα διακρινόμενοι Ἑβραῖοι καὶ οἱ ἑρμηνευταὶ τοῦ Νόμου εἰσῆρχοντο.

5. Θριγκὸς ὕψους τριῶν πήχεων περιέβαλλε τὸ κέντρον ὅπου ἦτο ἐκτισμένον μεγαλοπρεπὲς καὶ σεμνὸν τὸ Ἱερόν, ἡ κατοικία τοῦ Ἰεχωβά, ὅπως ὠνόμαζον τὸν Θεὸν οἱ Ἑβραῖοι. Ἐνταῦθα εἰς οὐδένα πλὴν τῶν ἱερέων ἐπετρέπετο ἡ εἴσοδος.

Χρυσοποίκιλτος πύλη ἔκλειε τὸ ἱερόν, ὑπεράνω δὲ αὐτῆς ἦτο προσηρμοσμένη χρυστῇ ἄμπελος τεραστίου μεγέθους καὶ με σταφυλὰς ἴσας κατὰ τὸ μῆκος με ἀνάστημα ἀνθρώπου.

6. Ἐσωτερικῶς τὸ ἱερόν ἐχωρίζετο εἰς δύο διαμερίσματα, τὸ ἐν μεγαλύτερον, τὸ δὲ ἄλλο μικρότερον. Τὸ χάρισμα ἀποτελεῖτο ἐκ κεδρίνου ξύλου μετὰ θυρῶν ἐπενδεδυμένων με πλάκας χρυσοῦ τορευτοῦ· ἐκάλυπτε δὲ τοῦτο πολὺτιμον καταπέτασμα, ἐπὶ τοῦ ὁποίου ἦσαν κεντημένοι ἄγγελοι καὶ πτηνὰ· τοῦτο ἦτο τὸ περίφημον καταπέτασμα τοῦ ναοῦ, τὸ ὁποῖον ἐσχίσθη ἀπὸ ἄνω ἕως κάτω κατὰ τὴν σταύρωσιν τοῦ Χριστοῦ.

Πρὸ τοῦ παραπετάσματος, εἰς τὸ μεγαλύτερον διαμερίσμα τοῦ ναοῦ, ἦτο ἀνηγερμένη ἡ ἐπὶ φωτὸς λυχνία,

κατωτέρω δὲ τράπεζα καὶ ἐν τῇ μέσῳ μεταξὺ αὐτῶν χρυσοῦς θωμός, ἐπὶ τοῦ ὁποίου ἐτελοῦντο αἱ καθημεριναὲ προσφοραὶ τῶν θυμιαμάτων.

7. Τὸ ἄλλο τμήμα τοῦ ναοῦ, τὸ μικρότερον, ἦτο τὸ ἄδυτον. Ἐκεῖ ἐφυλάσσετο ἡ χρυσοῦς κιβωτός, ἣν περιέκλειε τὰς λιθίνας πλάκας τοῦ Μωϋσέως, ἐπὶ τῶν ὁποίων εἶχον χαραχθῆ αἱ δέκα ἐντολαί· ἦτο δὲ τοποθετημένη εἰς τὸ μέσον τοῦ ἁδύτου μεταξὺ δύο χειρουδεῖμ. Τὸ ἄδυτον ἐλέγετο καὶ Ἁγία τῶν Ἀγίων, εἰσῆρχετο δὲ εἰς αὐτὸ μόνον ὁ ἀρχιερεὺς ἅπαξ τοῦ ἔτους.

8. Κατὰ τὴν ἑορτὴν τοῦ Πάσχα ὁ ναὸς αὐτός ἔχανεν ὅλην τὴν λαμπρότητα, διότι μετεβάλλετο εἰς μίαν θορυβώδη καὶ ἀκάθαρτον ἀγοράν.

9. Καὶ δὲν ἦσαν μόνον οἱ Ἑβραῖοι τῆς Ἱερουσαλήμ συνηθροίζοντο ἐκεῖ Ἑβραῖοι ἀπὸ ὅλης τῆς Παλαιστίνης ἐπομένως ἕκαστος εἶχε νομίσματα τῆς πατρίδος του, τὰ ὅποια ἔπρεπε νὰ ἀλλάξῃ μὲ νομίσματα ἐντόπια, ἵνα δυνηθῇ νὰ ἀγοράσῃ τὸ πρὸς θυσίαν ζῶον ἢ πτηνόν.

Ἔνεκα τούτου μετὰ τῶν ζωεμπόρων εἰσῆρχοντο εἰς τὸν ναόν καὶ ἐγκαθίσταντο εἰς τὰς στοὰς τοῦ ἐξωτερικοῦ περιβόλου καὶ ἀργυραμοιβοί.

10. Ἐπλησίαζαν αἱ ἑορταὶ τοῦ Πάσχα, ὅτε ὁ Ἰησοῦς ἦλθεν εἰς Ἱερουσαλήμ καὶ εἰσῆλθεν εἰς τὸν ναόν. Καθὼς ἀντίκρισε τὴν κατάστασιν αὐτὴν κατεσκεύασεν ἀπὸ σχοινία ἓν πρόχειρον φραγγέλιον καὶ κτυπῶν μὲ αὐτὸ ὅλους ἐκείνους τοὺς πωλητὰς καὶ ἀγοραστὰς τοὺς ἐξεδιώξεν ἀπὸ τὸν ναόν, ἀνέτρεψε τὰς τραπέζας τῶν ἀργυραμοιβῶν καὶ τὰ νομίσματα ἐσκορπίσθησαν κατὰ γῆς· ἐξεδιώξεν ἀκόμη καὶ αὐτοὺς οἱ ὅποιοι ἐπώλουν περιστερὰς· «ἄρατε ταῦτα ἐντεῦθεν», εἶπεν, «μὴ ποιεῖτε τὸν οἶκον τοῦ πατρὸς μου οἶκον ἐμπορίου».

11. Ὁ λαὸς μὲ ἀνακούφισιν καὶ εὐχαρίστησιν εἶδε τὴν

πράξιν τοῦ Ἰησοῦ, διότι ἠσθάνετο εἰς τὴν ψυχὴν τοῦ ἀντιπάθειαν ἐναντίον ἐκείνων, οἱ ὅποιοι εἶχον μεταβάλλει τὸν ναὸν εἰς ἀγοράν, ἀλλὰ δὲν εἶχε τὴν τόλμην νὰ διαμαρτυρηθῇ. "Όταν ὅμως εὐρέθη ἐκεῖνος ὁ ὅποιος εἶχε τὸ θάρρος νὰ κάμῃ τὸ ὀρθὸν καὶ δίκαιον, ὁ λαὸς τὸν ἠκολούθησεν.

41. Ζαχαρίας καὶ Ἑλισάβετ.

1. Ὁ ναὸς τῆς Ἱερουσαλήμ ἦτο ὁ μοναδικὸς ναὸς τοῦ Θεοῦ εἰς ὅλην τὴν Ἰουδαίαν. "Όταν τις ᾔθελε νὰ προσφέρῃ θυσίαν εἰς τὸν Θεόν, ὥφειλε νὰ μεταβῇ εἰς τὴν Ἱερουσαλήμ· διὰ τοῦτο κατὰ τὰς ἐορτὰς τοῦ Πάσχα συνέρρεον ἐκεῖ πάντες σχεδὸν οἱ Ἰουδαῖοι.

Εἰς τὸν ναὸν τοῦτον ἀνῆκον πλείστοι ἱερεῖς ὑπὸ τὴν διοίκησιν ἐνὸς ἀνωτέρου ἱερέως, ὁ ὅποιος ἐκαλεῖτο ἀρχιερεὺς. Δὲν κατήκουν ὅλοι εἰς Ἱερουσαλήμ, ἀλλ' ἦσαν διεσκορπισμένοι καθ' ἅπασαν τὴν χώραν, εἰς πόλεις καὶ χωρία.

2. Τὰ καθήκοντα τῶν ἱερέων ἔξω τῆς πρωτευούσης ἦσαν πολλὰ καὶ διάφορα. Ἐν ἐκ τῶν καθηκόντων αὐτῶν ἦτο ἡ λατρεία τοῦ Θεοῦ, ἡ ὁποία ἐτελεῖτο εἰς τὸ σχολεῖον, εἰς τὴν συναγωγὴν, ὅπως ὀνομάζετο ὑπὸ τῶν Ἰουδαίων. Συνήρχοντο ἐκεῖ οἱ πιστοί, ἔφαλλον ὕμνους εἰς τὸν Θεόν προσηύχοντο καὶ ἀνεγίνωσκον τὰς γραφάς· ὅλης αὐτῆς τῆς τελετῆς ἀρχηγὸς βεβαία ἦτο ὁ ἱερεὺς.

"Αλλὰ καθήκοντα τῶν ἱερέων ἦσαν νὰ ἐπισκέπτονται τοὺς ἀσθενεῖς, νὰ βοηθοῦν τοὺς πτωχοὺς νὰ ἐνταφιάζουν τοὺς νεκροὺς, νὰ εὐλογοῦν τοὺς γάμους καὶ ἄλλα ἀκόμη.

3. Εἰς τὴν Ἱερουσαλήμ δὲν ἔμενον πάντοτε οἱ αὐτοὶ ἱερεῖς, ἀλλὰ ἐνηλλάσσοντο· διότι ἕκαστος ἱερεὺς ὥφειλε κατ' ἔτος ἐπὶ ὀρισμένον χρόνον νὰ ἐκτελῇ ὑπηρεσίαν εἰς τὸν ναὸν τῆς Ἱερουσαλήμ.

Εἰς ἐκ τῶν ἱερέων ἦτο καὶ ὁ Ζαχαρίας, ὁ ὁποῖος κα-
τῆκει εἰς ἀπομεμακρυσμένον τινὰ τόπον ὀρεινόν. Καὶ αὐτὸς
καὶ ἡ σύζυγός του Ἑλισάβετ ἦσαν πλέον γέροντες καὶ
ἔξω μονοί, διότι δὲν εἶχον τέκνα. Ἐπὶ πολλὰ ἔτη παρε-
κάλουν τὸν Θεὸν νὰ δώσῃ εἰς αὐτοὺς ἓν παιδίον· ἀλλ' ὁ
Θεὸς δὲν εἰσήκουσε τὴν παράκλησίν των. Καὶ τώρα ἦσαν
τόσον γέροντες, ὥστε εἶχον ἐγκαταλείψει πᾶσαν ἐλπίδα.

4. Ὁ Ζαχαρίας ἦτο εὐσεβέστατος ἱερεὺς καὶ ἐξετέλει
τὴν ὑπηρεσίαν του ἀψόγως. Κάποτε ἦτο ἡ περίοδος κατὰ
τὴν ὁποίαν ὑπηρετεῖ εἰς τὸν ναὸν τῆς Ἱερουσαλήμ. Οἱ
Ἰουδαῖοι εἶχον συναθροισθῇ εἰς τὸν δεύτερον περίβολον
τοῦ ναοῦ, ὅπου ἔφαλαν καὶ προσηυχήθησαν ὑπὸ τὴν ὁδη-
γίαν τοῦ Ζαχαρίου, ὁ ὁποῖος ἦτο ἐπὶ ἐξέδρας τινός, ἐπὶ τοῦ
ἁμβonos, ὡς ἐλέγετο.

Κατόπιν ὁ Ζαχαρίας ἀνέβη εἰς τὴν κλίμακα, εἰσῆλθεν
εἰς τὸν περίβολον τοῦ Ἱεροῦ, ὅπου τὸ μέγα θυσιαστήριον
καὶ ἐκεῖ ἐπρόκειτο νὰ θυσιάσῃ ἴσως ζεῦγος περιστερῶν,
ἀμνόν τινα ἢ καὶ μεγαλύτερον ζῷον, νὰ ἀφιερῶσιν δὲ πρὸς
τούτοις εἰς τὸν Θεὸν τοὺς καρπούς, τοὺς ὁποίους εἶχον κο-
μίσαι εὐσεβεῖς προσκυνηταί.

5. Οἱ ἄνθρωποι περιέμενον ἐν τῷ μεταξὺ κάτω καὶ
ἐπρόσεχον νὰ ἴδουν τὸν καπνόν, ὁ ὁποῖος θὰ ἀνήρχετο
ἀπὸ τὸ θυσιαστήριον εἰς τὸν οὐρανόν· διότι κατὰ τὴν
στιγμὴν ἐκείνην τὸ ἐκκλησίασμα ἐγονυπέτει καὶ
προσηύχετο.

Πρὸ τῆς ὁλοκαυτώσεως ὁ ἱερεὺς εἰσῆλθεν εἰς τὸν ναόν,
ἵνα τελέσῃ τὴν προσφορὰν τοῦ θυμιάματος ἐπὶ τοῦ ἐντὸς
αὐτοῦ παρὰ τὴν ἐπτάφωτον λυχνίαν χρυσοῦ βωμοῦ. Ἐν-
ῶς δὲ μετ' εὐλαθείας ἐξετέλει τὸ καθήκόν του, αἴφνης βλέπει
ἐκ δεξιῶν ἄγγελον Κυρίου λευκὰ ἐνδύματα φοροῦντα καὶ
ἔχοντα μακρὰς πτέρυγας.

6. Ὁ Ζαχαρίας ἐταράχθη, ὥχρισεν, ἡσθάνθη τὰ

γόνατά του νά λυγίζουν καί ήναγκάσθη νά κρατηθῇ ἀπὸ τὸν θωμὸν διὰ νά μὴ πέσῃ· διότι ἕως τώρα δὲν εἶχεν ἴδῃ ἄγγελον. Ἴσως ἐνόμισεν ὅτι ὁ Θεὸς ἠθέλησε νά τὸν καλέσῃ πλησίον του καὶ ὅτι ἐπρόκειτο νά ἀποθάνῃ.

Ὁ ἄγγελος ἐμειδίᾳσε φιλικῶς καὶ τοῦ λέγει : «Μὴ φοβοῦ, Ζαχαρία· ὁ καλὸς Θεὸς μὲ ἔστειλε νὰ σοῦ ἀναγγείλω ὅτι ἡ δέησίς σου εἰσηκούσθη καὶ ἐντὸς ὀλίγου θὰ ἀποκτήσῃς υἱόν, τὸν ὁποῖον θὰ ὀνομάσῃς Ἰωάννην».

7. Ὁ Ζαχαρίας ἐσκέπτετο «ὄνειρεύομαι ἢ εἶναι πραγματικότης αὐτὰ τὰ ὁποῖα βλέπω καὶ ἀκούω ; ».

Καὶ ὁ μὲν ἄγγελος ἔστεικε ἐνώπιόν του καὶ τὸν παρέ-
τήρει μὲ βλέμμα προσηγνὲς καὶ φιλικόν. Ἄλλ' ἐν τούτοις ὁ
Ζαχαρίας δὲν ἠδύνατο νὰ πιστεύσῃ ὅτι θὰ ἐξεπληρουτο ὁ
διακαὴς πόθος του. Ἀφοῦ τέλος πάντων συνεκέντρωσε τὸ
θάρος του, ἠρώτησε τὸν ἄγγελον : «Πῶς εἶναι δυνατόν
νὰ συμβῇ τοῦτο, ἀφοῦ καὶ ἐγὼ καὶ ἡ σύζυγός μου Ἑλισάβετ
εἴμεθα γέροντες ; »

Καὶ ὁ ἄγγελος ἀπήντησεν : «Διὰ τὸν θεὸν τίποτε δὲν
εἶναι ἀδύνατον, ἀγαπητὲ Ζαχαρία».

8. Ἄλλ' ὁ Ζαχαρίας, ὁ ὁποῖος ἐξηκολούθει νὰ εἶναι
διστακτικὸς ἀπήντησεν : «Ἐὰν πράγματι πρόκειται νὰ
συμβῇ ὅ,τι μοῦ ὑπόσχεσαι, δώσέ μου ἓν σημεῖον, διότι
ἄλλως δὲν ἠμπορῶ νὰ πιστεύσω».

Τότε ὁ ἄγγελος εἶπεν αὐστηρῶς : «Ζαχαρία! εἶσαι
ιερεὺς, καὶ ὅμως δὲν πιστεύεις, τί σοῦ ἀναγγέλλει ὁ Θεός·
Σημεῖον ζητεῖς, καὶ ἰδοὺ τὸ ἔχεις· ἀπὸ σήμερον θὰ εἶσαι
ἄλαλος μέχρι τῆς ἡμέρας, καθ' ἣν συμβῇ ὅ,τι σοῦ
ἀναγγέλλω».

Καὶ ὁ ἄγγελος ἐξηφανίσθη.

9. Οἱ ἐκκλησιαζόμενοι Ἰουδαῖοι περιέμενον κάτω
πολλὴν ὥραν καὶ ματαίως ἐπρόσεχαν νὰ ἴδουν τὸν καπνὸν
ἀνυφούμενον ἀπὸ τὸ θυσιαστήριον· διὰ τοῦτο ἤρχισαν νὰ
ἀνησυχοῦν καὶ διερωτῶντο μετὰξὺ των : «διατὶ ὁ ἱερεὺς
χρονίζει, τί ἄραγε νὰ συμβαίνει ; »

Τέλος ὁ ἱερεὺς ἐξῆλθεν ἀπὸ τὸν ναὸν καὶ παρουσιάσθη
ἐνώπιον τοῦ ἐκκλησιάσματος. Ἀλλὰ πῶς εἶχεν ἀλλάξει !

τὸ πρόσωπόν του ἦτο κίτρινον ὡς κηρός, καὶ οἱ πόδες του ἔτρεμον. Ἀφοῦ ὁπωσδήποτε συνῆλθεν, ὕψωσε τὰς χεῖρας διὰ νὰ δώσῃ τὴν εὐλογίαν καὶ προσεπάθει νὰ ἀπαγγεῖλῃ τοὺς λόγους, τοὺς ὁποίους λέγουν οἱ ἱερεῖς, ὅταν δίδουν εὐλογίαν.

Ματαίως ὅμως προσεπάθει· ἐκινουῖντο τὰ χεῖλη του, ἀλλ' οὐδὲ λέξιν ἠδύνατο νὰ ἀρθρώσῃ. Τέλος ἐνόησε καὶ ὁ ἴδιος ὅτι δὲν ἠδύνατο νὰ ὁμιλήσῃ καὶ ἔκαμε νεῦμα εἰς τὸν λαὸν νὰ φύγῃ.

10. Κατόπιν ὁ Ζαχαρίας μετέβη εἰς τὸν ἀρχιερέα, ὁ ὁποῖος ἀμέσως ἐνόησεν ἀπὸ τὸ παρουσιαστικὸν τοῦ Ζαχαρίου ὅτι κάτι ἐξαιρετικὸν εἶχε συμβῆ. Ἀφοῦ ἔμαθεν οὗτος τί ἀκριβῶς συνέβη διὰ γραπτῆς ἀνακοινώσεως τοῦ Ζαχαρίου, διέταξεν αὐτὸν νὰ ἀναχωρήσῃ εἰς τὸν τόπον του.

11. Ὅταν ὁ Ζαχαρίας ἔφθασεν εἰς τὸν οἶκόν του, ἡ Ἐλισάβετ τὸν εἶδε καὶ ἐτρόμαξε· διότι ἦτο ἀκόμη τεταραγμένος καὶ δὲν ἠδύνατο νὰ ἀρθρώσῃ λέξιν. Ὅταν ὅμως διὰ νευμάτων ἔμαθεν ἀπὸ τὸν σύζυγόν της τὴν ἐμφάνισιν τοῦ ἀγγέλου καὶ τὸ ἄγγελμα ὅτι θὰ ἀποκτήσῃ υἱόν, ἐχάρη πολὺ καὶ εὐχαρίστησε τὸν Θεόν.

Μετ' ὀλίγον ἡ ὑπόσχεσις τοῦ Θεοῦ ἐπραγματοποιήθη. Ἡ Ἐλισάβετ ἀπέκτησε υἱὸν καὶ ὁ οἶκός της ἐπανηγύριζε. Γεῖτονες καὶ συγγενεῖς ἔσπευσαν νὰ ἔλθουν διὰ νὰ συγχαροῦν τοὺς γονεῖς καὶ ἴδουν τὸ παιδίον.

12. Τὴν ὀγδόην ἡμέραν ἔπρεπε νὰ δοθῇ τὸ ὄνομα εἰς τὸ βρέφος. Πάντες ἔλεγον ὅτι πρέπει νὰ ὀνομασθῇ Ζαχαρίας ὅπως ὁ πατήρ του· ἀλλὰ μόνον ἡ γνώμη τοῦ πατρὸς εἶχε κύρος. Καὶ ἔδωσαν εἰς αὐτὸν πλάκα διὰ νὰ γράψῃ τὸ ὄνομα· ἐνῷ δὲ ἔγραφεν ὁ Ζαχαρίας Ἰωάννης συγχρόνως ἀπήγγελλε τοὺς φθόγγους· καὶ ἀπὸ τῆς στιγμῆς ἐκείνης ἀποκατεστάθη πάλιν ἡ λαλιά του.

Ἦδη ὁ εὐσεβὴς ἱερεὺς ἠδυνήθη νὰ διηγηθῇ εἰς τοὺς

πρὸς τοὺς συνηθροισμένους Ναζαρηνοὺς, ἔτοιμος νὰ ἀρχίσῃ τὴν ἐξήγησιν τῆς περικοπῆς.

5. Ὅλων οἱ ὀφθαλμοὶ ἦσαν ἐστραμμένοι πρὸς αὐτόν. Σιωπηλοὶ καὶ περίεργοι οἱ συμπολῖταί του περιέμενον νὰ ἀκούσουν τὴν διδασκαλίαν του.

Καὶ ὁ Χριστὸς ἤρχισε νὰ τοὺς ἐξηγῇ μὲ ἀπλᾶ λόγια τὴν προφητείαν τοῦ Ἡσαΐα. Ἦτο τόσο σαφὴς ἡ ὁμιλία του, εἶχε τόσο ἡ χάριν καὶ τόσο ἡ γλυκύτητα ἡ διήγησίς του, ὥστε ὅλοι ἦσαν κρεμασμένοι ἀπὸ τὰ χεῖλη του.

Καὶ ἐνῷ ὁ Χριστὸς ἐξηκολούθει νὰ ὁμιλῇ, οἱ Ναζαρηνοὶ τὸν θαύμαζον διὰ τὴν σοφίαν του καὶ ἔλεγον μετὰξὺ των· «Περίεργον πρᾶγμα! Αὐτὸς δὲν εἶναι ὁ υἱὸς τῆς Μαρίας, ὁ ξυλουργός; Πῶς τὰ ἔμαθεν ὅλα αὐτά;

6. Εἰς τὸ τέλος τῆς ὁμιλίας του ὁ Χριστὸς λέγει. «Σήμερον ἐξεπληρώθη ἡ προφητεία τοῦ Ἡσαΐα, τὴν ὁποίαν ἠκούσατε. Ὁ Σωτὴρ οὗτος, τὸν ὁποῖον ὁ Θεὸς ὑπόσχεται νὰ στείλῃ, εἶμαι ἐγώ».

Ἀπὸ τῆς στιγμῆς ἐκείνης ἡ ἐντύπωσις τῶν συμπολιτῶν του ἤρχισε νὰ μεταβάλλεται: «Δὲν κοιτάζει νὰ βγάλῃ τὴ φτώχεια ἀπὸ ἐπάνω του καὶ ἀπὸ τὴν οἰκογένειάν του, ἀλλὰ θέλει νὰ θρέψῃ τοὺς φτωχοὺς ὅλου τοῦ κόσμου;» ἔλεγον μετὰξὺ των.

7. Ὁ Χριστὸς διέκρινεν εἰς τὰ βλέμματα τῶν ἀκροατῶν τοῦ τὴν δυσαρέσκειαν καὶ ἐνόησε τοὺς διαλογισμοὺς των.

Ἔλεγον ἀκόμη: «Τὰ θαύματα ποὺ ἔκαμε εἰς τὴν Καπερναοὺμ, καθὼς ἀκούσαμε, διατὶ δὲν τὰ κάμνει καὶ ἐδῶ εἰς τὴν πατρίδα του διὰ νὰ τὸν πιστεύσωμε;

8. Ἦσαν τόσο ὀλιγόπιστοι οἱ Ναζαρηνοί, ὥστε ὁ Χριστὸς δὲν ἠθέλησε νὰ κερδίσῃ τὴν πίστιν των μὲ τὰ σημεῖα τῆς θεϊκῆς του δυνάμεως. Τὰ θαύματά του ἐπεφύλασσε δι' ἐκείνους εἰς τοὺς ὁποίους ἤξιζε, διὰ τοὺς πιστοὺς μόνον. Διὰ τοῦτο ἠρκέσθη νὰ φέξῃ τοὺς συμπολίτας του διὰ τὴν

ὀλιγοπιστίαν των καὶ νὰ τοὺς εἶπη ὅτι «οὐδεὶς προφήτης δεκτὸς ἐστὶν ἐν τῇ πατρίδι αὐτοῦ».

9. Οἱ Ναζαρηνοὶ ὠργίσθησαν ἀκόμη περισσότερον διὰ τοὺς λόγους αὐτοῦς. Ἐσηκώθησαν ἀπὸ τὰς θέσεις των καὶ με φωνὰς καὶ ἀπειλὰς τὸν ἐξεδίωξαν ἀπὸ τὴν συναγωγὴν· ἔπειτα τὸν ἔσυραν ἔξω ἀπὸ τὴν πόλιν καὶ παρ' ὀλίγον νὰ τὸν κρημνίσουν ἀπὸ ἓνα βράχον εἰς τὸ θάλαθρον.

Ὅταν μετ' ὀλίγον ἀπεμακρύνθη καὶ ἔμεινε μόνος με τοὺς μαθητάς του, ἐστάθη πρὸς στιγμὴν, ἐστράφη πρὸς τὴν πατρίδα του, τὴν ὁποίαν μετὰ θλίψεως παρετήρει, ἐνῷ δάκρυα ἔρρεον ἀπὸ τοὺς ὀφθαλμούς του. Δὲν τὴν ἐπανείδε πλέον.

43. Ὁ Ἀπόστολος Παῦλος ἐν Ἀθήναις.

1. Ὁ Παῦλος ζηλωτὴς τῆς Ἰουδαϊκῆς θρησκείας, ὡς ταύτην ἐκληροδότησαν εἰς αὐτὸν οἱ πρόγονοί του, διέβλεπεν εἰς τὴν θρησκείαν τοῦ Χριστοῦ τὸν φοβερὸν κίνδυνον τῆς πατρὶς θρησκευτικῆς παραδόσεως. Διὰ τοῦτο κατ' ἀρχὰς ὑπῆρξεν ἀμείλικτος διώκτης τοῦ Χριστιανισμοῦ.

Ἄλλ' ὅτε ἐδέχθη τὴν ἐπίσκεψιν Χριστιανοῦ τινος ὀνομαζομένου Ἀνανίου καὶ ἐδιδάχθη ὑπ' αὐτοῦ τὴν ἀληθῆ χριστιανικὴν διδασκαλίαν, τότε ὁ εὐφυὴς νεανίας, ἀπὸ ἀσπόνδου διώκτου τοῦ Χριστιανισμοῦ μετεβλήθη ὡς διὰ θαύματος εἰς ἐνθουσιώδη αὐτοῦ θιασώτην καὶ ἀπόστολον.

2. Εὐρίσκετο εἰς Μακεδονίαν κατὰ τὴν δευτέραν αὐτοῦ ἀποστολικὴν πορείαν, ὅπότεν ἐμελέτα νὰ μεταβῇ εἰς Ἀθήνας, ἵνα καὶ ἐνταῦθα διδάξῃ τὰ δόγματα τῆς νέας θρησκείας.

Ὁ Παῦλος ἐγνώριζε τὴν ἐμμονὴν τῶν Ἑλλήνων εἰς τὰς ὥραιας θρησκευτικὰς παραδόσεις των καὶ ὑπελόγιζε ποίαν ἀντίδρασιν θὰ ἀντιμετώπιζεν εἰς τὰς Ἀθήνας, εἰς τὴν κατεῖδωλον πόλιν· ἀλλὰ τοῦτο ἤρξανε τὸν ζῆλόν του. Ἐννόει καλῶς τὸ μέγεθος τοῦ θριάμβου, ἐὰν ἐπετύγχανε νὰ ὁδηγήσῃ

πρὸ τοῦ Ἑσταυρωμένου τὴν εἰδωλολατρικὴν σοφίαν τῶν Ἀθηναίων. Ἦτο ἀνυπόμονος νὰ ἀναγκάσῃ τὸν Ὀλυμπον νὰ κλίνη τὴν φοδερὰν κεφαλὴν του ἡττημένος καὶ νὰ ρίψῃ τὸ ἀπὸ πολλοὺς θεοὺς διάδημά του εἰς τοὺς πόδας τοῦ Ναζωραίου. Οἱ παιᾶνες τοῦ Βάκχου καὶ τοῦ Ἀπόλλωνος ἔπρεπε νὰ μεταβληθοῦν εἰς ὕμνους τοῦ ἁμνοῦ τοῦ αἵροντος τὰς ἁμαρτίας τοῦ κόσμου.

3. Ὡς ἄλλοτε ὁ Σωκράτης οὕτω καὶ ὁ Παῦλος τώρα, ἐλθὼν εἰς Ἀθήνας εὗρίσκετο καθ' ἐκάστην εἰς τὴν ἀγορὰν καὶ συνεζήτει μετὰ παντός, ὅστις ἐπεθύμει νὰ πληροφορηθῇ περὶ τῆς νέας θρησκείας.

Τινὲς ἐκ τῶν φιλοσόφων κατειρωνεύοντο αὐτὸν καὶ ἐχλεύαζον. «Τί λέγει ὁ φλύαρος καὶ μωρολόγος αὐτός;» ἡρώτων οἱ μὲν. Οἱ δὲ ἀπεκρίνοντο: «Φαίνεται ὅτι εἶναι εἰσηγητὴς νέας θρησκείας, τὸν Ἰησοῦν καὶ τὴν ἀνάστασιν αὐτοῦ εὐαγγελίζεται» καὶ ἐκάγχαζον.

Ἀλλ' ὅμως παρὰ τὰ σκώμματα ταῦτα καὶ τὰς εἰρωνείας ἀνεγνώριζον οἱ Ἀθηναῖοι τὴν σοβαρότητα τῆς διδασκαλίας του καὶ ἐκάλεσαν αὐτὸν εἰς τὸν Ἀρείον Πάγον, ἵνα ἐκεῖ μετ' ἀκριθείας ἐκθέσῃ πᾶν ὅ,τι διδάσκει· διότι οἱ Ἀθηναῖοι ἦσαν φιλομαθέστατοι καὶ οὐδέποτε ἔλεγον ὅτι δὲν εὐκαιροῦν, προκειμένου νὰ ἀκούσουν νέον τι δίδαγμα.

4. Ὡς παρακολουθήσωμεν τώρα τὴν σκέψιν τοῦ Παύλου, προκειμένου νὰ ἐμφανισθῇ ἐνώπιον τῶν Ἀθηναίων ἐπὶ τοῦ Ἀρείου Πάγου. Ἀνελογίζετο τὴν ἱστορίαν τοῦ ἱεροῦ αὐτοῦ θράχου. Ὑπὸ τὸ σκότος τῆς νυκτὸς κάτω ἀπὸ τὸν θόλον τοῦ ἐνάστρου οὐρανοῦ ἀπεδίδετο ἡ δικαιοσύνη ὑπὸ τὴν αὐστηροτέραν μορφήν της ἀπὸ ἀνδρας σοβαροὺς καὶ ἐναρέτους. Ἡ ἀπονομή τῆς δικαιοσύνης ἐκ τοῦ Ἀρείου Πάγου ὁμοίαζε μᾶλλον μὲ ἐτυμηγορίαν τῆς συνειδήσεως ἐμπνεομένην ἀπὸ θεοὺς παρὰ μὲ ἀνθρωπίνην κρίσιν.

5. Ἐφ'αυτῷ τῷ ἱεροῦ τοῦ Ὀλυμπίου θεῶν, οἱ ἡφιοποίηθη ἀπὸ τοῦ Ἰνστιτούτου Εκπαιδευτικῆς Πολιτικῆς

ὅποιοι ἐκπληκτοὶ θὰ ἤκουον τὴν τολμηρὰν ἀπόπειραν αὐτοῦ
νὰ κρημνίσῃ τὴν ἀρχαίαν θρησκείαν καὶ ὑπὸ τὰ ἐρείπια τῆς
νὰ ἐνταφιάσῃ αὐτοὺς μαζί με τοὺς βωμοὺς καὶ τὰ εἰδωλά.

Ἡ σκηνὴ τὴν ὁποίαν ἐφαινόταν ὁ Παῦλος δὲν ἦτο

ὑπερβολική· διότι ὄντως, ὅταν μετέβη εἰς τὸν Ἄρειον Πάγον, εὐρέθη ἐν τῇ μέσῃ πυκνοῦ πλῆθους ἀκροατῶν ἄλλων μὲν περιέργων, ἄλλων δὲ σοδαρῶν καὶ προσεκτικῶν.

6. Πλήρης θάρρους καὶ πεποιθήσεως ὅτι ὁ λόγος τοῦ
 θαῦμα ἐκείνου εἰς γῆν γόνιμον εἶπεν :

« Ἄνδρες Ἀθηναῖοι, περιερχόμενος τὴν πόλιν καὶ ἐξετάζων τοὺς ναοὺς καὶ τὰ ἄλλα σεβάσματα ὑμῶν εὗρον βωμόν τινα εἰς τὸν ὅποιον ἀνέγνωσα τὴν ἐπιγραφὴν Ἀγνώστῳ Θεῷ. Τοῦτον λοιπὸν τὸν θεόν, ὃ Ἀθηναῖοι, τὸν ὅποιον σεῖς ἀγνοεῖτε, ἀλλ' ὅμως σέβασθε, τοῦτον ἔρχομαι νὰ ἀναγγείλω εἰς σᾶς, καὶ τὴν θρησκείαν τούτου νὰ διδάξω. Εἶναι ὁ θεὸς ὁ ποιήσας τὸν κόσμον καὶ πάντα τὰ ἐν αὐτῷ· οὗτος, ὁ ὅποιος εἶναι κύριος τοῦ οὐρανοῦ καὶ τῆς γῆς, δὲν κατοικεῖ ἐντὸς χειροποιήτων ναῶν, οὐδ' ἔχει ἀνάγκην περιποιήσεως ὑπὸ ἀνθρωπίνων χειρῶν, αὐτὸς ὁ ὅποιος δίδει τὴν ζωὴν καὶ τὴν πνοὴν εἰς πάντα καὶ ἀπὸ τοῦ ὁποίου τὴν θέλησιν ἐξαρτῶμεθα· ἐν αὐτῷ γὰρ ζῶμεν καὶ κινούμεθα καὶ ἐσμέν».

«Δὲν πρέπει νὰ νομίζωμεν ὅτι ὁ Θεὸς εἶναι ὅμοιος μὲ
οἰονδῆποτε ὁμοίωμα εἴτε ἐκ χρυσοῦ εἴτε ἐξ ἀργύρου εἴτε ἐκ
λίθου. Ὁ Θεὸς οὗτος ἐξαγγέλλει σήμερον εἰς πάντας τοὺς
ἀνθρώπους, πανταχοῦ τοῦ κόσμου, νὰ μετανοήσουν· διότι
ᾤρισεν ἡμέραν κατὰ τὴν ὁποίαν μέλλει νὰ κρίνῃ τὴν οἰκου-
μένην δι' ἐκεῖνου, τὸν ὁποῖον ἀνέστησεν ἐκ νεκρῶν».

7. Ταῦτα εἶπεν ὁ Παῦλος, οἱ δὲ Ἀθηναῖοι ἀκούσαντες ἀνάστασιν ἐκ νεκρῶν, ἄλλοι μὲν ἐχλεύαζον, ἄλλοι δέ, οἱ σοβαρώτεροι, εἶπον «περὶ τούτου θά συζητήσωμεν καὶ πάλιν».

Ἐνθ' δὲ ὁ Παῦλος ἀπεμακρύνετο, τινὲς πλησιάσαντες αὐτὸν ὁμολόγησαν πίστιν εἰς τὴν θρησκείαν τοῦ Ἰησοῦ. Μεταξὺ δὲ αὐτῶν ἦτο καὶ Διονύσιος ὁ Ἀεροπαγίτης.

44. Ἡ χριστιανικὴ φιланθρωπία.

1. "Ἡδη ἀπὸ τοῦ 'Ομήρου, ἀφ' ὅτου δηλαδὴ γνωρίζο-
μεν τὴν ἱστοριοποιήθειαν ἀπὸ τοῦ ἰστοιχοῦ τοῦ ἑκπαιδευτικῆς Παιδείας τοῦς

πτωχοὺς καὶ τοὺς ξενιτευμένους ὡς διατελοῦντας ὑπὸ τὴν προστασίαν τοῦ Διός· ὁ ἐλεῶν πτωχὸν καὶ ξενίζων ὁδοιπόρον ἔπραττεν ἔργον ἀρεστὸν εἰς τὸν Θεόν. Εἰς τὰς ἀρχαίας Ἀθήνας ἐλατρεύετο ὁ Ἑλεος, ὡς θεὸς τοῦ οἰκτιρμοῦ καὶ τῆς φιланθρωπίας, καὶ θωμὸς αὐτοῦ ὑπῆρχεν ἐν τῇ ἀγορᾷ, εἰς τὸν ὁποῖον προσέφευγον οἱ ἐπικαλούμενοι τὴν ἀρωγὴν τῆς πόλεως ξένοι.

2. Καὶ ἡ πολιτεία τῶν Ἀθηναίων δὲν ἦτο ἀδιάφορος πρὸς τοὺς πάσχοντα. Οἱ ἀνάπηροι, οἱ ὁποῖοι δὲν ἠδύναντο νὰ πορισθῶσι διὰ μόνης τῆς ἐργασίας των τὰ πρὸς τὸ ζῆν, ἐλάμβανον βοήθημά τι, μίαν μικρὰν σύνταξιν, ἀπὸ τοῦ Κράτους.

3. Καὶ οἱ ἰδιῶται ἐπίσης, ὅσοι ἦσαν πλούσιοι, μετέδιδον πολλάκις τὰ ἀγαθὰ των εἰς τοὺς δεομένους. Ὁ Κίμων τοὺς εὐθαλεῖς κήπους του εἶχεν ἀφράκτους εἰς πάντα βουλόμενον νὰ δρέψῃ καὶ νὰ γευθῇ εὐχύμους ἐξ αὐτῶν καρπούς. Εἰς δὲ τὴν οἰκίαν του παρεσκευάζετο καθ' ἑκάστην γεῦμα χάριν τῶν πενομένων συμπολιτῶν του· πολλάκις δὲ οὐ μόνον τροφὴν παρεῖχεν εἰς τοὺς ἐνδεεῖς, ἀλλὰ καὶ ἐνδύματα.

4. Ἄλλ' ἐκεῖνος, ὅστις ἐδίδαξε λόγῳ καὶ ἔργῳ ὅτι ἡ φιλανθρωπία εἶναι ἡ μεγίστη τοῦ ἀνθρώπου ἀρετή, εἶναι ὁ Ἰησοῦς Χριστός. Εἰς πᾶσαν εὐκαιρίαν ὁ Χριστὸς ἐκήρυττε τὸ κήρυγμα τῆς ἀγάπης καὶ φιλανθρωπίας. Οὕτω εἰς τὴν ἐπὶ τοῦ θρόνου τῶν Ἑλαιῶν διδασκαλίαν ἔλεγε :

«Τότε ἐρεῖ ὁ Βασιλεὺς τοῖς ἐκ δεξιῶν αὐτοῦ. Δεῦτε οἱ εὐλογημένοι τοῦ πατρός μου, κληρονομήσατε τὴν ἡτοιμασμένην ὑμῖν βασιλείαν ἀπὸ καταβολῆς κόσμου· ἐπείνασα γὰρ καὶ ἐδώκατέ μοι φαγεῖν· ἐδίψησα καὶ ἐποτίσατέ με· ξένος ἦμην καὶ συνηγάγετέ με· γυμνὸς καὶ περιεβάλετέ με· ἡσθένησα καὶ ἐπεσκέψασθέ με· ἐν φυλακῇ ἦμην καὶ ἦλθετε πρὸς με».

Διὰ δὲ τῆς σταυρώσεώς του ἐδίδασκεν ὅτι ἡ πρὸς τὸν πλησίον ἀγάπη πρέπει νὰ φθάνη μέχρι αὐτοθυσίας.

5. Ὑπὸ τῆς διδασκαλίας ταύτης τοῦ Χριστοῦ ἐμπνεόμενοι οἱ πρῶτοι Χριστιανοὶ ἔδειξαν μεγίστην ἀλληλεγγύην καὶ πρόνοιαν ὑπὲρ τῶν ἀδυνάτων καὶ πτωχῶν κατὰ τὰς ἐπιδρομὰς μάλιστα καὶ καταστροφὰς τῶν βαρβάρων, ἔτι δὲ ἐν καιρῷ λιμοῦ καὶ λοιμοῦ.

Οἱ ἐπίσκοποι τῶν πρώτων ἐκκλησιῶν ὡς σπουδαιότατον μέλημα εἶχον τὴν φιланθρωπίαν, εἰς τὴν ὁποίαν ἐβοήθουν αὐτοὺς οἱ διάκονοι. Διὰ τοῦτο κατεβάλλετο μεγάλη προσοχή εἰς τὴν ἐκλογὴν αὐτῶν.

Ἔργον τῶν διακόνων ἦτο νὰ συνάγῃσι τὰ ἐλέη παρὰ τῶν πλουσιωτέρων καὶ νὰ διανέμουν αὐτὰ εἰς τοὺς πτωχοὺς καὶ ὅπωςδῆποτε πάσχοντας.

6. Ἀπειρα εἶναι τὰ παραδείγματα αὐταπαρνήσεως καὶ φιλανθρωπίας, τὴν ὁποίαν ἐπέδειξαν πατέρες τῆς Ἐκκλησίας παρακινούμενοι ἀπὸ τὴν διδασκαλίαν τοῦ Χριστοῦ.

Ἐκ τῶν μεγίστων φιλανθρωπικῶν ἰδρυμάτων τοῦ κόσμου ἦτο ἡ Βασιλειᾶς, ἰδρυθεῖσα ὑπὸ τοῦ Μεγάλου Βασιλείου ἔξω τῆς Καισαρείας. Ἡ Βασιλειᾶς δὲν ἦτο ἐν ἡ δύο κτίρια ὡς εἶναι τὰ σημερινὰ φιλανθρωπικὰ καταστήματα, ἦσαν πολλὰ κτίρια ἀποτελοῦντα συνοικίας ὁλοκλήρους· ἦσαν ξενῶνες χάριν τῶν ὁδοιπόρων καὶ παρεπιδημούντων ξένων, πτωχοτροφεῖα, νοσοκομεῖα, ἔτι δὲ ἐργαστήρια, εἰς τὰ ὁποῖα εἰργάζοντο οἱ δυνάμενοι καὶ γνωρίζοντες διαφόρους τέχνας.

7. Πρὸς ἰδρυσιν καὶ διατήρησιν τῆς Βασιλειᾶδος ὁ Μέγας Βασίλειος ἐδαπάνησεν οὐ μόνον τὴν ἰδικήν του περιουσίαν ὁλόκληρον, ἀλλὰ καὶ τὰ εἰσοδήματα τῆς Ἐπισκοπῆς του καὶ τὰς δωρεὰς πολλῶν Χριστιανῶν, τῶν ὁποίων ἠδύνατο νὰ μαλάσῃ τὴν καρδίαν καὶ νὰ κινή τὴν πρὸς τὸν πλησίον ἀγάπην.

Εἰς τὴν Βασιλειάδα εὕρισκον καταφύγιον οὐ μόνον Χρι-

στιανοί, ἀλλὰ καὶ Ἰουδαῖοι καὶ Εἰδωλολάτραι, διότι ἡ χριστιανικὴ ἀγάπη δὲν περιορίζεται εἰς τοὺς ὁμοθρήσκους, ἀλλὰ ἐπεκτείνεται πρὸς πάντα ἄνθρωπον.

Διὰ τοῦτο, ὅτε ὁ Μέγας Βασίλειος ἐξεδήμησε πρὸς Κύριον τὴν πρώτην Ἰανουαρίου τοῦ 379, ὑπῆρξε τοσαύτη συρροὴ πλήθους κατὰ τὴν ἐκφορὰν του, ὥστε τινὲς ἀπέθανον ἐκ τοῦ ὄθισμοῦ καὶ τῆς συγκινήσεως· καὶ οὗτοι ἐμακαρίζοντο ὑπὸ τῶν λοιπῶν, ὡς ἀξιωθέντες νὰ συναποθάνωσι μετὰ τοῦ ἱεροῦ ἀνδρός.

8. Ἀκαταπόνητος ἦτο ἡ δρᾶσις ὑπὲρ τῶν δυστυχοῦντων τοῦ πατριάρχου Ἀλεξανδρείας Ἰωάννου, τοῦ ἐπικαλουμένου Ἐλεήμονος.

Ὅταν μετὰ τὴν ἄλωσιν τῆς Ἱερουσαλὴμ ὑπὸ τῶν Περσῶν τὸ 615 κατέφυγον ἄπειροι πρόσφυγες εἰς τὴν Ἀλεξανδρείαν, ὁ Ἰωάννης ἱδρυσε χάριν αὐτῶν πτωχοτροφεία καὶ νοσοκομεῖα, διένειμε δὲ βοηθήματα εἰς τοὺς προσερχομένους πρὸς αὐτὸν οἰουσδήποτε ἀπόρους. Πλέον τῶν ἑπτακισχιλίων πτωχῶν λέγεται ὅτι διέτρεφεν ὁ φιλάνθρωπος πατριάρχης. Ἀκόμη δὲ καὶ μαιευτήριον ἱδρυσεν χάριν τῶν ἐπιτόκων γυναικῶν, ἔσαι δὲν ἠδύναντο νὰ ἔχουν κατ' οἶκον αὐτάρκη θεραπείαν καὶ περίθαλψιν.

9. Τὸ παράδειγμα τῶν εὐσεβῶν ἀνδρῶν τῆς Ἐκκλησίας ἠκολούθησαν καὶ οἱ αὐτοκράτορες τοῦ Βυζαντίου οἰονεὶ ἀμιλλώμενοι καὶ πρὸς αὐτοὺς καὶ πρὸς ἀλλήλους.

Καὶ αὐτοὺς ἀκόμη ὁ αὐτοκράτωρ Ἰουλιανός, ὁ ἀποκληθεὶς παραβάτης διὰ τὴν ἔχθραν αὐτοῦ πρὸς τὸν Χριστιανισμόν, ὑπέστη τὴν ἐπίδρασιν τῆς καταδιωκομένης ὑπ' αὐτοῦ χριστιανικῆς θρησκείας, ὥστε ἐνόμιζεν ὅτι οἱ ἔθνη οὐκ εἴδωλοι δὲν πρέπει νὰ ὑστερῶσιν εἰς τὸ ζήτημα τῆς φιλανθρωπίας. Πρὸς τὸν ἐθνικὸν ἀρχιερέα Ἀρσάκιον ἔγραφε «Ἐνὼντας καὶ πτωχοκομεῖα ἱδρυσον εἰς πᾶσαν πόλιν, ἵνα ἀπολαύσωσιν οἱ ξένοι καὶ οἱ πτωχοὶ τῆς ἰδικῆς μας φιλαν-

θρωπίας. Εἶναι ἐντροπή οἱ μὲν Χριστιανοὶ νὰ τρέφουν οὐ μόνον τοὺς ἰδικούς των, ἀλλὰ καὶ τοὺς ἰδικούς μας, ἡμεῖς δὲ οἱ ἐθνικοὶ νὰ φαινώμεθα ὅτι ἀδιαφοροῦμεν καὶ δι' αὐτοὺς τοὺς ἰδικούς μας».

Οἱ λόγοι οὗτοι τοῦ Ἰουλιανοῦ δεικνύουν ὅτι τότε μεγίστη ἦτο ἡ ἀνάπτυξις τῆς φιλανθρωπίας τῶν Χριστιανῶν καὶ διὰ τοῦτο ἐπεβλήθη αὕτη εἰς τὸν φανατικόν, ἀλλ' εὐγε ἢ παραβάτην.

10. Ἐκ τῶν μεγίστων φιλανθρωπικῶν ἱδρυμάτων τοῦ κόσμου εἶναι τὸ ἱδρυθὲν ἐν Κωνσταντινουπόλει ὑπὸ τοῦ αὐτοκράτορος Ἀλεξίου τοῦ Κομνηνοῦ.

Ἡ θυγάτηρ αὐτοῦ Ἀννα ἡ Κομνηνὴ μετὰ δικαίας ὑπερηφανείας ὀνομάζει τὸ ἱδρυμα τοῦτο *μυρίανδρον πόλιν*.

«Οἰκήματα», λέγει, «κυκλικῶς ἱδρυμένα χρησιμεύουν ὡς κατοικίαι πενήτων καὶ τὸ σπουδαιότερον ἀνθρώπων λελωβημένων ἐνδαιτιήματα. Βλέπει τις ἀλλαχοῦ μὲν τυφλοὺς, ἀλλαχοῦ δὲ χωλοὺς, ἀλλαχοῦ δὲ ἀνθρώπους ἐκ ποικίλων νοσημάτων πάσχοντας, ὥστε εὐλόγως θὰ ὠνόμαζέ τις τὸν τόπον τοῦτον Στοὰν Σολομῶντος. Εἶναι δὲ τόσον μέγας ὁ κύκλος οὗτος τῶν οἰκημάτων, ὥστε, ἐὰν θελήσης νὰ τὰ ἐπισκεφθῇς ὅλα, πρέπει νὰ ἀρχίσῃς ἀπὸ πρωῒας διὰ νὰ τελειώσῃς τὴν ἐσπέραν».

«Ἐνθὺ δὲ ἐκ τῶν ἐκεῖ διαιτωμένων οὐδεὶς ἔχει οὔτε ἄγρους οὔτε ἀμπελῶνας οὔτε ἄλλοθεν ἄλλην τινὰ πρόσσodon, ἐν τούτοις καὶ στέγην ἔχουσι πάντες καὶ αἱ ἀναγκαῖαι τροφαὶ παρασκευάζονται εἰς αὐτοὺς τῇ φροντίδι τοῦ αὐτοκράτορος καὶ τῶν περὶ αὐτὸν ἐπιμελητῶν».

«Πολλὰι χιλιάδες εἶναι οἱ σιτούμενοι εἰς τὴν νέαν ταύτην πόλιν καὶ οὐδεὶς στερεῖται τοῦ ἀντιλήπτορος· αἱ γραῖαι ὑπηρετοῦνται ὑπὸ νεανίδων· οἱ τυφλοὶ χειραγωγοῦνται ὑπὸ βλεπόντων, οἱ παράλυτοι ὑπὸ ἀνθρώπων εὐρώστων».

«Ἐκτὸς δὲ τούτων καὶ ὀρφανοτροφεῖον ἵδρυσεν ὁ αὐ-

τοκράτωρ εἰς τὸν αὐτὸν τόπον καὶ σχολεῖα χάριν τῶν ὀρφανῶν».

«Καὶ εἶναι ὄντως μέγα τὸ θαῦμα ἐκεῖνο τοῦ Σωτῆρος, ὅστις ἐκόρεσε τὴν πείναν τῶν πεντακισχιλίων διὰ πέντε μόνον ἄρτων ἐμφανίζων οὕτω τὴν θεῖαν αὐτοῦ δύναμιν, ἀλλ' εἶναι ἐπίσης θαῦμα ἡ διατροφή τῆς μυριάδου αὐτῆς πόλεως ὑπὸ τοῦ πατρός μου, ὅστις βέβαια δὲν ἔχει τὴν θεῖαν τοῦ Σωτῆρος δύναμιν».

12. Πλὴν τῶν ἱεραρχῶν καὶ τῶν αὐτοκρατόρων καὶ πλούσιοι ἰδιῶται καὶ ἄρχοντες τῆς πολιτείας διένεμον κατὰ τὰς Κυριακὰς μετὰ τὴν λειτουργίαν ἢ καὶ κατ' ἄλλας ὀρισμένας ἡμέρας ἢ ἑορτὰς εἴτε χρήματα εἴτε τροφὰς εἰς τοὺς ἀπόρους.

Πολλάκις δέ, ἵνα αἱ παρασκευαζόμεναι τροφαὶ εἶναι ἀνάλογοι πρὸς τοὺς ἐνδεεῖς, διένεμον πρότερον εἰς αὐτοὺς σύμβολά τινα, τὰ ὅποια ἐκαλοῦντο σφραγίδια· ἕκαστος δὲ παρέχων τὸ σφραγίδιον ἐλάμβανε τὴν ἀνήκουσαν εἰς αὐτὸν μερίδα. Ἀνευρίσκονται δὲ σήμερον τοιαῦτα σφραγίδια· εἶναι ἐκ χαλκοῦ ἢ καὶ ἐκ μολύβδου, ἔχουν δὲ μέγεθος περίπου σημερινῆς δραχμῆς καὶ φέρουσιν ἔκτυπα διάφορα φιλάνθρωπα παραγγέλματα, οἷον «θεῷ δανεῖζει τοὺς πένητας ὁ τρέφων» καὶ «μακάριοι οἱ ἐλεήμονες ὅτι αὐτοὶ ἐλεηθήσονται» καὶ ἄλλα τοιαῦτα ρητά.

13. Φιλανθρωπικὸν σκοπὸν εἶχον καὶ τὰ κοινὰ γεύματα τῶν πρώτων Χριστιανῶν, τὰ ὅποια ἐλέγοντο ἀγάπαι. Κατὰ τὰ γεύματα ταῦτα παρεκάθηντο ὡς ἴσοι πρὸς ἀλλήλους πλούσιοι καὶ πένητες, κύριοι καὶ δοῦλοι μετέχοντες τῶν ἐδεσμάτων ὁμοίως ἄνευ τινὸς διακρίσεως· παρεσκευάζοντο δὲ ταῦτα ὑπὸ τῶν πλουσιωτέρων, ὥστε οἱ πενέστεροι μετεῖχον ἄνευ συμβολῆς τινος.

Αἱ ἀγάπαι αὗται δὲν διετηρήθησαν ἐπὶ μακρόν, διότι μετεβλήθησαν εἰς συμπόσια διασκεδάσεως, ἐνίοτε δὲ καὶ

ἀκολασιῶν· ἀντὶ αἰῶν πρὸς τὸν Θεόν, τοὺς ὁποίους ἔφαλλον κατ' ἀρχάς, ἄσματα θακχικὰ ᾗδοντο, πολλοὶ δὲ ἐμεθύσκοντο καὶ φιλονικίαι ἀκόμη ἐγίνοντο.

14. Καὶ ἐντελῶς μὲν δὲν κατηργήθησαν, περιορίσθησαν ὅμως ὑπὸ ἄλλον τύπον. Ἐπὶ τῇ θανάτῳ τινὸς καὶ μάλιστα ἐπὶ τῇ ἀνακομιδῇ τῶν λειψάνων τοῦ ἀποθανόντος οἱ οἰκετοὶ παρέθετον γεῦμα, εἰς τὸ ὅποιον παρεκάθηντο οἱ βουλόμενοι καὶ οἱ πενέστεροι. Καὶ σήμερον ἀκόμη οἱ Ἕλληγες τῆς Πίνδου τὴν ἡμέραν τῆς ἀνακομιδῆς τῶν λειψάνων παραθέτουσιν κατ' οἶκον γεῦμα εἰς μνήμην καὶ ἄφεςιν τῶν ἁμαρτιῶν τοῦ ἀποθανόντος· εἰς τοῦτο παρακάθονται μὲν οἱ συγγενεῖς καὶ φίλοι, ἀλλὰ καὶ τῶν ἄλλων ὅστις δέηποτε θέλει.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Η΄

ΕΘΝΙΚΟΣ ΒΙΟΣ

45. Οἱ Πάργιοι.

1. Εἰς τὰς ἀξένους ἀκτὰς τῆς Ἡπείρου ἀπέναντι τῆς νησιῶδος Παξῶν προβάλλει μικρὰ βραχύδης χερσονήσος ἔχουσα σχῆμα κώνου. Ἐπὶ τῆς κορυφῆς τῆς χερσονήσου εἶναι ἐκτισμένον ἐνετικὸν φρούριον, ἐντὸς τοῦ ὁποίου ὑπάρχουν περὶ τὰς τετρακοσίας οἰκίας κατὰ πλεῖστον κατηρειπωμέναι· ἔξω δὲ τοῦ φρουρίου ἄλλαι τόσαι ἀποτελοῦν τὴν σημερινὴν κωμόπολιν Πάργαν.

2. Εἰς παλαιότεραν ἐποχὴν, ὀλίγον πρὸ τῆς ἐπαναστάσεως, ἡ Πάργα κατεφκειτο ἀπὸ πεντακισχιλίους καὶ πλέον κατοίκους. Σήμερον οἱ κάτοικοί της εἶναι περίπου χίλιοι πεντακόσιοι, ἐκ τῶν ὁποίων οὐδεὶς κατὰγεται ἀπὸ τοὺς παλαιότερους.

Εἶναι νεώτεροι κάτοικοι, καταγόμενοι ἐκ διαφόρων μερῶν τῆς Ἡπείρου, οἱ ὅποιοι ἐγκατεστάθησαν εἰς τὴν Πάργαν, ὅταν αὕτη εἶχεν ἐρημωθῇ ἀπὸ τοὺς παλαιοὺς αὐτόχθονας κατοίκους της.

3. Ὁλὴ ἡ χερσονήσος τῆς Πάργας εἶναι καθ' ὅλοκληρίαν ξηρά. Τίποτε δὲν δύναται νὰ καλλιεργηθῇ εἰς αὐτήν. Εἰς ραγάδας τινάς, ὅπου ὑπάρχει ὀλίγον χῶμα φύονται ἄγριοι θάμνοι καὶ δενδρύλλια ἀτροφικά. Ὑδὼρ πηγῆς δὲν ποτίζει τὰς ρίζας των, οὔτε φρέατα ὑπάρχουν διὰ νὰ ἀντληθῇ ἐξ αὐτῶν ὕδωρ. Ἀλλὰ καὶ ἄνθη ἀκόμη ἀπο-

φεύγουν νὰ καλλιεργοῦν εἰς τὰς αὐλὰς των οἱ Πάργιοι· διότι τὸ ὕδωρ, τὸ ὁποῖον χρησιμοποιοῦν εἰς τὰς ἀνάγκας των, τὸ λαμβάνουν ἀπὸ δεξαμενάς, αἱ ὁποῖαι πληροῦνται τὸν χειμῶνα ὁμβρίων ὑδάτων. Ἐκάστη οἰκία ἔχει τὴν ἰδικήν της δεξαμενὴν, τῆς ὁποίας τὸ ὕδωρ μόλις ἐπαρκεῖ διὰ τὰς ἀπαρατήτους ἀνάγκας τῆς οἰκογενείας.

4. Ἀντιθέτως πρὸς τὴν χερσόνησον τῆς Πάργας ἡ ἔκτασις τῆς γῆς, τὴν ὁποίαν ἐκαλλιέργουν οἱ Πάργιοι, ἦτο εὐυδρος καὶ εὐφορωτάτη. Θαλαροὶ ἐλαιῶνες ἐκάλυπτον τὰς ὑπωρείας τῶν πέριξ βουνῶν, ἡ δὲ ἐν τῷ μέσῳ κοιλάς μέχρι τῆς θαλάσσης, ἀρδευομένη ὑπὸ ἀφθόνου ὕδατος, ἦτο πλήρης κήπων.

Φυτεῖται πορτοκαλεῶν καὶ κιτρεῶν, πυκνοὶ ροδῶνες καὶ ποικίλα ἄλλα ὁπωροφόρα δένδρα ἐνεφάνιζον τὴν κοιλάδα τῆς Πάργας κατὰ τὸ ἔαρ ὡς μίαν πελωρίαν ἀνθοδέσμην, τῆς ὁποίας τὸ ἄρωμα ἐπλήρου τὴν ἀτμόσφαιραν.

5. Ἰδίᾳ ἐκαλλιέργουν οἱ Πάργιοι εἰς τοὺς κήπους των κιτρέας, τῶν ὁποίων τοὺς καρποὺς οἱ Ἱδιοὶ ἔφερον διὰ τῶν πλοίων των εἰς τὴν Τεργέστην χάριν τῶν ἐκεῖ Ἰουδαίων. Ἠγοράζοντο δὲ ἀντὶ ἐνὸς φιορινίου καὶ πλέον ἕκαστον κίτρον, δηλαδὴ ἀντὶ τεσσαράκοντα σημερινῶν δραχμῶν, καὶ ἐχρησιμοποιοῦντο κατὰ τὴν ἑορτὴν τῆς Σκηνοπηγίας.

Τὰ κίτρα ταῦτα δὲν εἶναι πολὺ μεγάλα, ζυγίζουν πεντήκοντα δράμια ἢ καὶ ὀλίγον περισσότερον ἀλλὰ εἶναι κα-
νονικοῦ σχήματος καὶ ἄνευ στιγμάτων· παράγονται δὲ ἀπὸ ὠρισμένον εἶδος κιτρέας, ἡ ὁποία λέγεται κιτρέα ἢ Ἰουδαϊκή.

6. Οἱ Πάργιοι μέχρι τοῦ 1797 ἦσαν ὑπὸ τὴν προστασίαν τῆς Ἑνετικῆς δημοκρατίας. Οὕτω ἔχοντες ἀνεξαρτησίαν τινὰ ἡδὺ κήθησαν καὶ τὴν χώραν αὐτῶν ἐπιμελῶς νὰ καλλιεργήσουν καὶ ἐμπόριον ἀξιόλογον ν' ἀναπτύξουν, τὸ ὁποῖον διεξῆγον μὲ ἰδικὰ τῶν πλοῖα.

Οἱ Τοῦρκοι μολονότι ἐπωφθαλμίων τὴν πόλιν, δὲν ἡδύ-

ναντο νὰ ἐπιτεθοῦν κατ' αὐτῆς, διότι οὕτω θὰ ἐκῆρυσσον πόλεμον κατὰ τῆς ἰσχυρᾶς δημοκρατίας. Πολλάκις ὅμως ἄτακτα στίφη Ἀλβανῶν καὶ Τούρκων εὐνοούμενα ὑπὸ τῆς Κυβερνήσεως ἐπετέθησαν κατὰ τῆς Πάργας· ἀλλ' οἱ ἀνδρεῖοι Πάργιοι, γνωρίζοντες τὴν ἀπιστίαν καὶ δολιότητα αὐτῶν, ἦσαν πάντοτε ἑτοιμοὶ πρὸς πόλεμον καὶ οὕτω ἀπέκρουον ἀπετελεσματικῶς τὰς αἰφνιδιαστικὰς ἐπιδρομὰς.

7. Καταλυθείσης τῆς Ἑνετικῆς δημοκρατίας τὸ 1797, αἱ εἰς τὴν Μεσόγειον κτήσεις αὐτῆς περιῆλθον εἰς τοὺς νικητὰς Γάλλους. Καὶ ἡ Πάργα ἄρα ἀπέβη κτήσεις τῆς Γαλλικῆς δημοκρατίας, ἥτις ἐγκαταστήσασα φρουρὰν εἰς τὴν πόλιν ὑπέσχετο εἰς τοὺς Παργίους ἀφιλοκερδῆ προστασίαν.

Δὲν ἐπρόφθασαν οἱ Πάργιοι νὰ καρπωθοῦν τὰ ἐκ τῆς Γαλλικῆς προστασίας ἀγαθὰ· μετὰ ἔν ἔτος ἐκηρύχθη πόλεμος μεταξὺ Γαλλίας καὶ Τουρκίας, ὃ δὲ θανάσιμος ἐχθρὸς τῶν Παργίων. Ἀλῆ Πασᾶς διετάχθη ὑπὸ τῆς Πύλης νὰ καταλάβῃ τὰς ἐν Ἡπείρῳ ὑπὸ τὴν προστασίαν τῆς Γαλλίας ἐλληνικὰς πόλεις Βουθρωτόν, Πρέβεζαν καὶ Πάργαν.

8. Καὶ τὰς μὲν δύο πρώτας πόλεις, ὡς ἀστραπὴ ἐκστρατεύσας κατ' αὐτῶν, εὐκόλως ἐκυρίευσεν. Ἡ Πάργα ὅμως δὲν ἦτο πόλις εὐάλωτος· ἡ ὀχυρὰ αὐτῆς τοποθεσία καὶ ἡ γενναιότης τῶν κατοίκων καθίστων προβληματικὴν τὴν ἐπιτυχίαν τοῦ ἐχθροῦ.

Διὰ τοῦτο ὁ Ἀλῆ Πασᾶς ἐδοκίμασε νὰ κατακτήσῃ τὴν πόλιν διὰ δόλου. Ἐστειλεν ἐπιστολὴν πρὸς τοὺς Παργίους, διὰ τῆς ὁποίας, ὑποκρινόμενος καλοκαγαθίαν καὶ πραότητα, προσεπάθει νὰ πείσῃ αὐτοὺς νὰ ὑποταχθοῦν ἐκούσιως, διότι ὁ πόλεμος θὰ ἀπέβαινεν πρὸς βλάβην των. «Ἐγώ», λέγει εἰς τὴν ἐπιστολὴν του, «δὲν θέλω τὸν χαλασμόν σας, οὔτε Τούρκους θὰ στείλω αὐτοῦ, ἀλλ' ὅμως θέλω νὰ διώξετε καὶ νὰ σκοτώσετε τοὺς Φρατζέζους, ὅπου εἶναι αὐτοῦ».

9. Εἰς τὴν ἐπιστολὴν ταύτην οἱ Πάργιοι ἀπήντησαν τὰ ἑξῆς :

« Ἐλάδαμεν τὰ γράμματά σου καὶ ἐχάρημεν διὰ τὴν ὑγείαν σου. Τὴν ὑποταγὴν, ὅπου ζητεῖς ἀπὸ ἡμᾶς, εἶναι δύσκολον νὰ τὴν ἀπολαύσῃς, ἐπειδὴ τὰ ζωντανά σου παραδείγματα μᾶς παρακινοῦν ὅλους εἰς τὸν ἐνδοξον καὶ ἐλεύθερον θάνατον καὶ ὅχι ποτὲ εἰς τὸν ἄτιμον καὶ τυραννικὸν ζυγόν ».

« Μᾶς γράφεις νὰ διώξωμεν καὶ νὰ σκοτώσωμεν τοὺς Φρατζέζους. Τοῦτο ὅχι μόνον δὲν ἡμποροῦμεν νὰ τὸ κάμωμεν, ἀλλὰ καί, ἂν ἡμπορούσαμεν, πάλιν θὰ τὸ ἀποφεύγαμεν διότι ἡ πατρίς μας καυχᾶται διὰ τὴν καλὴν ἐμπιστοσύνην, τὴν ὅποιαν πολλάκις καὶ μετὰ τὸ αἷμά της ἀπέδειξε. Πῶς λοιπὸν τώρα ἡμεῖς νὰ ἀμυρῶσωμεν τὴν δόξαν καὶ τὴν ὑπόληψίν της ; Ποτέ !!

Πάργα 16 Ὀκτωβρίου 1798

« Ὅλοι οἱ Πάργιοι μικροὶ καὶ μεγάλοι ».

10. Ἡ ἐπιστολὴ αὕτη ἐξηγγρίωσε τὸν τύραννον, ὥστε ἀμέσως διέταξε νὰ παρασκευασθῇ πολὺς στρατός, καὶ ἐξεστράτευσεν ὁ ἴδιος κατὰ τῆς Πάργας ἐπὶ κεφαλῇς τρισχιλίων Ἀλβανῶν πεζῶν καὶ δισχιλίων ἱππέων.

Ἡ δύναμις αὕτη ἦτο ἰσχυροτάτη καὶ ὁ κίνδυνος τῆς ὠραίας ἐλληνικῆς πόλεως θὰ ἦτο ἄρρευκτος, ἂν δὲν ἐπροστάτευεν αὐτὴν ὁ ναύαρχος τοῦ Ρωσικοῦ στόλου Οὐζακῶφ. Οἱ Ρῶσοι κατὰ τὸν πόλεμον τοῦτον ἦσαν σύμμαχοι μετὰ τῶν Τούρκων, ὁ δὲ Οὐζακῶφ εὕρισκετο τότε εἰς τὸ Ἴόνιον πέλαγος πολεμῶν κατὰ τῶν Γάλλων.

Οὗτος λοιπὸν ἔχων ὑπ' ὄψιν του τὴν ἀγριότητα καὶ ἀπανθρωπίαν τὴν ὅποιαν ἔδειξεν ὁ Ἀλῆς κατὰ τῆς Πρεβέζης, διότι τὴν μὲν πόλιν ἐπυρπόλησεν, ἐκ δὲ τῶν κατοίκων πολλοὺς ἔσφαξεν, ἐθεώρησε θέβαιον ὅτι ἡ αὐτὴ τύχη περιέμενε καὶ τὴν Πάργαν. Ὅθεν ἔσπευσε νὰ ὑψώσῃ τὴν Ρωσικὴν σημαίαν ἐπὶ τοῦ φρουρίου τῆς πόλεως καὶ νὰ διακηρύξῃ

Ψηφιοποιήθηκε ἀπὸ τὸ Ἰνστιτούτο Εκπαιδευτικῆς Πολιτικῆς

ὅτι αὕτη διατελεῖ ὑπὸ τὴν προστασίαν τοῦ αὐτοκράτορος τῆς Ρωσίας.

11. Μετὰ τὴν λήξιν τοῦ πολέμου τούτου, ἡ Πάργα δι' ὀριστικῆς συνθήκης μεταξὺ Ρωσίας καὶ Τουρκίας ἐτέθη ὑπὸ τὴν προστασίαν τῆς Ρωσίας, ὑπὸ τὴν ὁποίαν διετέλεσε μέχρι τοῦ 1914. Κατὰ τὸ ἔτος τοῦτο διὰ νέας συνθήκης ἐτέθη ὑπὸ τὴν προστασίαν τῆς Ἀγγλίας.

Τρία ἔτη παρήλθον, κατὰ τὸ διάστημα τῶν ὁποίων οἱ Πάργιοι ἀπήλαυσαν τὰ ἀγαθὰ τῆς εἰρήνης ἀσχολούμενοι εἰς τὰ ἔργα των ἐν ἡσυχίᾳ.

12. Ἄλλ' ἤδη ταχυδρόμοι μετέβαινον ἐξ Ἰωαννίνων εἰς Κέρκυραν καὶ ἐκ ταύτης εἰς Ἰωάννινα συχνότερον τοῦ συνήθους. Μυστικαὶ καὶ ἐπανειλημμέναι συνεντεύξεις ἐγίνοντο ἐν Πρεβέζῃ καὶ Βουθρωτῷ μεταξὺ τοῦ Ἀλῆ Πασᾶ καὶ τοῦ Ἀγγλου ἀρμοστοῦ τῆς Κερκύρας Θωμᾶ Μαίτλανδ, ὑπὸ τὸν ὁποῖον ὑπήγετο ἡ Πάργα. Οἱ Πάργιοι μανθάνοντες ταῦτα ἐσκέπτοτο «πρὸς ποῖον σκοπὸν ἄραγε γίνονται αἱ συνεντεύξεις μεταξὺ τοῦ προστάτου μας καὶ τοῦ θανασίμου ἐχθροῦ μας ;»

Ἦρχισε νὰ κοινολογῇται μεταξὺ τῶν Παργίων ὅτι μυστικῇ συνθήκῃ συνήφθη μεταξὺ τῆς Ἀγγλίας καὶ τῆς Τουρκίας περὶ τῆς Πάργας. Ἀλλὰ ποῖον ἦτο τὸ περιεχόμενον τῆς συνθήκης, οὐδεὶς ἐγνώριζεν, οὐδ' ἦτο δυνατόν νὰ τὸ μάθῃ.

13. Ἦτο Ἀπρίλιος τοῦ 1819 καὶ ἡ ἐσοδεία τῶν προΐόντων ἐπρομηνύετο ἀφθονωτάτῃ. Αἱ πορτοκαλέαι, αἱ λεμονέαι καὶ αἱ κιτρέαι ἦσαν ἐν πλήρει θαλερότητι καὶ ἀνθήσει, τὰ λοιπὰ ὀπωροφόρα δένδρα τῶν ὁποίων ὁ καρπὸς εἶχε δέσει ἐκκλινον τοὺς κλάδους των ἀπὸ τὸ βάρος. Αἱ κερασέαι παρεῖχον ἤδη τὰ πρῶτα ὥριμα κεράσια, τὰ ὁποῖα ἔσπευδον τὰ παιδιά καὶ τὰ κοράσια νὰ δρέπουν. Ἐπίσης ὥριμα ἦσαν εἶδη τινὰ ἀπιδίων, ἐνῷ ἄλλα μόλις ἤρχιζαν νὰ κιτρινίζουν,

ἄλλα δὲ πάλιν ἐντελῶς πράσινα ἀνέμενον τὸ θέρος διὰ νὰ ὀριμάσουν. Αἱ ἐλαῖαι ἦσαν πλήρεις ἄνθους ὑποσχόμεναι πλουσίαν καρποφορίαν.

Ἐπληροῦτο χαρᾶς ἡ ψυχὴ τῶν Παργίων, ὅσάκις ἀπέβλεπον εἰς τὴν ἐπιμελῶς καλλιεργημένην καταπράσινην κοιλιάδα των, τίποτε δὲν ἐφαίνετο ἀστοχήμενον· τὰ σπαρτὰ καὶ αἱ ἀμπελῶνες εἶχον ἐπίσης ἐξαίρετον βλάστησιν. Ἡ εὐλογία τοῦ Θεοῦ ἠπλοῦτο εἰς ὅλην τὴν χώραν.

14. Ἀλλὰ ποῖα εἰρωνεῖα! Ἡ περικαλλὴς Πάργα ἐν τῷ μεταξὺ τούτῳ εἶχε πωληθῇ ὑπὸ τῶν Ἀγγλων εἰς τὸν Ἀλγῆ Πασᾶν, τὰ δὲ στρατεύματά του διηυθύνοντο πρὸς αὐτὴν διὰ νὰ τὴν καταλάβουν.

Ὡς κεραυνὸς ἦλθεν εἰς τοὺς Παργίους ἡ εἰδησις τῆς πωλήσεως τῆς πατρίδος των. Ἀλλόφρονες περιεφέροντο ἀπὸ τόπου εἰς τόπον, ἀπὸ τῆς πόλεως εἰς τοὺς ἀγρούς καὶ ἀπὸ τῶν ἀγρῶν εἰς τὴν πόλιν. Δὲν ἤθελον νὰ πιστεύσουν τὴν πραγματικότητά, ἐνόμιζον ὅτι ἦτο ὄνειρον. Καὶ ὁμοῦς ἔπρεπε ἐντὸς ὀλίγων ἡμερῶν νὰ ἐτοιμασθοῦν πρὸς ἀναχώρησιν. Θὰ ἐλάβανον μαζί των ἐλάχιστα πράγματα, τόσα μόνον τροφίμα, ὅσα θὰ ἤρκουν ἕως ὅτου φθάσουν εἰς τὰς ἐγγυὲς νήσους, ἐνδύματα δὲ καὶ κλινοσκεπάσματα τὰ ἀπολύτως ἀναγκαῖα, διότι ἔπρεπε εἰς τὰ ὀλίγα πλοῖα των νὰ ἐπιβιβασθοῦν πεντακισχίλιοι Πάργιοι.

15. Τὴν 14 Ἀπριλίου, παραμονὴν τῆς ἀναχωρήσεώς των, εἰσηλθον εἰς τὰς ἐκκλησίας καὶ ἔλαβον μαζί των τὰς ἁγίας εἰκόνας καὶ τὰ ἄλλα ἱερὰ σκεύη· ἔσπευσαν εἰς τοὺς ἀγρούς των διὰ νὰ δρέψουν θαλλοὺς ἀπὸ τὰς ἀνθισμένας ἐλαίας καὶ ἄνθη ἀπὸ τοὺς κήπους των διὰ νὰ ἔχουν αὐτὰ ὡς ἐνθύμιον τῆς ποθεινῆς πατρίδος.

Τὸ λυκαυγὲς τῆς 15 Ἀπριλίου ἀφοῦ διήλθον τὴν τελευταίαν νύκτα μὲ δάκρυα καὶ ἀγρυπνίας, ἔπρεπε νὰ ἐγκαταλείψουν τὴν ἀσπληγῆν πωληθεῖσαν στατρίδα των.

16. Πρὶν ὅμως εἰσέλθουν εἰς τὰ πλοῖα, ἦλθον πάντες σὺν γυναίξιν καὶ τέκνοις εἰς τὸ κοιμητήριον καὶ, ἀφοῦ ἐξέθαψαν τὰ ὀστέα τῶν προγόνων, ἐκόμισαν πάντα εἰς τὴν πλατεῖαν τῆς πόλεως καὶ ἐκεῖ ἵναψαν μεγάλην πυράν, εἰς τὴν ὁποίαν τὰ κατέκαυσαν. Παρέλαβον δὲ μεθ' ἑαυτῶν ὡς πολῦτιμον καὶ σεβάσμιον κειμήλιον τὴν ἐκ τῆς καύσεως ὑπολειφθεῖσαν τέφραν.

Οἱ οὕτω ἐκπατρισθέντες Πάργιοι ἐγκατεστάθησαν οἱ μὲν περισσότεροι εἰς τὴν Κέρκυραν, ὀλίγοι δὲ εἰς τὰς ἄλλας Ἰονίους νήσους.

Σημείωσις.

Σκηνοπηγία· μία ἐκ τῶν μεγαλυτέρων ἐορτῶν τῶν Ἰουδαίων τελούμενη τὸν Ὀκτώβριον εἰς ἀνάμνησιν τῆς ἐν τῇ ἐρήμῳ ὑπὸ σκηνὰς διαμονῆς τῶν Ἰουδαίων, ὅτε ἐπέστρεφον ἐξ Αἰγύπτου εἰς τὴν γῆν τῶν πατέρων των. Κατὰ τὴν ἐορτὴν ταύτην ἕκαστος Ἰουδαῖος προσερχόμενος εἰς τὴν Συναγωγὴν ἐκράτει εἰς τὴν χεῖρά του ἓν κίτρον ἀβλαβὲς καὶ τέλειον.

46. Ὁ Ξενιτεμένος.

- 1 Μιὰ γωνιά γνωρίζω ἀγαπημένη,
ποὺ τὸν κόσμον ἔχω πρωτοδεῖ,
ποὺ ζωὴ ἔχω ζήσει εὐτυχισμένη,
μιὰ γωνιά μικροῦλα ἀγαπημένη,
πού 'ζησα μικρὸ κι' ἀθῶο παιδί
- 2 Πλούσιες χῶρες εἶδα καὶ παλάτια,
μὰ καμιὰ, κανένα δὲν ποθῶ
γλυκὰ δάκρυα μού' ρχονται στὰ μάτια,
πλούσιες χῶρες ὄχι καὶ παλάτια,
τὸ χωριό μου μόνο σὰν σζεφθῶ.
- 3 Φτωχικό, μικρὸ εἶναι χωριονδάκι
καὶ κοιμᾶται μέσα στὰ κλαδιά
μουρμουρίζει δίπλα του τὸ ρυάκι
φτωχικό, μικρούλι χωριονδάκι,
ποὺ βαθιὰ ἔχω πάντα στήν καρδιά.
- 4 Κι' εἶν' ἓνα μικρό, φτωχὸ σπιτάκι,
λάμπει ὁ ἥλιος πάνω του χρυσός·
κάθε χαρὸπὸ παραθυράκι
στ' ἄσπρο του γενέθλιο μου σπιτάκι,
τό 'χει ζώσει πράσινος κισσός.
- 5 Δυὸ μορφὲς κεῖ μέσ' ἀγαπημένες
— ἓνας γέρος τώρα καὶ μιὰ γριὰ —
κάθονται σκυφτὲς καὶ λυπημένες,
δυὸ μορφὲς γλυκὲς ἀγαπημένες,
γιὰ τὸ γιό τους πού'φυγε μακριά,
- 6 Πότε θά' ρθῇς, μέρα εὐλογημένη,

νὰ ριχτῶ τρελλὸς στήν ἀγκαλιὰ
τῶν γλυκῶν γονιῶν μου, ποὺ κλαμένοι,
μὲ χαρὰ στὰ μάτια τους χυμένῃ,
δὲν θὰ μὲ χορταίνουν στὰ φιλιὰ;

- 7 Ξέρω μιὰ μικρὴ γωνιά τοῦ κόσμου,
πού, ὅπου ἄλλοῦ στὰ ξένα γι' ἂν βρεθῶ,
πάντα μαγικιὰ τῇ βλέπω ἐμπρός μου
μιὰ μικρὴ, γλυκειὰ γωνιά τοῦ κόσμου
πού μὲ δάκρυα πάντα τὴν ποθῶ.

47. Οἱ Φωκαεῖς ζητοῦσιν ἐλευθέραν πατρίδα.

1. Εἰκοσιτρεῖς αἰῶνες πρὸ τῶν Παργίων καὶ ἄλλοι "Ελληνες ζῶντες ὑπὸ ξένην κυριαρχίαν ἠναγκάσθησαν πιεζόμενοι ὑπὸ τοῦ ἀπηνόου κυριάρχου, νὰ ἐγκαταλείψουν τὴν πατρίδα των.

Εἰς τὰ παράλια τῆς Μικρᾶς Ἀσίας, πλησίον τῆς Σμύρνης, ὑπῆρχεν ἡ ἐλληνικὴ πόλις Φώκαια. Ἡ πόλις αὕτη τὸν ἕκτον πρὸ Χριστοῦ αἰῶνα ἠκμαζεν ἕνεκα τοῦ μεγάλου ἐμπορίου, τὸ ὅποῖον εἶχε, καὶ ἕνεκα τῆς τόλμης τῶν κατοίκων της, οἱ ὅποιοι δὲν ἐδίσταζον νὰ ταξιδεύουν χάριν τοῦ ἐμπορίου των εἰς μακρινὰς χώρας.

2. Ἐταξίδευσον εἰς ὅλην τὴν Μεσόγειον θάλασσαν καὶ ἔφθικον εἰς τὰ παράλια τῆς σημερινῆς Γαλλίας, τῆς Ἰταλίας καὶ τῆς Ἰσπανίας. Καὶ ἀποικίας ἀκόμη εἶχον κτίσει εἰς τὰς μακρινὰς ἐκεῖνας χώρας, ὅπως εἰς τὴν νῆσον Κορσικὴν τὴν πόλιν Ἀλαλίαν, καὶ εἰς τὴν Γαλλίαν τὴν Μασσαλίαν, ἡ ὁποία σήμερον εἶναι ὁ μεγαλύτερος λιμὴν τῆς Μεσογείου.

Οἱ Φωκαεῖς πρῶτοι ἐξ ὅλων τῶν Ἑλλήνων κατεσκεύασαν μικρὰ πλοῖα, τὰ ὁποῖα ἐλέγοντο πεντηκόντοροι, διότι εἶχον πεντήκοντα κωπηλάτας, καὶ μὲ αὐτὰ ἐταξίδευσον εἰς ὅλον τὸν τότε γνωστὸν κόσμον.

3. Ἡ Φώκαια καὶ αἱ ἄλλαι ἑλληνικαὶ πόλεις τῆς Μικρᾶς Ἀσίας ἦσαν αὐτόνομοι· ἐκυβερνῶντο μόναι των, ὅπως ἐκάστη ἤθελεν, ἂν καὶ ὅλη ἡ Μικρὰ Ἀσία ἦτο χώρα τοῦ μεγάλου περσικοῦ κράτους.

Ὅτε βασιλεὺς τῆς Περσίας ἦτο ὁ Κῦρος, ἔστειλε τὸν στρατηγὸν Ἀρπαγον, ἵνα ὑποτάξῃ τὰς ἑλληνικὰς πόλεις. Καὶ πρῶτον ἐπετέθη οὗτος ἐναντίον τῶν Φωκαέων.

Τὰ ἰσχυρὰ τεῖχη τῆς πόλεως καὶ ἡ γενναιότης τῶν κατοίκων κατῴρθωσαν νὰ ἀποκρούσουν τὰς ἐπιθέσεις τοῦ Ἀρπάγου. Ἀλλὰ δὲν ἦτο δυνατόν ἐπὶ μακρὸν νὰ ἀμύνωνται, διότι ὁ Ἀρπαγὸς καὶ στρατὸν πολυάριθμον εἶχε καὶ μέσα πολιορκητικὰ ἡδύνατο νὰ χρησιμοποιήσῃ, ὥστε ταχέως νὰ γίνῃ κύριος τῆς πόλεως.

4. Διὰ τοῦτο, ὅτε ὁ Ἀρπαγὸς ὑπεσχέθη εἰς αὐτοὺς ὅτι θὰ ἀποχωρήσῃ, ἐὰν μόνον δηλώσωσιν ὑποταγὴν εἰς τὸν βασιλέα καὶ κηρυνίσωσιν ἓνα μόνον προμαχῶνα τοῦ τείχους, οἱ Φωκαεῖς ἐξήτησαν μικρὰν προθεσμίαν διὰ νὰ σκεφθοῦν περὶ τοῦ πρακτέου.

Κατὰ τὴν προθεσμίαν ταύτην οἱ Φωκαεῖς, οἱ ὅποιοι οὔτε νὰ ὑποταχθοῦν ἤθελον οὔτε νὰ ἀντισταθοῦν ἡδύναντο, ἡτοίμασαν τὰς πεντηκοντόρους, ἐπεβιδάσθησαν μετὰ τῶν γυναικῶν καὶ τῶν τέκνων, συνεπεκόμισαν τὰ ἀγάλματα τῶν θεῶν καὶ τὰ ἀναθήματα, ἔτι δὲ καὶ πᾶσαν τὴν κινητὴν αὐτῶν περιουσίαν, καὶ οὕτω αὐτοὶ μὲν ἀπέπλευσαν, ἄφησαν δὲ εἰς τοὺς Πέρσας τὴν πόλιν ἔρημον κατοίκων.

5. Ἀποπλεύσαντες οἱ Φωκαεῖς ἐκ τῆς πατρίδος των διηυθύνθησαν εἰς τὴν γειτονικὴν νῆσον Χίον καὶ ἀπὸ τοὺς κατοίκους αὐτῆς ἐξήτησαν νὰ τοὺς πωλήσωσιν τὰς πλησίον κειμένας νήσους Οἰνούσας διὰ νὰ κτίσωσιν ἐκεῖ νέαν πατρίδα.

Ἀλλ' οἱ Χίοι ἠρνήθησαν νὰ πωλήσωσιν τὰς νήσους· διότι ἔχοντες καὶ αὐτοὶ μέγα ἐμπόριον ἐφοβοῦντο μήπως

ἐλαττωθῇ τὸ ἐμπόριόν των ἐκ τοῦ ἀνταγωνισμοῦ, ὃ ὅποιος θὰ ἐγεννᾶτο πρὸς τοὺς Φωκαεῖς.

6. Ἦτο γνώριμος εἰς τοὺς Φωκαεῖς ἡ νῆσος Κορσική, ὅπου ὀλίγα ἔτη πρότερον εἶχον κτίσει τὴν πόλιν Ἀλαλίαν. Πρὸς τὴν μακρινὴν αὐτὴν νῆσον ἐστράφη ἡ σκέψις των καὶ ἐκεῖ ἀπεφάσισαν νὰ πλεύσουν.

Πρὶν ὅμως κάμουν τὸ μακρινὸν αὐτὸ ταξίδιον, ἤλθον ὀπίσω εἰς τὴν Φώκαιαν ὥς διὰ νὰ ἀποχαιρετίσουν αὐτήν, τὴν ὅποιαν ἔρημον πλέον εἶχον καταλάβει οἱ Πέρσαι καὶ ἐφύλαττον δι' ὀλιγαρίθμου φρουρᾶς.

Μετὰ συγκινήσεως ἔδλεπον ἀπὸ τὰ πλοῖα των τὰς κατοικίας των, τοὺς ἀγρούς των, τοὺς αἰγιαλοὺς, εἰς τοὺς ὁποῖους ἔσυρον τὰ πλοῖά των, καὶ ὅλα τὰ γνῶριμα ἐκεῖνα μέρη, πρὸς τὰ ὁποῖα ἕκαστος ἐξ αὐτῶν ἠρθάνετο στοργὴν καὶ πόθον.

7. Ἀλλ' εἶχον ἀπόφασιν νὰ πλεύσουν μακρὰν ἐλπίζοντες ὅτι ἐκεῖ θὰ ἠδύναντο νὰ ζήσουν ἐλεύθεροι. Καὶ διὰ νὰ μὴ μεταβάλουν τὴν ἀπόφασίν των, ἂν τυχὸν ἐν τῷ μεταξὺ ἦθελον μετανόησει, εἶπον κατάρως φοβεράς δι' ἐκείνους οἱ ὅποιοι θὰ ἐπέστρεφον ὀπίσω· ἀκόμη δὲ ἔρριψαν εἰς τὴν θάλασσαν λίθον μέγαν καὶ ὠρκίσθησαν, ὅτι τότε μόνον θὰ ἐπανεέλθουν εἰς τὴν παλαιάν των πατρίδα, ὅταν ὁ λίθος αὐτὸς ἀναφανῇ εἰς τὴν ἐπιφάνειαν.

8. Καὶ ἀπέπλευσαν οἱ Φωκαεῖς μὲ τοὺς ὀφθαλμοὺς πλήρεις δακρύων καὶ μὲ τὴν καρδίαν αἵματωμένην. Ἀλλ' ἡ ἀγάπη πρὸς τὴν ἐλευθερίαν ἦτο ἄσβεστος καὶ τὸ θάρρος ἀκλόνητον. Διέπλευσαν τὴν μεσόγειον θάλασσαν καὶ μετὰ σκληρᾶς δοκιμασίας καὶ μεγάλας ἀπωλείας ἄλλοι μὲν ἐκ τῶν περιωθέντων ἐγκατεστάθησαν εἰς τὴν Κορσικὴν, ἄλλοι δὲ εἰς τὴν Ἑλέαν τῆς Κάτω Ἰταλίας.

48. Χῶμα Ἑλληνικό.

1 Τώρα ποὺ θὰ φύγω καὶ θὰ πάω στὰ ξένα
καὶ θὰ ζοῦμε μῆνες, χρόνους χωρισμένοι,
ἄφησε νὰ πάρω γάτι κι' ἀπὸ σένα,
γαλανὴ πατρίδα, πολυαγαπημένη.
Ἄφησε μαζί μου φυλαχτὸ νὰ πάρω
γιά τὴν κάθε λύπη, κάθε τι κακό,
φυλαχτὸ ἀπ' ἀρρώστια, φυλαχτὸ ἀπὸ Χάρο,
μόνο λίγο χῶμα, χῶμα ἑλληνικό.

2 Χῶμα δροσισμένο μὲ ρυγτιᾶς ἀγέρι·
χῶμα βαφτισμένο μὲ βροχὴ τοῦ Μάη·
χῶμα μυρισμένο ἀπ' τὸ καλοκαίρι·
χῶμα εὐλογημένο, χῶμα ποὺ γεννᾷ
μόνο μὲ τῆς Πούλιας τὴν οὐράνια χάρη,
μόνο μὲ τοῦ ἡλίου τὰ θερμὰ φιλιά,
τὴ γλωρὴ τὴ δάφνη, τὴν πιερὴν ἐλιά.

3 Χῶμα τιμημένο, ὅπου τό'χουν σκάψει
γιά νὰ θεμελιώσουν ἓνα Παρθενῶνα·
χῶμα δοξασμένο, ὅπου τό'χουν βάψει
αἶματα στὸ Σούλι καὶ στὸ Μαραθῶνα·
χῶμα ποὺ 'χει θάψει λείψανα ἁγιασμένα
ἀπ' τὸ Μεσολόγγι κι' ἀπὸ τὰ Ψαρά,
χῶμα ὅπου φέρνει στὸν μικρὸν ἑμένα,
θάρος, περηφάνεια, δόξα καὶ χαρά.

4 Θέ νὰ σὲ κρεμάσω φυλαχτὸ στὰ στήθια·
κι' ὅταν ἡ καρδιά μου φυλαχτὸ σὲ βάλῃ,
ἀπὸ σὲ θὰ παίρῃ δύναμι, βοήθεια,
μὴν τὴν ξεπλανέσουν ἄλλα, ξένα κάλλη.
Ἡ δική σου χάρι θὰ μὲ δυναμώνῃ·

κι' ὅπου κι' ἂν γυρίζω, κι' ὅπου κι' ἂν σταθῶ,
σὺ θὲ νὰ μού δίνηῃς μιὰ λαχτάρα μόνη :
πότε στήν Ἑλλάδα πίσω θὲ νὰ ῥθῶ.

Κι' ἂν τὸ ριζικό μου — ἔρημο καὶ μαῦρο —
μού ἔγραφε νὰ φύγω καὶ νὰ μὴ γυρίσω,
τὸ ὕστερον σὺχώριο εἰς ἐσένα θά ἔβρω,
τὸ ὕστερον φίλὶ μου θὲ νὰ σοῦ χαρίσω...
Ἔτσι, κι' ἂν σὲ ξένα χώματα πεθάνω,
καὶ τὸ ξένο μνημα θά ᾖ ναι πιὸ γλυκό,
σὰν θαφτῇς μαζί μου στήν καρδιά μου ἐπάνω,
χῶμα ἀγαπημένο, χῶμα Ἑλληνικό.

49—50. Ὁ Πατριάρχης Γρηγόριος ὁ Ε'.

Ρήγας ὁ Βελενστινλῆς ἢ Φεραῖος.

1. Ἐπὶ τῆς μαρμαρίνης προβαθμίδος τοῦ ἐν Ἀθήναις
Μανεπιστημίου, ἐκκτέρωθεν τῶν Προπυλαίων, εἶναι ἰδρυμέ-
νοι δύο ὑπερήφανοι ἀνδριάντες ἐκ λευκοῦ πεντελησίου μαρ-
μαῖου.

Ὁ πρὸς τὰ δεξιὰ ἀνδριάς παριστᾷ ἀρχιερέα, καθὼς ὅταν
εὐρίσκεται οὗτος πρὸ τοῦ ποιμνίου του, πρὸς τὸ ὅποιον ἔχει
στρέφει τὰ βλέμματά του καὶ διὰ μὲν τῆς δεξιᾶς χειρὸς εὐ-
λογεῖ αὐτό, διὰ δὲ τῆς ἀριστερᾶς κρατεῖ τὴν ποιμαντορικὴν
ράβδον. Εἶναι ὁ ἀνδριάς τοῦ πατριάρχου Γρηγορίου τοῦ Ε'.

2. Τὴν 10γὴν Ἀπριλίου τοῦ 1821, ἡμέραν τοῦ Πάσχα,
ἐτέλεσεν ὁ Γρηγόριος τὴν πρωϊνὴν ἀκολουθίαν τῆς Ἀνα-
στάσεως καὶ εὐλόγησε τὸ ποίμνιόν του διὰ τελευταίαν φο-
ρὰν.

Δὲν εἶχεν ἀκόμη ἀνατεῖλαι ὁ ἥλιος, ὅτε Τοῦρκοι ἀστυ-
νομικοὶ συλλαμβάνουν αὐτὸν καὶ τὸν ἐδηγοῦν εἰς τὰς φυλα-

κας. Ἐκεῖ προσεπάθησαν νὰ τὸν πείσουν νὰ ἀλλαξοπιστήσῃ διὰ νὰ κερδίσῃ τὴν ζωὴν του. Ἀλλ' ἐκεῖνος τοὺς ἀπῆντησε μὲ θάρρος καὶ μὲ ὑπερηφάνειαν : « Ὁ πατριάρχης τῶν Χριστιανῶν χριστιανὸς θὰ ἀποθάνῃ ». Ἐπειτα τὸν ἐπανέφεραν πάλιν εἰς τὰ πατριαρχεῖα καὶ τὸν ἀπηγχόνησαν ἀπὸ τῆς μεσαίαν πύλην αὐτῶν.

3. Ἐπὶ τρεῖς ἡμέρας ἦτο ἐκεῖ κρεμασμένος ὁ πατριάρχης διὰ νὰ τὸν βλέπουν οἱ Ἕλληνες καὶ παραδειγματίζονται. Τὴν δὲ τετάρτην παρεδόθη εἰς τοὺς μαινομένους Τούρκους τοῦ ὄχλου, οἱ ὅποιοι τὸν ἔσυρον εἰς τὰς ὁδοὺς τῆς Κωνσταντινουπόλεως καὶ κατόπιν τὸν ἔρριψαν εἰς τὴν θάλασσαν τοῦ Βοσπόρου, ὅπου ἔρριπτον τὰ ἀνάξια ταφῆς θνητοματῶν. Ματαίως τὸν ἐζήτησαν οἱ Ἕλληνες διὰ νὰ τὸν θάψουν. Οἱ Τούρκοι ἦτο ἀδύνατον νὰ τὸ δεχθοῦν.

4. Εἰς τὸν λιμένα τῆς Κωνσταντινουπόλεως μεταξὺ τῶν ἄλλων πλοίων ἦτο ἡγκυροβολημένον καὶ ἓν ἐλληνικὸν πλοῖον ἀνήκον εἰς τὸν Κεφαλλῆνα Νικόλαον Σκλάβον. Εἰς τὴν πλευρὰν τοῦ πλοίου τούτου τὴν Κυριακὴν τοῦ Θωμᾶ παρετῆρησαν οἱ ναῦται ἓν τυμπανιαῖον πτῶμα γέροντος μὲ λευκὴν γενειάδα. Ἀνεγνώρισαν ἀμέσως τὸν νεκρὸν τοῦ πατριάρχου καὶ μὲ πολλὰς προφυλάξεις τὴν ἀνέσυσαν ἐντὸς τοῦ πλοίου καὶ ἐπιμελῶς τὸν ἔκρυψαν.

5. Τὴν ἐπομένην τὸ πλοῖον ἀπέπλευσε διευθυνόμενον εἰς Ὁδησσόν, ὅπου ὁ Σκλάβος ἀνῆγγειλεν ὅτι ἐκόμιζε τὰ ἱερὰ καὶ πολύτιμον φορτίον. Ὑπὸ τῶν ἐκεῖ Ἑλλήνων καὶ πολλῶν Ρώσων ἀνεγνωρίσθη τὸ σεπτὸν σκῆνωμα τοῦ πατριάρχου καὶ ἐτάφη μετὰ βασιλικῶν τιμῶν.

Ἡ ἐλπίς τῶν Τούρκων, ὅτι οἱ Ἕλληνες θὰ ἐπαραδειγματίζοντο ἀπὸ τὴν σκληρὰν τιμωρίαν τοῦ πατριάρχου καὶ θὰ ἔσπευδον νὰ καταθέσουν τὰ ὅπλα, ἀπεδείχθη ματαία.

Συνέβη ἀκριδῶς τὸναντίον ὁ μαρτυρικὸς θάνατος τοῦ πατριάρχου τοὺς ἔκαμε νὰ μάχωνται μετὰ μανίας καὶ νὰ πε-

ριφρονούν τον θάνατον, ὅπως πράγματι ὁ ἴδιος τὸ προεῖπεν.

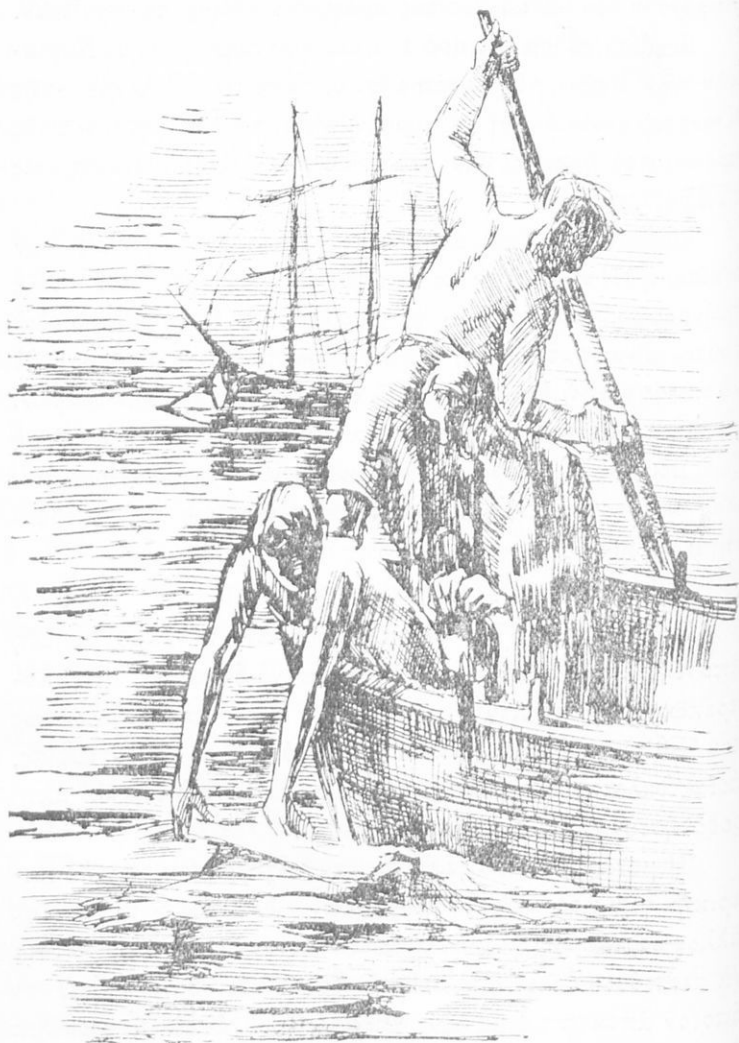
6. Μίαν ἐβδομάδα πρὸ τοῦ ἀπαγχονισμοῦ, τὴν Κυριακὴν τῶν Βαΐων, τὸν προσέτρεπον οἱ πρόκριτοι Ἕλληνες τῆς Κωνσταντινουπόλεως νὰ κρυφθῇ εἰς τὴν οἰκίαν φίλου τινὸς πρεσβευτοῦ ἢ εἰς πλοῖον, διὰ τοῦ ὁποῖου νὰ δραπετεύσῃ εἰς τὸ ἐξωτερικόν.

«Θέλετε λοιπόν», ἀπήντησε, «κλεισμένος ἐγὼ εἰς τὴν οἰκίαν ἢ εἰς τὸ πλοῖον νὰ ἀκούω τὰς κραυγὰς καὶ τοὺς θρήνους τοῦ σφαζομένου ποιμνίου μου ; Οὐχί ! Ἐγὼ διὰ τοῦτο εἶμαι πατριάρχης διὰ νὰ σώσω τὸ ἔθνος μου οὐχὶ δὲ νὰ καταστραφῇ ἐξ αἰτίας μου διὰ τῆς χειρὸς τῶν Γενιτσάρων. Ὁ θανατὸς μου ἴσως φέρει μεγαλυτέραν ὠφέλειαν παρὰ ἡ ζωὴ μου. Οἱ Ἕλληνες θὰ μάχωνται μετὰ μεγαλυτέρας μα-
νίας καὶ τοῦτο πολλάκις παρέχει τὴν νίκην· περὶ τούτου εἶμαι βέβαιος».

7. Τὸ ἔτος 1871 συνεπληρώθησαν πεντήκοντα ἔτη ἀπὸ τῆς Ἐπαναστάσεως καὶ ἔπρεπε νὰ ἐορτασθῇ μεγαλο-
πρεπῶς ἡ πρώτη πεντηκονταετηρίς τῆς ἀπελευθερώσεως τοῦ Ἑθνους. Ἐπρεπε νὰ ἐνθυμηθῇ ὁ λαὸς ποίας θυσίας, ποίας ταλαιπωρίας ὑπέστησαν οἱ πατέρες του διὰ νὰ κλη-
ροδοτήσουν εἰς αὐτὸν τὴν ἐλευθερίαν.

Ἡ μεταφορὰ τῶν λειψάνων τοῦ Γρηγορίου εἰς τὴν πα-
τριακὴν γῆν ἦτο κοινὸς πόθος τῶν Ἑλλήνων· καὶ ποῖος ἄλλος ἐορτασμὸς θὰ συνεχίνει θαυύτερον τοῦ Ἑλληνισμοῦ διὰ
νὰ πιστεύσουν ὅτι ἡ ἐλευθερία δὲν εἶναι ἐμπόρευμα, τὸ
ὁποῖον ἀποκτᾷ τις μὲ τὴν ἡσυχίαν του, ἀλλὰ κατόρθωμα
ἀντὶ τῶν μεγίστων θυσιῶν, τὰς ὁποίας δύναται νὰ ὑποστῇ
ὁ ἄνθρωπος ;

8. Τὴν 25 Ἀπριλίου τοῦ αὐτοῦ ἔτους, ἡμέραν Κυρια-
κὴν, εἶχεν ὀρισθῇ ὁ ἐορτασμὸς τῆς πεντηκονταετηρίδος.
Τὴν ἐσπέραν τοῦ Σαββάτου οἱ κώδωνες τῶν ναῶν τῶν Ἀθη-

Ὁ Πατριάρχης ἀνασύρεται ἀπὸ τὴν θάλασσαν

νῶι, καὶ ἑκατὸν κκονιοβολισμοὶ ἀνήγγειλαν τῇ ἐορτῇ.
Τὴν ἐπομένην ἀπὸ πρωῒας πλήθος λαοῦ εἶχε καταλάβει
τὰς ὁδοὺς, διὰ τῶν ὁποίων θὰ ἐφέρετο τὸ τίμιον λείψανον

ἀπὸ τοῦ σιδηροδρομικοῦ σταθμοῦ μέχρι τῆς Μητροπόλεως.

9. Μετὰ τὴν χρυσοποικίλον ἀμυγαν, ἡ ὁποία ἐβάσταζε τὴν σορὸν τοῦ Πατριάρχου, ἠκολούθουν ὁ βασιλεὺς καὶ ἡ βασίλισσα πεζῇ, μετ' αὐτοὺς οἱ ὑπουργοί, οἱ βουλευταὶ καὶ τὸ ἄπειρον πλῆθος τοῦ λαοῦ ὡς ἐν σιωπηλῇ καὶ κατανυκτικῇ λιτανείᾳ.

Πρὸ τοῦ ναοῦ αὐτὸς ὁ βασιλεὺς μετὰ τοῦ μητροπολίτου ἐσῆκωσαν τὴν σορὸν, τὴν ὁποίαν κατόπιν ἀρχιερεῖς κατέθεσαν εἰς τὴν ἐντὸς τοῦ ναοῦ ἐξέδραν πρὸς κοινὸν προσκύνημα.

10. Τώρα ὁ εἰσερχόμενος εἰς τὸν ναὸν τῆς Μητροπόλεως θλέπει μεταξὺ τῶν κιόνων τοῦ ἀριστεροῦ κλίτους κομψὴν μαρμαρίνην λάρνακα μετὰ τὴν ἀρχιερατικὴν μίτραν ἐπὶ τῆς κορυφῆς αὐτῆς. Ἐντὸς τῆς λάρνακος ταύτης φυλάττονται τὰ ἅγια λείψανα τοῦ ἐθνομάρτυρος πατριάρχου Γρηγορίου τοῦ Ε', ὡς ἀέναντος ὑπόμνησις εἰς τὸν ἐλληνικὸν λαὸν τῶν ἱερῶν αὐτοῦ πρὸς τὴν πατρίδα ὑποχρεώσεων.

Β'.

1. Ὁ πρὸς τὰ ἀριστερὰ ἀνδριάς παριστᾷ ὥριμον ἄνδρα, τοῦ ὁποίου ἡ φυσιογνωμία δεικνύει τόλμην καὶ ἐνθουσιασμόν. Εἶναι ὁ ἀνδριάς τοῦ Ρήγα Φεραίου.

Μέχρι τῆς ἐποχῆς τοῦ Ρήγα οἱ Ἕλληνες, ἀποβλέποντες εἰς τὰς ἀνεξαντλήτους δυνάμεις τοῦ ἀπεράντου Τουρκικοῦ κράτους, ἠλπίζον ὅτι θὰ ἐλευθερωθοῦν κάποτε μετὰ τὴν βοήθειαν δυνάμεων ξένων καὶ μάλιστα Ρωσικῶν.

Διὰ τοῦτο ὁσάκις οἱ Ρῶσοι εἶχον πόλεμον κατὰ τῶν Τούρκων, οἱ Ἕλληνες ἐπανεστάτουν κατ' αὐτῶν· μόλις ἐγίνετο εἰρήνη μεταξὺ Ρώσων καὶ Τούρκων, ἡ ἐλληνικὴ ἐπανάστασις ἀφῆνετο εἰς τὴν τύχην τῆς καὶ νέαι συμφοραὶ ἐπεσπυρεύοντο εἰς τοὺς ἀτυχεῖς Ἕλληνας.

2. Ὁ Ρήγας, συνεργαζόμενος μετ' ἄλλους πολλοὺς δρα-

στηρίους καὶ φιλοπάτριδας ὁμοθετεῖς ἐφρόντιζε, πῶς ἑκα-
στος Ἑλλήν θά ἐννοήσῃ καλῶς, ὅτι ἡ ἐλευθερία τοῦ ἔθνους
ἐξαρτᾶται ἀπὸ μίας τᾶς ἰδικᾶς μας δυνάμεις καὶ ὄχι ἀπὸ
ξένας. Καὶ οἱ Ἕλληνες, φλεγόμενοι ἀπὸ τὸν πόθον τῆς
ἐλευθερίας, δὲν ἐδυσκολεύθησαν νὰ ἐννοήσουν τὸ γενναῖον
δίδαγμα τοῦ Ρήγα.

3. Τὸ πλήρες ὄνομα τοῦ Ρήγα εἶναι Ἀντώνιος Ρήγας
Βαλενστινλῆς, ἐγεννήθη δὲ ἐν Βελεστίνῳ τῷ 1758. Τὴν
πρώτην παιδείαν ἔλαθεν εἰς τὸ σχολεῖον τῆς Ζαγοράς,
κατόπιν δὲ φαίνεται ὅτι ἔμεινεν ὀλίγον χρόνον εἰς τὰ Ἀμ-
πελάκια, τὰ ὁποῖα τότε ἕνεκα τῆς βιομηχανίας των εἶχον
ἐμπορικὴν ἐπικοινωνίαν μὲ τὴν Εὐρώπην ἴσως εἰς τὰ Ἀμ-
πελάκια διέμεινεν ὡς διδάσκαλος· τοῦτο ὅμως δὲν εἶναι
ἐξηκριβωμένον. Πάντως ὅμως ὁ Ρήγας διετετέλεσε διδάσκα-
λος εἰς τὸν Κισσὸν τῆς Ζαγοράς, ὁπότεν κατὰ τὰς ἐορτὰς
τῶν Χριστουγέννων τοῦ 1778 ἐπέστρεφεν εἰς τὴν πατρίδα
τοῦ Βελεστίνου, ἵνα διέλθῃ τὰς ἡμέρας τῶν ἐορτῶν μετὰ
τῶν οἰκείων του.

Ἐνῷ δὲ τὴν πρωτὰν τῶν Χριστουγέννων εὕρισκετο εἰς
τὴν ἐκκλησίαν καὶ παρηκολούθει τὴν θείαν λειτουργίαν,
ἐσύρθη μετ' ἄλλων συμπολιτῶν του ἔξω τῆς ἐκκλησίας ὑπὸ
τῶν Τούρκων, οἱ ὁποῖοι ἐπέβαλον εἰς αὐτοὺς ἀγγαραίαν.
Φορτωμένοι οὗτοι ὡς ὑποζύγια εἰργάζοντο καθ' ὅλην τὴν
ἡμέραν ὑπὸ τὴν μάστιγα τῶν κατακτητῶν.

5. Ἡ ἀγγареία ἐπεβλήθη εἰς τὸν Ρήγαν ὑπὸ τοῦ Τούρ-
κου διοικητοῦ διὰ μόνον τὸν λόγον νὰ ἐξευτελισθῇ οὗτος
ἐνώπιον τῶν συμπολιτῶν του ἀγγαραεύμενος θαναύσως
κατ' αὐτὴν τὴν μεγάλην χριστιανικὴν ἐορτήν. Ἀλλ' ὁ Ρή-
γας δὲν ἦτο ἐξ ἐκείνων, οἱ ὁποῖοι εὐκόλως ὑποκύπτουν εἰς
τὴν βίαν καὶ γενναϊότητα ἐξαίρετον εἶχε καὶ σωματικὴν
ρώμην σπανίαν. Συνεπλάκη μὲ τὸν ἄγριον καὶ ἀπάνθρωπον
διοικητὴν, τὸν ὁποῖον καὶ ἐφόνευσεν.

6. Ἦδη καταδιωκόμενος ὑπὸ τῶν Τούρκων ὁ Ρήγας ἔφυγε διὰ παντὸς ἀπὸ τὸν τόπον τῆς γεννήσεώς του φέρον εἰς τὴν ψυχὴν του τὴν πόνον τῆς ἐξεγέρσεως τῶν δούλων Ἑλλήνων δυνατώτερον καὶ θερμότερον. Ἐπαναστατικὰς προκηρύξεις καὶ ποιήματα διανοίραζε μυστικὰ εἰς τοὺς Ἕλληνας καὶ διὰ παντὸς τρόπου προσεπάθει νὰ ἐμβάλῃ εἰς τὴν ψυχὴν των τὴν ἰδέαν τῆς ἐλευθερίας.

Ὅλοι οἱ Ἕλληνες γνωρίζουν τὸ ποίημα τοῦ Ρήγα:

*Ὡς πότε παλληκάρια νὰ ζῶμεν στὰ στενὰ
μιονάχοι σὰν λιοντάρια στὲς ράχες στὰ βουνὰ
σπηλιὰς νὰ κατοικοῦμεν, νὰ βλέπωμεν κλαδὰ,
νὰ φεύγωμ' ἀπ' τὸν κόσμον γιὰ τὴν μικρὴ σκλαβιά,
νὰ χάνωμεν ἀδελφία πατρίδα καὶ γονεῖς
τοὺς φίλους, τὰ παιδιὰ μας κι' ὅλους τοὺς συγγενεῖς ;*

*Καλύτερα μιᾶς ὥρας ἐλεύθερη ζωὴ !
παρὰ σαράντα χρόνια σκλαβιὰ καὶ φυλακή.*

Τὸ ποίημα τοῦτο ἐτραγουδοῦσαν ἐνθουσιωδῶς νέοι καὶ γέροντες, καὶ τὸ ὄνομα τοῦ Ρήγα εἶχε γίνει πανελλήνιον.

7. Μετὰ εἴκοσιν ἔτη ἀπὸ τῆς συλλήψεώς του ὁ Ρήγας εὗρίσκετο εἰς τὴν Βιέννην, ὅπου μετ' ἄλλων ἑπτὰ Ἑλλήνων ἐτύπωσαν ἐπαναστατικὰς προκηρύξεις, ποιήματα καὶ χάρτας, τὰ ὁποῖα θὰ διανοιράζοντο εἰς τὴν Ἑλλάδα ὑπ' αὐτοῦ τοῦ ἰδίου.

Ἐσκόπευε νὰ ἔλθῃ εἰς τὴν Πρέβεζαν διὰ νὰ καταρτίσῃ στρατὸν ἀπὸ Σουλιώτας καὶ νὰ κηρύξῃ ἐκεῖ τὴν ἐπανάστασιν. Ἐὰν δὲ δὲν εὗρισκεν ἐκεῖ προθυμίαν, θὰ μετέβαινε εἰς τὴν Πελοπόννησον διὰ νὰ συνεννοηθῇ μὲ τοὺς Μανιάτας.

Διότι ὁ Ρήγας ἀπέβλεπε εἰς ἀνθρώπους δεδοκιμασμένης γεναιότητος καὶ πολεμικῆς ἐμπειρίας, καὶ τοιοῦτοι

ἦσαν περισσότερον ἀπὸ τοὺς ἄλλους Ἕλληνας οἱ Σουλιῶται καὶ οἱ Μανιάται.

8. Ἄλλ' ὅτε εὕρισκετο εἰς Τεργέστην ἑτοιμος νὰ ἐπιβιθασθῇ εἰς πλοῖον τὴν 19 Δεκεμβρίου 1797, ἐπροδόθη καὶ συνελήφθη ὑπὸ τῆς Αὐστριακῆς ἀστυνομίας, ἀφοῦ πρῶτον ἠρξυνήθησαν τὰ κιβώτιά του, τὰ ὅποια περιεῖχον τὰς ἐπαναστατικὰς προκηρύξεις. Συνελήφθησαν δὲ καὶ οἱ ἑπτὰ συνεργάται του.

Ἀνακρινόμενοι οἱ ὀκτὼ οὗτοι Ἕλληνες δὲν ἐδίστασαν νὰ ὁμολογήσουν τὰς ἐνεργείας των καὶ τοὺς σκοποὺς των. Εἰς τὸν αὐστριακὸν ἀνακριτὴν εἶπεν ὁ Ρήγας :

« Ἐπιθυμῶ τὴν ἀπελευθέρωσιν τῆς Ἑλλάδος ἀπὸ τὸν τουρκικὸν ζυγόν. Μετὰ τὴν σωτηρίαν τῆς ψυχῆς μου τοῦτον ἔχω ὡς πρῶτον πόθον, ἵνα ἶδω ἐκδιωκομένους τοὺς Τούρκους ἀπὸ τὴν Ἑλλάδα, ἐπειδὴ προτιμῶ νὰ ἔχω κυρίαρχον τὸν διάβολον παρὰ τοιοῦτον τύραννον, ὅποιος εἶναι ὁ τοῦρκος ».

9. Ὑπὸ τῆς αὐστριακῆς ἀστυνομίας παρεδόθησαν εἰς τὸν παστᾶν τοῦ Βελιγραδίου καὶ τὴν 24 Ἰουνίου 1798 ἐφρονεύθησαν καὶ οἱ ὀκτὼ συνωμόται.

Ὀλίγον μετὰ τὴν σύλληψιν τοῦ Ρήγα καὶ τῶν ἐπτὰ συντρόφων του ὁ Ἀδαμάντιος Κοραῆς ἐδημοσίευσεν φυλλάδιον ὑπὸ τὸν τίτλον Ἀδελφικὴ διδασκαλία, εἰς τὸ ὁποῖον ἔγραψε :

«Πρὸ ὀλίγου τῆς Γερμανίας ὁ αὐτοκράτωρ παρέδωκεν ἀσπλάγχχνως εἰς τὸν τύραννον τῆς Ἑλλάδος ὀκτὼ Ἑλληνας, οἱ ὁποῖοι ἐν Βιέννῃ τῆς Αὐστρίας ἐζήτουν ἡσύχως τὰ ἀρμόδια μέσα νὰ φωτίσωσι καὶ ἀπὸ τὸν ζυγὸν τῆς δουλείας νὰ ἐλευθερώσωσι τοὺς ὁμογενεῖς των».

«Πορίστανται ἴσως αὐτὴν τὴν ὥραν δέσμοι ἐμπροσθεν τοῦ τυράννου οἱ γενναῖοι οὗτοι τῆς ἐλευθερίας μάρτυρες. Ἰσως αὐτὴν τὴν ὥραν καταβαίνει εἰς τὰς ἱερὰς κεφαλὰς των ἡ μάχαιρα τοῦ δημίου, χύνεται τὸ γενναῖον ἐλληνικὸν αἷμα ἀπὸ τὰς φλέβας των καὶ πετᾷ ἡ μακαρία ψυχὴ των διὰ νὰ ὑπάγῃ νὰ συγκατοικήσῃ μὲ ὄλων τῶν ὑπὲρ ἐλευθερίας ἀποθανόντων τὰς αἰδίδιμους ψυχάς».

«Ἀλλὰ τοῦ ἀθώου αἵματος ἡ χύσις αὕτη ἀντὶ νὰ καταπλήξῃ τοὺς Ἑλληνας, μᾶλλον θὰ τοὺς παροξύνῃ εἰς ἐκδίκησιν».

10. Ὁ Ρήγας ἀποθνήσκων εἶπεν : «Ἐγὼ τὸν σπόρον ἔσπειρα κατὰ τῆς τυραννίας, ἐξ οὗ καὶ θέλει θερισθῇ καρπὸς ἐλευθερίας».

Εἰς δὲ τὸ θάθρον τοῦ ἀνδριάντος εἶναι γεγραμμένον :

«Σπέρματ' ἐλευθερίας Φεραῖος σπεῖρεν αἰετός·
ἀλλ' ὁ μὲν ὄλετο, φεῦ! σπέρμα δ' ἔβλαστε μέγα.»

51. Ὁ ἀετὸς

Ἐνας αὐτὸς περήφανος, ἕνας αὐτὸς λεβέντης
ἀπὸ τὴν περηφάνεια του κι' ἀπὸ τὴ λεβεντιά του
δὲν πάει τὰ κατώμερα νὰ καλοξεχειμάσῃ,
μόν' μένει ἀπάνω στὰ βουνά, ψηλὰ στὰ χοροβοῦντα.
Κι' ἔρριξε χιόνια στὰ βουνὰ καὶ κρούσταλα στοὺς κάμπους·
ἐμάργωσαν τὰ νύχια του κι' ἐπέσαν τὰ φτερά του.
Σ' ἀγνάντιο πῆγε κι' ἔκατσε, σ' ἕνα ψηλὸ λιθάρι,
καὶ μὲ τὸν ἥλιο μάλωνα καὶ μὲ τὸν ἥλιο λέει.

«Ἡλιε, γιὰ δὲ βαρεῖς κι' ἐδῶ σ' τούτη τὴν ἀποσκιούρα,
νὰ λειώσουνε τὰ κρούσταλλα, νὰ λειώσουνε τὰ χιόνια,
νὰ γίνῃ μιὰ ἄνοιξι καλή, νὰ γίνῃ καλοκαίρι,
νὰ ξεσταθοῦν τὰ νύχια μου, νὰ γιάνουν τὰ φτερά μου,
νὰ ῥθοῦνε τ' ἄλλα τὰ πουλιά καὶ τ' ἄλλα μου τ' ἀδέλφια.»

Σημ. ἐμάργωσαν, ξεπάγιασαν ἀποσκιούρα, τόπος ἀνήλιος.

52. Ὁ Ὀλυμπος καὶ ὁ Κίσσαβος.

«Ὁ Ὀλυμπος καὶ ὁ Κίσσαβος, τὰ δυὸ βουνὰ μαλώνουν,
τὸ ποῖόν τὰ ρίξει τῇ βροχῇ, τὸ ποῖόν τὰ ρίξει χιόνι.
Γυρίζει τότε ὁ Ὀλυμπος καὶ λέγει τοῦ Κισιάβου.
«Μὴ μὲ μαλώνης, Κίσαβε, μπρὲ τουρκοπατημένε,
ποῦ σὲ πατάει ἡ Κονιαριά καὶ οἱ Λαρσινοὶ ἀγάδες.
Ἐγὼ εἶμαι ὁ γέρος Ὀλυμπος στὸν κόσμον ξακουσμένος,
ἔχω σαράντα δυὸ κορφὰς καὶ ἑξήντα δυὸ βρουσοῦλες,
κάθε κορφὴ καὶ φλάμπουρο, κάθε κλαδὶ καὶ κλέφτης.
Κι' ὅταν τὸ παῖον ἢ ἀνοίξει καὶ ἀνοίγουν τὰ κλαδάκια,
γεμίζουν τὰ βουνὰ κλεφτιά καὶ τὰ λαγκάδια σκλάβους.
Ἐχω καὶ τὸ χροσὸν αὐτό, τὸ χροσοπλουμισμένο,
πάνω στὴν πέτρα κάθεται καὶ μὲ τὸν ἥλιο λέγει.
«Ἦλιε μὲ δὲν κρούς τ' ἀποταχὺ, μόν κρούς τὸ μεσημέρι,
νὰ ξεσταθοῦν τὰ ρύχια μου, τὰ ρυχοπόδαρά μου ;».

Σημ. Κονιαριά· Τούρκοι ἐξ Ἰκονίου ἐποικισθέντες εἰς Θεσσαλίαν καὶ νότιον Μακεδονίαν. Φλάμπουρο· σημαία κλέφτικῆς ὁμάδος.

53. Μάρκος Μπότσαρης Γεώργιος Καραϊσκάκης.

1. Τὸν Αὐγούστιον τοῦ 1823 δέκα ἑξ̄ χιλιάδες Τούρκων ὑπὸ τὸν πασάν τῆς Σκόδρας Μουσταῆν ἤρχοντο ἐναντίον τῆς Δυτικῆς Στερεᾶς Ἑλλάδος. Πέντε χιλιάδες ἑξ̄ αὐτῶν, ἀφροῦ ἐπέρασαν τὰ ὄρη τῶν Ἀγράφων, ἔφθασαν εἰς τὰ περὶ τοῦ Καρπενησιῦ μέρη.

Ἡ ἐκστρατεία αὕτη ἦτο ἡ πολυπληθεσττέρα καὶ φοβερωτέρα τῶν ἄλλων, ὅσαι μέχρι τῆς ἐποχῆς ἐκείνης εἶχον εἰσβάλλει εἰς τὴν Ἑλλάδα· οἱ Ἕλληνες ὅπλαρχηγοὶ τῆς Δυτικῆς Ἑλλάδος εἶχον μόνον χιλίους διακοσίους ἀνδρας. Ἐκριναν λοιπὸν ὅτι δὲν ἦτο φρόνιμον νὰ ἀντιπαραταχθοῦν

καὶ νὰ πολεμήσουν στήθερ πρὸς στήθερ, τόσον ὀλίγοι ἐναντίον τόσον πολλῶν, ἀλλ' ὅτι ἔπρεπε νὰ ἐπιτεθοῦν κατ' αὐτῶν κρυφίως.

2. Τὴν νύκτα τῆς 8ης Αὐγούστου τριακόσιοι πεντήκοντα Σουλῳται ὑπὸ τὸν Μᾶρκον Μπέτσαρην καὶ ὀλίγοι τινὲς ὑπὸ τὸν Κίττον Τζαβέλαν ἐπιπίπτουν ἐναντίον τοῦ στρατοπέδου τῶν Τούρκων, φονεύουν ἀδιακόπως κοιμημένους Τούρκους καὶ ἄλλους μόλις ἀρυπνιζομένους καὶ θορυβημένους ἀπὸ τὴν ἀπροσδόκητον ἐπίθεσιν. Οἱ ἐχθροὶ ἐπε-

χείρησαν νὰ ἀμυνθοῦν, ἀλλ' εἰς τὸ σκότος ἔπαθαν σύγχυσιν καὶ ἔνεκα τούτου ἐφονεύοντο μεταξύ των· ἐπὶ τέλους ἐτράπησαν εἰς φυγὴν.

3. Ὁ Μᾶρκος καταδιώκων αὐτοὺς φθάνει εἰς ἓνα τοῖχος κλειστον ἀγρόν, ἐντὸς τοῦ ὁποίου ἦσαν κατεσκηνωμένοι πολλοὶ ἐχθροί. Ἰψώσε τὴν κεφαλὴν του ὑπὲρ τὸν τοῖχον διὰ νὰ παρατηρήσῃ ἐντὸς, ἀλλὰ τὴν στιγμὴν ἐκεῖνην

ἐπυροβολήθη ὑπὸ Τούρκου στρατιώτου καὶ ἐκτυπήθη ἐπὶ τοῦ μετώπου κατὰ τὸν δεξιὸν ὀφθαλμόν. Τὸ τραῦμα ἦτο καίριον καὶ ὁ Μᾶρκος ἔπεσε νεκρὸς.

4. Τὰ παλληκάρια τοῦ δὲν ἐθορυβήθησαν ἀπὸ τὸ μέγα δυστύχημα, ἐξηκολούθουν νὰ μάχωνται μέχρις ὅτου ἐπλησίασεν ἡ πρωΐα. Τότε παρέλαβον τὸν προσφιλεῖ νεκρὸν καὶ πορευόμενοι διὰ μέσου βραχυδῶν ἀτραπῶν ἐφθασαν εἰς τὴν μονὴν Προυσοῦ, ὅπου παρέμειναν καθ' ὅλην τὴν 9ην Αὐγούστου.

5. Ἐκεῖ εὐρίσκετο ἀσθενὴς ὁ Καραϊσκάκης. Ὅτε ἔμαθεν ὅτι ἔφεραν τὸν Μᾶρκον Μπότσαρην νεκρόν, δὲν ἠδυνήθη νὰ μείνῃ ἐπὶ τῆς κλίνης του. Παρ' ὅλον τὸν ἰσχυρὸν πυρετόν, ὁ ὁποῖος τὸν ἐβασάνιζεν, ἐσηκώθη καὶ συρόμενος μᾶλλον παρὰ θαδίζων ἦλθεν εἰς τὸν νάρθηκα τῆς ἐκκλησίας ὅπου εἶχον ἐξαπλωμένον τὸν Μᾶρκον· ἔκυψε καὶ με τοὺς ὀφθαλμοὺς πλήρεις δακρύων, ἐφίλησε τὸν νεκρὸν καὶ εἶπεν «εἶθε, ἥρωα Μᾶρκο, κι' ἐγὼ ἀπὸ τέτοιο θάνατο νὰ πάω»

Καὶ πράγματι, ἡ εὐχὴ τοῦ Καραϊσκάκη ἐξεπληρώθη ὥς θὰ μάθωμεν κατωτέρω. Ὁ νεκρὸς τοῦ Μάρκου ἐκομίσθη εἰς Μεσολόγγιον, ὅπου ἐτάφη μεγαλοπρεπῶς.

6. Τὸν Ἀπρίλιον τοῦ 1827 ἡ Ἀκρόπολις τῶν Ἀθηναίων ἦτο στενωπὸς πολιορκημένη ὑπὸ τῶν Τούρκων. Αἱ τροφαὶ καὶ τὰ πολεμερῶδια εἶχον ἐξαντληθῆ καὶ ἔπρεπε ὅσον τὸ δυνατόν ταχύτερον νὰ ἐπιτεθοῦν οἱ Ἕλληνες κατὰ τῶν Τούρκων διὰ νὰ ἀπαλλάξουν τὴν Ἀκρόπολιν ἀπὸ τὸν ἀποκλεισμόν. Καὶ ἀπεφασίσθη νὰ γίνῃ ἡ ἐπίθεσις τὴν νύκτα τῆς 22ας Ἀπριλίου.

7. Τινὲς τῶν στρατιωτῶν παρὰ τὴν διαταγὴν τοῦ στρατηγοῦ ἐπετέθησαν κατὰ ἑνὸς ἐχθρικοῦ ὀχυρώματος παρὰ τὸ Φάληρον καὶ τοιοῦτοτρόπως ἤρchiσεν ἡ μάχη ἐνωρίτερον τοῦ δέοντος.

Ὁ Καραϊσκάκης, ὁ ὁποῖος ἦτο πάντοτε φιλάσθενος, τότε ἦτο κλινήρης καὶ ἐκοιμᾶτο. Ἀπὸ τὸν δημιουργηθέντα θόρυβον καὶ τὸν σφοδρὸν τουφεκισμὸν ἐξύπνησε καὶ ἀναβὰς εἰς τὸν ἵππον τοῦ ἔσπευσεν εἰς τὸ πεδῖον τῆς μάχης μετ' ἄλλων ἀξιωματικῶν. Ἄλλ' ἐνῶ περιεφέρετο ἀπὸ τόπου εἰς τόπον δίδων διαταγὰς εἰς τοὺς στρατιώτας, ἐδέχθη ἐχθρικὴν σφαῖραν εἰς τὸν θουδῶνα.

8. Ἐπανῆλθεν εἰς τὴν σκηνὴν του, καὶ τὸν κατεβίβασαν ἀπὸ τοῦ ἵππου τοῦ χειροκράτητον.

Ἀμέσως τὸν ἐξήγαγεν ὁ ἰατρὸς καὶ εὔρεν ὅτι τὸ τραῦμα ἦτο θανάσιμον. Τὴν τετάρτην ὥραν μετὰ τὸ μεσονύκτιον ἐξέπνευσεν.

Τοιοιουτρόπως καὶ ὁ Καραϊσκάκης ἀπέθανεν ἀγωνιζόμενος τὸν καλὸν ὑπὲρ τῆς πατρίδος ἀγῶνα, ὅπως καὶ ὁ Μάρκος Μπότσαρης.

54. Ἀρματολός.

Νά 'μουν τὸ Μάη πιστικός, τὸν Αὐγουστο δραγάτης,
καί στήν καρδιά τοῦ χειμωνιοῦ νά 'μουνα κρασοπούλος.
Μὰ πὺ καλὰ 'ταν νά 'μουνα ἀρματολὸς καὶ κλέφτης,
ἀρματολὸς μέσ' σιὰ βουνά, καὶ κλέφτης μέσ' στοὺς κάμπους,
νά 'χα τὰ βράχια ἀδέρφια μου, τὰ δέντρα συγγενάδια,
νά με κοιμοῦν οἱ πέρδικες, νά μ' ἐξυπνῶν τ' ἀηδόνια,
καί στήν κορφή τῆς Διάκουρας νά κάνω τὸ σταυρό μου,
νά τρώγω τούρκικα κορμιά, σκλάβο νά μὴ με λένε.

55. Ὁ κλέφτης.

Παιδιά σὰν θέτε λεβεντιά καὶ κλέφτες νά γενῆτε,
ἐμένα νά 'ρωτήσετε νά σᾶς ὁμολογήσω
τῆς κλεφτουριᾶς τὰ βάσανα καὶ τῶν κλεφτῶν τὰ νιέτσια.
Μαύρη ζωὴ πὺν κάμνομε ἐμεῖς οἱ μαῦροὶ κλέφτες!
Ποτέ μας δὲν ἀλλάζομε καὶ δὲν ἀσπροφοροῦμε,
ὀλημερίς στὸν πόλεμο, σιτὴ νύχτα καραοῦλι.
Δώδεκα χρόνους ἔκαμα στοὺς κλέφτες καπετάνιος,
ξεστὸ ζωμὶ δὲν ἔφαγα, δὲν πλάγιασα σὲ στρώμα,
τὸν ὕπνο δὲν ἐχόρτασα, τοῦ ὕπνου τὴ γλυκάδα,
τὸ χέρι μου προσκέφαλο καὶ τὸ σπαθί μου στρώμα,
καὶ τὸ καριοφιλάκι μου στὸ πλάι ἀγκαλιασμένο.

56. Ὁ Κολοκοτρώνης εἰς Δερβενάκια.

1. Τὸ θέρος τοῦ 1822 φθάνει εἰς τὴν ἀνατολικὴν Στερεὰν Ἑλλάδα ἡ φοβερὰ στρατιὰ τοῦ Δράμαλη. Τριάκοντα χιλιάδες στρατιωτῶν, ἐκ τῶν ὁποίων οἱ περισσότεροι ἦσαν ἱππεῖς ἐσπείρον τὸν φόβον καὶ τὸν τρόμον εἰς τοὺς τόπους ὅπου ἔφθανον. Ὁ ὀλιγάριθμος ἐλληνικὸς στρατὸς δὲν ἦτο δυνατόν νὰ ἀντιτάξῃ σπουδαίαν ἀμυναν, καὶ ἐνεκα τούτου

ὁ Δράμαλῃς ἐπροχώρει ἀνεμποδίστως διευθυνόμενος εἰς τὴν Πελοπόννησον.

2. Ταχέως ἐπέρασε τὸν Ἴσθμὸν καὶ καταλαμβάνει ἄνευ ἀντιστάσεως τὴν Κόρινθον, ἔπειτα προχωρήσας εἰς τὸ ἐσωτερικὸν τῆς Πελοποννήσου καταλαμβάνει τὸ Ἄργος ἐλευθερώνει τὸ Ναύπλιον, τὸ ὁποῖον ἐπολιόρκουν οἱ Ἕλληνες, καὶ ἐτοιμάζεται νὰ διευθυνθῇ πρὸς τὴν Ἀρκαδίαν διὰ νὰ κυριεύσῃ τὴν Τρίπολιν.

3. Ἄλλ' ὅτε εὐρίσκειτο ἀκόμῃ εἰς τὴν πεδιάδα τοῦ Ἄργους, ἤρχισαν νὰ σπανίζουν τὰ τρόφιμα. Ποῦ νὰ εὑρεθῶν τροφαὶ διὰ τριάκοντα χιλιάδας ἀνδρῶν καὶ δι' ἄλλους τόσους ἵππους, ἡμιόνους καὶ καμήλους; Προτοῦ φθάσῃ ἐκεῖ ὁ Δράμαλῃς, εἶχον φροντίσει οἱ Ἕλληνες ἄλλα μὲν ἐκ τῶν ὑπαρχόντων τροφίμων νὰ μετακομίσουν εἰς ἀσφαλῆ μέρη, ἄλλα δὲ νὰ κύσουν, ὅσα δὲν ἐπρόφθασαν νὰ μετακομίσουν.

4. Διὰ τοῦτο μετ' ὀλίγας ἡμέρας πολλὰ ἀπὸ τὰ κτήνη ἤρχισαν νὰ ἀποθνήσκουν, οἱ δὲ στρατιῶται ἐστρέφοντο ἀνεπαρκῶς.

Ἀναλογισθεῖς λοιπὸν ὁ Δράμαλῃς ὅτι ἦτο ἐνδεχόμενον νὰ μὴ εὕρῃ τρόφιμα οὔτε εἰς τὴν Ἀρκαδίαν, ἐὰν ἐπροχώρει ἐκεῖ, ἀπεφάσισε νὰ ἐπιστρέψῃ εἰς Κόρινθον, ὅπου ὁ ἐπισιτισμὸς θὰ ἦτο εἰς αὐτὸν εὐκολος.

5. Ὁ ἐλληνικὸς στρατὸς ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν τοῦ Κολοκοτρώνη καὶ ἄλλων ὀπλαρχηγῶν εἶχε καταφύγει εἰς τὰ πέρα τῆς Ἀργολικῆς πεδιάδος ὄρη καὶ περηκολούθει τὰς κινήσεις τῶν Τούρκων.

Ὁ Κολοκοτρώνης ἔμαθε τὰς στενοχωρίας τοῦ Δράμαλῃ καὶ ἐνόησεν ὅτι οὗτος δὲν ἦτο δυνατόν νὰ κάμῃ διαφορετικὰ παρὰ νὰ ἐπιστρέψῃ εἰς Κόρινθον. Ἐστειλε λοιπὸν ὁ Κολοκοτρώνης τὸν στρατὸν του καὶ κατέλαβε τὰ στενά

των Δερβενακίων, ἀπὸ τὰ ὁποῖα κατ' ἀνάγκην θὰ διήρχοντο οἱ Τούρκοι.

6. Καὶ πράγματι τὴν 27 Ἀυγούστου ἐπιστρέφοντες οἱ Τούρκοι εἰς Κόρινθον ἔπαθον ἐκεῖ μεγίστην συμφορὰν.

Καὶ κατώρθωσαν ἐπὶ τέλους νὰ διέλθουν, ἀλλ' ἄφησαν ἐπὶ τοῦ πεδίου τῆς μάχης τρεῖς χιλιάδας περίπου νεκρῶν. Ἡ καταδίωξις τῶν Τούρκων ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων ἐξηκολούθησε

καὶ περαιτέρω τῶν στενῶν, μέχρις οὗ κατεστράφη ὁλόκληρος σχεδὸν ὁ στρατὸς πλὴν ὀλίγων λειψάνων, τὰ ὁποῖα κατάρθωσαν νὰ διαδοῦν εἰς τὴν Στερεὰν Ἑλλάδα.

7. Τὴν ἡμέραν κατὰ τὴν ὁποίαν ἐγίνετο ἡ μάχη εἰς τὰ Δερθενάκια προσῆλθεν ἐκεῖ, ὅπου εὗρίσκετο ὁ Κολοκοτρώνης καὶ παρηκολούθει τὴν μάχην, εἰς νεκρὸς βοσκὸς ἄοπλος κρατῶν τὴν μακρὰν ποιμενικὴν του ράβδον, παρτήρει δὲ καὶ αὐτὸς τὴν μάχην, ἡ ὁποία ἐγίνετο ὀλίγον χαμηλότερα, μετὰ θαυμασμοῦ καὶ περιεργείας.

Ἡ ζῶηρὰ στάσις τοῦ νέου τούτου ἔκαμεν ἐντύπωσιν εἰς τὸν Κολοκοτρώνην καὶ τοῦ λέγει.

8.— «Τί στέκεσαι καὶ βλέπεις, ἑρὲ Ἑλληνα, καὶ δὲν πᾶς νὰ πολεμήσῃς ;»

— «Δὲν ἔχω ἄρματα, καπετάνιε».

— «Ἐχεις τὴ μαγκούρα σου, ἄρμα εἶναι καὶ αὐτὴ. Νά! πῆγαινε νὰ σκοτώσῃς μ' αὐτὴ κάναν παλιότουρκο, νὰ πάρῃς τ' ἄρματά του νὰ ἀρματωθῇς, καὶ τὰ ροῦχα του νὰ ντυθῇς».

— «Μὰ λές ;»

Καὶ ἀμέσως στηριζόμενος εἰς τὴν ράβδον του ἐπήδα πρὸς τὰ κάτω φωνάζων ὅπ ! ὅπ ! καὶ μετ' ὀλίγον ἀνεμίχθη μεταξὺ τῶν πολεμούντων.

9. Τὴν ἐσπέραν ὁ ἴδιος, ἀλλὰ τῶρα πλέον φορῶν καλὰ ἐνδύματα καὶ ἔνοπλος, ἦλθε πάλιν καὶ ἐστάθη ἐπιδεικτικῶς ἔμπροσθεν τοῦ Κολοκοτρώνη. Ἦτο ἐντελῶς ἀγνώριστος.

— «Τί εἶσαι σύ, ἑρὲ Ἑλληνα ;» τοῦ λέγει ὁ Κολοκοτρώνης.

— «Δὲν μὲ γνωρίζεις Καπετάνιε ; Ἐγὼ εἶμαι, ποῦ μ' ἔστειλες τὸ μεσημέρι νὰ πολεμήσω μετὰ τὴ μαγκούρα μου, καὶ μὲ τὴν εὐχὴ σου ἔκαμα ὅπως μοῦ εἶπες».

Ἐνθ' ἔλαγεν αὐτὰ ἑκαμάρωνε καὶ ἐφαίνετο πλήρη

χαρᾶς καὶ ὑπερηφαισίας. Ὁ Κολοκοτρώνης τὸν ἐπῆνεσε καὶ τὸν ἐδείκνυε εἰς τοὺς ἄλλους στρατιώτας ὡς παράδειγμα γενναιότητος.

57. Τὸ τραγοῦδι τῶν Κολοκοτρωναίων.

Λάμπει ὁ ἥλιος στὰ βουνά, λάμπει καὶ στὰ λαγκάδια,
ἔτσι λάμπει κι' ἡ κλεφτουργιὰ οἱ Κολοκοτρωναῖοι,
πῶχουν τ' ἀσήμια τὰ πολλὰ, τὶς ἀσημένιες πάλες,
ὅπου δὲν καταδέχονται τῇ γῆς νὰ τὴν πατήσουν.

Καβάλλα τρῶνε τὸ φωμί, καβάλλα πολεμᾶνε,
καβάλλα πᾶν' στήν ἐκκλησιά, καβάλλα προσκυνᾶνε,
καβάλλα παίρν' ἀντίδορο ἀπ' τοῦ παπῶ τὸ χέρι
Φλωριά ῥίχνουν στήν Παναγιά, φλωριά ῥίχνουν στοὺς
ἄγιους,

καὶ στὸν ἀφέντη τὸ Χριστὸ τὶς ἀσημένιες πάλες.

«Χριστέ μας, βλόγα τὰ σπαθιά, βλόγα μας καὶ τὰ χέρια!»

58. Ὁ Κανάρης

1. Ὁ βασιλεὺς Ὅθων, ἡρώτησε κάποτε τὸν ναύαρχον
Κανάρη :

«Καὶ δὲν μοῦ λέγεις, ναύαρχέ μου, τὴν στιγμὴν ποῦ
ἔβηξες φωτιά στὴ ναυαρχίδα, τί ἡσθάνεσο;»

Ὁ ναύαρχος ἀπήτησεν :

«Ἀκοῦς ἐρώτησι ποῦ μοῦ κάμνει ὁ βασιλέας μου ! Νά !
ἡ πατρίδα μοῦ ἔλεγε ἐμπρός, ὁ φόβος μοῦ ἔλεγε πίσω.
Ἄκουσα τὴν πατρίδα κι' ἔβαλα τὴ φωτίτσα μου».

2. Τὴν νύκτα τῆς 5ης Ἰουλίου τοῦ 1822 εἰς ἓνα ναύ-
σκον τῶν Ψαρῶν, τιμώμενον ἐπ' ὀνόματι τοῦ Ἀγίου Νικο-
λάου, μετελάμβανε τῶν ἀχράντων μυστηρίων, ὁ Καπετὰν
Κωνσταντῆς. Ἐκαμε τὴν προσευχὴν του πρὸ τῆς εἰκόνης

τῆς Παναγίας καὶ ἔταξε, ἀνυπόδυτος νὰ ἐπιστρέψῃ καὶ ν' ἀνάψῃ μίαν λαμπάδα εἰς τὴν εἰκόνα τῆς.

3. Εἶχε συντελεσθῇ ἡ καταστροφὴ τῆς Χίου. Ἀπὸ τοὺς κατοίκους τῆς πλουσίας καὶ εὐτυχοῦς αὐτῆς νήσου αἱ μὲν εἰκοσιτρεῖς χιλιάδες ἐφρονέυθησαν, αἱ δὲ τεσσαράκοντα ἐπτὰ διεσπάρησαν εἰς τὴν Ἀσίαν καὶ τὴν Ἀφρικὴν ὡς ἀνδράποδα, καὶ τρεῖς μόνον χιλιάδες ὑπελείφθησαν εἰς Ἐλαεινὴν καὶ ἀξιοθρήνητον κατὰστασιν.

4. Ὁ Καπετὰν-Κωνσταντῆς, ὡς ἐλέγετο ὁ Κωνσταντῖνος Κανάρης, ἐπρόκειτο τὴν νύκτα ἐκείνην νὰ λάβῃ τὴν δυνατὴν ἐκδίκησιν ἀπὸ τὸν τουρκικὸν στόλον, ὁ ὁποῖος ἦτο ἠγκυροβολημένος εἰς τὸν λιμένα τῆς Χίου.

Εἶχεν ἀναλάβῃ νὰ γίνῃ μπουρλοπιέρης, δηλαδὴ ἀρχηγὸς τοῦ μπουρλότου, τὸ ὅποιον θὰ ὠδήγει μὲ ὀλίγους ναύτας ἐναντίον τῆς ναυαρχίδος τοῦ Καρᾶ Ἀλῆ.

5. Ἀπὸ τὴν ψυχραιμίαν καὶ ἀποφασιστικότητα τῶν ὀλίγων τούτων ἀνδρῶν ἐξηρτᾶτο ἡ ἐπιτυχία τῆς ἐπιθέσεως. Εἰς τὰς περιστάσεις αὐτὰς ὁ θάνατος ἦτο τὸ περισσότερον ἐνδεχόμενον, καὶ διὰ τοῦτο προηγουμένως οἱ ἄνδρες ἐκινῶνουν τῶν ἀχράντων μυστηρίων.

6. Ἡ νύξ ἦτο λίαν σκοτεινὴ καὶ ἡ θάλασσα γαληνιαία. Σύντομος ὁ τουρκικὸς στόλος εἶχε φωταγωγηθῇ ἕνεκα τῆς ἑσπέρης τοῦ Βαϊραμίου καὶ οἱ πλεῖστοι τῶν ἀξιωματικῶν, ἀκόμη δὲ καὶ Ὀθωμανοὶ πρόκριτοι τῆς Χίου καὶ τῆς Σμύρνης εἶχον συγκεντρωθῇ εἰς τὴν κατὰφωτον ναυαρχίδα, ἵνα συνεορτάσωσι μετὰ τοῦ ναυάρχου Καρᾶ Ἀλῆ.

7. Ἐνῶ δὲ οἱ Τούρκοι εὐωχοῦντο καὶ ἡ μουσικὴ τῆς ναυαρχίδος ἀνέκρουσε διάφορα ἐμβατήρια, τὸ πυρπολικὸν τοῦ Κανάρη, διολισθησαν ὡς σκιὰ μετὰ τῶν τουρκικῶν πλοίων, ἐπλησίασεν ἐν τῇ μέσῃ τοῦ σκοτίου τὴν τουρκικὴν ναυαρχίδα. Ὁ Κανάρης ἀμέσως κατώρθωσε νὰ προσκολληθῇ τὸ πυρπολικὸν ἐπὶ τῆς πρῆρας σταθερῶς μὲ σιδηρᾶ

ἀγκιστρα καὶ ἀρπάγας, ἤναψε κατόπιν τὴν θρυαλλίδα καὶ ἀμέσως ἐπήδησεν εἰς τὴν ἀκολουθοῦσαν λέμβον, εἰς τὴν ὅποίαν τὸν περιέμενον οἱ σύντροφοί του.

8. Μετ' ὀλίγον πλήρεις χαρᾶς καὶ ὑπερηφανείας παρρηθόρουν οἱ πυρποληταὶ ἀπὸ τὴν ἀπομακρυθεῖσαν λέμβον τὴν καιομένην μεγαλοπρεπῆ ναυαρχίδα. Φλόγες ἐλίσσόμεναι ὥς ὄφεις περιέβαλλον αὐτήν. Τριγμοὶ τῶν καιομένων ξύλων καὶ κρότοι τῶν ἐκρηγνυομένων πυρομαχικῶν ἐδόνουν τὸν ἀέρα. Ἀλλόφρονες οἱ ἐντὸς εὐρισκόμενοι τρισχίλιοι καὶ πλεόν ἄνδρες ἔτρεχον ἐδῶ καὶ ἐκεῖ ζητοῦντες διέξοδον.

9. Ἄλλ' ἕνεκα τῶν πολλῶν ξένων καὶ τοῦ αἰφνιδισμοῦ ὃ γεννηθεῖς πανικὸς παρέλυε πᾶσαν προσπάθειαν σωτηρίας. Αἱ λέμβοι καθαιρούμεναι ἐν σπουδῇ κατεποντίζοντο ἕνεκα τοῦ πλήθους τῶν ἐπιβαινόντων. Τέλος τὸ πῦρ δὲν ἐδράδυνε νὰ φθάσῃ εἰς τὴν πυριτιδαποθήκην, ὅποτε τὸ πλοῖον ἀνετινάχθη εἰς τὸν ἀέρα ἐν μέσῳ οὐρανομήκους στήλης φλογὸς καὶ καπνοῦ. Ὁ Καρα-Ἀλῆς, φεύγων καὶ αὐτὸς ἐπὶ μιᾷς λέμβου, ἀθλίως ἀπέθανεν ἐκτυπήθη ἀπὸ ἱστὸν φλεγόμενον, ὃ ὁποῖος ἔπεσε κατὰ τῆς κεφαλῆς του.

10. *Ξημέρωμα ὃ πυρπολητὴς ἐγύμισε
κι' ἐπήδησε ἀπ' τὸ ὀλόμανρο καῖκι
πιστὸς νὰ φέρῃ μὲ τὰ πόδια ὀλόγυμνα
στὴν ἐκκλησιὰ τὸ τάμα γιὰ τὴ νίκη.*

*Τὸ χέρι, ποὺ ἄτρομο ἔσπειρε τὸ θάνατο
μὲ τὸ δαυλὸ—τὸ φοβερὸ τὸ χέρι—
τώρα ταπεινωμένο καὶ τρεμάμενο
στὴν Παναγιά ἀνάφτει ἀγιοκέρι.*

11. Δύο ἔτη παρήλθον ἀπὸ τῆς πυρπολήσεως τῆς

τουρκικῆς ναυαρχίδος, κατὰ τὰ ὁποῖα ὁ ἑλληνικὸς στόλος ἀντεπεξήρχετο μὲν νικηφόρως κατὰ τοῦ ἐχθροῦ, ἀλλ' οὐδέποτε ἡ ἡττα τοῦ ἐχθροῦ ἦτο τοιαύτη, ὥστε νὰ καταστήσῃ αὐτὸν ἄμαχον. Ἦτο πάντοτε πολυαριθμότερος τοῦ ἑλληνικοῦ καὶ οὕτω κατῴρθωνε νὰ ἐπανορθώῃ τὰς ζημίας του καὶ νὰ διατηρῇ τὴν ἰσχύν του σχεδὸν ἀμείωτον.

Διὰ τοῦτο ἡ προσπάθεια τῶν Ἑλλήνων, νὰ ἀποκόψουν ἀποτελεσματικῶς τὰς συγκοινωνίας τοῦ ἐν Πελοποννήσῳ ἤδη εὐρισκοκένου Ἰμβραήμ, ἀπέβαινε ματαία.

12. Εἰς τὴν περίστασιν ταύτην ὁ Κανάρης συνέλαβε παράτολμον σχέδιον, τὸ ὁποῖον δὲν ἐδίστασε καὶ νὰ ἐκτελέσῃ. Ἐσκέφθη ὅτι ὁ τουρκοαιγυπτιακὸς στόλος ἔπρεπε νὰ προσβληθῇ αἰφνιδιστικῶς εἰς αὐτὴν τὴν βάσιν του, ἐν Ἀλεξανδρείᾳ.

Ἐὰν τὸ σχέδιον τοῦτο ἐπετύγχανεν, ὁ Ἰμβραήμ θὰ ἔμενεν ἄνευ ἐφοδίων καὶ τροφῶν καὶ τοιουτοτρόπως θὰ ἠναγκάζετο νὰ παραδοθῇ. Ἐὰν τοῦναντίον ἀπετύγχανεν, οἱ Ἕλληνες δὲν θὰ ἔχανον σποῖδαῖα πράγματα.

13. Ὁ στολίσκος εἰς τὸν ὁποῖον ἀνετέθη ἡ παράτολμος αὕτη ἀποστολὴ ἀπετελέσθη ἐκ τριῶν πυρπολικῶν κυβερνωμένων ὑπὸ τοῦ Κανάρη, τοῦ Μπούτη καὶ τοῦ Βώκου, ἔτι δὲ ἐκ δύο πλοίων συνοδείας κυβερνωμένων ὑπὸ τοῦ Τομπάζη καὶ τοῦ Κριεζῆ.

Τὰ πλοῖα ταῦτα ἀποπλεύσαντα ἐξ Ἰδρας ἐνεφανίσθησαν πρὸ τοῦ λιμένος τῆς Ἀλεξανδρείας τὸ ἀπόγευμα τῆς 29ης Ἰουλίου. Ὁ Κανάρης, τοῦ ὁποῖου τὸ πυρπολικὸν προέπλεεν ἕνεκα τῆς μεγαλυτέρας ταχύτητός του, ἀντιλαμβάνόμενος τὴν σημασίαν τῆς ταχείας ἐνεργείας εἰς τοιαύτην αἰφνιδιστικὴν ἐπιχείρησιν, κατηρθύνθη ἀνεπιφυλάκτως πρὸς τὴν εἴσοδον τοῦ λιμένος.

14. Ὁ ἐπιβάς ἐπὶ τοῦ πυρπολικοῦ Αἰγύπτιος πλοηγὸς οὐδὲν ὑποπετεύθη· οὕτω δὲ περὶ ὥραν ἑγὼν μ. μ. τὸ

πυρπολικὸν τοῦ Κανάρη ἔπλεε πλησίστιον πρὸς τὸ ἐσωτερικὸν τοῦ λιμένος, ἔνθα εὐρίσκετο ἡγκυροβολημένος ἐν πυκνῇ τάξει ὁ Αἰγυπτιακὸς στόλος, παρσκευαζόμενος διὰ νέαν κατὰ τῆς Ἑλλάδος ἐκστρατείαν.

Ἀτυχῶς ὅμως ὁ ἄνεμος, ὅστις ἕως τότε εἶχεν εὐνοήσει τὸν Κανάρη, ἐγκατέλειπεν αὐτὸν εἰς τὴν κρίσιμον στιγμήν, τὸ δὲ πλοῖον του παρέμεινεν ἀκίνητον ἐν τῷ μέσῳ τοῦ λιμένος, ἐνῷ ἐχθρικοὶ λέμβοι κατηρθύνοντο πρὸς αὐτὸ πανταχόθεν, ὅπως προῶσιν εἰς ἔρευναν.

15. Τὸ γαλλικὸν βρίκιον Μέλισσα, ναυλοχοῦν ἐν τῷ λιμένι, ἐμάντευσεν τὸν σκοπὸν τοῦ Κανάρη καὶ πρῶτον ἤρχισε βάλλον κατ' αὐτοῦ καὶ κατὰ τῆς λέμβου του.

Ὁ Κανάρης, βλέπων τὸ σχέδιόν του ματαιούμενον, ὕψωσε τὴν Ἑλληνικὴν σημαίαν καὶ θέσας πῦρ εἰς τὸ πυρπολικὸν τὸ ἐγκατέλειπε, ἐνῷ αὐτὸς μόλις κατώρθωσε νὰ διασωθῇ ἐπὶ τοῦ δευτέρου πυρπολικοῦ τοῦ Βώκου.

Τὸ πυρπολικὸν φλεγόμενον ἐφέρετο ἐδῶ καὶ ἐκεῖ ἐντὸς τοῦ λιμένος, προεκάλεσε δὲ τρομεράν σύγχυσιν εἰς τὸν ἡγκυροβολημένον στόλον, ὥστε μολονότι ἡ τολμηρὰ αὐτῇ ἐπιχείρησις ἀπέτυχε, συνετέλεσεν εἰς τὸν κλονισμόν τοῦ ἠθικοῦ τῶν ἐχθρικῶν πληρωμάτων.

Σημ. Μπουρλότο ἡ πυρπολικὸν ἦτο παλαιὸν πλοῖον πλήρες μιᾶς ζύμης ἀπὸ πίσσαν, ρητίνην καὶ πυρίτιδα¹ παρεσκευάζετο μετέχνην ὥστε νὰ ἀνάπτη ὅλο μαζί.

59. Ἡ Σημαία.

1 Πάντα κ' ὅπου σ' ἀντικρίζω
μὲ λαχτάρα σταματῶ,
καὶ περήφανα δακρύζω,
ταπεινὰ σὲ χαιρετῶ.

- 3 Ὅταν ξάγρου σὲ χαϊδεύει
τ' ἀγεράκι τ' ἀλαφρό,
μοιάζεις κῶμα, ποὺ σαλεύει
μὲ χιονόλευρον ἀφρό.
- 2 Δόξα ἀθάνατη στολίζει
κάθε θεία σου πτυχὴ
καὶ μαζί σου φτερουγίζει
τῆς πατρίδος ἡ ψυχὴ.
- 4 Κι' ὁ Σταυρὸς ποὺ λαμπυρίζει
στήν ψηλὴ σου κορυφή,
εἶνε ὁ φάρος ποὺ φωτίζει
μιὰν ἐλπίδα μας κορυφή.
- 5 Σὲ θωρῶ κι' ἀναθαρεύω
καὶ τὰ χέρια μου κτυπῶ
σάν ἀγία σὲ λατρεύω,
σά μητέρα σ' ἀγαπῶ.
- 6 Κι' ἀπ' τὰ στήθη μου ἀνεβαίνει
μιὰ χαρούμενη φωνή :
νάσαι πάντα δοξασιμένη,
ὦ σημαία γαλανή.

60. Τὸ μνημὲν τῶν ἀφανῶν.

Α'.

1. Ἑκατοντάδες χιλιάδων ἀκμαίων ἀνδρῶν ἐχάθησαν
κατὰ τὸν παγκόσμιον πόλεμον. Πολὸν ὀλίγους ἀπὸ αὐτοὺς
ἐθρήνησαν μητέρες ἢ ἔβρεξαν δάκρυα συζύγων καὶ τέκνων.
Πάντες οἱ ἄλλοι ἐχάθησαν καὶ ἐτάφησαν μακρὰν τῆς γενε-

τείρας, εἰς τοὺς τόπους τῶν μαχῶν ἢ εἰς τὸν θυθὸν τῆς θαλάσσης χωρὶς σάβανα καὶ χωρὶς φέρετρα.

2. Προσφιλῆς εἶναι ἀνάμνησις τοῦ τόπου ἐκείνου, ἔπου ἡ μήτηρ ἔχασε τὸ τέκνον τῆς ἢ ἡ σύζυγος τὸν ἄνδρα τῆς, καὶ εἶναι σφικτὰ συνδεδεμένα τὰ δύο ὀνόματα. Τὸ Σκραντάπορον, τὰ Γιάννενα, τὸ Κιλκίς, ὁ Σαγγάριος καὶ τόσοι ἄλλοι τόποι ἀνθρωπίνων θυσιῶν ὑπενθυμίζουν ποθεινὰ ὀνόματα συζύγων, τέκνων καὶ ἀδελφῶν.

3. Ἀλλὰ ἀπὸ τὸ ὄπειρον πλῆθος τῶν χαθέντων πολλοὶ ἀπέθανον ἄγνωστοι μεταξὺ ἀγνώστων, ἄταφοι ἔως, προσέφεραν τὰς σάρκας των βορὰν τῶν θηρίων καὶ τῶν ὀρνέων.

— «Μὴν εἶδες τὸ παιδί μου;» ἐρωτᾷ ἀτυχῆς μήτηρ τὸν ἐπανελθόντα ἀπὸ τὸν πόλεμον γείτονα ἢ συγγενῇ.

— «Ἡμεθα μαζί στὴν Προῦσα, ἀπ' ἐκεῖ ἐχωριστήκαμε καὶ δὲν τὸν ξανάειδα πιά», ἀπαντᾷ ἐκεῖνος.

Ἄλλος εἰς ὁμοίαν περίπτωσιν ἀπαντᾷ:

— «Μαζί ἡμεθα στὴν ἐπίθεσιν τοῦ Κιλκίς, φωτιά καὶ λαύρα ἡμεθα ὅλοι, ποῖος κοίταζε τὸν διπλανό του; Ὅλοι ἐτραδούσαμε ἐμπρός. Ὅταν ἐτελειώσε ἡ μάχη δὲν τὸν ξανάειδα, ἀλλὰ οὔτε καὶ με τοὺς ἄλλους νεκροὺς τὸν εἶδα, ὅταν τοὺς θάψαμε».

Τοιαύτας ἀπαντήσεις λαμβάνουν οἱ ματαίως ἀναζητούντες οὐχὶ πλέον τοὺς προσφιλεῖς των ἀνθρώπους, ἀλλὰ τὸν τόπον τῆς θυσίας των. Πόσον μετριοπαθῆς ἀξίωσις!

4. Διὰ τοὺς νεκροὺς τούτους ὁ πόνος εἶναι διπλοῦς, ἀλλὰ καὶ ἡ δόξα μεγαλυτέρα, αἱ ψυχαί των πετοῦν εἰς τοὺς οὐρανοὺς φωτεινότεραι. Καταλέγονται μεταξὺ τῶν ἀφανῶν ἡρώων, οἱ ὅποιοι εἰς πάντα ἀγῶνα εἶναι οἱ μεγαλύτεροι συντελεστοὶ τῆς νίκης.

Πρὸς τιμὴν τῶν ἀφανῶν τούτων ἡρώων ἰδρύθη ὁ τάφος τοῦ ἀγνώστου σκρατιώτου Κενοτάφιον πολυτελὲς καὶ σε-

μὲν ἄντικαθιστᾷ τὸν ἄγνωστον τόπον τῆς ἐσχάτης πνοῆς καὶ φέρει εἰς τὴν μνήμην μας πάντα στρατιώτην τῆς πατρίδος, τὸν ὅποιον ματαίως ἀναζητήσαν οἱ οἰκεῖοι.

Β'. 1. Τὴν στοργὴν τῶν ζώων πρὸς τοὺς ἄγνώστους στρατιώτας ἐξεδήλουν ἐπίσης καὶ οἱ ἀρχαῖοι Ἀθηναῖοι.

Ἐπὶ τὴν αὐτὴν νόμος πατροπαράδοτος νὰ κάμνουν τὸν ἐνταφιασμόν τῶν φονευομένων εἰς τὸν πόλεμον πανηγυρικῶς. Κατεσκευάζον μίαν σκηνήν, εἰς τὴν ὁποίαν ἐκόμιζον δύο ἡμέρας πρὸ τῆς ταφῆς τὰ ὅσ᾽ αὐτῶν φονευθέντων, (διότι οἱ ἀρχαῖοι ἔκαιον τοὺς νεκροὺς καὶ κατόπιν συνέλεγον τὰ ὅσ᾽ αὐτὰ λοιπὸν τὰ ὅσ᾽ ἐκόμιζον εἰς τὴν σκηνήν). Ἐκόμιζον δὲ ἀκόμη ἕκαστος εἰς τοὺς ἰδικούς του ἄνθη καὶ ἀρώματα. Εἶχον δὲ κατεσκευασμένα ἑνδεκα φέρετρα ἀπὸ κυπαρίσσινον ξύλον, ἕν φέρετρον δι' ἐκάστην φυλὴν, αἱ ὁποῖαι ἦσαν δέκα, καὶ ἕν ἐπὶ πλεόν. Ἐκαστον περιεῖχε τὰ ὅσ᾽ αὐτῶν ἀνηκόντων εἰς ἐκάστην φυλὴν χωριστά. Τὸ δὲ ἑνδέκατον φέρετρον ἔμενε κενὸν χάριν ἐκείνων τῶν νεκρῶν, οἱ ὅποιοι δὲν ἀνευρέθησαν διὰ νὰ ταφοῦν ἦτο τὸ κενὸν φέρετρον τῶν ἀφανῶν.

2. Κατὰ τὴν ἡμέραν τῆς ταφῆς ἄμαξαι, μία δι' ἐκαστον φέρετρον, περὶ λαμβάνουν αὐτὰ ἀπὸ τῆς σκηνῆς, ἣ ὅποια ἦτο ἐντὸς τῆς πόλεως, καὶ τὰ μεταφέρουν εἰς τὸν Κεραμεικόν, ὅπου ἦτο τὸ νεκροταφεῖον τῶν ὑπὲρ πατρίδος φονευομένων. Ὅπισθεν δὲ τῶν ἄμαξων παρὰ κολουθοῦν ἅπαντες σχεδὸν οἱ Ἀθηναῖοι, ἀστοὶ καὶ ξένοι.

Εἰς τὸ νεκροταφεῖον ὠρύσσετο εἰς τάφος ἐντὸς τοῦ ὁποίου ἐκαλύπτοντο ὅλα τὰ φέρετρα ἐπὶ τοῦ τάφου δὲ ἐκτίζοντο στήλαι, ἐκάστης φυλῆς χωριστά, ἔχουσιν τὰ ὀνόματα τῶν ἀποθανόντων.

3. Μετὰ τὴν ταφὴν εἰς Ἀθηναῖος, ὁ σοβαρώτερος καὶ καταλληλότερος, ἀναβαίνει εἰς τὸ βῆμα καὶ ἔχων ἐνώπιόν του τὸ ἅπτερον πλῆθος τῶν Ἀθηναίων ἐκφωνεῖ τὸν κατάλληλον λόγον πρὸς ἔπαινον τῶν ἀποθανόντων.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Θ'.

ΕΚΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΟΣ ΒΙΟΣ.

61. Ἀσβεστοποιΐα καὶ ἄσβεστος.

1. Ἡ ἀσβεστοποιΐα ὡς ἐπάγγελμα δὲν εἶναι δύσκολος εἶναι ἐμπειρία εὐκόλως ἀποκτινύμενη ὑπ' ἀνθρώπων δραστηρίων καὶ σκληραγωγημένων. Ἀσκεῖται δὲ ὑπὸ τῶν ἀγροτῶν μᾶλλον παρέργως παρὰ ὡς μόνιμον ἐπάγγελμα.

Τὸ μόνον κεφάλαιον τὸ ὅποιον καταβάλλουν οἱ ἀσβεστοποιοὶ εἶναι ἡ προσωπικὴ αὐτῶν ἐργασία, ἡ ὅποια ὅμως εἶναι σκληρά. Πρέπει νὰ ἀντέχουν εἰς τὴν πείναν, τὴν δίψαν καὶ τὴν ἀγρυπνίαν, ἐνῶ συγχρόνως ὀφείλουν νὰ ἐργάζονται ἐντατικῶς.

Ἀλλὰ ἡ ἐργασία αὕτη συνήθως δὲν ἀφαιρεῖται ἀπὸ τὴν καθαυτὴ γεωργικὴν ἢ ἄλλην ἀγροτικὴν ἐνασχόλησιν, διότι ἡ ἀσβεστοποιΐα ἐνεργεῖται συνήθως κατ' Αὐγουστον μῆνα, ἥτοι μετὰ τὸν ἀλωνισμόν, ὅτε οἱ ἀγρόται δὲν ἔχουν ἐπείγουσας ἐργασίας διὰ νὰ ἀσχοληθοῦν.

2. Πέντε ἕως δέκα ἄνδρες συνδεόμενοι δι' ἀμοιβαίας ἐμπιστοσύνης ἐκλέγουσιν τὸν κατάλληλον τόπον πρὸς κατασκευὴν τῆς ἀσβεστοκαμίνου.

Ὁ τόπος αὗτος πρέπει νὰ εἶναι ἐγγύτατα πετρωμάτων ἀσβεστολίθου καὶ οὐ μακρὰν δάσους, ὅπόθεν θὰ ληφθῇ ἡ καύσιμος ὕλη. Ἐπειδὴ δὲ ἡ ἀσβεστοποιΐα θεωρεῖται ἐν τῶν δασικῶν προϊόντων, ζητεῖται καὶ λαμβάνεται ἐγγράφος ἄδεια παρὰ τῶν ἀρμοδίων ἀρχῶν, ἥτοι παρὰ τοῦ Δασονόμου καὶ τοῦ Ἐφόρου. Διὰ τῆς ἀδείας ταύτης δηλοῦται ὅτι ἐπιτρέπεται ἡ κατασκευὴ ἀσβεστοκαμίνου, ὁρίζεται

δὲ καὶ ἡ περιοχὴ τοῦ δάσους, ἀπὸ τοῦ ὁποῦ θὰ γίνῃ ἡ ξύλευσις.

3. Ἡ ὁμὰς ἐγκαθίσταται εἰς πρόχειρον παράπηγμα ἢ καλύβην καὶ ἀρχίζει ἀμέσως τὴν ξύλευσιν, ἥτοι τὴν συλλογὴν φρυγάνων καὶ θάμνων, εἶον κλάδων ἐρείκης, κομάρου, πρίνου καὶ ἄλλων, τὰ ὁποῖα συσχευάζονται εἰς δεμάτια καὶ μεταφέρονται πλησίον τῆς καμίνου.

Ἡ ποσότης τῆς καυσίμου ὕλης ἐξαρτᾶται ἐκ τοῦ μεγέθους τῆς καμίνου. Εἶναι δὲ εὐκόλον εἰς τοὺς ἀσβεστοποιῶνς νὰ τὴν προσδιορίσουν κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἥττον ἀκριβῶς.

4. Μετὰ τὴν ξύλευσιν καὶ τὸν φρυγανισμόν ἡ ὁμὰς ἀσχολεῖται εἰς τὴν κατασκευὴν τῆς καμίνου ἢ εἰς τὴν ἐπιδιόρθωσιν τῆς ὑπαρχούσης ἐκ προγενεστέρως ἀσβεστοποιῶς. Συγχρόνως δύνανται μέλη τῆς ὁμάδος νὰ ἀσχοληθοῦν εἰς τὴν λατόμησιν καὶ μεταφορὰν τοῦ ἀσβεστολίθου.

Ἡ κάμινος κατασκευάζεται συνήθως εἰς ἐπικλινὲς ἔδαφος καὶ εἶναι κατὰ μέγα μέρος κεχωσμένη ἐντὸς τοῦ ἐδάφους. Εἶναι κυκλωτερῆς καὶ ἔχει διάμετρον τριῶν περὶπου μέτρων, ὕψος δὲ τεσσάρων· δὲν ἀποκλείεται βεβαίως ἡ κατασκευὴ καὶ μεγαλυτέρων ἢ καὶ μικροτέρων καμίνων.

5. Ἡ μόνη ἐργασία τῆς ἀσβεστοποιῶς ἡ ὁποία ἀπαιτεῖ τέχνην τινὰ εἶναι ἡ τοποθέτησις τοῦ ἀσβεστολίθου, τὸ κτίσιμο τοῦ καμινιοῦ, ὡς κοινῶς λέγεται.

Διὰ τοῦτο συνήθως προσκαλοῦν εἰδικὸν τεχνίτην, ὅστις κτίζει τὴν κάμινον κατὰ τρόπον τοιοῦτον, ὥστε καὶ ἡ στερεότης αὐτῆς νὰ εἶναι ἐξησφαλισμένη καὶ ἡ πύρρωσις νὰ γίνῃ κανονικὴ, ἥτοι αἱ φλόγες νὰ φθάνουν καθ' ὅλην τὴν ἔκτασιν αὐτῆς καὶ νὰ περιβάλλουν ἅπαντα τὸν ἀσβεστολίθον.

6. Περὶ τὴν θάσιν κτίζεται κυκλικῶς τοῖχος περὶπου πεντήκοντα ἑκατοστῶν πάχους. Ἀφοῦ φθάσῃ εἰς τὸ ἀναγκαῖον ὕψος, δύο περὶπου μέτρων, σχηματίζεται θόλος, ὅπως

ὁ τροῦλος τῶν ἐκκλησιῶν. Ὁ θόλος οὗτος κτίζεται μὲ μεγάλους λίθους, οἵ ὅποιοι καλοῦνται κοινῶς κλειδιά. Ὑποκάτω τοῦ θόλου εἶναι ἡ ἐστία τῆς πυρᾶς, ὃ ὅποια τροφοδοτεῖται δι' ἀνοίγματος εἰς τὰ πλάγια τῆς καμίνου παρὰ τὴν θάσιν.

7. Μετὰ ταῦτα ἀρχίζει ἡ καῦσις τῆς καμίνου καὶ τὸ στάδιον τοῦτο τῆς ἀσθεστοποιίας εἶναι τὸ κοπιωδέστερον. Ἀρχίζει πρῶτον δι' ἀσθενεστεράς πυρᾶς, ἡ ὅποια κατόπιν ἐντείνεται. Δὲν ἐπιτρέπεται δὲ οὐδ' ἐπὶ στιγμὴν νὰ διακοπῇ οὔτε καὶ νὰ ἀτονίσῃ.

Εἰς ἐργάτης ἱστάμενος πρὸ τῆς θύρας τῆς ἐστίας τροφοδοτεῖ αὐτὴν ἀδιακόπως μὲ θάμνους, τοὺς ὁποίους ὠθεῖ ἐντὸς δι' ἐνὸς διχαλωτοῦ κοντοῦ. Ἄλλος ἐργάτης ρίπτει πλησίον αὐτοῦ τοὺς θάμνους καὶ ἄλλοι μεταφέρουν αὐτοὺς ἀπὸ τοὺς σωρούς. Ἡ ἐργασία γίνεται ἐντονώτατα καὶ ὁ ἰδρὼς ρέει κρουνηδὸν ἀπὸ τοῦ μετώπου των· ἰδίᾳ ἡ θέσις τοῦ θερμαστοῦ εἶναι ἡ ἐπιπονωτέρα· καταπονεῖται ταχέως καὶ ἀμέσως ἀντικαθιστᾷ αὐτὸν ἄλλος καὶ τοῦτον ἄλλος.

8. Ἡ καῦσις τῆς καμίνου διαρκεῖ περὶ τὰς πέντε ἡμέρας καὶ νύκτας, καθ' ἃς οἱ ἐργάται κοιμοῦνται ἐλάχιστον καὶ κατὰ διαλείμματα· διεξάγουσιν ἀγῶνα σκληρότατον, διότι ἀληθῶς, ὥς λέγουν οἱ χωρικοί, κατὰ τὸ διάστημα αὐτὸ «παλαίβουν μὲ τὴ φωτιά».

Εὐθὺς ὥς παρατηρηθῶν τὰ διακριτικὰ σημεῖα ἐκ τῶν ὁποίων συμπεραίνεται ὅτι ἤδη ἡ μεταβολὴ τοῦ λίθου εἰς ἄσθεστον συνετελέσθη, κλείεται καλῶς διὰ λίθων καὶ ἐπιχρίσεως πηλοῦ ἡ θύρα τῆς ἐστίας καὶ ἀναμένεται ἡ ψύξις τῆς καμίνου, ἵνα κατόπιν γίνῃ ἡ διανομὴ τοῦ προϊόντος.

9. Παρέρχονται δέκα ἕως δεκαπέντε ὥραι καὶ τότε ἀποσύρεται ἡ ἄσθεστος καὶ διανέμεται εἰς ἴσα μερίδια μεταξὺ τῶν συνεταίρων ἢ πωλεῖται ὁλόκληρον τὸ ποσὸν καὶ διανέμονται τὰ χρήματα.

Ἡ κοπιώδης αὕτη ἐργασία διαρκεῖ περὶ τὰς τρεῖς ἕως

τέσσαρας ἑβδομάδας. Ἡ ἐπιτυχία τῆς ἐπιχειρήσεως κάμνει ὥστε νὰ λησμονηθοῦν οἱ κόποι, διότι τὰ ἐκ ταύτης κέρδη εἶναι ἀξιόλογα.

10. Ἀλλὰ πῶς μεταβάλλεται ὁ λίθος εἰς ἄσβεστον ; Ὁ ἄσβεστόλιθος, ὅπως καὶ τὸ μάρμαρον εἶναι σύνθετον σῶμα· διὰ δὲ τῆς πυρώσεως εἰς τὴν κάμινον, εἰς τὴν ὁποίαν ἀναπτύσσεται θερμοκρασία 900 — 1000 βαθμῶν, ἀποσυντίθεται, καὶ ἐν μέρος τοῦ ἄσβεστόλιθου εἶναι ἡ ἄσβεστος, τὴν ὁποίαν ἀποκομίζομεν, ἄλλο δὲ μέρος εἶναι ἐν ἀέριον, τὸ ἀνθρακικὸν ὅξυ, τὸ ὁποῖον ἐκφεύγει διὰ τῆς ἀτμοσφαίρας.

11. Τὸ ἀέριον τοῦτο εἶναι τὸ αὐτὸ μὲ τὸ ἀναπτυσσόμενον εἰς τὰς οἶναποθήκας, ὅταν τὸ γλεῦκος μεταβάλλεται εἰς οἶνον, «ὅταν βράζῃ τὸ κρασί», ὅπως κοινῶς λέγομεν. Εἶναι δὲ ἀσφυκτικόν, ὅταν εἶναι πολὺ· πολλὰ δυστυχήματα ἔχουν συμβῆ ἕνεκα τούτου· ἄνθρωποι κοιμηθέντες ἐντὸς οἶναποθήκης, κατὰ τὴν περίοδον τοῦ θρασμοῦ τοῦ οἶνου, τὴν πρῶταν εὐρέθησαν νεκροί.

12. Τὴν ἐποχὴν κατὰ τὴν ὁποίαν ἤμην καὶ ἐγὼ εἰς τὴν ἡλικίαν σας, μικροὶ μου ἀναγνώσται, ἐνθυμοῦμαι ὅτι εἰς τὰς διακοπὰς ἔτους τινὸς παρευρέθην μετ' ἄλλων μαθητῶν εἰς τὴν κατασκευὴν μιᾶς κρήνης. Τὸ στηθαῖον αὐτῆς ὁλόκληρον εἶχε κατολισθήσει κατωτέρω τῆς πηγῆς ἕνεκα καθιζήσεως τοῦ ἐδάφους.

Δύο ἢ τρεῖς κτίσται ἤσχολοντο εἰς τὴν κατασκευὴν νέου στηθαίου, ἡμεῖς δὲ, παίζοντες καὶ τρέχοντες ἐδῶ καὶ ἐκεῖ, εἰς μίαν στιγμὴν ἐστειθήμεν πρὸ τοῦ κατολισθήσαντος ὄγκου· εἰς τῶν ἐργατῶν προσεπάθει νὰ διαλύσῃ αὐτὸν εἰς τοὺς λίθους, ἐκ τῶν ὁποίων ἀποτελεῖτο, κτυπῶν ἐπ' αὐτῶν δὲ μὲγάλῃς σφύρας.

13. Ἦσαν τόσον στερεῶς συγκεκολλημένοι οἱ λίθοι,

ὥστε ἐνίοτε ἐθραύοντο ὑπὸ τῆς σφύρας, ἀλλὰ δὲν ἀπεσπῶντο. Μικροὶ λίθοι, χάλικες καὶ τεμάχια κεραμιδίων, τὰ ὅποια ἦσαν ἐκτισμένα ὁμοῦ, ἀπετέλουν ἓνα ὄγκον ἀδιάσπαστον, ὅπως τὰ σήμερον κατσκευαζόμενα σιδηροπαγῇ σκυροκονιάματα.

Διακόπτων τὴν προσοχὴν μας ὁ ἀγαθὸς ἐργάτης μᾶς λέγει: «βλέπετε παιδιὰ! καίμε τὴν πέτρα καὶ τὴν κάμνομε ἀσδέστη, ἀλλ' αὐτὸς θέλει πίσω νὰ ξαναγίνη πέτρα· καὶ σιγὰ σιγὰ τὸ κατορθώνει· αὐτὸς ἐδῶ ὁ τοῖχος θὰ εἶναι ἀπάνω ἀπὸ πενήντα χρόνων· γι' αὐτὸ δὲν ξεκολλοῦν οἱ πέτρες». Καὶ προσθέτει γελῶν «Μήπως κι' ἐμεῖς, παιδιὰ δὲν ξαναγινόμεθα χῶμα; «χοῦς εἰ καὶ εἰς χοῦν ἀπελεύτη» λέγει ὁ παππᾶς, ὅταν θάφτῃ τοὺς νεκροὺς μας».

14. Ἡ παρατήρησις τοῦ ἐργάτου ὅτι ἡ ἀσδεστος σὺν τῷ χρόνῳ τείνει νὰ ἐπανέλθῃ εἰς τὴν παλαιὰν αὐτῆς φύσιν εἶναι ἀληθής.

Τείνει ἀενάως νὰ ἐνωθῇ μετὰ τοῦ ἀερίου ἐκείνου, ἀπὸ τοῦ ὁποίου ἀπεχωρίσθη διὰ τῆς πυρώσεως, καὶ ἐνουμένη σὺν τῷ χρόνῳ ἀνακτᾷ ὀλίγον κατ' ὀλίγον τὴν προτέραν αὐτῆς φύσιν. Σκληρύνεται καὶ περισφίγγει τοὺς δι' αὐτῆς συγκολληθέντας λίθους ὡς σῶμα στερεόν.

62. Ἡ Κωπαῖς.

1. Ἐκ τῶν σπουδαιοτέρων μελημάτων τῶν ἐλληνικῶν κυβερνήσεων εὐθὺς ἀπὸ τῆς ἀπελευθερώσεως ὑπῆρξεν ἡ ἀποξήρανσις τῆς Κωπαίδος.

Ἡ λίμνη αὕτη παρουσίαζε τὸ ἐξαιρετικὸν φαινόμενον ὅτι κατὰ τὸ θέρος ὀλιγόστευον σημαντικῶς τὰ ὕδατά της, ὥστε μεγάλη ἔκτασις παρὰ τὰς ὀχθὰς αὐτῆς ἦτο δυνατόν νὰ καλλιεργῇται· καλλιεργουμένη δὲ ἀπέφερε καρποὺς ἐξόχους εἰς πλοῦτον καὶ ἀδρότητα.

2. Ἀλλ' οἱ παραλίμνιοι κάτοικοι τῆς Βοιωτίας ὑπέφε-

ρον δεινῶς ἐκ τῶν ἀπειροπληθῶν κωνώπων καὶ τῶν ἐλαιογενῶν πυρετῶν. Ἡ κινίνη ἦτο τῶν ἀπαραιτήτων ἐφοδίων πάσης οἰκογενείας καὶ οἱ πάσχοντες ἐκ τοῦ πυρετοῦ, ἰδίᾳ τὸ θέρος καὶ τὸ φθινόπωρον, κατὰ τὸν χρόνον δηλαδὴ τῶν πολλῶν γεωργικῶν ἐργασιῶν, ἐξ οὐδεμιᾶς οἰκίας ἔλειπον.

Εἰς τὰς παρειάς τῶν κατοίκων τούτων τῆς Βοιωτίας τὸ χρῶμα τῆς υἱείας οὐδέποτε ἐπὶνθαι, ἡ εὐρωστία καὶ ἡ ἀνθηρότης τοῦ προσώπου ἦτο πρᾶγμα ἄγνωστον παρ' αὐτοῖς, τὸ δὲ δρέπανον τοῦ θανάτου δὲν ἄφηνεν αὐτοὺς νὰ πλησιᾶσιν, τὸ μέσον ὄριον τοῦ ἀνθρωπίνου βίου.

Ὅθεν ἡ ἀποξήρανσις τῆς λίμνης πλὴν τοῦ πλούτου, τὸν ὅποτον θὰ προσεπύριζεν εἰς τὸ κράτος, θὰ ἐχάριζε συγχρόνως καὶ τὴν υἱείαν εἰς πολλὰς χιλιάδας ἀνθρώπων.

3. Ἡ κατὰ τὸ θέρος γινομένη αὐτομάτως ἀποξήρανσις τῶν παροχθίων καὶ τῶν ὑψηλοτέρων ἐν γένει ἐδαφῶν τῆς λίμνης σημαίνει ὅτι τὰ ὕδατα αὐτῆς διωχετεύοντο δι' ὑπογείων καταβοθρῶν εἰς τὴν θάλασσαν.

Καὶ ἀληθῶς αἱ πρὸς ἀνατολὰς ὄχθαι αὐτῆς εἶναι διάτρηται μὲ εἴκοσι τρεῖς γεωλογικὰς σχισμάς, αἱ ὁποῖαι εἶναι γνωσταὶ σήμερον μὲ τὸ ὄνομα καταβόθραι, ἐκβάλλουν δὲ πᾶσαι εἰς τὸν Εὐβοϊκὸν κόλπον.

4. Αἱ καταβόθραι αὗται ἦσαν ἀνέκαθεν αἱ φυσικαὶ διέξοδοι τῶν ὑδάτων τοῦ ἔλους, αἵτινες ὅμως, ἐπειδὴ εἶναι ὑψηλότερον τοῦ πυθμένος, μόνον τὸ υπερβάλλον ὕδωρ ἐδέχοντο καὶ οὕτω μέγα μέρος τοῦ ἔλους ὑπελείπετο κεκαλυμμένον.

Ἀλλὰ πρὸς τούτοις τὸ ἀνοιγμα αὐτῶν δὲν ἦτο τοσοῦτον μέγα, ὥστε νὰ χωρῇ δι' αὐτῶν ὅλον τὸ εἰσρέον ὕδωρ τῶν πέριξ τῆς κοιλάδος ὑψωμάτων καὶ μάλιστα τοῦ Κηφισοῦ καὶ τοῦ Μέλανος ποταμοῦ, οἵτινες χύνονται εἰς αὐτήν. Διὰ τοῦτο τὸν χειμῶνα οὐ μόνον ἐπληροῦτο καθολοκληρίαν, ἀλλὰ καὶ οἱ παρ' αὐτὴν κοῖλοι τόποι μετεβάλλοντο εἰς τέλματα.

5. Καὶ τὰ ἀποξηραινόμενα κατὰ τὸ θέρος καὶ σπειρόμενα παρόχθια ἐδάφη τῆς λίμνης πολλάκις κατεστρέφοντο τὴν ἐποχὴν, κατὰ τὴν ὁποίαν οἱ γεωργοὶ περιέμενον νὰ δρέψουν τοὺς καρποὺς τῶν κόπων των. Ραγδαῖαι καὶ διαρκεῖς ῥοχαὶ προεκάλουν πλημμύρας τῶν ποταμῶν τῶν γυνομένων εἰς τὴν λίμνην, οἱ ἀγροὶ κατεκλύζοντο ὑπὸ τῶν ὑδάτων καὶ οἱ γεωργοὶ ἔμενον μὲ ἐσταυρωμένας τὰς χεῖρας μὴ δυνάμενοι νὰ ἐμποδίσουν τὴν θεομηνίαν.

6. Ἡ λίμνη αὕτη ἀφ' ἑνὸς μὲν ἕνεκα τοῦ σημαντικοῦ ὕψους αὐτῆς ὑπεράνω τῆς ἐπιφανείας τῆς θαλάσσης, ἀφ' ἑτέρου δὲ ἕνεκα τῆς μεγάλης ἐκτάσεώς της, ἔτι δὲ ἕνεκα τοῦ ἐλώδους μιάσματος ἀπησχόλησε ἀνέκαθεν τοὺς περιοίκους καὶ ἡ ἀποξήρανσις αὐτῆς ἐπεχειρήθη ἤδη ἐπὶ τῆς ἐποχῆς τῶν Μινυῶν, ἦτοι κατὰ τοὺς μυθικοὺς χρόνους, τῶν ὁποίων γραπτὴ ἱστορία δὲν ὑπάρχει, ἀλλὰ τὴν συμπεραίνομεν ἀπὸ τὰ ἀρχαιολογικὰ εὐρήματα καὶ ἀπὸ τὰς ἀνασκαφάς.

7. Τὸ ζήτημα τῆς Κωπαΐδος εἶναι τόσον παλαιόν, ὅσον παλαιοὶ εἶναι καὶ κάτοικοι τῆς περὶ αὐτὴν χώρας. Διασώζονται μέχρι σήμερον αὐλακες πολλῶν χιλιομέτρων κατεσκευασμένοι μὲ τεραστίους ὀγκολίθους, διὰ τῶν ὁποίων τὰ ὕδατα τοῦ Κηφισοῦ ποταμοῦ, τοῦ Μέλανος καὶ ἄλλων χειμάρρων διωχετεύοντο πρὸς τὰ ὑπόγεια χάσματα, τὰ εὐρισκόμενα εἰς τὰς ἀνατολικὰς ὀχθὰς τῆς λίμνης. Ὑπολογίζεται ὅτι αἱ αὐλακες αὗται κατεσκευάσθησαν χίλια πεντακόσια ἕως δύο χιλιάδες ἔτη πρὸ Χριστοῦ.

8. Ἀλλὰ πολλάκις τὰ χάσματα ἐφράσσοντο καὶ ἡ κοίλας ὅλη ἐπληροῦτο ὕδατος· τότε δὲ οὐ μόνον οἱ ἀγροὶ κατεκλύζοντο, ἀλλὰ καὶ συνοικισμοὶ κατέρρεον καὶ παίμνια ἐπνίγοντο.

Κύριος οἶδε ποσάκις ἐθρήνησαν γεωργοὶ καὶ ποιμένες διὰ τὴν ἀπώλειαν τῆς περιουσίας των, πόσοι ἐξ αὐτῶν εὐ-

ρον οἰκτρὸν θάνατον εἰς τὰ βορβορώδη ὕδατα τῶν πλημμυρῶν.

9. Ἴσως οὐδέποτε οἱ περιοικοῦντες ἦσαν ἀπηλλαγμένοι τοῦ φόβου περὶ ἐπικειμένου κινδύνου. Ἐννοοῦμεν καλῶς τὴν ἀγωνίαν τῶν ἀτυχῶν αὐτῶν ἀνθρώπων, ὅταν σκεφθῶμεν ὅτι ἡ πλήμμυρα δύναται νὰ ἐπέλθῃ ἐντὸς ὀλίγων ὥρων, ἐνίοτε δὲ καὶ ἐντὸς ἡμισείας ὥρας. Πῶς θὰ ἀποσύρουν οἱ ποιμένες τὰ βοσκήματά των; Πῶς θὰ ἀπομακρυνθοῦν οἱ κάτοικοι ἀπὸ τὰς οἰκίας των, ὅταν τὸ ὕδωρ ἀρχίζῃ νὰ κατακλύζῃ τὰ χωρία των;

10. Ἦδη ἀρχαῖοι συγγραφεῖς ἀναφέρουν ὅτι τὸ πλεῖστον μέρος τῆς Κωπαΐδος ἐκαλλιεργεῖτο παλαιότερον καὶ ὅτι πολλὰ χωρία ἐξηφανίσθησαν ὑπὸ πλημμυρῶν. Ἀναφέρουν ὅτι εἰς τὰ ὑπὸ τῆς Κωπαΐδος καλυπτόμενα ἐδάφη ὑπῆρχε πολίχνη τις ὀνομαζομένη Ὀρχομενός, ἡ ὁποία ὅμως κατεκλύσθη καὶ οἱ κάτοικοι αὐτῆς κατορθώσαντες νὰ ἀπομακρυνθοῦν ἔκτισαν νέαν πόλιν ὑψηλότερον, ἐκεῖ ὅπου εὐρίσκομεν τὸν Ὀρχομενὸν βραδύτερον. Ἐπίσης ἀναφέρεται ὑπὸ ἀρχαίων συγγραφέων ὅτι μηχανικός τις ἐκ Χαλκίδος, καλούμενος Κράτης, ἀπέφραξε τὰ χάσματα καὶ ἀνεφάνησαν πόλεις, αἱ ὁποῖαι εἶχον κατακλυσθῇ.

11. Ἐξ ἄλλης παραδόσεως μανθάνομεν ὅτι πόλεις τις παρὰ τὴν λίμνην, ὀνομαζομένη Ἄρνη, ἐγκατελείφθη ὑπὸ τῶν κατοίκων της ἕνεκα τῆς νοσηρότητος τοῦ κλίματος.

Δὲν ἦτο εὐκόλον εἰς τοὺς κατοίκους νὰ ἐγκαταλείψουν τὰς οἰκίας των, εἰς τὰς ὁποίας ἀνετράφησαν, καὶ τοὺς ἀγροῦς των, πρὸς τοὺς ὁποίους ἠθάνοντο στοργήν. Ἄλλ' ἔζη μετὰ αὐτῶν ὁ ἱατρὸς Χαίρων, ὁ ὁποῖος κατῴρθησε νὰ τοὺς πείσῃ νὰ μετοικήσουν μακρὰν τοῦ ἔλους διὰ νὰ ἀπαλλαγθοῦν τῶν νόσων, αἱ ὁποῖαι εἰς αὐτὸ ὤφειλοντο. Καὶ ἔκτισαν νέαν πόλιν, ὅπου τὸ σημερινὸν χωρίον Κόπραϊνα, τὴν ὁποίαν ὠνόμασαν Χαιρώνειαν πρὸς τιμὴν τοῦ Χαίρωνος. Ὁ Χαίρων ὑπῆρξεν εὐεργέτης τῶν συμπολιτῶν του,

ὑπὸ δὲ τῶν μετέπειτα Χαιρωνέων ἐδοξάζετο ὡς υἱὸς τοῦ Ἀπόλλωνος.

12. Ἡδὴ μετὰ τὴν τελευταίαν ἀποξήρανσιν, πλὴν τῶν μεγάλων αὐλάκων ἀνευρίσκονται ἐκεῖ τεῖχη, ἀνάκτορα, συνοικισμοὶ ἀνήκοντες εἰς τὴν παλαιστάτην ἐκείνην περίοδον, εἰς τὴν ὅποίαν ἀνήκουν καὶ αἱ αὐλακες.

Ἀλλὰ τὰ περισσότερα χάσματα, διὰ τῶν ὁποίων ἐξήρχοντο τὰ ὕδατα τῶν ὑπερβολικῶν βροχῶν, κάποτε ἔνεκα σεισμῶν, ὡς λέγεται, ἐφράχθησαν τόσον ἰσχυρῶς, ὥστε ἡ ἀπόφραξις τῶν ἤτο ἀδύνατος. Τότε μὲ τὰς πρώτας πλημμύρας κατεκλύσθη ἅπασα ἡ κοιλάς, ἐκαλύφθησαν, ὑπὸ τῶν ὑδάτων οἱ ἐπ' αὐτῆς συνοικισμοὶ καὶ οὕτω κεκαλυμμένοι ἔμειναν ἐπὶ τριάκοντα καὶ πλέον αἰῶνας. Τὸ διὰ τῶν ὑπολειφθέντων ὀλίγων χασμάτων ἐκρέον ὕδωρ ἐπέτρεπε τὴν καλλιέργειαν ἢ βόσκησιν τῶν ὑψηλοτέρων μόνον παροχθίων ἐδαφῶν.

13. Μετὰ μικρὰς μελέτας τοῦ ζητήματος τῆς Κωπαῦδος παρεχωρήθη ἡ ἀποξήρανσις αὐτῆς εἰς Γαλλικὴν ἐταιρείαν τὸ 1865. Καὶ ἤρχισαν ἀμέσως αἱ ἐργασίαι, κατωρθώθη δὲ ἡ διοχέτευσις ὑδάτων τινῶν ὥστε νὰ ἀποξηρανθοῦν τὰ ὑψηλότερα κείμενα ἐδάφη. Ἀλλ' ὅτε κατέστη ἀναγκαῖον νὰ ἐκτελεσθοῦν σοβαρώτερα ἔργα πρὸς ἀποστράγγισιν καὶ τῶν βαθυτέρων ὑδάτων, ἡ ἐταιρεία εὗρέθη πρὸ ἀνυπερβλήτου οἰκονομικῆς ἀδυναμίας καὶ οὕτω ἐκηρύχθη ὑπὸ τοῦ Κράτους ἐκπτωτος.

14. Νέα σύμβασις συνήφθη τὸ 1880 μετὰ Ἀγγλικῆς ἐταιρείας, ἥτις κατώρθωσε νὰ φέρῃ εἰς πέρας τὸ ἔργον, ἀλλ' οὐχὶ κατὰ πάντα ἐπιτυχῶς. Τὸ μέγιστον ἀγαθόν, ὅπερ ἀνεμένετο, ἡ ἀπαλλαγὴ δηλονότι τῶν κατοίκων ἀπὸ τῶν ἐλαιογενῶν πυρετῶν, δὲν ἐπετεύχθη καθολοκληρίαν.

Ἐνεκα κακοῦ ὑπολογισμοῦ τοῦ βάθους τῆς λίμνης, μικρὸν μέρος αὐτῆς καλύπτεται ἀκόμη ὑπὸ ὑδάτων, τὰ

ὅποια ἀποτελοῦν ἐστὶν πυρετῶν ἕνεκα τῶν ἀναπτυσσομένων ἐν αὐτοῖς ἀνωφελῶν κωνώπων.

15. Ἀτυχῶς ὅμως καὶ αἱ ἐκ τῆς καλλιεργείας τῶν ἀποκαλυφθεῖσων γαιῶν πρόσθοι τῶν καλλιεργητῶν δὲν εἶναι ἱκανοποιητικά. Ἐχουσα τὸ δικαίωμα ἡ ἔταιρεία νὰ καρποῦται τὰς γαίας ταύτας ἐπὶ 99 ἔτη, ἐπιβάλλει εἰς τοὺς καλλιεργητὰς βαρυτάτας ὑποχρεώσεις, πρὸς τὰς ὁποίας αἱ καλλιεργηταὶ ἀδυνατοῦν νὰ ἀνταποκριθῶν. Ἐνεκα τούτου δημιουργοῦνται πολλάκις δικαστικοὶ ἀγῶνες μεταξὺ ἔταιρείας καὶ καλλιεργητῶν.

16. Εἰς τὰς γαίας τῆς Κωπαΐδος σπείρεται πᾶν εἶδος σιτηρῶν καὶ ὁσπρίων· καλλιεργοῦνται ἐπίσης πάντα τὰ κηπουρικά εἶδη, γεώμηλα, σησάμια, μπιστάνια, ἀλλ' ἰδιᾶ εὐδοκιμοῦν ὁ θάμβαξ καὶ ὁ ἀραβόσιτος. Διὰ διωρύγων καὶ αὐλάκων διοχετεύεται τὸ ὕδωρ τοῦ Μέλανος καὶ τοῦ Κηφισοῦ ποταμοῦ, μὲ τὸ ὁποῖον δύνανται νὰ ἀρδεύωνται ὑπὲρ τὰς πεντήκοντα χιλιάδας στρεμμάτων κατ' ἔτος.

17. Γίνεται δὲ ἡ καλλιέργεια μὲ τοὺς κανόνας τῆς ἐπιστήμης. Δὲν ἐπιτρέπεται εἰς τοὺς καλλιεργητὰς νὰ σπείρουν ὅ,τι αὐτοὶ θέλουν τυχαίως, ἀλλ' ἐφαρμόζεται τὸ σύστημα τῆς ἀμειψισποράς. Ἐὰν ἔκτασίς της σπαρῇ μὲ βάμβακα, δὲν ἐπιτρέπεται νὰ σπαρῇ καὶ τὸ ἐπόμενον ἔτος ἐπίσης μὲ βάμβακα, ἀλλὰ μὲ ἀραβόσιτον ἢ μὲ σιτηρά.

18. Τοιοῦτοτρόπως τὸ ἔδαφος εἶναι ἱκανὸν νὰ διδῇ πάντοτε ἀξιόλογον εἰσόδημα· διότι ἕκαστον εἶδος ἐκ τῶν σπειρομένων λαμβάνει ἐκ τῆς γῆς διαφορετικὰς οὐσίας· ἐν τῇ μεταξὺ δὲ τὸ ἔδαφος ἀνακτᾷ τὰς οὐσίας, τὰς ὁποίας ἀπώλεσεν ἐκ τοῦ κατὰ τὸ προηγούμενον ἔτος σπαρέντος εἶδους. Διὰ τὸν σκοπὸν τοῦτον, δηλαδὴ πρὸς ἀνάκτησιν ὑπὸ τοῦ ἐδάφους τῶν ἀπολεσθεῖσων θρεπτικῶν οὐσιῶν, αἱ μὴ ἀρδεύμεναι γαῖαι κατὰ πᾶν τρίτον ἔτος δὲν σπείρονται διόλου, ἀλλ' ἀφήνονται ἐν ἀγρاناπαύσει.

63. Ὁ Καπνός.

1. Πρὸ τινων ἐτῶν ἐταξίδευσον μὲ τὸν σιδηρόδρομον μεταβαίνων εἰς τὴν νέαν μου θέσιν, ὅπου ὡς διδάσκαλος εἶχον τοποθετηθῇ. Τὸ ταξίδιον ἦτο μακρὸν, ἐννεάωρον περίπου, ἀπὸ τὰς Ἀθήνας εἰς τὴν Τρίπολιν.

Εἰς τὸ στενόχωρον διαμέρισμα τῆς σιδηροδρομικῆς ἀμάξης μὲ τοὺς δύο ἀπέναντι ἀλλήλων καναπέδες του εἶχομεν καθίσει ὁκτὼ ἐπιβάται. Καθηλωμένοι, ὅπως ἤμεθα, ἐπάνω εἰς τὰ καθίσματά μας εἶχομεν ἐξαντλήσει ὅλα τῆς ζωῆς μας τὰ ἐπαισόδια, ὅσα εἶχον καὶ δὲν εἶχον ἐνδιαφέρον διὰ τὸν ἀκούοντα, καὶ τοιοῦτοτρόπως αἱ ὥραι ἐκυλοῦσαν ἢ μία κατόπιν τῆς ἄλλης χωρὶς νὰ μᾶς προξενοῦν ἀδημονίαν.

2. Οὐδένα ἐκ τῶν συνταξιδιωτῶν μου ἐγνώριζον· ἤμην ἄγνωστος μεταξὺ ἀγνώστων· ἐν τούτοις συνδιελεγόμεθα ὡς παλαιοὶ γνώριμοι μὲ τὴν συνήθη εἰς τοὺς ταξιδεύοντας οἰκισότητα, ἀλλὰ καὶ ἀμοιβαίαν εὐλόθειαν.

Ἐκ τῶν ὁκτὼ ἐλάπνιζον οἱ πέντε· οἱ λοιποὶ τρεῖς, μεταξὺ τῶν ὁποίων καὶ ἐγώ, ἤμεθα ἠναγκασμένοι ἐκόντες ἄκοντες νὰ ὑφιστάμεθα τὸ θυμίαμα τῆς νικοτίνης, τὸ ὁποῖον πολλάκις μᾶς ἔπνιγε· διότι δύο ἐκ τῶν συνεπιβατῶν μας ἐκάπνιζον συνεχῶς ὡς καμινάδες ἐργοστασίων· ἔφθασαν εἰς τὴν Τρίπολιν χωρὶς νὰ διακόψουν τὸ κάπνισμά των, εἰμὴ μόνον κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ προχείρου γεύματος.

3) Εἰς μίαν στιγμὴν δυσφορίας ἐρωτῶ: «Τί εἶναι τέλος πάντων αὐτὸς ὁ καπνός, τί προσφέρει εἰς τὸν ἄνθρωπον;

— «Ὁ καπνός εἶναι», ἀπαντᾷ ὁ ἀπέναντί μου καπνιστής, «καπνὸς τοῦ καπνοῦ. Σηκώνεσαι τὸ πρωῒ ἀπὸ τὸν ὕπνο καὶ δὲν κοιτάζεις, ἂν ὑπάρχῃ ψωμί νὰ φάνῃς τὰ παιδιά, ἀλλὰ φάχνεις τίς τσέπες σου νὰ θρῆς τὸ πακέτο μὲ τὰ τσιγάρα. Βγαίνεις ἔξω στὴν ἀγορὰν νὰ ψωνίσῃς, καὶ τὰ πρῶτα λεπτὰ ποὺ δίνεις εἶναι δώδεκα δραχμοῦλες γιὰ τὰ

τοιγάρα. "Αν συμβῇ τὰ λεπτά σου νὰ μὴν εἶναι ἀρκετά, ὁ περιορισμὸς θὰ γίνῃ εἰς ὅλα τὰ ἄλλα ψώνια ἐκτὸς ἀπὸ τὰ τοιγάρα».

Καὶ ἐνῶ ἔλεγε αὐτὰ ἐξήρχοντο συγχρόνως ἀπὸ τὸ στόμα του καὶ τοὺς ρώθωνάς του πυκναὶ τολύπαι καπνοῦ. Ἦτο δ' εὐθυμότερος τῶν συνταξιδιωτῶν, ἀνεξάντλητος εἰς χαριεστάτας διηγήσεις.

4.—«Εἶναι ἔνι δηλητήριον, μὲ τὸ ὁποῖον ποτίζεις κάθε στιγμήν τὸν ὀργανισμόν σου διὰ νὰ σοῦ κόβῃ τὴν ὄρεξιν καὶ τὴν καλὴν θρέψιν. Ἡ νικοτίνη, κύριοι, ἡ ὁποία περιέχεται εἰς τὸν καπνὸν εἶναι ἔνι ἀπὸ τὰ θρασυκώτερα δηλητήρια. Ὁ περίφημος τοξικολόγος Ὁυφίλας λέγει ὅτι ἡ νικοτίνη φρονεῦει μὲ ταχύτητα ἀστραπῆς. Περιέχεται βεβαίως ἐντὸς τοῦ καπνοῦ εἰς μικρὰν ἀναλογία, δύο ἑκατοστὰ περίπου, καὶ διὰ τοῦτο ἡ ἐπίδρασίς της εἶναι θραδεῖα καὶ ἀνεπαίσθητος». Οὗτος ἦτο ἱατρός· ἀλλ' ἐν τούτοις μόλις ἐτελείωσε τὴν ἐν εἶδει ρητορικοῦ λόγου παρατήρησίν του, ἐξήγαγεν ἐκ τοῦ θυλακίου του ἀργυρὰν σιγαροθήκην καὶ, ἀφοῦ ἔλαβε ἕνα τσιγάρο, ἤναψεν αὐτὸ διὰ κομποῦ ἀναπτῆρος.

5.—«Εἶναι ἡ γλυκερὰ Σειρήν», λέγει τέταρτος συνταξιδιώτης, «ἡ ὁποία σὲ κρατεῖ αἰχμάλωτον τῆς ιδιοτροπίας της, σοῦ παραλύει τὴν θέλησιν καὶ παίζει μὲ τὴν ἀδυναμίαν σου. Θὰ τὸ κόψω τὸ βρωμοχόρταρο, λέγεις· καί, ἀφοῦ κατωρθώσῃς νὰ ἀποστῇς τοῦ καπνίσματος ἐπὶ τινὰς ἡμέρας, ἐπανέρχῃσαι πάλιν εἰς αὐτὸ σφοδρότερος· γίνεται παίγνιον τοῦ πάθους σου». Οὗτος ἦτο καθηγητής.

6.—«Εἶναι τὸ σπουδαιότερον ἐλληνικὸν προϊόν», εἶπεν ὁ νεώτερος ὄλων μας, «τὸ ὁποῖον ἐξάγεται εἰς τὸ ἐξωτερικὸν καὶ εἰσάγεται χρυσὸς εἰς τὴν χώραν μας. Τὰ ἐξήκοντα ἑκατοστὰ τῶν ἐξαγομένων ἐλληνικῶν προϊόντων εἶναι ὁ καπνός. Ἄν ἔλειπεν ὁ καπνός, διὰ ποίου τρόπου θὰ ἦτο δυ-

νατὸν νὰ εἰσέλθῃ τόσον χρῆμα» ; Οὗτος ἦτο τραπεζικός ὑπάλληλος.

7.—«Διατὶ δὲν ὑπολογίζεις», προσθέτει ὁ ἕκτος, ὅτι ὁ προϋπολογισμὸς τοῦ κράτους, ἀνερχόμενος εἰς ἐννέα περίπου δισεκατομμύρια, καλύπτεται κατὰ τριάκοντα ἑκατοστὰ ἐκ τῆς φορολογίας τοῦ καπνοῦ ; Τὸ ἀμέσως μετὰ τὸν καπνὸν σπουδαιότερον γεωργικὸν προϊόν, ἡ σταφίς, παρέχει εἰς τὸν δημόσιον προϋπολογισμὸν μίλις τὸ ἑβδομον τῶν παρεχομένων ὑπὸ τοῦ καπνοῦ. Πῶς λοιπὸν θὰ συντηρηθῇ τὸ κράτος χωρὶς τὴν φορολογίαν τοῦ καπνοῦ ;». Οὗτος ἦτο ἐφοριακὸς ὑπάλληλος.

8. Ἐνισχύων τοὺς δύο προηγουμένους συνηγόρους τοῦ καπνοῦ ὁ ἑβδομος τῶν συνεπιθετῶν λέγει :

—«Ὁ καπνὸς εἶναι τὸ μόνον ἐλληνικὸν προϊόν, τὸ ὅποιον παρέχει ἐργασίαν εἰς μέγα πλῆθος ἀκτημόνων ἐργατῶν. Διὰ νὰ ἐννοήσετε, τί προσφέρει ὁ καπνὸς εἰς τὰς ἐργατικὰς χεῖρας, θὰ σᾶς παρουσιάσω μερικοὺς ἀναμφισβήτητους ἀριθμοὺς, τοὺς ὁποίους παραλαμβάνω ἀπὸ τὴν ἐπίσημον στατιστικὴν τοῦ ἔτους 1928. Ἐπὶσιγαρέττων ἀξίας 700 ἑκατομμυρίων δραχμῶν, ἑκτὸς τοῦ φόρου, οἱ μὲν καπνοπαραγωγοὶ εἰσέπραξαν 100 ἑκατομμύρια, οἱ καπνέμποροι καὶ οἱ καπνεργάται ἄλλα 100 ἑκατομμύρια, οἱ καπνοβιομήχανοι καὶ βιομηχανικοὶ ἐργάται 300 ἑκατομμύρια καὶ τέλος οἱ καπνοπῶλαι 200 ἑκατομμύρια. Καὶ τώρα σᾶς ἐρωτῶ, ποῖον προϊόν δίδει ἐξαπλάσια τῆς γεωργικῆς αὐτοῦ ἀξίας ; Οὐδέν!» Οὗτος ἦτο καπνέμπορος.

9. Ὁγδοὸς καὶ τελευταῖος, ὁ πρεσβύτερος ὄλων, ὁ ὅποιος καθ' ὅλην τὴν διαδρομὴν τοῦ σιδηροδρόμου μᾶλλον ἤκουε παρὰ ὠμίλει, εἶπε :

—«Ποτέ μου δὲν ἐκάπνισα· θὰ ἡυχόμην νὰ ἐξέλαιπεν ἡ ἀθλία αὐτὴ βοτάνη· ἀλλ' ἐν τούτοις, φίλοι μου, ὁ καπνὸς εἶνε πράγματι τὸ κυριώτερον προϊόν τῆς Ἑλλάδος

καὶ ἡ σπουδαιοτέρα πηγὴ πλούτου διὰ τὴν χώραν μας. Εἶναι ἡ θάλασσα τῆς δημοσίας, τῆς κοινωνικῆς καὶ τῆς ἀτομικῆς οἰκονομίας. Εἴμεθα αἰχμάλωτοι τοῦ δηλητηριώδους αὐτοῦ προϊόντος, τὸ ὅποιον θὰ ἐξακολουθοῦμεν νὰ καλλιεργοῦμεν καὶ οὕτω νὰ δηλητηριάζωμεν καὶ τὸν ἑαυτὸν μας καὶ τοὺς ἄλλους».

«Οὐδ' εἶναι εὐκολος ἡ ἀντικατάστασις αὐτοῦ δι' ἄλλης καλλιεργείας. Ἐκαστον στρέμμα γῆς τῶν καπνοφόρων χωρῶν τῆς Ἑλλάδος δίδει ἀκαθάριστον πρόσοδον, δύο χιλιάδας δραχμῶν κατὰ μέσον ὅρον. Ἐὰν ἡ αὐτὴ γῆ σπαρῇ σίτον ἢ ὅσπρια, θὰ δώσῃ κατὰ στρέμμα πρόσοδον, ἐπίσης ἀκαθάριστον, διακοσίας περίπου δραχμᾶς. Πῶς λοιπὸν εἶναι δυνατόν νὰ πεισθῇ ὁ γεωργὸς νὰ ἐγκαταλείψῃ μὲν τὴν καλλιέργειαν τοῦ καπνοῦ, νὰ προτιμήσῃ δὲ τὴν καλλιέργειαν τοῦ σίτου ἢ τῶν ὀσπρίων ;»

Ταῦτα ἔλεγεν ὁ σεμνὸς γέρων κινῶν μελαγχολικῶς τὴν κεφαλὴν.

10. Τὸ περίεργον αὐτὸ φυτὸν ἦλθεν εἰς τὴν Εὐρώπην ὡς δῶρον τοῦ Νέου Κόσμου, τὸν ὅποιον ἀνεκάλυψεν ὁ Χριστόφορος Κολόμβος· καὶ ἰδοὺ πῶς :

Εἰς ἓν ἀπὸ τὰ ταξίδια τοῦ ὁ Κολόμβος εἶχε προσεγγίσει διὰ πρώτην φοράν τὸ 1492, εἰς τὴν σημερινὴν νῆσον Κούβαν. Οἱ ἰθαγενεῖς τῆς νήσου ἐδέχθησαν φιλοφρόνως τοὺς ἀγνώστους ἐπισκέπτας καὶ τοὺς προσέφεραν διάφορα δῶρα· μεταξὺ τῶν δώρων ἦσαν καὶ δέσμαι ξηρῶν φύλλων, τὰ ὅποια μετ' ἀπορίας ἐδέχοντο οἱ Εὐρωπαῖοι μὴ δυνάμενοι νὰ φανταστοῦν τὴν χρῆσιν αὐτῶν.

11. Μολονότι δὲ οἱ Κουβαῖοι ἦσαν ἀπολίτιστοι, ἦσαν ὅμως ἡμεροὶ καὶ φιλόξενοι· διὰ τοῦτο οἱ Εὐρωπαῖοι δὲν ἐδίσταζον νὰ μεταβαίνουν ὅπουδήποτε τῆς νήσου καὶ νὰ περιεργάζωνται διάφορα ὠραῖα τοπεῖα.

Κατά τινα περιπλάνησιν των εἰς τὸ ἐσωτερικὸν τῆς νήσου μὲ ἔκπληξιν των εἶδον συνάθροισιν ἰθαγενῶν, οἱ ὅποιοι ἔρρ ὄφουν διὰ τοῦ στόματος καὶ ἐξέβαλλον διὰ τῶν ρωθῶνων καπνὸν μιᾶς δέσμης ξηρῶν φύλλων ἀνημμένων εἰς τὸ ἄκρον. Τότε ἐνόησαν τὴν σημασίαν τοῦ εὐτελοῦς δώρου, τὸ ὅποιον οἱ ἰθαγενεῖς ὡς πολῦτιμον πρᾶγμα προσέφεραν εἰς αὐτούς.

Αὐτὰ τὰ φύλλα εἶναι ὁ περίφημος καπνὸς καὶ αὐτὴ εἶναι ἡ ἀρχικὴ χρησιμοποίησίς του. Ἦτο δὲ διαδεδομένη εἰς ὅλην τὴν Ἡπειρον.

12. Εἰς μέρη τινὰ τῆς Εὐρώπης ὁ καπνὸς ἐκαλλιεργήθη ἐβδομήκοντα περίπου ἔτη ἀπὸ τῆς ἀνακαλύψεώς του, εἰς δὲ τὴν πατρίδα μας πολὺ βραδύτερον. Πρὸ ἐνὸς αἰῶνος εἰς τὴν μικρὰν τότε καὶ μόλις ἐλευθερωθεῖσαν Ἑλλάδα ἐκαλλιεργεῖτο κυρίως εἰς τὸ Ἀγρίνιον καὶ τὸ Ἄργος, παρήγετο δὲ τὸ ποσὸν τῶν 450 χιλιάδων ὀκάδων. Ἡ καλλιέργεια τοῦ καπνοῦ ἠῤῥξανεν ἀπὸ ἔτους εἰς ἔτος καὶ ἐπεξετείνετο πανταχοῦ, ὅπου τὸ ἔδαφος καὶ τὸ κλίμα ἠῤῥνοίει τὴν ἀνάπτυξιν του. Τὰ περισσότερα καὶ καλυτέρας ποιότητος καπνὰ παράγονται πλὴν τοῦ Ἀγρινίου εἰς τὴν ἀνατολικὴν Μακεδονίαν καὶ τὴν Θράκην, εἰς τοὺς περὶ τὴν Κασάλλαν καὶ Ξάνθην τόπους. Τὸ δὲ σύνολον τῆς παραγωγῆς ἐν Ἑλλάδι ἔφθασε κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη εἰς τὸ ποσὸν τῶν 33 ἑκατομμυρίων ὀκάδων.

64. Ἄχρηστα πράγματα.

1. Ἐλέχθη ὑπὸ σοφοῦ ὅτι εἰς τὴν φύσιν τίποτε δὲν εἶναι ἄχρηστον, τίποτε δὲν καταστρέφεται· κάθε τι ἔχει τὴν χρησιμότητά του, ἂν καὶ πολλάκις εἶναι δύσκολον νὰ τὴν καθορίσωμεν. Ὅταν φαίνεται ὅτι ἓν πρᾶγμα καταστρέφεται, τοῦτο σημαίνει ὅτι μετασχηματίζεται.

Β. Φάβη.— Ἀναγνωστικὸν ΣΤ' Δημοτικοῦ. Ἐκδόσεις 1, 1934 15

2. Δένδρα καὶ φυτά, τὰ ὁποῖα εἰς παλαιότητα ἐπο-
χὴν ἐβλάστανον εἰς δάση πυκνά, διετηρήθησαν ὑπὸ ἄλλην
μορφήν. Τὰ δάση αὐτὰ ἐκαλύφθησαν ὑπὸ τῶν χωμάτων
καὶ τοιουτοτρόπως ἐφάνη ὅτι κατεστράφησαν. Σήμερον
ὅμως ἀνευρίσκονται ὑπὸ ἄλλην μορφήν. Μετεβλήθησαν εἰς
ἄνθρακας, οἱ ὁποῖοι εἶναι ἐν ἐκ τῶν πολυτιμοτάτων προΐ-
όντων.

3. Δὲν ἔχομεν τὴν ἱκανότητα νὰ εὐρίσκωμεν τὴν χρη-
σιμότητα ὅλων τῶν πραγμάτων καὶ διὰ τοῦτο ἀπορρίπτομεν
πολλάκις ὡς ἄχρηστα χρησιμώτατα πράγματα. Πρὸ δλίγων
ἐτῶν, εἰς τὸν καιρὸν τῶν πάππων μας, ὁ θαμβακὸς σπορος
ἐθεωρεῖτο ἄχρηστος. Τὰ ἐργοστάσια πρὸς ἐκκοκισμόν τοῦ
θάμβακος κατ' ἀρχὰς ἦσαν εἰς τὰς πόλεις. Οἱ κάτοικοι ὅμως
διεμαρτυρήθησαν εἰς τὴν κυβέρνησιν, διότι οἱ ἔξωθεν αὐτῶν
σωροὶ τοῦ θαμβακοσπόρου ἐσήποντο καὶ ἐγίνοντο ἐστία
ἀσθενειῶν.

Διὰ τοῦτο ἔπειτα τὰ ἐκκοκιστήρια κατεσκευάζοντο
πλησίον ποταμῶν διὰ νὰ παρσύρεται ὑπὸ τοῦ ρεύματος
ὁ τόσον ἐπιβλαβὴς εἰς τὴν υγείαν τῶν ἀνθρώπων θαμβακός-
σπορος. Τώρα ὅμως ὁ σπόρος αὐτὸς εἶναι περιζήτητος, διό-
τι ἐξ αὐτοῦ ἐξάγεται τὸ θαμβακέλκιον, τὰ δὲ ὑπολείμματα
τοῦ χρησιμοποιοῦνται ὡς τροφή τῶν βοῶν.

4. Τὰ ἀποκόμματα τῶν ὕφασμάτων καὶ τὰ ἄλλα
ράκη ἀπερρίπτοντο ὡς ἄχρηστα. Βραδύτερον ὅμως κατε-
δείχθη ὅτι τὰ λινὰ καὶ τὰ θαμβακερὰ ράκη εἶναι δυνατόν
νὰ μεταβληθοῦν εἰς χάρτην καὶ τώρα συλλέγονται ἐπιμελῶς.

5. Ἀλλὰ καὶ ὁ χάρτης μετὰ τὴν χρησιμοποίησίν του
δὲν εἶναι ἐντελῶς ἄχρηστος, διότι δύναται διὰ τῆς κατερ-
γασίας νὰ μεταβληθῇ εἰς χαρτόμαζαν, τὴν ὁποίαν συμπίε-
ζουν εἰς καλούπια καὶ κατασκευάζουν διάφορα πράγματα,
οἷον κυτία, δίσκους καὶ παιγνίδια διαφόρων εἰδῶν.

Ἡ πεπιεσμένη χαρτόμαζα ἀποτελεῖ ἐλαφρὸν καὶ

στερεώτατον υλικόν. Εἰς τὴν Εὐρώπην κατασκευάζονται ἀπὸ χαρτόμαζαν τηλεγραφικοὶ στῦλοι καὶ τροχοὶ διὰ σιδηροδρομικὰς ἀμάξας.

6. Μετὰ ταῦτα εὐρέθῃ τρόπος νὰ χρησιμοποιοῦνται καὶ τὰ βάρη τῶν μαλλίνων ὑφασμάτων. Διὰ μηχανῆς εἰδικῆς διαλύονται καὶ μεταβάλλονται πάλιν εἰς μαλλίον, ἀπὸ τὸ ὁποῖον ἀρχικῶς προῆλθον. Τὸ μαλλίον αὐτὸ διὰ νέας κατεργασίας χρησιμοποιεῖται εἰς τὴν κατασκευὴν μαλλίνων ὑφασμάτων εὐθηνότερων.

7. Σπασμένα γυαλικά δὲν φαίνεται νὰ ἔχουν ἀξίαν· καὶ ὅμως δὲν εἶναι ἐντελῶς ἄχρηστα. Χρησιμοποιοῦνται καὶ πάλιν εἰς τὰ ὑελουργεῖα καὶ κατασκευάζεται ἐκ νέου ὕαλος.

Ἀλλὰ καὶ εἰς ἄλλους σκοποὺς χρησιμοποιοῦνται· ἀλέθονται εἰς λεπτότατα τεμάχια καὶ κατασκευάζεται τὸ γυαλόχαρτο, μὲ τὸ ὁποῖον οἱ λειπτουργοὶ λειαίνουν τὰ ξύλα.

8. Ἡ πίσσα εἶναι μία μαύρη κολλώδης οὐσία, ἥ ὁποία παράγεται ἐκ τῶν ἀνθράκων κατὰ τὴν ἀνάπτυξιν τοῦ φωταερίου. Πρὸ ὀγδοήκοντα ἐτῶν ἔθεωρεῖτο σχεδὸν ἄχρηστος καὶ ἐπωλεῖτο εὐθηνότατα· ἐχρησίμευε δὲ διὰ νὰ ἐπαλείφουν τὰ ὑφαλα μέρη τῶν πλοίων. Ἀλλὰ τὸ 1856 ἀνεκαλύφθη ὅτι ἀπὸ τὴν πίσσαν ἠδύνατο νὰ παραχθῇ ὠραία πορφυρὰ βαφή. Σήμερον δὲ παράγομεν ἀπὸ τὴν πίσσαν ὅλα τὰ χρώματα τῆς Ἱριδος.

9. Ἀπὸ τὴν αὐτὴν ἀκάθαρτον καὶ μαύρην οὐσίαν παράγεται μία λευκοτάτη κόνις. Ἡ κόνις αὕτη δύναται νὰ χρησιμοποιηθῇ ἀντὶ ζακχάρως· εἶναι πολὺ γλυκυτέρα ἀπὸ τὴν ζάκχαριν, τριακοσίας περίπου φορὰς περισσότερον.

Λέγουσιν ὅτι ἡ οὐσία αὕτη ἀνεκαλύφθη τυχαίως. Κάποιος χημικὸς ἐπειραματίζετο μίαν ἡμέραν μὲ πίσσαν καὶ ἐπειδὴ ἦτο βιαστικὸς ἐκάθισεν στὸ τραπέζι νὰ φάγῃ χωρὶς νὰ πλύνῃ τὰς χεῖράς του. Κάθε τι, τὸ ὁποῖον ἤγγιζεν,

ἐλάμβανε γεῦσιν γλυκεῖαν. Ἀπὸ τὴν παρατήρησιν αὐτὴν ὠδηγήθη εἰς τὴν ἀνακάλυψιν τῆς ζακχαρίνης.

Ἀπὸ τὴν πίσσαν πρὸς τούτοις παράγουν διάφορα εἶδη ἐλαίων καὶ ἄλλας οὐσίας χρησίμους ὡς φάρμακα.

10. Τοιουτοτρόπως μανθάνομεν ὀλίγον κατ' ὀλίγον νὰ χρησιμοποιοῦμεν καταλλήλως πράγματα, τὰ ὅποια ἢ θεωροῦμεν ἄχρηστα ἢ τὰ χρησιμοποιοῦμεν ἀτελῶς. Ὑπάρχουν πολλὰ πράγματα εἰς τὴν φύσιν, τὰ ὅποια σήμερον δὲν δυνάμεθα νὰ χρησιμοποιοῦμεν. Θὰ ἔλθῃ καιρὸς κατὰ τὸν ὅποιον θὰ ἀνακαλυφθῇ ὁ τρόπος τῆς χρησιμοποίησεώς των.

65. Κλωστικά ὕλαι.

Α'. Ὁ Βάμβαξ.

1. Τὸ μαλλίον εἶναι ἡ πρώτη κλωστικὴ ὕλη, τὴν ὁποίαν ἐχρησιμοποίησεν ὁ ἄνθρωπος. Μὲ αὐτὴν κατεσκευάσεν ἐνδύματα ἐλαφρότερα καὶ κομψότερα ἀντὶ τῶν δερμάτων, μὲ τὰ ὅποια πρότερον ἐκάλυπτε τὴν γυμνότητά του.

Ὁ ἴστος τῆς Πηνελόπης, τῆς καλῆς καὶ πιστῆς συζύγου τοῦ Ὀδυσσεύς, τὸν ὅποιον ὕφαινε τὴν ἡμέραν καὶ ἐξύφαινε τὴν νύκτα, εἶχε τὰ ὑφάδια του καὶ τὰ στιμόνια του ἀπὸ μάλλινον νῆμα.

2. Ὁ Μιλιτιάδης καὶ οἱ ἄλλοι μαραθωνομάχοι, ὁ Θεμιστοκλῆς καὶ οἱ σαλαμινομάχοι, ὁ Μέγας Ἀλέξανδρος καὶ οἱ Μακεδόνες τοῦ ἐφόρου ἐνδύματα συνήθως ἀπὸ μάλλινον ὕφασμα.

Μάλλινος συνήθως ἦτο ὁ χιτὼν, τὸν ὅποιον ἐφόρουν κατάσαρκα οἱ ἀρχαῖοι, ὅπως καὶ τὸ ἱμάτιον, τὸ ὅποιον ἐφόρου ἀπέξω.

Ἀλλὰ καὶ τῆς Ἀθηνᾶς ὁ πέπλος, τὸν ὅποιον ὕφαινον καὶ ἐκεντοῦσαν εὐγενεῖς Ἀτθίδες, αἱ καλούμεναι ἐργαστῖναι, μάλλινος ἦτο.

3. Ὅσάκις ἐγεννᾶτο θῆλυ τέκνον, εἰς τὴν θύραν τῆς οἰκίας, ὅπου ἐγεννήθη, ἀνηρτᾶτο ὑπὸ τῶν ἀρχαίων Ἀθηναίων τολύπη ἐρίων· διότι ἡ κατεργασία τῶν ἐρίων, δηλαδὴ ἡ κλῶσις, καὶ ἡ ὑφανσις τοῦ μαλλίου, ἦτο ἔργον τῶν γυναικῶν.

4. Πλὴν τοῦ μαλλίου ἐγνώριζον οἱ ἀρχαῖοι καὶ τὴν κλωστικὴν ἰδιότητα τοῦ λίνου, καὶ κατεσκεύαζον ἐξ αὐτοῦ χιτῶνας, θώρακας πολεμικούς, δίκτυα καὶ ἄλλα. Ἀλλὰ φαίνεται ὅτι ἡ κλωστικὴ αὕτη ὕλη δὲν ἦτο εἰς μεγάλην χρῆσιν· διότι ἡ λεπτὴ κατεργασία τῆς δὲν ἦτο εὐκόλος. Οἱ πλουσιώτεροι ἐφόρουσαν λινὰ ἐνδύματα, ἀλλὰ τὸ ὕφασμα ἐκομίζετο διὰ τοῦ ἐμπορίου ἔξωθεν καὶ μάλιστα ἐξ Αἰγύπτου.

Τὰ ἔρια ἐξακολουθοῦν καὶ σήμερον νὰ εἶναι ἀρίστη κλωστικὴ ὕλη, ἀπὸ τὴν ὁποίαν κατασκευάζονται πολύτιμα καὶ ὠραῖα ὑφάσματα· ἀλλὰ πλὴν αὐτῶν ὑπάρχουν καὶ ἄλλαι ἀδελφαὶ κλωστικαὶ ὕλαι. Ὑπάρχει ὁ βάμβαξ, ἡ μέταξ, ἡ κάνναβις, τὸ λίνον καὶ ἄλλαι ἀκόμη. Ἀλλὰ ἡ χρησιμότηρα ὅλων εἶναι ὁ βάμβαξ. Ὁ βάμβαξ δύναται νὰ ὀνομασθῇ εὐεργέτης τῆς ἀνθρωπότητος.

5. Πόσον χρήσιμος εἶναι ὁ βάμβαξ εἰς τὸν ἄνθρωπον, εὐκόλον εἶναι νὰ τὸ ἐννοήσωμεν, ἂν παρατηρήσωμεν τὰ ὑφάσματα, τὰ ὁποῖα χρησιμοποιοῦμεν εἴτε διὰ νὰ ἐνδυώμεθα εἴτε διὰ νὰ κοιμώμεθα εἴτε δι' ἄλλας βιοτικὰς χρεῖας. Οἱ δὲ λόγοι διὰ τοὺς ὁποίους χρησιμοποιοῦμεν βαμβακερὰ ὑφάσματα εἶναι πολλοί. Ἄν σκεφθῇτε ὀλίγον θὰ τοὺς εὗρετε.

6. Καὶ ὅμως ὁ βάμβαξ, τὸ πολύτιμον αὐτὸ φυτὸν εἰς τοὺς ἀρχαίους Ἕλληνας ἦτο ἐντελῶς ἄγνωστον. Βαμβάκινα ὑφάσματα οἱ Ἕλληνες ἐγνώρισαν ἐπὶ Μεγάλου Ἀλεξάνδρου, ὅτε ἦλθον εἰς στενωτέραν ἐπικοινωνίαν μετὰ τῶν ἀνατολικῶν λαῶν· ἀλλ' αὐτὸ τοῦτο τὸ φυτὸν, τὸ ὅποιον παράγει τὴν βαμβακίνην κλωστήν, τὸ ἐγνώρισαν πολὺ θραδύτερον, ἴσως ἐπὶ Ἰουστινιανοῦ· πάντως ὅμως τὸ φυτὸν

τοῦτο ἐκαλλιεργεῖτο εἰς τὴν πατρίδα μας ἐπὶ τῶν Κομνηνῶν, ἤτοι περὶ τὸ 1000 μετὰ Χριστόν, καὶ τὰ ἐξ αὐτοῦ ὑφάσματα ἦσαν ἔκτοτε οὐχὶ σπάνια.

7. Ὄταν ὁ Χριστόφορος Κολόμβος, πρὸ τετρακοσίων καὶ πλέον ἐτῶν, ἀνεκάλυψε τὴν Ἀμερικὴν, εὔρε τοὺς κατοίκους αὐτῆς, τοὺς ἰθαγενεῖς Ἀμερικανούς, ἐνδεδυμένους μὲ θαμβρακερὰ ὑφάσματα· κατεῖχον κάπως τὴν τέχνην νὰ κατεργάζωνται τὸν θάμβρακα καὶ νὰ ὑφαίνουν ὑφάσματα. Ὁ θάμβραξ ἦτο ἐκεῖ αὐτοφυῆς καὶ οἱ ἄνθρωποι ἠδυνήθησαν νὰ τὸν χρησιμοποιήσουν.

Ἐπίσης αὐτοφυῆς ἦτο ὁ θάμβραξ εἰς τὰς Ἰνδίας, ὅπου ἀποδεικνύεται ὅτι ἦτο γνωστὸς 1500 ἔτη πρὸ Χριστοῦ. Ἀλλὰ ἐνταῦθα ἡ κλωστικὴ κατεργασία τοῦ θάμβρακος ἐγένετο μετὰ θαυμαστῆς τέχνης καὶ δεξιότητος, μολονότι τὰ ἐργαλεῖά των ἦσαν χειροκίνητα καὶ πρωτογόνου ἀπλότητος.

8. Πρὸ δύο καὶ πλέον αἰώνων τὰ ὑφάσματα τῶν Ἰνδιῶν ἐφημίζοντο εἰς ὅλην τὴν Εὐρώπην διὰ τὴν ὠραιότητα καὶ λεπτότητα.

Εἰς ταξειδιώτης τῆς ἐποχῆς ἐκείνης περιγράφων ἐν μεταξωτὸν ὑφασμα, τὸ ὅποιον εἶδεν ἐκεῖ, λέγει ὅτι ἦτο τόσον λεπτόν, ὥστε ὅταν εἶναι ἀπλωμένον ἐπὶ τῆς χλόης καὶ ἔχῃ πέσει ὁρόσος ἐπ' αὐτοῦ, δὲν διακρίνεται.

9. Δὲν πρέπει νὰ ἐκπλήττεσθε, διότι οἱ Ἰνδοὶ ἐγνώριζον νὰ κατασκευάζουν τόσον ὠραῖα ὑφάσματα. Οἱ Ἰνδοὶ εἶχον προαχθῇ εἰς πολιτισμὸν πολὺ παλαιότερον ἀπὸ τοὺς ἀρχαίους Ἑλληνας. Εἰς ἐποχὴν κατὰ τὴν ὁποίαν οἱ πρόγονοί μας δὲν ἐγνώριζον διόλου τὴν γραφὴν οὔτε εἶχον παύσει νὰ μεταχειρίζονται δέρματα ζώων ὡς ἐνδύματα, οἱ Ἰνδοὶ ἐγνώριζον ὅχι μόνον τὸν θάμβρακα καὶ τὰ ἐξ αὐτοῦ ὑφάσματα, ἀλλὰ καὶ τὴν μέταξαν, καὶ τὴν γραφὴν καὶ τοὺς ἀριθμούς καὶ τὸν χάρτην καὶ τὴν πυρίτιδα ἀκόμη.

Ἡ τέχνη τῆς κατασκευῆς θαμβρακερῶν ὑφασμάτων

ἔγινε γνωστή εἰς τὴν Εὐρώπην πρὸ διακοσίων περίπου ἐτῶν, τὰ δὲ κλωστήρια τοῦ βάμβακος καὶ τὰ ὑφαντουργεῖα μόλις πρὸ ἑκατὸν ἐτῶν ἐπενοήθησαν.

10. Εἰς τὴν Φυσικὴν Ἱστορίαν ἐμάθατε περὶ τῆς θαμβακικῆς. Τὸ φυτὸν τοῦτο καλλιεργεῖται εἰς τὴν πατρίδα μας μὲ μεγάλην ἐπιτυχίαν. Ἐξ ὅλων τῶν Εὐρωπαϊκῶν κρατῶν ἡ Ἑλλάς παράγει τὸν περισσότερον βάμβακα. Ἄλλ' ἐν τούτοις ἡ παραγωγή μας δὲν ἐπαρκεῖ εἰς τροφοδότησιν τῆς βιομηχανίας μας· μεγάλη ποσότης βάμβακος εἰσάγεται ἐκ Τουρκίας, Αἰγύπτου καὶ Ἀμερικῆς, ἀξίας ἑκατὸν περίπου ἑκατομμυρίων δραχμῶν.

Ἄλλ' ἡ καλλιέργεια αὐξάνει ἀπὸ ἔτους εἰς ἔτος, ὥστε ὑπάρχει ἐλπίς ὅτι εἰς προσεχὲς μέλλον θὰ καταστῶμεν αὐτάρκεις ὡς πρὸς τὸν βάμβακα· οὕτω κατὰ τὸ ἔτος 1921 ἐκαλλιεργήθη βάμβαξ εἰς ἑκτασιν 50 χιλιάδων στρεμμάτων, τὸ δὲ 1928 ἡ ἑκτασις τῆς καλλιέργειας ὑπερέβη τὰς 150 χιλιάδας στρεμμάτων.

Ἡ μεγαλυτέρα καλλιέργεια γίνεται εἰς τὴν Βοιωτίαν, καὶ μάλιστα εἰς τὰ ἀποξηραθέντα ἐδάφη τῆς Κωπαίδος, εἰς τὴν Φθιώτιδα, εἰς τὰς Σέρρας καὶ Δράμαν τῆς Ἀνατολικῆς Μακεδονίας, καὶ εἰς τὴν Ἑδεσσαν καὶ Βέρροιν τῆς Δυτικῆς. Καὶ ἀλλαχοῦ τῆς Ἑλλάδος καλλιεργεῖται ὁ βάμβαξ, ἀλλ' εἰς μικρὰν ἑκτασιν.

11. Μετὰ τοῦ ἄλλου εἰσοδήματος τῆς θαμβακικῆς εἶναι καὶ ὁ θαμβακόσπορος. Πρὸ ἑκατὸν ἐτῶν πλὴν τῆς ποσότητος, τὴν ὁποίαν διетήρουν διὰ τὴν σποράν, τοὺς λοιποὺς σπόρους ἀπέριπτον ὡς ἄχρηστον ὕλην.

Ἄλλ' ἤδη ἀπὸ τῶν μέσων τοῦ παρελθόντος αἰῶνος παρατηρήθη ὅτι ὁ θαμβακόσπορος περιέχει ἔλαιον 16 ἕως 18 ἑκατοστὰ τῶν οὐσιῶν του, καὶ ὅτι δύναται νὰ ἐξαχθῇ καὶ νὰ χρησιμοποιοιῇ εἰς διαφόρους ἀνάγκας τοῦ ἀνθρώπου. Ἐκτοτε ὁ θαμβακόσπορος ἀγοράζεται εἰς σημαντικὴν

τιμήν καὶ μεταφέρεται εἰς εἰδικὰ ἐργοστάσια, ὅπου γίνεται ἡ ἐκθλιψις τοῦ ἐλαίου.

Καὶ ἡ μετὰ τὴν ἐκθλιψιν ὑπολειπομένη ὕλη, ἡ καλουμένη θαμβακόπιττα, εἶναι ἀρίστη τροφή τῶν ζώων καὶ μάλιστα τῶν ἀγελάδων, εἰς τὰς ὁποίας αὐξάνει τὴν παραγωγὴν τοῦ γάλακτος καὶ τοῦ βουτύρου.

Β'. Τὸ Λίνον.

1. Οἱ ἀρχαῖοι Ἕλληνες, ὅπως εἵπομεν, δὲν μετεχειρίσθησαν πολὺ τὸ λίνον. Σήμερον ὅμως λιναὶ ὑφάσματα παρασκευάζονται εἰς ὅλον τὸν κόσμον, καὶ εἶναι ἀνώτερα τῶν θαμβακερῶν, ἀλλὰ καὶ πολὺ ἀκριβότερα. Διὰ τοῦτο θεωροῦνται μᾶλλον ὡς ὑφάσματα πολυτελείας.

2. Τὸ λίνον συστηματικῶς καλλιεργεῖται εἰς τὴν Ρωσίαν, εἰς τὴν Γερμανίαν, εἰς τὸ Βέλγιον εἰς τὴν Ρουμανίαν, εἰς τὴν Μικρὰν Ἀσίαν καὶ εἰς πολλὰ ἄλλα μέρη τῆς γῆς. Εἰς τὴν πατρίδα μας πολὺ ὀλίγον καλλιεργεῖται καὶ συνήθως διὰ τὰς οἰκιακὰς ἀνάγκας ἐκάστου. Εἰς τὴν Δευκάδα, εἰς τὴν Φθιώτιδα, εἰς τὴν Λακωνικὴν, ὅπου οἱ ἀγρόται καλλιεργοῦν ὀλίγον, ἡ μὲν κλωστικὴ ὕλη ὑφαίνεται ὑπ' αὐτῶν τῶν παραγωγῶν, ὁ δὲ λιναρόσπορος πωλεῖται εἰς τὰ φαρμακεῖα μὲ καλὴν τιμήν.

3. Μεγάλαι ποσότητες λιναροσπόρου, ὡς εἶναι ἐπόμενον, δὲν παράγονται· τὰ δὲ ἐν Πειραιεὶ καὶ Ἐλευσὶνι λειτουργοῦντα ἐργοστάσια λινελαίου, προμηθεύονται τὸν λιναρόσπορον ἐκ Ρωσίας, Ῥουμανίας καὶ ἄλλοθεν.

Γ'. Ἡ Κάνναβις.

1. Δὲν παρέρχεται ἡμέρα χωρὶς νὰ μεταχειρισθῶμεν ὀλίγον σπάγγον ἢ ἓνα κομμάτι σχοινί. Δὲν ὑπάρχει οἰκία ἀπὸ τὴν ὁποίαν λείπουν ὀλίγοι σάκκοι ἀπὸ ἐκείνους μὲ

τοὺς ὁποίους μεταφέρεται σίτος, ὄρυζα καὶ ἄλλα ἐμπορεύματα.

Ὅλα αὐτὰ κατασκευάζονται ἀπὸ ἐν φυτόν, τὸν ὁποῖον λέγεται κάνναβις. Σπείρεται ὅπως περίπου ὁ ἀραβόσιτος καὶ θερίζεται ἢ ἐκκρίζονται ἐπίσης ὅπως αὐτός. Ἡ καλαμιὰ του, ὅπως καὶ τοῦ λίνου, βρέχεται κελῶς, κοπανίζεται καὶ μεταβάλλεται εἰς ἴνες καὶ αἱ ἴνες αὐταὶ ἀποτελοῦν τὴν κλωστικὴν ὕλην τῶν σπάγγων, τῶν σχοινίων, τῶν σάκκων καὶ ἄλλων ὑφασμάτων.

2. Τὰ χρησιμώτατα αὐτὰ πράγματα μέχρι πρὸ ὀλίγων ἐτῶν ἐκμερίζοντο εἰς τὴν χώραν μας διὰ τοῦ ἐμπορίου ἀπὸ ἀγορᾶς τοῦ ἐξωτερικοῦ. Τώρα ὅμως κατασκευάζονται ἐδῶ, μολονότι δὲν ἔπαυσεν ἐντελῶς ἡ ἐκ τοῦ ἐξωτερικοῦ εἰσαγωγή.

Ἐπάρχουν σχοινοποιεῖα εἰς τὸν Πειραιᾶ, εἰς τὰς Πάτρας, εἰς τὴν Ἐδεσσαν καὶ εἰς ἄλλα μέρη τῆς Ἑλλάδος. Ἀλλὰ τὸ τελειότατον σχοινοποιεῖον λειτουργεῖ ἐν Κερκύρᾳ.

3. Τὸ ἐργοστάσιον τοῦτο ιδρύθη πρὸ πεντήκοντα περίπου ἐτῶν ὑπὸ τοῦ Ἀλεξάνδρου Δεσύλλα. Κατ' ἀρχὰς εἰργάζοντο εἰς αὐτὸ μόνις δέκα ἐργάται· ἀλλὰ σήμερον τὸ σχοινοποιεῖον τοῦτο ἀποτελεῖ μεγάλην βιομηχανίαν ἐξυπηρετουμένην ὑπὸ ἑξακοσίων ἐργατῶν καὶ ἐργατριῶν· διευθύνεται δὲ ὑπὸ τῶν δύο υἱῶν τοῦ Δεσύλλα, οἱ ὁποῖοι ἐπεδόθησαν εἰδικῶς εἰς τὴν ὑπὸ τοῦ πατρὸς τῶν ἰδρυσεῖσαν βιομηχανίαν καὶ οὕτω παρέχουν ἐργασίαν εἰς ἑκατοντάδας ἀνθρώπων.

4. Ἀλλὰ ἡ κλωστικὴ ὕλη, τὸ ἐκ καννάβεως νῆμα, δι' ὅλα τὰ ἐν Ἑλλάδι, ἐργοστάσια εἰσάγεται ἐκ τοῦ ἐξωτερικοῦ καὶ μάλιστα ἐξ Ἰταλίας καὶ Ἰνδιῶν.

Εἰς τὴν πατρίδα μας τώρα μόνις ἤρχισε νὰ καλλιεργῇται ἡ κάνναβις· εἶναι ὅμως πιθανὸν ὅτι ἡ καλλιέργειά της θὰ ἐπεκταθῇ πανταχοῦ, ὅπου τὸ ἔδαφος εἶναι κατάλ-

ληλον, διότι οὐδεμία ἄλλη γεωργικὴ καλλιέργεια δύναται νὰ δώσῃ τόσα κέρδη, ὅσα ἡ καλλιέργεια τῆς κανάβεως.

Εἰς τῶν ἀρίστων γεωπόνων μας, ὁ Ἰωάννης Σορδίνας, ὁ ὁποῖος καὶ ἔγραψεν ὥρατον βιβλίον περὶ τῆς καλλιεργείας ταύτης, ὑπόσχεται εἰς τοὺς γεωργοὺς μας κέρδη τέσσαρας χιλιάδας δραχμῶν ἐτησίως κατὰ στρέμμα.

5. Καὶ δὲν εἶναι ὑπερβολικὸν τὸ ποσὸν τοῦτο· διότι ὁ γεωργὸς δὲν κερδίζει μόνον ἀπὸ τὴν κλωστικὴν ὕλην, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τὸν καρπὸν, ὁ ὁποῖος πωλεῖται εἰς καλὰς τιμὰς· ὅλοι γνωρίζομεν τὸ κανναβούρι, τὸ ὅποιον παρέχομεν ἰδίᾳ εἰς τὰ αἰχμάλωτα πτηνὰ.

Ἀλλὰ καὶ τὰ ὑπολείμματα τῆς καννάβεως, δηλαδὴ οἱ φλοιοὶ καὶ ὅ,τι ἄλλο μένει μετὰ τὴν ἀφαίρεσιν τῆς κλωστικῆς ὕλης, χρησιμοποιοῦνται πρὸς κατασκευὴν χάρτου γραφῆς ἐκλεκτῆς ποιότητος.

Δ'. Τὸ σπάρτον.

1. Δὲν ὑπάρχει τόπος εἰς τὴν Ἑλλάδα, ὅπου δὲν φύεται ἓν ἄγριον φυτὸν, εἰς θάμνος ἄκαρπος ὁ ὁποῖος ὅμως τὴν ἀνοιξὶν στολίζει τὸν τόπον μὲ τὰ ἄφθονα καὶ ὠραῖα κίτρινὰ ἀνθύλλιά του κατὰ μῆκος τῶν βρουλοειδῶν πρασίνων βλαστῶν του, πληροὶ δὲ τὴν ἀτμόσφαιραν μὲ ἄρωμα.

Εἶναι τὸ σπάρτον τὸ ὅποιον φυτρώνει παρὰ τὰς ὄχθας ποταμῶν ἢ χειμάρρων, εἰς ἀγόνους λόφους καὶ εἰς ἄλλους τόπους, τοὺς ὁποίους τὸ ἄροτρον ἢ ἡ σκαπάνη τοῦ γεωργοῦ δὲν ἀνέσκαψε διὰ νὰ δώσῃ ζωὴν εἰς φυτὸν σπουδαιοτέρας προτιμήσεως.

2. Τὸν θάμνον τοῦτον χρησιμοποιοῦν οἱ χωρικοὶ εἰς δευτερευούσας ἀνάγκας των. Εἰς τὰ χωρία τῆς Κύμης τὸν μεταχειρίζοντο διὰ νὰ ἀπλώνουν ἐπ' αὐτῶν τὰ ὀνομαστὰ κυμαῖκά σῦκα, ὅταν ξηραίνωνται εἰς τὸν ἥλιον. Εἰς τὰ χωρία τῆς Παρνασσίδος ὅπου φύονται ἄφθονα σπάρτα, αἱ

γυναῖκες παρασκευάζουν ἐξ αὐτῶν σχοινία καὶ σάκκους στερεωτάτους.

3. Ἄλλ' ἐκεῖ ὅπου τὸ σπάρτον χρησιμοποιεῖται ὡς μία ἐκ τῶν κατ' ἐξοχὴν κλωστικῶν ὕλῶν εἶναι ἡ Ἀναβρυτὴ τῆς Σπάρτης. Τὸ γραφικὸν τοῦτο χωρίον τῶν ἀνατολικῶν κλιτύων τοῦ Ταῦγέτου ὁμοιάζει πρὸς κυψέλην βομβοῦσαν ἐκ τῆς ἐπιμελοῦς καὶ ἀδιαλείπτου ἐργασίας. Τὴν ἀφορίαν τοῦ ἐδάφους ἀνεπλήρωσεν ἐκεῖ ἡ φιλοπονία τῶν κατοίκων.

4. Πλὴν τῶν περιφήμων θυρσοδεφείων καὶ ὑποδηματοποιείων τῆς Ἀναβρυτῆς, τῶν ὁποίων τὰ προϊόντα τροφοδοτοῦν ὅλην τὴν Λακεδαίμονα καὶ τὰς ὁμόρους ἐπαρχίας, ἀκμάζει ἐνταῦθα ἡ βιομηχανία εἰδους τινὸς ταπήτων, κιλιμίων, ὡς λέγονται κοινῶς, τὰ ὁποῖα εἶναι γνωστὰ εἰς τὰς Ἀθήνας καὶ ἀλλαχοῦ ὑπὸ τὸ ὄνομα Ἀναβρυτιώτικα.

Οἱ τάπητες οὗτοι χρωματίζονται καὶ φαίνονται ὡς μάλλινοι, ἀλλ' ἐν τούτοις εἶναι ἡ ἐντελὴς σπάρτινοι ἢ ἀνάμικτοι μετὰ μαλλίου, ἐξ ἐκείνου τὸ ὁποῖον λαμβάνουν ἀπὸ τὰ θυρσοδεφεῖα, δηλαδὴ κατωτέρας ποιότητος.

5. Τὸ σπάρτινον νῆμα παρασκευάζεται ἐκ τῶν κλωνίων τοῦ φυτοῦ σπάρτου. Δι' ἐιδικῆς κατεργασίας, ὁμοιαζούσης πρὸς τὴν κατεργασίαν τοῦ λίνου καὶ τῆς καννάβεως, αἱ ἴνες ἀποχωρίζονται ἀπ' ἀλλήλων, ἀποτελοῦν πόκους, οἱ ὁποῖοι λαναρίζονται καὶ κατόπιν νήθονται, ὅπως τὰ ἔρια.

66. Τὰ μικρόβια.

1. Δὲν ὑπάρχει ἴσως ἄνθρωπος, ὁ ὁποῖος εἰς τὴν παιδικήν του ἡλικίαν ἀπέφυγε μίαν νόσον ὀνομαζομένην ἱλαράν. Ὑποθέτω ὅτι οἱ περισσότεροι ἀπὸ σᾶς τὴν ἐπεράσατε· ἀλλὰ καὶ ὅσοι δὲν τὴν ἐπεράσατε, ἴσως δὲν θὰ τὴν ἀποφύγετε.

Εἶναι τόσον συχνὴ ἡ ἱλαρά, ὥστε οἱ ἄνθρωποι νομίζουν ὅτι εἶναι ἀνάγκη τοῦ ὀργανισμοῦ μας νὰ τὴν ὑποστῇ. Νομίζουν ὅτι τὸ κακὸν ὑπάρχει εἰς τὸ σῶμα ἐμφύτως καὶ διὰ τῆς

ἀσθενείας μας ἐκβάλλεται ὀριστικῶς· «ἂν δὲν ἐγάλη κανεῖς τὴν ἱλαρὰ ζωντανός, θὰ τὴν ἐγάλη πεθαμένος, θὰ τὴν ξεράσουν τὰ κόκκαλά του», λέγουν οἱ χωρικοί.

2. Εὐτυχῶς ἡ νόσος αὕτη εἶναι ἀκίνδυνος καὶ μικρᾶς διαρκείας. Πρὸς τοῦτοις παρέχει εἰς τὸ σῶμα ἀνοσίαν, δηλαδή ὅταν ἄπαξ πάθωμεν ἱλαράν, δὲν ὑπάρχει φόβος μήπως πάθωμεν ἐκ δευτέρου.

Συνήθως τὰ παιδιὰ μιᾶς οἰκογενείας περνοῦν τὴν ἱλαράν συγχρόνως ἢ ὁ εἰς κατόπιν τοῦ ἄλλου, διότι, ὅπως κοινῶς λέγομεν, ἡ ἱλαρὰ κολλάει, δηλαδή μεταδίδεται εὐκόλως ἀπὸ τὸν πάσχοντα εἰς τὸν ὑγιῇ.

3. Ἀλλὰ πῶς συμβαίνει αὐτό; πῶς ἡ νόσος μεταδίδεται;

Ἡ ἱλαρὰ εἶναι ἄπειρον πλῆθος μικρῶν ὀργανισμῶν, οἱ ὅποιοι ἀναπτύσσονται εἰς τὸ αἷμά μας. Δὲν εἰσῆλθον ὅλοι ὁμοῦ, ἀλλὰ ὀλίγοι κατ' ἀρχὰς ἢ καὶ εἰς μόνον· αὐτοὶ ὁμοῦ οἱ ὀλίγοι γεννοῦν ταχύτατα ἄλλους καὶ αὐτοὶ ἄλλους εἰς ἄπειρον πλῆθος καὶ τότε ἀναπτύσσεται ὁ ἰσχυρότερος πυρετός τοῦ ἀσθενοῦς. Κατόπιν ἀρχίζουν νὰ ἀποθνήσκουν οἱ ὀργανισμοὶ οὗτοι, ὁ πυρετός τοῦ ἀσθενοῦς πίπτει καὶ μετ' ὀλίγου ἡμῆρας ἡ ὑγεία ἀποκαθίσταται πλήρης.

4. Οἱ μικροὶ οὗτοι ὀργανισμοὶ καλοῦνται μικρόβια, εἶναι δὲ τὰ μικρόβια κύτταρα, δηλαδή ἀσκίδια, ὅπως περίπου τὸ φῶν, ὁρατὰ μόνον διὰ μικροσκοπίου. Πολλαπλασιάζονται δὲ καταπληκτικῶς διὰ διχοτομήσεως· δηλαδή ἕκαστον ἀσκίδιον, ἀφοῦ λάβῃ ὠρισμένον μέγεθος διχοτομεῖται καὶ τοιούτῳ τρόπῳ γίνονται δύο· κατόπιν τὰ δύο αὐτὰ γίνονται τέσσαρα, τὰ τέσσαρα ὀκτώ, τὰ ὀκτὼ δεκαεῖς καὶ οὕτω καθ' ἑξῆς. Διὰ τοῦτο, ἂν αὐτὰ δὲν φονευθοῦν ἐγκαίρως, ἡμποροῦν νὰ καταστρέψουν τὸν ὀργανισμόν εἰς τὸν ὁποῖον γεννῶνται.

5. Ὅπως ἡ ἱλαρὰ τοιούτῳ τρόπῳ καὶ ἡ νόσος γρίππης

προκαλείται ἀπὸ ἓν μικρόβιον, τὸ ὁποῖον εὐκόλως μεταδίδεται ἀπὸ τὸν ἀσθενῆ εἰς τὸν ὑγιῆ καὶ ἰδοὺ πῶς.

Τὰ μικρόβια τῆς ἱλαρᾶς καὶ τῆς γρίππης εὐρίσκονται ὄχι μόνον εἰς τὸ αἷμα, ἀλλὰ περνοῦν καὶ εἰς τὰ φλέγματα, τὰ ὅποια ἐξέρχονται ἀπὸ τὸ στόμα τοῦ ἀσθενοῦς· καὶ εἰς τὰ σταγονίδια, τὰ ὅποια ἐκτινάσσομεν ὅταν βήχωμεν καὶ εἰς αὐτὰ ἀκόμη ὑπάρχουν μικρόβια τῶν ἀσθενειῶν τούτων.

6. Διὰ τοῦτο, ὅπως συμβαίνει εἰς τὴν ἱλαράν, οὕτω καὶ εἰς τὴν γρίππην, ὅταν εἰς μίαν οἰκογένειαν προσβληθῇ εἰς, συνήθως προσβάλλονται καὶ ἄλλοι, ἐνίοτε δὲ καὶ ὅλοι, διότι διὰ τῆς ἀναπνοῆς εἰσάγομεν εἰς τὸν ὁργανισμόν μας τὰ εἰς τὸν ἀτμοσφαιρικὸν ἀέρα τοῦ θωματίου ἐκτινασσομένα μικρόβια τοῦ ἀσθενοῦς.

Ἀπὸ μικρόβια προκαλείται καὶ ἡ πνευμονία καὶ ὁ τύφος· ἀλλὰ τῶν νόσων αὐτῶν τὸ μικρόβιον δὲν περνᾷ εἰς τὰ φλέγματα καὶ διὰ τοῦτο δὲν μεταδίδονται διὰ τοῦ ἀέρος.

7. Καὶ τώρα θὰ ἐρωτήσετε : Πῶς τὰ μικρόβια καταστρέφονται εἰς τὸν ὁργανισμόν; ποῖος εἶναι ἐκεῖνος, ὁ ὁποῖος τὰ φονεύει, ὅταν θεραπευώμεθα ;

Ἐντὸς τοῦ αἵματός μας, ὅπου ἀναπτύσσονται τὰ μικρόβια, γίνεται ἄγριος πόλεμος μεταξὺ αὐτῶν καὶ τῶν λευκῶν αἰμοσφαιρίων τοῦ αἵματος, πόλεμος ἐξοντώσεως. Ὅταν ὑπερισχύουν τὰ λευκὰ αἰμοσφαίρια, λέγομεν ὅτι ὁ ὁργανισμὸς τοῦ ἀσθενοῦς ἀντέδρασε καὶ τοιοῦτοτρόπως παρῆλθεν ἡ νόσος. Ὅταν ὅμως ἡ ἀντίδρασις καμφθῇ καὶ ὑπερισχύουν τὰ μικρόβια, τότε ἀναπτύσσονται ἀνεμποδίστως καὶ οὕτω φονεύουν τὸν ἀσθενῆ.

Οἱ ἱατροὶ παρετήρησαν ὅτι πάντοτε ὑπερισχύουν τὰ λευκὰ αἰμοσφαίρια καὶ σώζεται ὁ ἀσθενής, ὅταν τὸ σῶμα πρὸ τῆς ἀσθενείας ἦτο εὖρωστον καὶ ἀκμαῖον καὶ σκληρὰ-γυγμημένον.

8. Εἰς τὴν πατρίδα μας εἶναι πολὺ συχνὴ καὶ μία ἄλλη νόσος, ἥ ὁποία ὀνομάζεται ἐλονοσία ἢ ἐλώδης πυρετός. Ἐν καὶ ἡμισυ περίπου ἑκατομμύριον Ἑλλήνων προσβάλλονται κατ' ἔτος ἀπὸ τὴν νόσον αὐτήν.

Καὶ τῆς ἐλονοσίας, αἰτία εἶναι ἓν μικρόβιον, τὸ ὁποῖον ὅπως καὶ τὰ ἄλλα μικρόβια, ἀναπτύσσεται εἰς τὸ αἷμα, Ἄλλ' αὐτὸ δὲν περνᾷ εἰς τὰ φλέγματα, καὶ διὰ τοῦτο δὲν μεταδίδεται διὰ τοῦ ἀέρος. Τὸ μικρόβιον τῆς ἐλονοσίας εἰσέρχεται εἰς τὸ αἷμά μας κατ' εὐθείαν ἀπὸ τὸ αἷμα τοῦ ἀσθενοῦς.

9. Θὰ ἦτο ἀδύνατον ἢ τοῦλάχιστον πολὺ δύσκολον νὰ μεταδοθῇ ἡ νόσος αὐτὴ εἰς τοὺς ὑγιεῖς, ἂν δὲν ὑπῆρχεν ἓν κακοποιὸν ἔντομον, τὸ ὁποῖον λαμβάνει τὸ μικρόβιον ἀπὸ τὸν ἀσθενῆ, μεταφέρει αὐτὸ καὶ τὸ εἰσάγει εἰς τὸ αἷμα τοῦ ὑγιοῦς χωρὶς διόλου νὰ τὸ ἐννοήσῃ αὐτός, καθ' ὃν χρόνον εἴτε κοιμᾶται εἴτε ἐργάζεται εἴτε τρώγει εἴτε παίζει.

10. Τὸ ἔντομον τοῦτο εἶναι ἓν εἶδος κώνωπος ὁ ὁποῖος λέγεται ἀνωφελὴς κώνωψ. Ἀναπτύσσεται καὶ ζῇ εἰς τὰ ἔλη καὶ ὅπουδῆποτε ὑπάρχει στάσιμον ὕδωρ. Ἐννοεῖται τὴν διατὶ ἡ ἐλονοσία μαστίζει τοὺς πληθυσμοὺς ἐκείνους, οἱ ὁποῖοι κατοικοῦν πλησίον ἐλῶν.

Ὅλοι γνωρίζετε τοὺς κώνωπας καὶ ὅλοι ἔχετε δοκιμάσει τὰ δαγκάματά των. Ὅταν λοιπὸν ὁ ἀνωφελὴς κώνωψ καθισμένος εἰς τὸ μέτωπον ἢ εἰς ἄλλο γυμνὸν μέρος τοῦ ἀσθενοῦς ἀπομυζᾷ τὸ αἷμά του, μαζὶ μὲ τὸ αἷμα προσλαμβάνει καὶ μικρόβια τῆς ἐλονοσίας, τὰ ὁποῖα κατόπιν εἰσδύουν εἰς τὸ αἷμα τοῦ ὑγιοῦς, ὅταν ὁ κώνωψ τύχῃ νὰ χώσῃ τὴν προβοσκίδα εἰς τὸ δέρμα του.

11. Τὸ μικρόβιον τῆς ἐλονοσίας εἶναι μέγιστος ἐχθρὸς τῆς κοινωνίας· διότι οἱ πάσχοντες καθίστανται ἐπὶ μακρὸν χρόνον ἀνίκανοι πρὸς ἐργασίαν, ἐὰν δὲ ἐπανειλημμένως προσβληθοῦν, γίνονται εὐπαθεῖς καὶ προσβάλλονται εὐκόλως ἀπὸ ἄλλας νόσους.

Οἱ ἐλονοσοῦντες θεραπεύονται ἀποτελεσματικῶς διὰ τῆς χρήσεως τῆς κινίνης, ὅταν αὕτη εἶναι γνησίᾳ. Διὰ τοῦτο τὸ κράτος ἐξησφάλισε διὰ νόμου τὴν γνησιότητα τῆς κινίνης, καὶ τὴν πώλησιν αὐτῆς ἀντὶ μικρᾶς τιμῆς.

12. Κολλητικὴ νόσος εἶναι καὶ ἡ εὐλογία. Εἰς παλαιότερας ἐποχάς, περίπου πρὸ ἐνὸς αἰῶνος καὶ πρότερον, ἦτο ἡ μάστιξ τῆς ἀνθρωπότητος. Ἐνέσκηπτεν ὡς ἐπιδημικὴ νόσος καὶ προσέβαλλεν ἰδίᾳ μὲν τὴν παιδικὴν ἡλικίαν, ἀλλὰ πολλάκις καὶ τὴν ὠριμον ἡλικίαν καὶ τοὺς γέροντας ἀκόμη ἦτο δὲ συχνότατα θανατηφόρος.

Ἐκαστος ἐξ ἡμῶν φέρει εἰς τὸν βραχίονά του μίαν ἢ καὶ περισσοτέρας οὐλάς. Αἱ οὐλαὶ αὗται μᾶς ἐνθυμίζουσιν τὴν πρόνοιαν τῶν γονέων μας, οἱ ὅποιοι ἐφρόντισαν νὰ μᾶς ἀπαλλάξουν ἀπὸ τὸν κίνδυνον τῆς φοβερᾶς νόσου, ὅταν ἀκόμη εἴμεθα ἐνὸς ἡ δύο ἐτῶν.

13. Ἐκάλουν τὸν ἱατρὸν, ὁ ὁποῖος δι' ἐνὸς μικροῦ μαχαιριδίου μᾶς ἔκαμνεν ὀλίγας ἀμυχὰς σταυροειδῶς, πολὺ ἐλαφράς, τόσον μόνον, ὥστε νὰ ἐξέλθουν ὀλίγαι σταγόνες αἵματος. Ἐπειτα ἔχυνεν ἐπάνω εἰς τὰς ἀμυχὰς ὀλίγον ὑγρὸν περιεχόμενον εἰς λεπτὸν ὑάλινον σωληνάριον.

Τί νομίζετε ὅτι εἶναι τὸ ὑγρὸν αὐτό; Εἶναι μικρόβια εὐλογίας, ἀλλὰ ἀδυνατισμένα· αὐτὰ ἔχουν τὴν ιδιότητα, ὅταν εἰσέλθουν εἰς τὸν ὀργανισμόν μας, νὰ τὸν ὀπλίζουν μὲ ἀντοχὴν καὶ νὰ μὴ προσβαλλώμεθα ἀπὸ τὴν νόσον. Ἡ ἀντοχή αὕτη λέγεται ἀνοσία καὶ διαρκεῖ πολλὰ ἔτη, καὶ ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον, καθ' ὅλην μας τὴν ζωὴν.

Τὸ ὑγρὸν αὐτὸ λέγεται *δαμαλὶς*· τὸ λαμβάνομεν ἀπὸ δαμάλεις, δηλαδὴ ἀγελάδας μικρᾶς ἡλικίας.

14. Εἰς τὸν ὀργανισμόν τῶν δαμάλεων τούτων εἰσάγουν ἐπίτηδες μικρόβια τῆς εὐλογίας· ὅταν δὲ τοιουτοτρόπως πάθῃ τὸ ζῷον, ἀναπτύσσονται εἰς τοὺς μαστοὺς αὐτοῦ μικραὶ κύστεις πλήρεις λευκοῦ ὑγροῦ, τὸ ὅποιον περιέχει ἀπειρίαν

μικροβίων. Λαμβάνεται λοιπόν τὸ ὑγρὸν τοῦτο καὶ φυλάσσεται ἐντὸς γλυκερίνης εἰς λεπτὰ ὑάλινα σωληνάρια, αὐτὰ τὰ ὅποια βλέπομεν εἰς τὰ φαρμακεία καὶ εἰς τοὺς ἰατροὺς

Ὑπάρχει σήμερον δημόσιον δαμαλιδοκομεῖον πρὸς παρασκευὴν μεγάλης ποσότητος δαμαλίδος, ἡ ὁποία παρέχεται δωρεάν ἢ ἀντὶ εὐτελοῦς τιμῆς πρὸς δαμαλισμὸν τῶν βρεφῶν ἢ πρὸς ἀναδαμαλισμὸν.

Ἡ διὰ τοῦ δαμαλισμοῦ ἀνοσία τοῦ ὁργανισμοῦ ἀνεκαλύφθη τὸ 1796 ὑπὸ ἐνὸς Ἀγγλοῦ ἱατροῦ, ἐπεβλήθη δὲ διὰ νόμου ὁ ὑποχρεωτικὸς δαμαλισμὸς τῶν βρεφῶν παρ' ἡμῖν τὸ 1830 ἐπὶ τοῦ πρώτου κυβερνήτου τῆς Ἑλλάδος Καποδιστρίου.

.

15. Τὰ μικρόβια, περὶ τῶν ὁποίων ἤδη ἀνεγνώσαμεν, λέγονται παθογόνα, διότι προκαλοῦν νόσους. Ἄλλ' ὑπάρχουν καὶ ἄλλα μικρόβια, τὰ ὅποια εἶναι ἐξυπηρητικά τῆς ζωῆς μας καὶ τῆς υἱείας μας.

Ὅσοι εἰσθε τέκνα ἀγροτῶν, ἡξεύρετε ὅτι ἡ μήτηρ σας εἰς περιστάσεις τινὰς ἀναγκάζεται νὰ σᾶς ἐτοιμάσῃ ἄζυμον ἄρτον, λειψὸν ψωμὶ ὥς λέγεται κοινῶς. Λαμβάνει τὸ ἀναγκαῖον ἄλευρον, τὸ ζυμώνει καὶ ἀμέσως τὸ ψήνει εἰς τὸ τηγάνι.

16. Ὁ ἄρτος οὗτος εἶναι λεπτός, δὲν φουσκώνει κατὰ τὸ ψήσιμον καί, ὅταν κρυώσῃ, δὲν μασᾶται εὐκόλως. Ἀλλὰ τὸ χειρότερον, δὲν εἶναι εὐκολοχώνευτος καὶ μάλιστα ἀπὸ στομάχους ἀδυνάτους εἴτε ἔνεκα ἀσθενείας εἴτε ἔνεκα ἡλικίας. Διὰ τοῦτο ἡ παρασκευὴ τοῦ τριούτου ἄρτου σπανίως γίνεται καὶ μόνον, ὅταν ὁ ἐνζυμος ἄρτος, τὸ ἀνεβατὸ ψωμί, λείψῃ ἐντελῶς καὶ δὲν ὑπάρχει ὁ ἀναγκαῖος χρόνος διὰ τὴν παρασκευὴν του.

17. Ὁ ἐνζυμος ἄρτος καὶ γευστικώτερος εἶναι καὶ εὐκόλως χωνεύει εἰς τὸν στόμαχον· ἀκόμη δὲ εἶναι καὶ περισσό-

τερον θρεπτικός. Καθίσταται δὲ τοιοῦτος διὰ τῆς ἐπιδράσεως ἐνὸς μικροβίου.

Ἐὰν παρατηρήσετε τὴν μητέρα σας ὅταν ζυμώνῃ, θὰ ἴδατε ὅτι ἀναμιγνύει μετὰ τοῦ ἀλεύρου ἐν τεμάχιον ζύμης, τὸ ὁποῖον ἔχει φυλάξει ἀπὸ τὴν προηγούμενην παρασκευὴν ἄρτου ἢ, ἂν δὲν ζυμώνετε τακτικὰ εἰς τὴν οἰκίαν, τὸ ἀγοράζει ἀπὸ τὸν ἄρτοποιόν.

18. Τὸ τεμάχιον τοῦτο τῆς ζύμης λέγεται *μαγιά* ἢ *προζύμι* καὶ δὲν εἶναι τίποτε ἄλλο παρὰ ζύμη ἀλεύρου, εἰς τὴν ὁποίαν ἀνεπτύχθησαν ἅπειρα μικρόβια ὠρισμένου εἶδους προκαλοῦντα τὸ ξένισμα· διὰ τοῦτο ἂν θελήσετε νὰ τὴν ὁσφρανθῆτε, θὰ αἰσθανθῆτε ὁσμὴν ἰσχυρῶς ὀξινον.

Καὶ ὅταν ἀναμιγνύωμεν τὴν ζύμην ταύτην μετὰ τοῦ ἀλεύρου, τὸ ὁποῖον πρόκειται νὰ γίνῃ ἄρτος, αὐτὸ ἀκριβῶς ἐπιδιώκομεν, νὰ ἀναπτυχῶσι τὰ τοιαῦτα μικρόβια εἰς τὴν παρασκευαζομένην ζύμην.

Ἐπειδὴ ὅμως τὰ μικρόβια ταῦτα ἀναπτύσσονται ἀδιακόπως καὶ ἀκατασχέτως, στέλλονται οἱ ἄρτοι εἰς τὸν φούρνον πρὶν ξένισῃ ἡ ζύμη· αἱ δὲ μητέρες σας γνωρίζουν καλῶς πότε εἶναι ἡ κατάλληλος ὥρα νὰ ψηθοῦν οἱ ἄρτοι.

.

19. Ἐπίσης μικρόβιον εἶναι ἡ αἰτία ἐνεκα τῆς ὁποίας μεταβάλλεται τὸ γάλα εἰς γιαουρτί. Τὸ μικρόβιον τοῦτο προκαλεῖ πῆξιν τοῦ γάλακτος, ἀναπτύσσεται δὲ εἰς θερμοκρασίαν 50 ἕως 60 βαθμῶν.

Καὶ τὸ γλεῦκος μεταβάλλεται εἰς οἶνον τῇ ἐπιδράσει μικροβίου τινός. Ὅταν τὸ γλεῦκος μεταγγισθῇ εἰς τὰ οἶνοφόρα δοχεῖα, μετὰ δύο ἢ τρεῖς ἡμέρας ἀρχίζει καὶ βράζει, ὥς κοινῶς λέγομεν. Ὁ θρασμὸς οὗτος δὲν εἶναι τίποτε ἄλλο, παρὰ ἡ ἄθροα καὶ ἀκατάσχετος ἀνάπτυξις τῶν μικροβίων τοῦ οἴνου· διὰ ταύτης δὲ τὸ σάκχαρον τοῦ οἴνου μεταβάλλεται. Β. Φάβη. — Ἀναγνωστικὸν ΣΤ' Δημοτικῶν. Ἐκδόσις 1 1934. 16

λεται εἰς οἶνόπνευμα. Ἀλλὰ τὸ μικρόβιον τοῦ οἴνου δὲν τὸ θέτομεν ἡμεῖς εἰς τὸ γλεῦκος· περὶ τούτου φροντίζει ἡ φύσις ἀφ' ἑαυτῆς· δηλαδή ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας τῆς ραγῶς ἐπικάθεται τὸ μικρόβιον τοῦτο ἐκ τῆς ἀτμοσφαίρας, ὅπως καὶ ἡ κόνις, καὶ ὅταν αἱ σταφυλαὶ ἐκθλιθοῦν, μεταφέρεται τοῦτο εἰς τὸ γλεῦκος καὶ προκαλεῖ τὴν μεταβολὴν αὐτοῦ εἰς οἶνον.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Α΄

ΓΡΑΜΜΑΤΑ ΚΑΙ ΒΙΒΛΙΑ

1. Ἡ πρώτη ἐπιστολὴ (ἐκ τοῦ Ἀγγλικοῦ) . . .	Σελ.	3
2. Τὰ πρῶτα γράμματα . . .	»	10
3. Οἱ ἀριθμοὶ . . .	»	13
4. Πρόχειρος γραφικὴ ὕλη . . .	»	14
5. Πάπυρος . . .	»	18
6. Περγαμηνή . . .	»	20
7. Χάρτης . . .	»	22
8. Βιβλίον . . .	»	24
9. Τυπογραφία . . .	»	26

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Β΄

ΜΥΘΟΙ ΚΑΙ ΠΑΡΑΔΟΣΕΙΣ

10. Ὁ ὄφις Περσεῦς. Λαογραφία καὶ ἄλλοθεν . . .	»	29
11. Τῆς Ἀφροδίτης τὸ μορφύρι . . .	»	34

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Γ΄

ΑΡΧΑΙΑ ΜΥΘΟΛΟΓΙΑ

12. Ἀθηνᾶ . . .	»	39
13. Παναθήναια . . .	»	41
14. Ἀπόλλων . . .	»	14

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Δ΄

ΤΟ ΔΑΣΟΣ ΚΑΙ ΤΟ ΟΡΟΣ

15. Τὸ δάσος τοῦ Σοπωτοῦ . . .	»	51
16. Θεότητες τοῦ δάσους . . .	»	57

17. Ο δρυκολάπτης	Σελ.	61
18. Ὑλοτομία	»	62
19. Δάσος καὶ Ἀνθραξ	»	69
20. Ὁρειὰ χωρία	»	74
21. Ἡ ἡμίονος	»	78
22. Ἡ ροδὴ καὶ τὸ ροδέλαιον. Σ. Κάπογλου : Ἡ τριανταφυλλιά καὶ ἄλλοθεν	»	80
23. Τὸ σταφύλι (ποίημα Γ. Δροσίνῃ)	»	83
24. Αἱ μέλισσαι. Ν. Μπαμπιώτη : Ὁδηγὸς μελισσο- κομίας καὶ ἄλλοθεν	»	84
25. Ἡ ἄνοιξις (ποίημα Ι. Βηλαρχῶ)	»	87
26. Παράδοξα ταμιεντήρια (ἐκ τοῦ ἀγγλικοῦ)	»	87

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ε΄

ΕΙΚΟΝΕΣ ΕΚ ΤΗΣ ΘΑΛΑΣΣΗΣ

27. Τὸ Μεσολόγγιον. Κ. Στασινοπούλος : Τὸ Μεσ- σολόγγιον καὶ ἄλλοθεν	»	95
28. Ἡ λιμνοθάλασσα τοῦ Αἰτωλικοῦ	»	98
29. Τὰ προιάγια	»	100
30. Κοραλλιογενεῖς ὕφαλοι καὶ νῆσοι (ἐκ τοῦ γερμαν).	»	101

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΣΤ΄

ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΚΟΣ ΚΑΙ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΣ ΒΙΟΣ

31. Ὁ Κοραῆς. Δ. Θερεϊανός : Ὁ Κοραῆς		
32. Ὁ Καποδίστριας. Βιογραφία τοῦ Καπ. ὑπὸ Ἰδρωμένου καὶ Γατοπούλου. Θεοτόκη : Ἀνα- κoinώσεις ἐν τῇ Ἀκαδημίᾳ Ἀθηνῶν καὶ ἄλ- λοθεν	»	105
33. Ὁ φοῖνιξ.	»	
34. Ὁ θάνατος τοῦ Σωκράτους. Πλάτωνος Φαίδων	»	121
35. Ἡ ἀδελφότης τῶν Ἀμπελακίων. Γ. Φιλάρε- τος : Συνεργατικαὶ καὶ Συνεταιρισμοὶ Περιοδ. Ἑλληνομονιμῶν καὶ ἄλλοθεν	»	125
36. Ἑργασία (ποίημα Γερ. Μαρχορῶ)	»	130
37. Ἰφιγένεια ἐν Ταύροις. Εὐρυπίδου Ἰφιγ. Ταύρ.	»	132
38. Κωσταντῖνος Παρασκευαΐδης. Ἡμερολόγιον		

Σκόκου	Σελ.	140
39. Ἡ οἰκία τοῦ Πέτρου (ἐκ τοῦ γερμανικοῦ) . . .	»	145

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ζ'

ΘΡΗΣΚΕΥΤΙΚΟΣ ΒΙΟΣ

40. Ὁ ναὸς τοῦ Σολομῶντος Ἰωσήπου Ἀρχαιολογία Ἰουδαϊκή	»	150
41. Ζαχαρίας καὶ Ἐλισάβετ (ἐκ τοῦ Γερμανικοῦ) . . .	»	153
42. Ὁ Χριστὸς καὶ οἱ Ναζαρηνοί. Ἰ. Γεωργοπούλου: Πράγξιμα καὶ μέθοδοι	»	158
43. Ὁ ἀπόστολος Παῦλος ἐν Ἀθήναις (ἐκ τοῦ ἀγγλ.) . . .	»	161
44. Ἡ χριστιανικὴ φιλανθρωπία. Περιοδ. Ἀθηνᾶ . . .	»	164

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Η'

ΕΘΝΙΚΟΣ ΒΙΟΣ

45. Οἱ Πάριοι	»	171
46. Ὁ ξενιτεμένος (ποίημα Ν. Χατζιδάκη)	»	178
47. Οἱ Φωκαεῖς. Ἡρόδ.	»	179
48. Χῶμα Ἑλληνικὸν (ποίημα Γ. Δροσίνη)	»	182
49. Ὁ πατριάρχης Γρηγόριος	»	183
50. Ρήγας Βελεστινλής	»	187
51. Ὁ ἀετὸς (ποίημα Δημοτικόν)	»	192
52. Ὀλυμπος καὶ ὁ Κίσαβος (ποίημα Δημοτικόν)	»	193
53. Μάρκος Μπότσαρης καὶ Γεώργ. Καραϊσκάκης	»	193
54. Ἀρματολὸς (ποίημα Δημοτικόν)	»	197
55. Κλέφτης (ποίημα Δημοτικόν)	»	197
56. Θεόδωρος Κολοκοτρώνης. (Τὸ ἀνέκδοτον παρὰ Ι. Βλαχογιάννη)	»	197
57. Οἱ Κολοκοτρωναῖοι (ποίημα Δημοτικόν)	»	201
58. Ὁ Κανάρης (τὸ ἀνέκδοτον παρὰ Ι. Βλαχογιάννη)	»	201
59. Ἡ σημαία (ποίημα Ι. Πολέλη)	»	206
60. Τὸ μνῆμα τῶν ἀφανῶν	»	207

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Θ'

ΕΚΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΟΣ ΒΙΟΣ

61. Ἀσβεστοποιία	Σελ.	210
62. Ἡ Κωπαῖς. Π. Καναγκίνης : Τὸ Κωπαῖδικόν ζήτημα καὶ ἄλλοθεν	»	214
63. Ὁ καπνός. Ν. Ἀναγνωστόπουλος : Ὁ Ἑλλη- νικὸς καπνὸς καὶ ἄλλοθεν	»	220
64. Ἀχρηστα πράγματα (ἐκ τοῦ ἀγγλικοῦ) . . .	»	225
65. Κλωστικαὶ ὕλαι. Ι. Σορδίνης : Καννάβι, Λινάρι κλπ. καὶ ἄλλοθεν. Ν. Πιζάνης : Τὸ Βαμπάκι καὶ ἄλλοθεν	»	228
66. Τὰ μικρόβια	»	235

Σημ. Τὰ ἀναγνώσματα εἰς τὰ ὅποια ἀναφέρονται βοηθήμα-
τα εἶναι καθολοκληρίαν διασκευαί εἴτε κατ' ἐπιτομὴν καὶ με-
ταρρύθμισιν εἴτε μετὰ προσθηκῶν, τὰ δὲ ἄλλα συντεθειμένα
ἐπὶ τῇ ἐάσει ἐγκύρων συγγραμμάτων ἢ ἀμέσου ἐποπτείας.

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ
ΥΠΟΥΡΓΕΙΟΝ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ & ΠΑΙΔΕΙΑΣ

ΤΜΗΜΑ ΔΙΔΑΚΤΙΚΩΝ ΒΙΒΛΙΩΝ

Ἐν Ἀθήναις τῇ 20 Αὐγούστου 1934

Ἀριθ. { Πρωτ. 51231, 51232
 { Διεκ.

Π ρ ο ς

Τὸν κ. Βασίλειον Φάβην συγγραφέα

Ἀνακοινοῦμεν ὑμῖν ὅτι διὰ ταῦταρίθμου ὑπουργικῆς ἀποφάσεως, στηριζομένης δὲ εἰς τὸ ἄρθρον 4 τοῦ Νόμου 5911 καὶ τὴν ἀπόφασιν τῆς οἰκείας κριτικῆς ἐπιτροπῆς, τὴν περιλαμβανομένην εἰς τὴν ὑπ' ἀριθ. 1ην πρᾶξιν αὐτῆς ἐνεκρίθη ὡς διδακτικὸν βιβλίον πρὸς χρῆσιν τῶν μαθητῶν τῆς ΣΤ' τάξεως τῶν δημοτικῶν σχολείων τὸ ὑπὸ τὸν τίτλον «Ἀναγνωστικὸν ΣΤ' τάξεως» βιβλίον σας διὰ μίαν τετραετίαν ἀρχομένην ἀπὸ τῆς 15ης Σεπτεμβρίου 1934 ὑπὸ τὸν ὅρον νὰ συμμορφωθῇτε ἐπακριβῶς πρὸς τὰς ὑποδείξεις τῆς ἀρμοδίας κριτικῆς ἐπιτροπῆς.

Ἐντολῇ τοῦ Ὑπουργοῦ

Ὁ Τμηματάρχης

Ν. Σ Μ Υ Ρ Ν Η Σ

Ἄρθρον 6ον τοῦ Προεδρικοῦ διατάγματος

«Περὶ τοῦ τρόπου τῆς διατιμήσεως τῶν ἐγκεκριμένων διδακτικῶν βιβλίων».

Τὰ διδακτικὰ βιβλία τὰ πωλούμενα μακρὰν τοῦ τόπου τῆς ἐκδόσεως τῶν ἐπιτρέπεται νὰ πωλοῦνται ἐπὶ τιμῇ ἀνωτέρᾳ κατὰ 15 % τῆς ἐπὶ τῇ βάσει τοῦ παρόντος Διατάγματος κανονισθείσης τιμῆς ἄνευ βιβλιοσήμου, πρὸς ἀντιμετώπισιν τῆς δαπάνης συσκευῆς καὶ τῶν ταχυδρομικῶν τελῶν, ὑπὸ τὸν ὅρον ὅπως ἐπὶ τοῦ ἐσωτερικοῦ μέρους τοῦ ἐξωφύλλου ἢ τῆς τελευταίας σελίδος τοῦτου ἐκτυποῦται τὸ παρὸν ἄρθρον.